לציונות–לסוציאליזם–לאחוות עמים

יום ו', א' בטבת תשמ"ט, 9 בדצמבר 1988 / שנה מ"ו מס' 13821 / המחיר 2.10 ש"ח כולל מע"מ

ישראל מציעה לשגר לארמניה את יחידת החילוץ המיוחדת של צה"ל

מוטי בסוק

שר־החוץ שמעון פרס הציע לעמיתו הסובייטי אדוארד שווארנדזה, כי יחידת החילוץ המיוחדת של צה"ל תסייע לברית־המועצות באסון רעידת האדמה בארמניה. היחידה המיוחדת של צה"ל זכתה לפרסום בינלאומי לאחר שסייעה לפני מספר שנים למכסיקו כשעה שאסון רעידת אדמה פגעה בעיר במקסיקו־סיטי. במברק ששלח לשווארנדזה הביע פרס את צערה של ישראל ואת השתתפותה בכאבה של ברית־המועצות לנוכח האסון שפקד אותה.

„העבודה" החליטה על מו"מ עם הליכוד; שמיר ופרס יוועדו היום

ברוב של 637 נגד 348 קיבל מרכז העבודה החלטה בזכות המו"מ ● שמיר ופרס שוחחו כבר אמש — צוותים של שתי המפלגות יחלו היום בשיחות ● שרי הליכוד יחליטו היום כיצד לנהוג בשותפי הקואליציה הצרה — בינתיים הוחלט להאט עימם המו"מ ● העבודה תתבע אותם תנאים שדרשה במו"מ הקודם — השאלה איזה תיק להעדיף: בטחון או אוצר ● גגדי הפתיע אתמול הליכוד בתביעות חדשות — דורש: שר־משטרה שיהיה אחראי גם על השב"כ בשטחים; פיקוח על המודיעין של מס־הכנסה; 6 שגרירים, 5 קונסולים; סגן־שר לשפרינצק; 5 מיליון דולר לישיבה בעיר העתיקה בה לומד בנו

מאר־לי שחר, כתבנו לענייני מפלגות

ראש־הממשלה יצחק שמיר התקשר אתמול לממלא מקומו שמעון פרס, לאחר שמרכז מפלגת העבודה אישר לקיים משא־ומתן עם הליכוד על הקמת ממשלת אחדות. שמיר ופרס קבעו להיוועד היום וכי צוותים של שתי המפלגות יפתחו גם כן במגעים במגמה לסיים את המשא־ומתן בתוך ימים ספורים.

מרכז מפלגת העבודה החליט אתמול ברוב של 637 בעד, מול 348 נגד, להיכנס למשא־ומתן עם הליכוד. יו"ר העבודה, שמעון פרס, שהיה מתוח במשך כל שעות הדיון וההצבעה החשאית אמר, לאחר היוודע תוצאות ההצבעה, כי היעד הוא לשמור על קיום תהליך השלום ולדאוג לשינוי שיטת הבחירות שאנחנו הקורבנות שלה.

„יהיו קווים אדומים"

הידיעות על ההסכמים אליהם הגיע הליכוד אתמול עם המפלגות הדתיות והאחרות, הגיעו לכפר־

(סוף מעמוד 4)

אסון בארמניה

ההרס בעיר ספיטאק בארמניה – אחת מן הערים שנפגעו ברעש. לפי הערכות ראשונות קיים חשש שכ־50 אלף בני אדם נהרגו ברעידת האדמה. ידיעה בעמוד 22. (צילום: איי.פי.)

צבן: החלטה אומללה

מאר־לי שחר

המזכיר המדיני של מפ"ם יאיר צבן, הגיב על החלטת מרכז מפלגת העבודה מאתמול וקרא לה החלטה אומללה, מבחינת תנועת העבודה, וגורלית מבחינת מפלגת העבודה. יאיר צבן אמר כי ממשלת האחדות הלאומית הקודמת, הוגדרה ע"י פרס ורבין כממשלת סרוב ושיתוק, וע"י קיסר כגרועה לעובדים, למיגזר היצרני ולהתיישבות. הכרעת מרכז העבודה מהווה בגידה ברבים ממצביעי המפלגה, שלא העלו בדמיונם שלאחר 4 שנים יעזו נציגיהם להמליך שוב את שמיר ושרון.

שיחת היום

אחריהם המבול

מרכז מפלגת העבודה לא הסיר אמש את ראשו של שמעון פרס, אשר הניח אותו בידיו. גם לא את ראשו של יצחק רבין. מרכז מפלגת העבודה גם לא רצה ללכת לאופוזיציה. המנדט שקיבלו פרס ורבין היה כפול: לנהל מו"מ על הצטרפות לממשלה בראשות שמיר, ובעקיפין קיבלו גם אמון אישי מחודש. מה ששכנע את חברי המרכז היה בעיקר תפקיד הבלם שהועידו רבין ופרס למפלגתם, כנגד ממשלה ימנית קלריקלית. ספק אם מישהו מהם האמין, כי בממשלה בראשות שמיר תוכל מפלגתם לעשות אפילו את המעט, שעשתה בשנתיים האחרונות של ממשלת האחדות. בהנהגת פרס ורבין העדיפה מפלגת העבודה את "כלוב הזהב" של ממשלת שמיר, על חופש הפעולה בראשות האופוזיציה. בחסות פנית הנשיא מכרה "העבודה", במחירים שמתחת לקרן, את הבטחותיה ומחוייבויותיה לבוחריה — לטובת הצלתו של יצחק שמיר מממשלה צרה ובלתי יציבה, שהיתה ממילא קורסת ונופלת. החיפזון הוא מ...מנהיגים שמנסים להציל את עורם — ואחריהם המבול. פרעונה של ההחלטה הנמהרת אמש לא יגיע אולי מחר או מחרתיים, אך הוא עלול לטפוח על פניה של מפלגת העבודה, הרבה יותר מהר ממה שחשבו אמש חברי המרכז.

דורית גפן

המרכז אמר „הן" ● עמוד 2

חשש ל־50 אלף הרוגים ברעש בארמניה / גורבצ'וב חוזר לברה"מ ● עמוד 22

תמיכה בארה"ב בפגישה עם ערפאת ● עמוד 2

שלושה נכלאו על סרוב לשרת בשטחים ● עמוד 24

שנה להתקוממות
ראיון עם הרמטכ"ל
דן שומרון

● עמוד 5

עלייה של 63% בגרעון המסחרי ● עמוד 24

חייל נפצע מיריות בחברון

עתי"ם

חקירת נסיבות פציעתו של חייל צה"ל באזור חברון אור ליום אתמול העלתה, כי הוא נפצע מיריות שנורו לעבר האוטובוס, שבו נסע, ולא מפליטת כדור, כפי שסברו תחילה. החייל נפצע ליד "צומת הזכוכית" בכניסה לחברון, כאשר נסע באוטובוס שהוביל חיילים.

תפנית מוגבלת

מי שאינו רוצה בהידברות עם הפלסטינים, מי שפוחד מחידוש התהליך המדיני על בסיס פשרה בין הצדדים, יטען גם היום, אחרי הצהרת שטוקהולם, כי ערפאת ואש"ף לא שינו את עמדתם. כך יצחק שמיר, שאינו מתאמץ לעסוק בשינויי הניסוחים של ערפאת לקראת הכרה במדינת ישראל. אליבא דשמיר אש"ף פסול מעיקרו משום שכל החלטותיו המתונות אינן אלא תרגיל ביחסי ציבור, שמטרתו להונות בעיקר את ארה"ב, בעוד שמטרתו של הארגון הזה – להשמיד את ישראל – נותרה בעינה, ולא תשתנה גם בעתיד.

זוהי גישה אשר מסרבת לראות את המציאות ואת השינויים המתחוללים בה. אכן אש"ף עדיין לא אמר את הדברים הברורים והחד־משמעיים הנדרשים ממנו, כדי שיוכל לשמש פרטנר לשיחות מדיניות. אבל במועצה הפלסטינית באלגיר החלה תפנית בכיוון הרצוי, ואילו המפגש בשטוקהולם בין ערפאת לבין משלחת יהודית מארה"ב, סיפק את הפרשנות להחלטות אלגיר. ערפאת אמר את שני הדברים – הכרה בקיומה של מדינת ישראל („מדינה יהודית"), והתנגדות למעשי טרור. יתכן שהניסוחים הללו עדיין אינם ברורים די הצורך. במיוחד כאשר מדובר ביחסו של אש"ף אל הטרור. אש"ף חייב להתחייב להפסקת כל מעשי האלימות, וגם לפעול להפסקתם הלכה למעשה. רק אז תהיה התפנית לעבר המאבק המדיני ברורה.

עם זאת, אש"ף מתקרב לתנאים שהציבה לו ארה"ב על־מנת שתהיה מוכנה לקיים עימו מגעים רישמיים, כפרטנר להסדר במזרח־התיכון. בדעת הקהל האמריקנית אש"ף כבר זכה בהכרה, ואילו הממשל מצפה לעוד צעד, לעוד ניסוח בהיר יותר של אש"ף, כדי להסיר מעליו את החרם.

ישראל הרישמית, אשר מסרבת לראות את השינוי, מפסידה הרבה נקודות במערכה על דעת הקהל הבין־לאומית. במקום לעודד את תהליך ההתפכחות באש"ף, וללחוץ לתפנית מלאה, מעדיפה ישראל הרישמית המשך הקיפאון, המשך האינתיפאדה, ומתן עידוד לגורמים הקיצוניים בקרב הפלסטינים. שהרי גם באש"ף מתנהל הוויכוח נוסח: „היש עם מי לדבר בצד הישראלי?"

30 קיבוצים בגליל תובעים סיוע מיידי „אחרת לא יוכלו להחזיק מעמד"

דורשים מחיקה ופריסת חובות לאלתר; עזרה דחופה ל־13 קיבוצים במצוקה; תוכניות פיתוח והבראה ● בסיור כתבים כלכליים נמסר כי חובות קיבוצי הגליל מגיעים ל־450 מיליון ש"ח ● יוסי גנשר: שלוש סיבות להסתבכות — ריבית רצחנית (העיקרית שבהן); ניהול כושל, שנה קשה לחקלאות ● עם זאת מחפשים משקיעים בחו"ל ומפתחים פרוייקטים חדשים

כתבנו הכלכלי

מחיקת ופריסת חובות מיידיים: עזרה דחופה לקיבוצים כדי שיוכלו לעבור בשלום את התקופה הקשה; קביעת תכנית פיתוח מיידית לקיבוצים הנתונים במשבר קשה — אלה התביעות של ראשי המערכת הכלכלית של שלושים קיבוצי הגליל, ששלושה עשר מהם נתונים במשבר כלכלי קשה.

את הקריאה לרשויות המדינה לסייע לאלתר לקיבוצים המצויים במשבר כלכלי להתגבר עליו „אחרת לא יוכלו עוד להחזיק מעמד" השמיעו אתמול ראשי המערכת הכלכלית של קיבוצי הגליל ויו"ר המועצה האיזורית גליל עליון, זלמן גסטר, בסיור שערכו בגליל לכתבים לענייני כלכלה מירושלים.

שליש מקיבוצי הגליל

ראשי הקיבוצים בגליל פרשו אתמול תמונה קשה של שליש מקיבוצי הגליל העליון, בהם קיבוצים ותיקים ביותר, שהם ישובי ספר מאז קום המדינה; אך לצד זאת הוצגו גם נתונים מעודדים על קיבוצים שהצליחו להיחלץ מהמצוקה בכוחות עצמם ועל מבצעים חדשניים של הקיבוצים לשיפור מצבם הכלכלי ועידוד פיתוח הגליל.

יוסי גנשר, מנהל המפעלים האיזוריים בגליל העליון אמר אתמול, כי חובות קיבוצי הגליל בלבד מגיעים עתה ל־450 מיליון שקלים ולדבריו המצב הזה יחמיר וילך אם לא ינתן סיוע תירום מיידי לקיבוצים.

ריבית רצחנית

גנשר טען, כי אחת הסיבות העיקריות להסתבכות הקיבוצים היא הריבית הרצחנית הנהוגה בישראל זה שלוש שנים. סיבות נוספות נובעות מכך שהשנתיים האחרונות היו מן הקשות ביותר לחקלאות בישראל. הוא הוסיף, כי יש להודות גם בכך שניהול כושל תרם גם הוא למצב הקשה אליו נקלעו הקיבוצים.

יו"ר המועצה האיזורית גליל עליון טען כי ממשלת ישראל טובלת מאטימות בכך שהיא איננה מתחשבת כלל במצב הבטחוני יוצא הדופן בצפון ישראל ונמנעת, למרות שפנתה אישית לשר־האוצר משה נסים, לפצות את מפעלי הגליל על ארבעים אירועים בטחוניים, שבגללם נאלצו מפעלים בגליל העליון להשבית את הפעילות בהם למשך שעות ולעיתים

(סוף מעמוד 4)

9 בדצמבר — שנה להתקוממות: מאות הרוגים, אלפי פצועים

אבי בניהו, ערן טאוס

היום, ה־9 בדצמבר מלאה שנה להתקוממות בשטחים. כוחות צה"ל וזרועות הביטחון נערכו בפריסה רחבה ובכוחות מתוגברים כדי לקדם נסיונות להפוך את יום זה לתחילת גל חדש של האינתיפאדה. על־פי נתוני צה"ל נהרגו מאז ראשית ההתקוממות 248 תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה ועוד כ־3500 נפצעו. במהלך השנה שחלפה נהרגו בשטחים 6 אזרחי מדינת ישראל, 2 חיילי צה"ל, 391 אזרחים ו־718 חיילי צה"ל נפצעו בדרגות פציעה שונות.

ע"פ הנתונים שאסף ארגון הסער הבינ"ל אונר"א, נהרגו מאז פרוץ ההתקוממות 313 תושבים. אגודת אל־חק פרסמה את נתוניה, לפיהם נהרגו בשטחים 405 תושבים — הנתונים כוללים גם מה שהאגודה מכנה „הרוגים בלתי ישירים" כתוצאה מההתקוממות. ובשל כך המספרים גבוהים בצורה משמעותית. ידיעה עמוד 3

רופאי המדינה משביתים היום חמישה בתי חולים ל־24 שעות

שובתים בתי החולים שיבא, וולפסון, איכילוב, רוקח והקריה ● גם עובדי המעבדות בשרות המדינה שובתים עד יום שני בבתי החולים: ברזילי, אסף הרופא, שמואל הרופא, שיבא וולפסון ● השובתים מבקשים להשוות תנאיהם לאלה הנהוגים בקופת חולים

רונית מורגנשטרן

רופאי המדינה משביתים היום חמישה בתי חולים ממשלתיים באיזור המרכז: "שיבא" תל השומר, "וולפסון", "איכילוב", "רוקח" ו"הקריה". בתי חולים אלה יפעלו היום במשך 24 שעות במתכונת שבת.

הרופאים תובעים להשוות את תנאי השכר והעבודה לאלה הנהוגים במערכת האישפוז של קופת חולים הכללית. בינתיים אין התקדמות בעניינם של רופאי המדינה וגם פגישתם עם שרת הבריאות ונציגי האוצר שלשום לא הביאה לפריצת דרך. היום תתכנס מזכירות האירגון של הרופאים כדי להחליט על המשך צעדיהם.

גם בעניינם של עובדי המעבדות בשירות המדינה אין התקדמות. היום הם פותחים בשביתה של המעבדות עד יום ב' בבוקר. מדובר בבתי־החולים: "ברזילי" באשקלון, "אסף הרופא", "שמואל הרופא" בבאר יעקב, "שיבא" תל השומר ו"וולפסון".

לדברי מזכיר הסתדרות המיקרוביאולוגים אשר גולדשלגר, בפגישה שנערכה אתמול בינו לבין נציגי משרד הבריאות לא הוחלט דבר והוא חושש מהידרדרות המצב.

"לעובדים אין מה להפסיד. צפוי מאבק מיליטנטי ביותר. עובדי המעבדות בשירות המדינה דורשים גם הם להשוות את תנאי השכר והעבודה לאלה הנהוגים אצל חבריהם בקופת חולים של ההסתדרות.

חשש לגורל עובדי מפעל שימורי הדגים "מן"

עתי"ם

במועצת פועלי עכו הובע אתמול חשש לגורלם של 104 עובדי מפעל שימורי הדגים "מן" בעיר, שנקלע לקשיים, לאחר שלמועצה הגיעו שמועות, כי מניות המפעל עומדות למכירה.

בעקבות השמועות יצא מזכיר המועצה, יהושע כץ, בהודעה, כי יש למועצת הפועלים מחוייבות כלפי ציבור העובדים, ועל כל קונה לקחת זאת בחשבון בעת שינהל משא ומתן על רכישת המפעל.

כץ אמר, כי המועצה תגיב במלוא החומרה ותנקוט את כל האמצעים האירגוניים והחוקיים העומדים לרשותה, אם לא יובטחו זכויות העובדים בעת העברת המפעל לבעליו החדשים. לדבריו, הודעתו זו היא על דעת הסתדרות פועלי המזון ובראשה המזכיר משה כהן צבן, שביקר אתמול בעכו, כדי לעמוד מקרוב על ההתפתחויות ב"מן".

● 218 בני נוער ומבוגרים מאיזור הקריות חתמו על עצומה הקוראת לראש־הממשלה למנות את השר אריאל שרון כשר הביטחון. יוזם העצומה אייל טימור ושבע עשרה וחצי הלומד בכיתה י"ב באורט קריית־ביאליק.

שומר על הקצב בתנאי שדה

קוצב לב חיצוני, המותקן בניידת טיפול נמרץ נחנך אתמול בבית החולים "כרמל" בחיפה. הקוצב נתרם ע"י "רוטרי" לניידת לטיפול נמרץ. מדובר במכשיר חדיש המאפשר להסדיר במהירות וביעילות את קצב פעימות הלב בתנאי שדה בתוך הניידת בלי פעולה פולשנית לגוף החולה. כמו כן מבצע המכשיר ניטור אלקטרוקרדיוגראפי באיכות גבוהה במיוחד. מכשיר זה הותקן לראשונה בניידת לטיפול נמרץ בישראל. (כתבו: קובי מנדל, יואב אביב / תצלום: פול מלינו)

אדם אחד נהרג ו־21 נפצעו אתמול בתאונות דרכים

ניצה דימנט, עתי"ם

בתאונות דרכים קטלניות אתמול נהרג אדם אחד ו־21 נפצעו. יצחק הזן בן 64 נהרג אתמול בלילה, בעת שחצה את כביש החוף מול תחנת הדלק "פז" בנתניה.

במקום אין מעבר חציה, אולם האיזור מואר ובעת שחצה את הכביש הבהיר פגעה בו מכונית מסוג אודי 80, נהוג בידי תושב הרצליה. רוזן נפצע קשה ונפטר מפצעיו כעבור שעה.

20 בני אדם בהם 15 חיילים נפצעו אתמול לפנות בוקר בתאונת דרכים בצומת ערוער בכביש באר שבע — דימונה. בתאונה היו מעורבים מכונית וטיולית אזרחית. כתוצאה מהתאונה התהפכה הטיולית. נסיבות התאונה טרם ברורות והן נחקרות בידי חוקרי לשכת התנועה במשטרת מרחב הנגב.

הפצועים טופלו ופונו לבית החולים "סורוקה" בבאר שבע בשלושה אמבולנסים של מד"א. מקצתם הועברו באמצעות כלי רכב פרטיים שעברו במקום בעת התאונה.

בתאונה אחרת אתמול לפנות בוקר, בצומת נכסים שבנגב, נפצע אדם נוסף והוא הועבר לטיפול בבית החולים "סורוקה". כל הפצועים שוחררו לבתיהם לאחר קבלת טיפול.

עובדי שטיחי כרמל ישובו לעבודה רק אם יקבלו שכר

יואב אביב

עובדי מפעל "שטיחי כרמל" באור עקיבא נמצאים עדיין בחופשה. הם ישובו ממנה רק לאחר שתשולם להם משכורת אוקטובר. העובדים אומרים, כי הובטח להם שמשכורתם תהיה היום בבנקים.

כזכור החליטו שלשום עובדי המפעל להפסיק את העבודה לאחר שמשכורות חודש אוקטובר טרם שולמו להם ומשכורות חודש נובמבר אמורות להיות משולמות להם עד סוף שבוע זה. מההנהלה נמסר, כי עיכוב טכני הוא שגרם לאי העברת המשכורות לבנקים.

ראש המועצה המקומית אור עקיבא שלום שבתאי אמר אתמול, כי בעיירה נערכים לנסות ולפתור את בעיית האבטלה, וכי המועצה תנסה לגרום ליצירת מקומות עבודה נוספים.

מהמועצה נמסר, כי היא עומדת לפני חתימת חוזים עם 48 בעלי מלאכה ועירים. כל בעל מלאכה יעסיק במבנים שיוחכרו לו באיזור התעשיה כשלושה עובדים.

יוגוסלבים לא הורשו להיכנס לישראל מחשש שבאו לעבוד

פי"ץ

11 אורחים יוגוסלבים לא הורשו להיכנס לישראל ביום שני — מסרו אתמול עיתוני בלגראד. למרות שהיו מצויידים באשרות תיירות, לא הורשו להיכנס לישראל והוחזרו מיד, באותו מטוס של חברת התעופה היוגוסלבית "אדריה".

דובר של משרד החוץ היוגוסלבי, שנתבקש להגיב אמר, כי נהוג בין מדינות, שכל נוסע, המצוייד במיסמכי מסע תקפים, רשאי לבקר במדינה. יוגוסלביה ניתקה את קשריה הדיפלומטים עם ישראל עקב מלחמת ששת הימים.

בחודשים האחרונים הביעה רצון לקיים מגעים מסויימים עם ישראל, אך עדיין מסרבת לחדש את הקשרים הרישמיים. על פי עיתוני בלגראד, הסביר משרד החוץ הישראלי, כי הוא רוצה "למנוע את כניסתם לישראל של פועלים לא חוקיים.

נסגר תיק החקירה נגד מנהל תיאטרון חיפה לשעבר

קובי מנדל

משטרת מרחב חיפה הודיעה אתמול למנהל המכירות לשעבר בתיאטרון חיפה אלי זקר ולמזכירתו מיכל הללי, כי היא סוגרת את תיק החקירה שנפתח נגדם על חשדות לביצוע עבירות של זיוף וקבלת דבר במירמה.

אלי זקר שהיה עד לפני זמן קצר מנהל המכירות בתיאטרון הואשם בידי המנכ"ל הקודם נעם סמל, כי הדר למחשב התיאטרון וגרם בו שיבושים שגרמו לנזק כלכלי לתיאטרון.

נעם סמל ניים לשם הוכחת חשדותיו חברת חקירות פרטית שאנשיו קבעו, כי אלי זקר ומזכירתו פעלו לכאורה בניגוד להוראות ושיבשו רישומים במחשב. סמל התלונן במשטרת חיפה ובמקביל הורה לפטר את זקר בעל החשדות נגדו.

לאחר זמן קצר פנה זקר לבית הדין האזורי לעבודה בחיפה וזה פסק, כי על התיאטרון העירוני להחזירו לעבודה לאלתר. אתמול לאחר כתשעה חודשים הודיעה המשטרה לאלי זקר ולמזכירתו מיכל הללי, כי לא נמצאו ראיות להגשת כתב אישום נגדם.

ראש לשכת החקירות הביע צער על עוגמת הנפש שנגרמה להם בשל החקירה.

זוג נרקומנים עישן סמים בחברת בתם בת השלוש

טוביה בסקינד

מחזה מזעזע התגלה שלשום בשעת ערב מאוחרת לעיניהם של בלשי מחלק הסמים במשטרת ירושלים. הבלשים קיימו תצפית ממושכת על דירה נטושה בשכונת נחלאות. כשפרצו לתוכה, גילו זוג נרקומנים בשנות ה־30 לחייהם, כשיחד עמם יושבת ילדתם בת השלוש.

ההורים היו מסוממים לחלוטין וגם ילדתם שאפה מעשן הסם. הבלשים מיהרו להפריד את הילדה מהוריה, כדי שזו לא תצפה במאבק עם הוריה, שהתנגדו למעצרם. לאחר שהשניים נעצרו, הועברה ילדתם להשגחת קרובים

ברגלס: משרד האוצר הפר הסכמות עם הבנקים ויגרום להלאמתם

אודי נחשון

הצעת החוק להשוואת זכויות ההצבעה של מניות הבנקים שבהסדר, שהגיש משרד האוצר בשבוע שעבר, הוא הפרה של ההסכמה שהושגה בין האוצר ובנק ישראל לבין בעלי השליטה בבנקים — אומר יו"ר הדירקטוריון של בנק הפועלים, פרופ' איתן ברגלס. "אני מאמין שלאוצר אין כוונה להלאים את הבנקים, אבל הדרך של הצעת החוק הזו תוביל להלאמה", הוא אומר.

לדברי ברגלס, במגעים שהיו עם ראשי האוצר ובנק ישראל היתה הסכמה, כי מי שישלוט בבנקים חייב להיות בעל השקעה מתאימה בהון, ולכך יש השלכה על נושא זכויות ההצבעה.

היתה גם, לדבריו, הסכמה שהמעבר צריך להעשות בהסכם בין בעלי השליטה הנוכחיים לבין האוצר ובנק ישראל, ואם לא תושג הסכמה מוקדמת, צריך להתחיל במו"מ. כן הוסכם כי לא רצוי שבשלב כלשהו תהיה שליטה ממשלתית בבנקים.

"בהצעת החקיקה החד־צדדית שהגיש האוצר הוא נסוג מההסכמה שהושגה. הנסיגה הזו היא הפרת ההסכם המקורי ומהווה הפקעת זכויות של גופים ציבוריים ופרטיים ללא כל תמורה".

הפקעה לא מוצדקת

"זו הפקעה לא מוצדקת שמתעלמת מכל הזכויות שיש לגופים שהקימו את המוסדות הבנקאיים. מה שחמור בעיני הוא שהצעת החוק הזו יוצרת סיכון ממשי שהתהליך הזה יביא להלאמת הבנקים לתקופה ממושכת, הלאמה שעומדת בניגוד לתפקוד מסודר של משק בכל מקום, ותפגע בתפקוד המשק הישראלי", אמר ברגלס.

לדברי יו"ר בנק הפועלים, היה ברור מהתבטאויות ראשי האוצר, כולל סגן השר לשעבר עדי אמוראי, שהגיש את הצעת החוק, כי בעלי השליטה בבנקים יקבלו פיצוי כלשהו על הוויתור שלהם בתחום מניות השליטה בבנקים, והאוצר נסוג מהסיכום הזה.

לדעתו, צריך להימנע מהענקת השליטה על הבנקים לנאמנות כל חברה ממשלתית, כהצעת אמוראי, ולהשאיר את הבעלות בידי הבעלים הנוכחיים במשך כל תקופת המו"מ.

בתקופה זו יש לחפש קונים פוטנציאליים ורק לאחר מציאתם וקבלת האישורים מכל הרשויות המתאימות, צריך להסדיר את העברת הבעלות.

"בהעדר קונים, לא צריך לוותר כל כך בקלות על הבעלים הקיימים, וצריך לתת להם כנוסף לפיצוי גם דרך נתאימה להשתתף ברכישת הבעלות על הבנקים", אומר ברגלס.

תעודת שוטרת שנכתב עליה חוסלה נמצאה בידי כייסת

זהבה מוזס

תעודה שוטרת מהצפון שנכתב עליה "חוסלה" בכתב יד נמצאה אתמול בידיה של כייסת בת 25 שנעצרה על ידי בלשי תחנת לוד.

הצעירה בת ה־25 לא הסבירה לחוקרים את פשר התעודה והכתוב בה, אך הודתה בפניהם בביצוע 8 מעשי כייסות מלקוחות הגדול באיזור רמת גן. העצורה הועברה להמשך חקירה למשטרת רמת גן.

צעיר ניסה להתאבד בהצתת דירתו

עתי"ם

צעיר ירושלמי בן 25, חולה אפילפסיה ניסה להתאבד אמש הוא הצית את דירתו בשכונת נווה יעקב בירושלים. שכנים חילצו את הצעיר מדירתו הבוערת, לאחר שצעק לעזרה וזרק לעברם מפתח. מכבי האש שהגיעו למקום כיבו את הלהבות. איש לא נפגע. לדירה נגרם נזק.

תושב חברון מואשם כי ניסה לרצוח את הנער חנוך אלבק

עתי"ם

מוחמד דוויק, צעיר תושב חברון, הואשם אתמול בבית המשפט המחוזי בירושלים בנסיון לרצוח את חנוך אלבק בן 16 ודקירה בעיר העתיקה בירושלים בחודש מאי.

בכתב האישום נטען, כי דוויק קשר קשר לביצוע המעשה יחד עם חבר עבד עבדאין. השניים תיכננו להרוג יהודי, כדי להוסיף כבוד לערביה. הם נסעו לירושלים וחיפשו מקום לבצע את זממם, אך משלא מצאו שבו לחברון.

בסוף חודש מאי נסעו שוב לירושלים. הפעם קנו שני סכינים והסתירום בבגדיהם. גם הפעם לא מצאו מטרה נוחה לפגיעה וחזרו לבתיהם. למחרת נסע דוויק לבדו לירושלים. הוא החליט לדקור את החייל ששמר על ביתו של השר אריאל שרון ליד שער שכם.

בדרכו לשם הבחין בחנוך אלבק שהלך לבדו. הוא הסתער עליו ונעץ את הפגיון בגבו תוך שהוא צועק: "יואללה אכבבר". אלבק ניפגע קשה בחזה, אושפז בבית החולים והחלים. שמו צורף לרשימת עדי התביעה. הפרקליטות מבקשת לעצור את דוויק עד תום משפטו. הדיון בבקשה יהיה בשבוע הבא.

„ראשי מונח על השולחן, מי שרוצה שיסיר אותו" — קרא פרס לפני ההצבעה במרכז

ויכוח מר קדם להחלטה להיכנס למו"מ עם הליכוד ● המזכ"ל ברעם: זוהי ריצת אמוק חסרת פשר לממשלה בראשות שמיר ● יצחק בן־אהרון: האם נשיג עתה מה שלא השגנו במשך ארבע שנים בממשלת האחדות ● רבין: העדיפות הראשונה בכניסה לממשלה היא למנוע מלחמה

מאר־לי שחר

„ראשי מונח על השולחן — מי שרוצה שיסיר אותו" קרא אתמול יו"ר מפלגת העבודה שמעון פרס בקול ניחר בשיאו של הוויכוח הנוקב שנערך במרכז מפלגת העבודה. הדברים נאמרו לפני ההצבעה שבה התקבלה הצעתו להיכנס למו"מ עם הליכוד ברוב של 64 אחוזים.

הדוברים מעל הבמה עשו חשבון נפש נוקב כשמצדדי ממשלת האחדות מעלים אל דוכן הנואמים את שלושת „הקלפים החזקים" שלהם פרס רבין ונבון מן העבר השני יוצגו המתנגדים על־ידי ח"כ מיכאל בר־זוהר: איש הזעם של מפלגת העבודה יצחק בן־אהרון ומזכיר מפלגת העבודה עוזי ברעם, אשר לא חסך דברי תוכחה מחבריו למפלגה ומהשרים. ברעם קרא דברים שאמרו לפני זמן קצר, שרים התומכים כיום בממשלת האחדות. „אינני מאמין באחדות" — פרס; „לא נשמש כלים לליכוד" — ברלב.

ברעם: ריצת אמוק

וברעם הוסיף: „היכוח הוא האם נהיה מפלגת לוויין בממשלת ליכוד... יש כאן ריצת אמוק חסרת פשר לשותפות בממשלה בראשות שמיר. הויכוח הוא לא על הצטרפות לממשלה אלא בין תקווה ליאוש. האם הגענו לפרשת דרכים ונשלח את יורשי מסורת סירקין, א.ד. גורדון, בן גוריון וגולדה להפוך לשחקני משנה בהצגה הגדולה של סרבני השלום".

מיכאל בר־זוהר: „לא מדובר בממשלת אחדות ושיוויון בין מערך לליכוד אלא בהסתחררות של המערך בממשלת ליכוד".

נבון: א"ב לא נוכל לתקן

השר יצחק נבון מהמצדדים להליכה לאחדות אמרו אינני בנוי להתפקיד של נביא חורבן, אבל נוכח אפשרות של ממשלה צרה צרה צרורה כזו, אי־אפשר למצוא קורטוב של נחמה. יש אומרים שנתקן את"כ, אבל יש תחומים שאי־אפשר יהיה לתקן ובעתיד יבואו ויגידו לנו איפה הייתם כשיכולתם למנוע זאת?

בן־אהרון: מה החוכמה?

יצחק בן־אהרון אמר, כי מה שעומד כיום על הפרק הוא — מהי הדרך שבה יכולה תנועת העבודה להגשים את אחריותה כלפי העם וכלפי המדינה, לתרום לחיסול מצוקות העם ועתידו. הוא הציע לפזר את הערפל שנוצר בשבועות האחרונים ואמר: „אנו באים הנה אחרי ארבע שנים בממשלת אחדות. יש לה מאזן. לא אמנה את כל האסונות שהביאה עלינו, כולל שיתוק מדיני מוחלט ושום אפשרות ליוזמת שלום. האינפלציה אמנם הוכרעה, אבל המחיר שלה הופיע בשנתיים האחרונות, עד כדי סכנת חורבן של ההתיישבות העובדת, של חברת העובדים, של פגיעה בתרבות ובחינוך, פגיעה באקדמיה — וכל זה נעשה בתחום שלנו. אז מה מציעים עתה חברי החכמים חברי המפלגה: מה החוכמה הזו לעשות מחדש ובתנאים גרועים פי כמה מה שלא עלה בידיכם להשיג אתמול".

שחל, צור ואדרי – עמדו מאחורי יוזמת הנשיא לממשלה רחבה

מאר־לי שחר

השרים שחל, צור וחבר הכנסת רפי אדרי, עמדו מאחורי יוזמת נשיא המדינה לזמן את יו"ר המפלגה שמעון פרס לשיחה בדבר הצורך בהקמת ממשלת אחדות.

שלושת האישים הללו התקשרו אל נשיא המדינה במהלך השבוע שעבר, לקראת יום ראשון בו הסתיים המנדט שניתן לשמיר להרכבת ממשלה וביקשו ממנו, בעקבות המצב הקואליציוני הקשה, לזמן אליו את שמעון פרס.

לכתבת „על המשמר" נודע כי אישים בכירים נוספים ממפלגת העבודה התקשרו עם הנשיא לשדל אותו לנקוט בצעד הזה.

המנהיג הוותיק אמר עוד, כי הברירות אינן פשוטות, אבל למפלגת העבודה דרוש כיום „הסכם עם פועלי ישראל, אשר מאות־אלפים מהם לא הצביעו בעדנו, והסכם עם הדור הצעיר ועם יהדות העולם. לנו דרוש הסכם עם תקוות השלום ועם כוחות השלום בעם הזה".

רבין: עדיפות למניעת מלחמה

השר יצחק רבין אומר כי הוא מכין את המתלבטים ובגילוי לב מוסיף: „במשא ומתן עם המפלגות הדתיות הרגשתי שרי התבזיתי". הוא פרט את תנאיו להקמת ממשלת אחדות ואמר כי עדיפות ראשונה היא למנוע מלחמה ולמנוע סתימת הגולל על סיכויי השלום. „אני שייך לדור תש"ח. המדינה יקרה לי. אין לי מדינה רזרבית".

פרס: כואב לי

את רשימת הנואמים חתם שמעון פרס בנאום נרגש מאוד בטון שנחנק לפעמים, בקול שעלה וירד בעוצמה משתנה. פרס זועק: למה אני צועק, כואב לי, אני מדבר מהלב: אני הופעתי יותר מכל אחד מכם במערכת הבחירות מול איבה, משטמה, מול עגבניות. ומכות, קיפלתי את הרגליים? אל תסתמו את הראש עם גאווה ויוהרה, כולנו גאים. לא ניכנס לממשלה שתרצה להקים 40 התנחלויות בארבע שנים. אנו רוצים אופציה לשלום. אני לא אקפל את דגל השלום, אך לא אלך איתו למחסן שלא יראה מאור השמש".

תמרכז – אתמול בכפר־המכביה (צילום: עוזי קרן)

מחלקים את התיקים

מאר־לי שחר

שר הביטחון יצחק רבין רמז אתמול כי שמעון פרס צריך לקבל עליו את תיק האוצר. רבין אמר בנאומו: „אין לאף אחר אנשים טובים כמו לנו, למצוא פתרון לבעיית הכלכלה והחברה".

שמעון פרס לא נשאר חייב ובנאומו אמר: „אין הבראה כלכלית ללא תהליך מדיני. אם יימשך המצב המדיני הנוכחי מצבנו יחמיר וילך גם מבחינה כלכלית".

„לא אוחיה אסיר ציון"

ממלא מקום ראש הממשלה שמעון פרס גילה אתמול כי שיחותיו עם המלך חוסיין נעשו בהסכמת הממשלה הקיימת. שמעון פרס אמר כי הממשלה הזו אמנם לא אישרה את הסכם לונדון, אך „איפשרה לנהל משא ומתן כדי לתגיע אליו". פרס הדגיש כי ימשיך במאמצים לשלום. „אפילו שמיר יתלונן עלי או יתלונו. אז מה אם לקחתי יוזמות? אני לא רוצה לעשות איתו חשבון כיצד מנע את בואו של שולץ עם תכנית לונדון לישראל. אני רק רוצה לומר שלא ניכנס לממשלה שאהיה בה אסיר ציון. ניכנס רק כשותפים שווים עם דגל שלום.

ה"וושינגטון פוסט" מגלה:
תומס פיקרינג גייס ציוד צבאי במיליון דולר כסיוע לקונטראס

דליה שחורי (ארה"ב)

וושינגטון. — בעקבות פרסום החלטת הנשיא המיועד ג'ורג' בוש למנות את שגריר ארה"ב בישראל תומס פיקרינג לשגריר ארה"ב באו"ם, יצא אתמול ה„וושינגטון פוסט" בסיפור, לפיו סייע פיקרינג לארגן תרומה סודית של ציוד צבאי בערך של יותר ממליון דולר לקונטרס בניקרגואה, באמצעות העוזר לשעבר במועצה לבטחון לאומי אוליבר נורת'. הדבר היה בסוף '84 או בתחילת '85, כשפיקרינג כיהן כשגריר ארה"ב באל סלבדור, ונודע במהלך דיווחו של פיקרינג לוועדות הקונגרס שחקרו את פרשת אירן־קונטרה.

ה„וושינגטון פוסט" ציין, כי פיקרינג קיבל, לפי עדותו, רשימה של כלי נשק וציוד־סיוע מקבוצה פרטית של גולים ניקרגואים ואחרים, שלא יכלו להעביר את המשלוח לקונטרס בכוחות עצמם. במקום לדווח על כך למחלקת המדינה, מאחר שהקונגרס אסר על המימשל לסייע למורדי הקונטרס, — נשא עמו פיקרינג את המסמך, לפי עדותו, לוושינגטון, התקשר עם נורת' ומסרו לידיו.

סגנית דובר מחלקת המדינה, פיליס אוקלי, אמרה אתמול, כי השגריר פיקרינג אכן קיבל לידיו מסמך מידי אזרח זר. המסמך היה מופנה להנהגת הקונטרס, ופיקרינג החליט להעבירו לוושינגטון, כשנסע לשם ממילא. הוא נתן את המסמך לנורת', שהיה ידוע כמוסמך לקיים קשרים עם מנהיגי הקונטרס.

אוקלי הדגישה: „אנו מאמינים ששיפוטו היה הגיוני, במיוחד באותו זמן". היא הוסיפה, עם זאת, כי פרשת אירן־קונטרה חשפה מספר מישגים בהליכי הדיווח שהיו נהוגים במימשל, במחלקת המדינה ובנציגויותיה בחו"ל, וכי בעקבות זאת הבהיר מזכיר המדינה את הצורך בדיווח מעמיק על איורעים חשובים למחלקת המדינה עצמה.

"על המשמר" עתון יומי
המו"ל: עתון וספר בע"מ
ביטאון מפלגת הפועלים המאוחדת
עורך ראשי: מארק גפן
עורך משנה: ישראל זמיר (בחופשה)
מרכז המערכת: רוביק רוזנטל
המערכת והמנהלה: רח' חומה ומגדל 2, תל־אביב טל. 378833 חשבון בבנק הדואר 4—43360—3
המען למכתבים: שירות שקידואר נעל ת"א 61999
"AL-HAMISHMAR" (The Daily Guardian) 2, Choma Umigdal St. Tel-Aviv 67771 Phone: 378833 Telex: 341652
סניפים: ירושלים 94622 רח' בן־יהודה 2, בניין סנטר הדרים 102—121, טל' 3—233161. המען למכתבים: ת"ד 1216 ירושלים 91008. חיפה: רח' סבונר 17, טל' 673673. המען למכתבים: ת"ד 4007 חיפה 31040.

15 מנהיגים יהודים תומכים בפגישה עם ערפאת בשטוקהולם

אתי רונאל (ניו־יורק)

15 רבנים, מנהיגי איגודים מקצועיים ופעילים פוליטיים יהודיים בניו־יורק, הביעו אתמול את תמיכתם ביוזמתם של חמשת המנהיגים היהודים שנפגשו עם ערפאת בשטוקהולם, ומחו בחריפות על כוונתם של חוגים במפלגת העבודה לפטר את יו"ר תנועת העבודה הציונית בארה"ב, מנחם רוזנספט שהשתתף בפגישה.

בפגישה, שהתקיימה אתמול בבית־הכנסת ע"ש סטיבן וייס בניו יורק השתתפו הרבנים מרשל מאייר מבית־הכנסת בני־ישורון, מייקל פלאי מאוניברסיטת קולומביה, הרבנית הלן פרס מבית־הכנסת סטיבן וייס, סם מאיירס ומרים טומפסון מראשי איגוד פועלי המתכת, מאיגוד פועלי בתי־החולים וג'ואן מורט מאיגוד פועלי המכוניות.

כן נכחו נשיא הקרן היהודית למען צדק חברתי לאדי לוין, נשיא איי.פי.איי. (אמריקנים למען ישראל מתקדמת), מארק גולד וגם הנהלת המרכז לזכויות האזרח בניו־יורק, עו"ד פיטר וייס, מנכ"לית קרן גבעת־חביבה בארה"ב סטפי קירשנייר ואחרים.

הדלת נפתחה

נציג ניו־אאוטלוק בארה"ב הילל שנקר, דיווח על ההתפתחויות האחרונות במזרח־התיכון, ובתום הדיון החליטו המשתתפים לייזם פעולות תקשורתיות וחינוכיות על מנת לגייס את הציבור היהודי בארה"ב לקידום תהליך השלום. „הדלת נפתחה ואנחנו צריכים לעזור לה להוסיף ולהיפתח" — אמר סם מאיירס.

המשתתפים הדגישו, שזו הפעם הראשונה שמנהיגים יהודיים אמריקניים נפגשים עם יאסר ערפאת, והם רואים בכך התפתחות חיובית וחשובה ביותר. כן ציינו שהמידע הרישמי המגיע אל יהודי ארה"ב הוא חד־צדדי ביותר, ולכן יש בכוונתם ליצור קשר עם תנועות השלום בישראל, עם איגודים מיקצועיים כמו ההסתדרות ועם אירגונים חוץ־ממשלתיים אחרים על־מנת לקבל מידע נוסף.

דאגה בישראל ממסעו הצפוי של קרלוצ'י במדינות ערב

אבי בניהו כתבנו הצבאי

גורמים בישראל עוקבים בעירנות אחר מסעו הצפוי של שר ההגנה האמריקני היוצא, פראנק קרלוצ'י, במדינות המפרץ הפרסי. הביקור אמור להיערך בקרוב ויש הסבורים כי עובדה זו יש בה כדי לחזק את הרושם כי צפויות עיסקות נשק משמעותיות בין ארה"ב לבין חלק ממדינות המפרץ הפרסי. אותם גורמים מזכירים את התבטאותו של פראנק קרלוצ'י שתקף לפני מספר שבועות את הלובי היהודי הפועל בוושינגטון והאשים אותו כי הוא מונע עיסקות בין ארה"ב למדינות ערב ופוגע בתעסוקה ובאינטרסים הביטחוניים בארה"ב.

מסך ראשון

לילדים ובעיקר להוריהם

השם הסתמי "הפסטיבל שלנו", מטעה בהחלט. לא עוד חלטורה לתוצרת, לא אוסף מקרי של זמרים שבאו להשמיע את שיריהם המוכרים, לאסוף צ'ק ולהתחפף במהירות לחלטורה הבאה. במופע הזה הושקעה עבודה, בעיבודים, בבחירת השירים, בהנחייה (יונתן גפן והילד דורון שפר), מעולה, לא מתחנחן, לא מתיילד, לא מנסה להישמע מבוגר מכפי גילו, טבעי להפליא. מדובר בשירים שכתבו משוררים לילדים ולא רק לילדים. שירים של מרים ילן שטקליס ועוד ועוד. דומה שמן המופע הזה יוכלו ההורים ליהנות יותר מילדיהם. מצד שני, זו הזדמנות יוצאת מן הכלל להדריך בקטנים קצת תרבות, להאכיל אותם בתפריט קצת יותר משובח מן המזון הקלוקל, המוגש בדרך־כלל בחנוכה. הביצועים החדשים נשמעים נפלא. של גלרון, ריקי גל, משינה, אריאל זילבר ורמי קליינשטיין. הזמרים, חלקם עקרונית מפסטיבלים, לילדים או לגדולים, נשמעים ונראים כאילו אין כל גדול יותר מלשיר את שירי הילדות שלהם, שלנו, של כולנו. בחנוכה השנה, זהו המופע המוצלח ביותר והוא מומלץ בחום. לילדים ובעיקר להוריהם.

יבטושנקו – פואט וארטיסט

לא רק בזכות קריאת השירים בעברית, בפי השחקן יהודה אפרוני, אמש בתיאטרון ירושלים, את שיריו של יבגני יבטושנקו. הבכתי אותם בזכות מילים מלטפות ומוכרות כמו באברושקה וגרמושקה ובזכות מילים נוראות כמו באבי יאר, וסטאלין. יבטושנקו, בהופעת הבכורה שלו בישראל היה לבוש חולצה משובצת בכחול ואדום ובמכנסיים בצבע חום בהיר. את שיריו קרא בקול עמוק ועשיר ובפאתוס גדול. הוא ידע לשאוג וללחוש, להשתולל ולהתחנחן, להיות פואט וארטיסט. בתרגומיהם של אריה אהרוני ושלמה אבן שושן, כמו גם במקור הרוסי שמענו את המקצבים והמוטיבים הרחבים. ראינו את הביורוקרטים ואת סוחרי המצפון ויחד עם המשורר לא פסטרנק, זהו משורר סוג תרבות, ונציג אמת של הדור, אשר התגבר אחרי סטאלין. דור זה, מתקדם עתה לצמרת הממסד, היינו רוצים לראות ביבטושנקו, סנונית המבשרת אביב ביחסי התרבות של בריה"מ איתנו.

לאליהו שטיבל והמשפחה
אתכם באבלכם במות
בת אחותך
רחל
קיבוץ המעפיל

במלאת שנה
לפטירתו של חברנו היקר
יצחק פרבשטמן ז"ל
נעלה לקברו ונתייחד עם זכרו
ביום ראשון 11.12.88 בשעה 16.00
המשפחה וקיבוץ נגבה

מקורות מודיעיניים בבריטניה מגלים:
המודיעין ניסה לשכנע את שמיר שאש"ף מיתן עמדותיו באלז'יר

המתנגד העיקרי המנכ"ל בן אהרון שהציג תיק ובו מסמכים על מעורבות ערפאת בפעולות בעבר ● מרפי: דברי ערפאת בשטוקהולם — התקדמות בדרך הנכונה, נעקוב בתשומת לב אחר הנאום הצפוי בז'נווה ● תת שר החוץ הבריטי: להתייחס לצדדים החיוביים בהצהרת שטוקהולם ● משרד ראש הממשלה: אין שינוי בעמדת אש"ף

דפנה ורדי (בריטניה), דליה שחורי (ארה"ב), עתיים

מקורות מודיעין בבריטניה מסרו אתמול, כי בישראל היו חילוקי דעות בעניין הפרשנות להחלטות המועצה הלאומית הפלשתינית. לדברי אותם מקורות, טענו בקהיליית המודיעין, כי יש להתייחס ברצינות להתמתנות העמדות באש"ף, ואילו משרד ראש הממשלה דחה טענה זו מכל וכל.

על פי ידיעות אלה, הסתמכה קהיליית המודיעין על שלוש נקודות — האחת שהאמנה הפלשתינית לא הוזכרה כלל בהחלטות אלג'יר, השניה כי לא הוזכר כלל המשך המאבק המזוין, והשלישית ההתייחסות המפורשת להחלטות האו"ם 242 ו־338, מבלי להזכיר כלל החלטות אחרות.

המתנגד העיקרי במשרד ראש הממשלה היה מנכ"ל המשרד, יוסי בן אהרון, אשר בתגובה הכין תיק על מעורבותו של יאסר ערפאת בפעולות טרור שונות בעבר. תיק זה הועבר למזכיר המדינה האמריקני, ג'ורג' שולץ, והיה ככל הנראה אחד המרכיבים בהחלטתו של שולץ לא להעניק לערפאת אשרת כניסה לארצות־הברית.

בריטניה: לראות הצדדים החיוביים

תת שר החוץ הבריטי, וויליאם וולדגרייב, הביע אתמול תקווה, כי הצהרת ערפאת בשטוקהולם תזכה לתגובות חיוביות, וכי במקום לראות רק את הצדדים השליליים ואי הבהירויות, כדאי להתייחס דווקא לצדדים החיוביים בהצהרה. וולדגרייב הביע תקווה שערפאת ינצל את הופעתו בז'נווה כדי להבהיר עוד יותר את החלקים המעורפלים שבהצהרה שנתקבלה במועצה הלאומית באלג'יר.

ממשלת בריטניה, אמר וולדגרייב, עדיין בוחנת את פרטי ההצהרה, אבל ההרגשה היא שהפעם יש מה לבחון והיתה איזו שהיא התקדמות לכיוון שלושת התנאים שבריטניה הציבה להידברות עם אש"ף, והוסיף כי שרים בריטים ייפגשו עם נציגי אש"ף אם יתמלאו תנאים אלה.

ארה"ב: עוד צעד קדימה

עוזר מזכיר המדינה האמריקני, ריצ'רד מרפי, אמר בתגובה על הצהרת שטוקהולם, כי ערפאת „הזיז את התהליך צעד אחד קדימה". עוד אמר, כי ההתקדמות מתקבלת בברכה והיא בכיוון הנכון. מרפי הוסיף, כי ארה"ב תקשיב בתשומת לב רבה לנאומו של מנהיג אש"ף בשבוע הבא בז'נווה, כדי לראות אם הנאום יתרום לשינויים שכבר חלו בעמדות הפלשתינים, ואשר באו לידי ביטוי באינתיפאדה ובהחלטות אלג'יר.

מרפי היה הנואם המרכזי בכנס המרכז ללימודים אסטרטגיים ובינלאומיים בוושינגטון, שהוקדש לסקירת סיכויי השלום במלאת שנה לאינתיפאדה.

„לא הכיר במדינת ישראל"

מנכ"ל משרד ראש הממשלה, יוסי בן אהרון, אמר אתמול בתגובה על ההצהרה בשטוקהולם „מה שעשה אש"ף עד היום, לרבות מה שנעשה בשבדיה, אינו נותן לגיטימציה למו"מ עם אש"ף. הארגון לא הכיר במדינת ישראל, לא ויתר על הטרור, ולא קיבל את החלטה 242", אמר.

בן אהרון הוסיף, כי אם תחליט ישראל לנהל מו"מ עם אש"ף, תיתן לגיטימציה לרעיון המדינה הפלשתינית ממערב לירדן, „מקובל לחלוטין על הרוב המכריע של הציבור בארץ לא לאפשר כינון מדינה כזאת", אמר בן אהרון.

„גמישות מילולית"

שר הבטחון יצחק רבין אמר אמש, כי ערפאת לא שינה את מטרתו, שהיא הקמת מדינה פלשתינית אש"פיסטית בשטחים, ולא שינה את עמדתו כלפי הטרור, גם אם גילה בהצהרתו בשטוקהולם גמישות מילולית יותר מאשר בעבר.

רבין הרגיש, כי ערפאת אינו דובר אמת כאשר לטרור, וכי בדבריו אלה הוא מבקש לפנות לארה"ב ולא לישראל.

לא נעים למצוא בית אחרי חיפוש

עירן טאוס

חיילי צה"ל פגעו ברכושם של תושבים במספר בתים באיזור פקס שבעיר העתיקה של שכם, בקרבת הקסבה, ככל הנראה במהלך סריקות בבתים באיזור.

כשהגעתי בבוקר למקום היו עדיין הבתים מצויים באנדרלמוסיה מוחלטת, המיטות הפוכות והמזרנים קרועים. לטענת התושבים, חיפשו בהם החיילים כלי נשק וחומר הסתה.

תחת שולחן הפוך נמצאו כוסות קפה וקומקום מנופצים ובתוכם פוסטרים ותמונות קרועים. במטווה התגוללו פחיות שמן זית הפוכות ועל השמן שנמרח על הרצפה זרוקים בגדיהם של בני הבית שהוצאו מהארונות, ככל הנראה לצורך חיפושים.

על רצפת המטבח ובחדר נוסף נזרקו בערבוביה סוגי מזון שונים — עדשים, סוכר ועוד. הכול בפחים שבמטבחי הבתים פוזר על הרצפה, עליה היו גם שברי זכוכית רבים של כלי מטבח וצנצנות ריקות.

מקורות צבאיים מסרו לאחר ארבעה ימי בדיקה של הנושא, כי לא ידוע להם דבר על האירוע וטענו, כי יש סבירות שהיה מבוים.

שמיר: המתפרעים הערבים לא השיגו אף אחד מיעדיהם

מוטי בסוק

חלפה שנה מאז החלה האינתיפאדה והמתפרעים הערבים לא השיגו אף אחד מיעדיהם, אמר אתמול ראש הממשלה יצחק שמיר בלשכתו למתנחלים שומרון וגינת שומרון.

שמיר הדגיש, כי המתפרעים לא הצליחו לפגוע בהתנחלויות ובנוכחות היהודים בשטחים. אש"ף מכריז השקם והערב על הקמת מדינה ביו"ש ובעזה, אבל בשטח אין לחלומות שלו שום זכר. להיפך, ישראל קרובה למיגור האינתיפאדה.

מאחורי ההתגרות התוקפנות של ארגוני הטרור בשטחים עומדים מדינות ערב וארגוני טרור בעולם. הם לא נלחמים בישוב זה או אחר. הם נלחמים במדינת ישראל כולה, אמר שמיר והוסיף, כי „אני רואה את כאבכם ומבין את מצבכם, אך עליכם להבין, אין אנו יכולים להשתמש באמצעים קיצוניים לדיכוי האינתיפאדה. מפעם לפעם ניתן לגוון את האמצעים. צה"ל לומד מנסיון".

שמיר הדגיש, כי אש"ף נכשל. הוא גם לא יוכל להצליח לעולם. המתנחלים, לטובת ההתיישבות ולטובת הבטחון, צריכים לשתף פעולה עם צה"ל וגורמי הבטחון האחרים.

חוסיין: האינתיפאדה פגעה בבטחונה של ישראל

אורי הורוביץ

המלך חוסיין העניק אתמול ראיון ארוך לעיתון הכוויתי „סיאסה" בו נגע במספר תחומים, כמו, למשל, הצורך של העולם הערבי להתארגן מבחינה כלכלית לקראת הקמת אירופה המאוחדת בתחילת שנות ה־90.

בהתייחסו למלאת שנה לאינתיפאדה אמר חוסיין שזו פגעה בחישובים הבטחוניים של ישראל.

חוסיין מאמין שהמעצמות הגדולות יפעלו למען מציאת פתרון כולל במזרח התיכון, בהתאם לתפיסתן להביא לפתרון הסכסוכים האזוריים. לדבריו, החלטת שולץ לא לאפשר לערפאת לנאום בפני עצרת האו"ם בניו־יורק נבעה ממניעים אישיים וכדי להשביע את רצונו של הימין הקיצוני בישראל.

חוסיין תולה תקוות רבות בממשל הבא של בוש. הוא גם הביע אופטימיות באשר ליחסי מצרים עם סוריה ולוב. הוא סתר שמועות שראש ממשלת ירדן התפטר ואמר שדווקא בשעה זו ירדן זקוקה ליציבות.

דו"ח „אל־חק": ישראל חרגה מהנורמות המקובלות

עירן טאוס

אגודת אל־חק — החוק בשרות האדם — המסונפת לארגון הבינלאומי של המשפטנים בג'נבה, ערכה אתמול מסיבת עתונאים ובה הציגה את הדו"ח השנתי של האגודה העוסק בפגיעה בזכויות האדם בשטחים מאז פרוץ ההתקוממות.

הדו"ח קובע, כי תגובת ישראל להתקוממות בשטחים חרגה מן הנורמות המקובלות בכל הקשור לפגיעה בזכויות האדם, וזאת בשל מדיניות של דיכוי צבאי קשה מלווה לחץ סוציו־אקונומי, שאינה עולה בקנה אחד עם הסטנדרטים של החוק הבינלאומי, כהגדרת הדו"ח.

הדו"ח מכיל 10 פרקים ובהם: הפעלת כוח על־ידי צה"ל, טיפול רפואי, חינוך, עוצרים וסגרים, הריסת בתים, בעיית המתנחלים, אמצעי ענישה ועוד. האגודה פירסמה גם נתונים לגבי מספרי הרוגים, פצועים ועצורים.

קריאה לדיאלוג עם אש"ף במלאת שנה לאינתיפאדה

במלאת שנה לאינתיפאדה פירסם לטיף דורי, מזכיר הוועד לדיאלוג ישראלי פלשתיני, את גילוי הדעת הבא:

„הוועד לדיאלוג ישראלי־פלשתיני מציין, במלאת שנה לאינתיפאדה, שלא ניתן לשבור את רצונו של העם הפלשתיני להשתחרר מעול הכיבוש ע"י שימוש באמצעי דיכוי ברוטאליים, שגרמו בין היתר למאות הרוגים, אלפי פצועים ועצורים, עשרות מגורשים ומאות בתים הרוסים.

במקום לדבר שלום ממשיכה ממשלת ישראל במדיניות הסירוב ומתעלמת מן היד הפלשתינית המושטת אליה. הוועד לדיאלוג דורש: להפסיק את מדיניות הכוח והדיכוי בשטחים הכבושים ולומר הן למו"מ עם אש"ף על בסיס של הכרה הדדית, כדי להגיע לסיום הכיבוש המשחית ולהסכם שלום בין שני העמים".

בהגרלת הרכבים שהתקיימה אתמול זכו הכרטיסים הבאים: בסך 266,668 זכה המספר 666909
כל הכרטיסים המסתיימים בסיפרה 66909 זכו ב־16,668 ש"ח
כל הכרטיסים המסתיימים בסיפרה 6909 זכו ב־1,668 ש"ח
כל הכרטיסים המסתיימים בסיפרה 909 זכו ב־168 ש"ח
כל הכרטיסים המסתיימים בסיפרה 09 זכו ב־18 ש"ח
כל הכרטיסים המסתיימים בסיפרה 9, 4, 3 זכו ב־3 ש"ח כ"א.

לקראת יום השנה לאינתיפאדה
הוטל עוצר על כל רצועת עזה ואזורים בגדה נסגרו לעיתונאים

אתמול והיום — שביתה כללית בשטחים ● צעיר נהרג ו־13 נפצעו בהתנגשויות עם צה"ל

עירן טאוס, עתיים

סיור של צה"ל במחנה הפליטים ג'בליה הנתון בעוצר (צילום: אנדרה ברוטמן)

בשטחים היתה אתמול שביתה כללית שהוכרזה על־ידי המפקדה הלאומית המאוחדת של ההתקוממות, לציון יום השנה לאינתיפאדה. השביתה תימשך גם היום. בקרב כוחות הבטחון ניכרת כוננות גבוהה מחשש להפרות סדר עם היציאה מתפילות במסגדים היום.

אמש הוטל עוצר על כל רצועת עזה עד להודעה חדשה. עיתונאים יוכלו להיכנס לרצועה רק באישור דובר צה"ל ובליווי נציגיו. גם בגדה סגר צה"ל אזורים נרחבים בפני עיתונאים ומחסומים הוצבו בדרכים הראשיות.

צה"ל ביצע אתמול פעילות יזומה בעשרות ישובים בגדה. מקורות פלשתיניים מסרו על מעצרים נרחבים במהלך פעילות זו.

בערים הגדולות בגדה שרר אתמול כעין עוצר מרצון והתושבים הסתגרו בבתיהם. בעיר רמאללה נראו סיורים רבים של צה"ל ואילו תנועת כלי הרכב של תושבים מקומיים היתה דלילה למדי. צה"ל פעל בשיטתיות למחיקת סיסמאות ומאות הסיסמאות שנראו בימים האחרונים בעיר נמחקו כולן.

ברחבי הגדה היו אתמול התנגשויות אלימות בין צה"ל לבין תושבים מקומיים. במהלכן נהרג תושב אחד ותשעה אחרים נפצעו.

בכפר ראעי שבנפת ג'נין נהרג אתמול צעיר בן 17, יוסף מחמוד סעיד אבו סביה, וצעיר אחר נפצע בהתנגשות עם כוח צה"ל שפעל במקום. מקורות צבאיים מסרו שהדובר אינו יודע לאור שכוח צה"ל נתקל בהתנגדות אלימה.

מבית־החולים בשכם נמסר על ארבעה פצועים מיריות בתקריות אלימות והתנגשויות קשות שהיו אתמול בקסבה של שכם. מקורות צבאיים מסרו, כי הארבעה נפצעו בתקריות של ידויי אבנים.

לבית־החולים אל־מקאסד בירושלים הגיע פצוע קשה מיריות מכפר יאטא שבנפת חברון.

מבית־החולים אל־איתיחאד בשכם נמסר על שלושה פצועים מיריות מכפר בית־ליד שבנפת טול־כרם.

במזרח־ירושלים הושלכו אתמול חמישה בקבוקי תבערה לעבר הצד האחורי של מטה משמר הגבול של המשטרה בגבעה הצרפתית. הבקבוקים התלקחו וכובו מיד ונגרם נזק קל לרכב.

שני בקבוקי תבערה נוספים הושלכו לעבר סיור מג"ב באיזור נחל קדרון. הבקבוקים לא התלקחו.

4 פצועים ברצועה

כוחות הביטחון ברצועת עזה נערכים בכוננות מתגברת לקראת יום השנה להתקוממות בשטחים של היום, כדי לקדם כל נסיון להפרות סדר. אתמול ננקטו פעולות יזומות על־ידי צה"ל כדי להרגיע את הרוחות. בכל מחנות הפליטים ברצועה שורר עוצר ולפיכך נמנע מהמועסקים בישראל להגיע למקומות עבודתם.

מקורות ערביים דיווחו אתמול על שלושה תושבים מקומיים שנפצעו מכדורים שנורו על־ידי חיילי צה"ל: בן 18 שנפצע ביד שמאל, בן 25 שנפצע ביד ימין ובן 23 שנפצע ברגל. שלושתם הועברו לטיפול בבית־החולים שיפא בעזה.

על־פי אותם מקורות, נפצעה צעירה בת 17 מגז מדמיע ששאפה גז אשר נזרק באיזור שבו נמצאה. לידיעה זו לא התקבלה תגובה מדובר צה"ל.

הפגנות ועצרות בישובים ערביים יציינו את יום השנה לאינתיפאדה

קאסם זייד, יהודה צור

במספר ישובים ערביים בישראל יצוינו היום את יום השנה לאינתיפאדה בעצרות והפגנות.

חד"ש תקיים היום מספר עצרות והפגנות בנצרת, בגליל המערבי ובמשולש לציון יום השנה לאינתיפאדה ולהחלטה להכריז על מדינה פלשתינית.

הוועד הארצי של התלמידים התיכוניים הערביים הוציא גילוי דעת בו הוא מברך את האינתיפאדה וקורא לוועדי התלמידים המקומיים לקיים אסיפות לרגל יום השנה לאינתיפאדה. הוועד קורא להקדיש את שעת המחנך לשיחה על מניעי האינתיפאדה, השפעתה והשלכותיה המעשיות לקידום השלום.

לראשונה מאז תחילת האינתיפאדה הופצו בימים האחרונים כרוזים בכפרים הדרוזיים בגולן הקוראים לתושבים לשבות היום לציון יום השנה לאינתיפאדה. הכרוזים הודבקו על קירות בתים, בעיקר בכפר מג'דל שמס.

הכרוזים קוראים לתושבים להזדהות עם מאבק הפלשתינים בשטחים לשחרור משלטון הכיבוש על־ידי קיום שביתה כללית.

עורכת: עדה סער עריכה: שולה כ'יקלוריא עיצוב גראפי: רחל דביר

הרמטכ"ל, רא"ל דן שומרון:

צה"ל לא נפגע מההתקוממות

צילם: עוזי קרן

במלאת שנה להתקוממות בשטחים אומר הרמטכ"ל, רב־אלוף דן שומרון, כי במגבלות בהן פועל צה"ל בשטחים — מה שנעשה זה הרבה. בשנה הקרובה, הוא אומר, ההתמודדות בשטח זה תחייב השקעת כוחות קטנה יותר. בראיון מיוחד ל"על־המשמר" מתייחס הרמטכ"ל למתרחש בשטחים, לדרך הפתרון, לאש"ף ולהשפעתה של שנת האינתיפאדה על הקצינים והחיילים. הראיון עם הרמטכ"ל נערך השבוע בלשכתו בתל־אביב.

אבי בניהו

הרמטכ"ל, מול מי ומול מה מתמודדים היום חיילי צה"ל בשטחים?

רא"ל דן שומרון: "צריך לזכור, קודם כל, שסוג הבעיה הזה, שאנו מתמודדים איתו, שונה מאוד מהתחום הצבאי הטהור. אנחנו מתמודדים עם בעיה, שהיא, ביסודה, מודעות לאומנית אצל אזרחים ומודעות לאומנית שנמצאת בראש שלהם. ואין דרך, שכה, באמצעות אקט צבאי מהיר, אתה מוציא להם מהראש את הרצון הזה. לכן, כל דרך הטיפול מראש היא עניין ממושך, הקשור בהתנסות ובהבנת כללי המשחק ובידיעה מה לא ניתן להשיג. רק כאשר הדברים הללו ברורים, משתנה ההתנהגות בשטח. אי אפשר להשפיע על שאיפות באמצעות כוח צבאי, אפשר למנוע פעולות אלימות או מרי אזרחי בעזרת הצבא אך לא מעבר לכך".

— כיצד מוגדרת כיום משימת הצבא בשטחים?

"אין לאפשר לתושבי השטחים, הנוקטים דרך של אלימות, להכתיב לממשלה ולדרג המדיני מהלכים שהם בניגוד לאינטרסים שלהם. את המשימה הזו צריך להשיג במסגרת החוק. כבר אמרתי לא אחת, שהחוק, בעיני, אינו מושג טכני. חוק הוא קוד מוסרי וערכי שמדינה קובעת לעצמה, כדי להחליט איך היא רוצה להיראות בעיני עצמה ואיך תיראה בעיני אחרים, והצבא, כזרוע מבצעית של המדינה, חייב לפעול על פי ההגדרות האלה.

"למעשה, יש ניגוד אינטרסים בתחום פעולת הצבא. לצורך השגת המשימה המיידית נדרשת הפעלת כוח, שאנו מגבילים בה את עצמנו כדי שלא לחרוג ממסגרת החוק. זה לא פשוט, והביטוי לכך מתמצה במה שאנו קוראים 'חריגים'. ואני אומר שאלה חריגים באמת, מול המספרים הגדולים של חיילים, העומדים מול הצורך לבצע את המשימה ומול המגבלות שאנו מטילים על עצמנו במסגרת החוק. לפעמים אינני בטוח שהבעיה הזו מובנת, שמובן עד כמה הצבא צריך להתמודד מול בעיה כה מורכבת ועדינה, כאשר עניין השטחים נמצא במרכז הוויכוחים הפוליטיים הכי חריפים במדינת ישראל".

— יש הקוראים לחיסול האינתיפאדה באחת, ויש המבקרים את הצבא על תקיפותו.

"מטבע הדברים יש בקשת הפוליטית כאלה שאומרים שהצבא צריך להיות הרבה יותר אגרסיבי. הם, כמובן, לא אומרים מה המשמעות לגבי החוק. ויש גם הצד השני, שאומר שהצבא מתנהג כצבא כובש והוא אגרסיבי מאד כלפי התושבים המחפשים איפה בדיוק נמצא הגבול של החוק. בתוך הצבא קיימת כל הקשת הפוליטית — בסדיר ובוודאי גם במילואים. כוחו של צבא בהיותו פועל במסגרת המכנה המשותף הרחב בעם, שאנו קוראים לו קונסנזוס. שמעתי שאומרים שהצבא אינו יכול לפתור את הבעיה אלא בדרך מדינית. הצבא מעולם לא אמר דבר כזה".

— קצינים בכירים אמרו שאין פתרון צבאי.

"אין נושא שיש לו פתרון צבאי בלבד. המערכת הצבאית היא מרכיב חשוב אבל לא יחידי. הצבא פועל בצורה שאינה מותנית בפתרון המדיני. צה"ל, בתחום שלו, פועל למנוע מתושבי השטחים הפעלת כוח ואלימות שיכפו על הדרג המדיני לקבל החלטה".

— ובכל זאת, איך אתה מסכם את עמידת הצבא מול המשימה שהגדרת? האם אכן ניתן לחסל את האינתיפאדה?

"אני לא יכול לדבר על חיסול, על כך שפתאום הם לא ירצו מדינה עצמאית. מה שאפשר לעשות בהפעלת הכוח הצבאי, ומערכות נוספות, זה להביא למצב שייעלמו ההפגנות הגדולות, לכך שיימנע מהם להתנתק מהמינהל האזרחי ולקיים משהו שדומה לעצמאות, ושיצמצמו למינימום הפגיעות בצה"ל ובאזרחים ישראלים. אבל כשיש מליון וחצי תושבים, אי־אפשר למנוע באופן מוחלט שלא ייזרקו בקבוק או אבן באיזה מקום. לא ניתן למנוע את זה באופן מוחלט, ולמרות זאת אנחנו לא מסתפקים במצב הקיים.

"אנחנו נמצאים בתהליך שקורה כל הזמן — של ירידה, גם במקרים הבודדים, אבל צריך לזכור שגם מקרה בודד יכול להיות קטלני מאוד, מבלי לשקף את רמת הפעילות הכוללת בשטח.

"היום, אחרי שנה, אנחנו רואים שמנענו מרי אזרחי שאותו רצו להגשים כבר בשלבים הראשונים; אנחנו רואים שהם לא הצליחו למנוע יציאה לעבודה בישראל, שאין הפגנות גדולות ושלא התנתקו מהמינהל האזרחי. למרות שהרצון שלהם לא חוסל, הרי רמת הפעילות נמוכה, וצריך לזכור שגם לפני האינתיפאדה זרקו אבנים ובקבוקי תבערה ומדי פעם גם השתמשו בנשק חם ונרצחו חיילים ואזרחים. כל זה לא התחיל באינתיפאדה.

"מה שמיוחד בהתקוממות, הוא בכך שציבור גדול, ולא בודדים, יצא להתקוממות וניסה בכוח להשפיע על החלטות של מדינת ישראל".

— כך רואה זאת גם הצד השני, כלומר, הפלשתינים.

"מבחינתם הגענו לאיזושהי פרשת דרכים. ערפאת מנסה כרגע להניע תהליך מדיני, וצריך לזכור שיש פלגים בתוך הפלשתינים המתנגדים לכך, אבל אש"ף מנסה להוביל תהליך מדיני. כאן צה"ל לא יכול להיות גורם. התהליך המדיני הוא נושא שהטיפול בו נתון בידי הדרג המדיני.

"אנחנו נשפיע על כך שמהשטח אי־אפשר יהיה להפעיל הפגנות וכוח ופגיעות כדי להשפיע על המדינאים שלנו לקבל החלטות. את זה הצבא יכול לעשות, והוא יעשה.

"העובדה שהגענו לרמת פעילות כמו שיש היום, קשורה לזכרון הקולקטיבי של תושבי השטחים, כי לא ניתן לפעול נגד צה"ל. הם מבינים שהמשך הפעילות גורמו משמעותו נזק גדול מבחינתם בתחום הכלכלי והחברתי. הנה, פתחנו ביהודה ושומרון את בתי הספר בכיתות הנמוכות, ונמשיך בכיתות הגבוהות יותר, אם יהיה שקט. הם מבינים כי הם הם הנפגעים העיקריים, ולכן סוג כזה של 'אינתיפאדה ויזה' לוקס', כמו שרצו לקיים, לא ניתן לממש. לכן הגענו למצב של היום, ועוד נגיע למצב טוב יותר בעתיד".

— יש לקחים נוספים מהשנה החולפת.

"אני רוצה לגעת בעוד מספר נקודות, שעולות אחרי שנה להתקוממות וכדאי להזכיר אותן. אני מסתכל על צבאות אחרים שעמדו במצבים דומים, שעמדו מול דילמה וצורך למנוע הפעלת לחצים על ידי אזרחים בעלי מוטיבציה לאומנית, שישפיעו על הדרג המדיני בארצם. כדי להשיג את המשימה הם ברוך־כלל עברו על החוק בשלב הראשון, והצבאות הידרדרו, כמעט למצב של כנופיות, לא רק כלפי החוק אלא כמסגרות צבאיות. בסופו של דבר הם לא השיגו את המשימה שלשמה הפעילו את הכוח. לאחרונה ראינו גם את השיטה באלג'יר, והיו אצלנו כאלה שהציעו טיפול דומה. התברר, שאחרי ימים ספורים של הפעלת כוח ללא מגבלות, הדרג המדיני שם קיבל תכתיבים, והמשימה העיקרית של אותו צבא לא הושגה.

"לכן אני אומר, שהדרך שבה צה"ל הולך כבר שנה, הביאה לכך שלפי דעתי הוא הצליח לשמור גם על המסגרות הצבאיות וגם על החוק, למרות שתמיד ינפנפו מולי בחריגים. צריך לזכור שבמדינת ישראל יש נהגים שעוברים על המהירות ויש גם גנבים, אבל באופן כללי זו מדינת חוק, וכך גם קורה בצבא: יש חריגים, אבל הפקודות ברורות ושמירת החוק היא מרכיב מרכזי בפעילות צה"ל. כשאני מסתכל גם על האלטרנטיבה שעמדה בפני הצבא, על הנסיון המצטבר בצבאות אחרים, אני יכול להגיד שקשה לצפות לתוצאות טובות יותר. אני חושב שלא ניתן להשיג יותר בתנאים האלה".

— בתום שנה, האם הבחנתם בפגיעה בנורמות התנהגות, האם נבואת הפסיכולוגים מתגשמת, האם עניין הסרבנים מטריד את הצבא?

"לא הופתענו בנושא הסרבנות. מדובר בעשרות בודדות, רובם אנשי מילואים שהזדהו מראש עם גופים פוליטיים. אלה מקרים בודדים ולא תופעה, ואני לא מוטרד. אני אולי מודאג מכל מקרה, אבל לא מתופעה.

"כאשר להשפעה על הצבא, כשאני מסתכל על דו"חות פסיכולוגים, המדווחים על שביעות רצון בצבא ועל עלייה מתמדת בכך, וכשאני בודק זאת דרך החתימה לקבע, אני מבחין בעלייה. אם בוחנים מוטיבציה אצל מתגייסים, הרי יש עלייה. אם מסתכלים על כל אלה — וזאת מבלי לומר שאני מרוצה מכך שחלק מהצבא בשטחים — הרי אני לא יכול להגיד שבצבא מתגלים נזקים, כפי שניבאו, אחרים מתוך רשעות ואחרים מתוך דאגה".

— הפסיכולוגים התריעו מפני "הקצנת אלימות" בעקבות "מדיניות האלה"; הם התריעו על פגיעה בנורמות.

"אין ספק שבתקופה הראשונה — כשלתושבי השטחים לא היתה התנסות בעימות עם צה"ל והם ניסו לפעול נגדנו באלימות רבה, וכשלנו לא היו כל האמצעים שפיתחנו בשנה האחרונה וגם לא טקטיקה שפותחה בהמשך — היינו חייבים להגיב בכוח כדי לשבור את האלימות.

"המפקדים והחיילים שגו בתחילה באותם מקרים, שבהם, לאחר הפגנה, צריך היה להפסיק את האלימות. מאותו רגע היה צריך לחזור ולהתנהג אל התושבים כאל אזרחים בעלי זכויות שאסור לפגוע בהם וברכושם. היה צריך לעבור באופן חד מהפעלת הכוח, שהיא לגיטימית ועל פי החוק, למצב שבו הם אזרחים תמימים שאין לגעת בהם — כשאתה יודע שחלק מהם היו קודם שותפים לאלימות. המעבר הזה קשה מאד, ויש בו פוטנציאל ל'חריגות'".

— אתם עדיין משתמשים באלות?

"כן. אבל הרבה פחות, מהסיבה הפשוטה שאין עוד הפגנות גדולות לפזר ומשום שיש לנו ציוד נוסף כמו כדורי הפלסטיק, שמטווח גדול יותר יכולים לפגוע במסית עצמו ולפזר את ההפגנה בעודה באיבה".

— היו מי שדיברו על ירידה בכושר ההרתעה של צה"ל.

"הרתיעה מצה"ל קיימת כל הזמן. ואת אותם דברים שנעשו קודם — להגיע לטווח קרוב, לידות אבן, לברוח וחוזר חלילה — היום, עם האמצעים שיש לנו, קשה יותר לעשות. חיילים בכוחות קטנים בהרבה יכולים לפזר הפגנה אלימה כבר בראשיתה. במובן הזה, תושבי השטחים חוששים יותר מהפעילות שלנו. הם מבינים היום שמסוכן להתעסק עם הצבא, וגם מפני שהצבא פועל בכוח, וזה כואב. את המפגינים והמסיתים אנו תופסים, כולאים, והם עומדים למשפט. כמו כן הסתבר להם שאינם יכולים ללא המינהל האזרחי. חלק קטן, קיצוני, ימשיך לפעול בכל מצב. גם במצב היפותטי, שבו מגיעים לפתרון מדיני, הרי הפתרון לא יהיה מקובל על חלק מהם. חלקם רוצים את כל מדינת ישראל, והרתיים שביניהם בכלל לא מכירים בדרך המשא ומתן. מי שסבור שהסדר מדיני יביא להפסקה מוחלטת של הארועים האלימים בשטחים — טועה. תמיד יתקיים גם האלמנט הקיצוני".

(המשך בעמוד הבא)

דובר צה"ל: החיילים הבידואים לא השתתפו בביצוע הפיגועים

לפי החשד הם סיפקו את הנשק לרשת שביצעה את הפיגועים במידרחוב נורדאו ובמקומות אחרים ● משפחות החשודים מגנות את מעשי החבלה

יואב אביב, כתבנו בעמק

עתי"ם

שני חיילי צה"ל החשודים בהשתייכות לרשת החבלה הבדואית של הפת"ח שנחשפה באיזור חיפה לא היו פעילים בביצוע הפיגועים ועל־פי החשד הם סיפקו את הנשק לרשת. כך אמר אתמול דובר צה"ל, תת־אלוף אפרים לפיד, בבית אגודת העיתונאים בחיפה.

תת־אלוף לפיד אמר, כי השניים, גשש שנעצר לפני שבועיים ונהג אוטובוס שנעצר שלושה ימים לפני פרסום הפרשה, עדיין לא הורשעו ובשלב זה הם בגדר חשודים בלבד. הוא גילה, כי באחרונה חלה עלייה גדולה במספר הצעירים הבדואים המבקשים להתגייס לצה"ל, אולם צה"ל מגייס רק את הצעירים להם הוא זקוק. לדבריו, הוקמה באחרונה יחידת גדנ"ע חדשה שתפקידה לטפל בנוער הבדואי, וזאת לאחר תיאום ובקשה מצד נכבדי העדה בארץ.

"צה"ל שבע רצון משירותם של החיילים הבדואים ומקרה אחד, אפילו הוא חמור, אינו סיבה לשנות את מדיניות הצבא כלפיהם", אמר תת־אלוף לפיד.

החוקר יובאו לבית־משפט השלום בחיפה ארבעה מתוך חברי רשת החבלה להארכת מעצרם. שניים מתוך ארבעת החשודים, עלי עמרייה וסמיר סרסאווי, היו מעורבים בהשלכת רימון היד במידרחוב נורדאו בחיפה. סמיר סרסאווי היה ראש רשת החבלה. השניים האחרים שיובאו לבית־המשפט היום הם גואמל האריי אלפנרי ומאג'ד מוחמד חיליף.

המשפחות מגנות המעשים

בני המשפחות של החשודים במעשי החבלה במדרחוב נורדאו בחיפה ובמקומות אחרים מגנים בחריפות את מעשי הנבלה ומחזקים את ידי כוחות הביטחון על הצלחת החשיפה המהירה של פרשיות אלה ומניעת פגיעות נוספות בעקבות זאת בנפש וברכוש.

מוכתר הכפר איבטן, נכבדי הכפר ומשפחות החשודים במעשי החבלה פרסמו אתמול גילוי דעת במהלך פגישה שקיימו עם ראש המועצה האזורית זבולון, משה נצר.

בני הכפר איבטן גינו בחריפות את מעשי החבלה, שאותם הגדירו "מעשי נבלה", ובירכו את זרועות הביטחון על הצלחת חשיפת החשודים בפרשיות אלה. "אנו מחזקים את ידי כוחות הביטחון ומביעים בזה את נאמנותנו והזדהותנו עם מדינת ישראל ומערכת הבטחון", קובעים תושבי איבטן בגילוי הדעת, תוך פנייה לשכניהם היהודים באיזור להושטת יד של אחווה, ידידות ותקווה להמשך שיתוף הפעולה גם בעתיד.

ראש המועצה האזורית זבולון, משה נצר, אמר, כי מעשי בודדים לא יעיבו על היחסים הטובים הקיימים בין שבטי הבדואים המתגוררים באיזור לבין שכניהם בישובים היהודים. הוא הבטיח, על דעתו ועל דעת הישובים בעמק זבולון, להמשיך לטפח ולשמור על רקמת היחסים הטובים השוררים בין הבדואים לבין המועצה האזורית זבולון והישובים שבסביבה.

מוסטפה טבאש, מוכתר הכפר חליף טבאש שליד הכפר עכברייה, בו נעצרו שני חיילים בדואים החשודים במכירת נשק לחוליה שזרקה את הרימונים במידרחוב בחיפה, נפגש אתמול עם ראש המועצה האזורית יזרעאל, מולה כהן.

המוכתר אמר, כי הוא ותושבי כפרו מגנים את מעשי הצעירים ומשבחים את כוחות הביטחון שחשפו את החוליה. הוא הביע תקווה כי היחסים הטובים בין תושבי הכפר, הידוע בנאמנותו למדינה, לשכניו יימשכו גם בעתיד.

ראש המועצה האזורית, מולה כהן, אמר, כי הוא משוכנע שהחיילים שנעצרו הם מקרה חריג ותופעה יוצאת דופן.

המשכים

העבודה החליטה

(המשך מעמוד ראשון)

המכביה מעל גלי־האתר. פרס הגיב באומרו כי "לא נסכים לא להתנהלויות ולא לחיכוכים". מזכיר מפלגת העבודה עוזי ברעם אמר כי עדיין לא הוצבו הקווים האדומים לשיתוף עם הליכוד ואלו יוצגו במהלך המשא־ומתן ובסיומו.

מפלגת העבודה תבוא למשא־ומתן עם אותם תנאים עליהם הוסכם עם הליכוד: ממשלה בה יהיה שיוויון במספר השרים: יוקם קבינט שוויוני, ותקבל שניים מתוך שלושה השרים הבכירים בממשלה.

חוץ או אוצר

אומנם המשא־ומתן עם הליכוד יחל הבוקר, אך במפלגת העבודה מתחדדים חילוקי הדיעות באשר "לתיק הבכיר הנוסף" שיופקד בידי איש העבודה, מחוץ לתיק הבטחון. פרס מעוניין בתיק החוץ ואילו במפלגת העבודה מעדיפים את תיק האוצר. השר יעקב צור מראשי התק"ם אמר: "ברור שבקווי היסוד לבד משמירה על הסטטוס־קוו בענייני דת, חייב להיות סעיף מפורש לגבי פתרון לבעיות ההתיישבות תוך ביסוס המערך הייצרני שנמצא בהתמוטטות. יש להבהיר שאלו יהיו בתחומי אחריותנו". כשהתפזרו חברי מרכז מפלגת העבודה אמרו גם אלו שהתנגדו להצעה, כי תוצאה חיובית מיידית כבר אפשר לרשום — הפשרה במתחים שבין פרס לרבין, שהרי אין דבר מלכד יותר מהשלטון.

הליכוד ומפלגות הדתיים

ראש־הממשלה יצחק שמיר זימן אליו להבוקר את שרי הליכוד לדון בהחלטת מרכז מפלגת העבודה ולבחינת ההסכמים עליהם הגיעו אתמול נציגי הליכוד עם מפלגות הדתיים.

האטה בחתימה

ראש־הממשלה יצחק שמיר שיגר אתמול רמזים כי יש להאט את קצב ניהול המשא־ומתן עם המפלגות הקטנות, אך נראה כי השרים שרון ומודעי התעלמו מרצונו זה. בשעה שהשרים ניסים ופת נמנעו מלחתום על הסכם עם "התחייה" נכנסו שרון ומודעי לתמונה, המשיכו את המשא־ומתן והגיעו להסכם בראשי־תיבות. ההסכם כפוף לאישור שרי הליכוד.

גאולה כהן — סגנ־שר

על פי ההסכם יתמנה יובל נאמן לשר האנרגיה התשתית המדע והפיתוח. גאולה כהן תתמנה לסגן שר במשרד ראש־הממשלה כממונה על נושאי יהדות התפוצות. יוקמו 10 התנחלויות מדי שנה. מספר המתיישבים בחברון יוגדל כ־5000, וייבנו 5000 יחידות דיור חדשה ביהודה ושומרון. התחייה ויתרה על תביעתה לחוקק חוק שיביא לשחרורם של אסירי המחתרת.

חינוך ודתות למפד"ל

המפד"ל — סוכם כי זו תקבל את תיקי החינוך והדתות ותכי כגי שרים במשרדים שיהיו בראשות הליכוד. הם דרשו תוספת תקציב משמעותית למשרד הדתות, כסקוף הכפלה של התקציב, ודרשו עצמאות יתר למשרד כך שלא יהיה כפוף למשרד החינוך או הפנים. הנושאים האחרונים לא סוכמו סופית.

בעיית "דגל התורה"

היכוח העיקרי התמקד בהסכם של הליכוד עם "דגל התורה" לפיו ימונה איש דגל התורה למנהל אגף החינוך החרדי. מודעי אמר שאם המפד"ל מתנגדת, ההבטחה שניתנה ל"דגל התורה" מבוטלת מאחר שהיא היתה כפופה להסכמת המפד"ל.

דגל התורה — אנשי דגל התורה קיימו אתמול משא־ומתן על כל התביעות האחרות חוץ מאשר בסעיף השנוי במחלוקת — ההבטחה שניתנה להם למנות את נציגם לראשות האגף החינוך החרדי. ההפתעה הגיעה מאנשי ש"ס אשר מסרו לראש הממשלה כי קיים הסכם הדדי בין ש"ס ל"דגל התורה" לפיו תתמוך אחת בדרישות האחרת ובמקרה של הפרת־ההסכמים לא תצטרפנה השתיים לקואליציה.

אגודת ישראל — סיכמו איתה אל תוך הלילה את תביעותיהם.

התביעות של גנדי

מולדת — רחבעם זאבי "גנדי", ראש תנועת מולדת, הפתיע בתביעותיו. האיש שרק לפני כ־שבועיים יצא ממשרד ראש הממשלה ואמר כי אין לו דרישות מיוחדות הגיע אתמול עם רשימה: מולדת תובעת — שר־המשטרה שימונה גם על השב"כ בשטחים; פיקוח על יחידות המודיעין של מס־הכנסה, מינוי שישה שגרירים, חמישה קונסולים, ותפקיד סגן שר לראיז שפרינצק מספר 2 במולדת ו־ מיליון דולר עבור ישיבה המוקמת בעיר העתיקה ואשר בה לומד בנו של גנדי.

הבוקר יצטרכו שרי הליכוד להחליט האם ההסכמים עליהם הגיעו עם המפלגות הקטנות מחייבים, או שעם תחילת המשא־ומתן עם המערך הכל פתוח מחדש.

30 קיבוצים בגליל

(המשך מעמוד ראשון)

לחצאי ימים או לימים שלמים. "לא קיבלנו על זה שום פיצוי והדבר בלתי מובן".

פרוייקטים חדשניים

בסיור הכתבים אתמול, גילה גיורא לבקוביץ', מנכ"ל מיג"ל, מכון המחקר והפיתוח החקלאי המתקדם בארץ, שדווקא בימי אבטלה אלה, יזם המכון פרוייקטים חדשניים שיוסיפו עוד כ־500 מקומות עבודה בגליל העליון כבר בעת הקרובה.

יוני גדעוני, מרכז העמותה לתיירות בגליל העליון, אמר שבשנה האחרונה ביקרו בגליל העליון — חרף ואולי דווקא בגלל המצב הבטחוני — מיליון תיירים, מהם 300 אלף תיירים מחו"ל והשאר תיירות פנים. 350 אלף ביקרו באתר החרמון בלבד.

משקיעים מחו"ל

עוד גילוי שהובא אתמול בפני הכתבים הכלכליים: קיבוצי הגליל העליון מנסים בעת האחרונה לחפש באירופה ובארצות־הברית, כמהלך שהוא למעשה ראשון מסוגו, משקיעים זרים שיהיו מוכנים להקים מפעלים חרשים בקיבוצי הצפון במטרה לשקמם מבחינה כלכלית.

מחפשים פטנטים

עוד נמסר אתמול בסיור, כי מפעלי כפר סאלד, המייצרים יחד עם קיבוץ הגושרים את המוצר המצליח ביותר של ישראל בשנה האחרונה — "סופט אנד איזי" — החלו בייצורו של פטנט חדשני נוסף, שיש תקווה שיהיה סיפור הצלחה חדש: זהו כלי קירור מיוחד שישמש כאביזר במכוניות ומיועד לפחיות שתייה. כלי זה מסוגל להפחית את טמפרטורות פחית השתייה שתוכנס אליו בימי הקיץ הלוהטים בתוך שלוש דקות בלבד מחום של ארבעים מעלות לקור של שלוש מעלות.

עיריית ירושלים
הועדה המקומית לתכנון ולבניה
הודעה לפי סעיף 149
לחוק התכנון והבניה
תשכ"ה 1965 (להלן: החוק)
בנ/770/88
ניתנת בזה הודעה בהתאם לסעיף 149 לחוק כי מר ריסקוביץ סמדואל ונתנאל הגיש לועדה המקומית לתכנון ולבניה (להלן הועדה) בקשה להתרת ההקלה חלקה 20 ברחוב הצבר שכ' גילה בירושלים והיא: הקלה בבניה מרפסות בתוך נישה ברוחב של 20 / מ' ו 2.50 מ' במקום 1.50 מ' המותרים בזה מחסנים מתחת למרפסות. את ההתנגדויות להתרת ההקלה הנ"ל אפשר להגיש תוך שבועיים מתאריך הודעה זו לועדה המקומית לתכנון ולבניה ברחוב הלל מס' 23, ירושלים ניתן לעיין בתכנית המוצעת במשרד זה בכל יום פרט ליום ו' בין השעות 1400־1100
אברהם כחילה, מ"מ ראש העיר
יו"ר הועדה המקומית
לתכנון ולבניה

עיריית ירושלים
הועדה המקומית לתכנון ולבניה
הודעה לפי סעיף 149
לחוק התכנון והבניה
תשכ"ה 1965 (להלן: החוק)
בנ.85.513
ניתנת בזה הודעה בהתאם לסעיף 149 לחוק כי מר ריירי הבית בשם מרגלית דיין הגיש לועדה המקומית לתכנון ולבניה (ולהלן הועדה) בקשה להתרת ההקלה גוש 436 חלקה 14, 15 ברחוב קולומביה בירושלים והיינו — תוספת בניה שלא בהתאם לנספח תבינוי של ת.ב.ע. 3186. את ההתנגדויות להתרת ההקלה הנ"ל אפשר להגיש תוך שבועיים מתאריך הודעה זו לועדה המקומית לתכנון ולבניה ברחוב הלל מס' 23, ירושלים. ניתן לעיין בתכנית המוצעת במשרד זה בכל יום פרט ליום ו' בין השעות 1400־1200.
אברהם כחילה, מ"מ ראש העיר
יו"ר הועדה המקומית
לתכנון ולבניה

מלחמת כרוזים בין "בני הכפר" לתנועה האיסלמית באום־אל־פחם

"בני הכפר" מאשימים את התנועה האיסלמית בהתנגדות להכרזה על מדינה פלשתינית

קאסם זייד

מתיחות שוררת באחרונה בין "התנועה האיסלאמית" באום־אל־פחם לבין תנועת "בני הכפר" הרדיקלית, המאשימה את התנועה האיסלאמית בהתנגדות להכרזה על המדינה הפלשתינית.

בכרוז שהוציאה תנועת "בני־הכפר" נאמר, כי אחד ממנהיגי התנועה האיסלאמית הביע בדרשה ביום ו' התנגדות נמרצת להכרזה על המדינה הפלשתינית. לדבריה, אמר שייח' האשם מחג'נה שאין כל ערך וכל תועלת להחלטת מל"פ, מפני שאין לה שום קשר להקמת מדינה איסלאמית.

תנועת "בני־הכפר" טוענת שקיימת אחוות בין התנועה האיסלאמית לבין ישראל וארצות־הברית המתנגדות להקמת המדינה הפלשתינית העצמאית.

בכרוזו שעומדת לפרסם היום התנועה האיסלאמית היא מכחישה מכל וכל את טענות "בני־הכפר".

בכרוז נאמר, כי בדרשתו של השייח' האשם לא הובעה כל התנגדות להכרזה על המדינה הפלשתינית.

התנועה האיסלאמית באום־אל־פחם, הידועה בתמיכתה בתנועת "חמאס", טוענת, כי תנועת "בני־הכפר" מעלילה דברים אלה גם על תנועת "חמאס". לדבריה, קרובה תנועת "חמאס", המאגדת סביבה את ההמונים בשטחים הכבושים, לאש"ף ולא הביעה כל התנגדות להכרזה על מדינה פלשתינית. עם זאת, טוענת התנועה האיסלאמית באום־אל־פחם, קראה תנועת "חמאס" לחברי המועצה הלאומית הפלשתינית לדחות את החלטות מועצת הביטחון 242 ו־338 המתייחסות לבעיה הפלשתינית כלבעיית פליטים וקבלתן רק מחזקת, לדבריה, את העקשנות הישראלית.

כתבנו מציין, כי הרקע למתיחות בין "בני־הכפר" והתנועה האיסלאמית באום־אל־פחם הוא ההתמודדות בין שתי התנועות על ראשות העירייה.

6 נהרגו בהתרסק מסוק אמריקני במע' גרמניה

רויטר, סי־יא, איי.פי

רמשטיין, מערב גרמניה. מסוק צבאי של ארה"ב התרסק אתמול בעיר רמשטיין שבריינלנד, וספאליה. כתוצאה מההתרסקות נהרגו לפחות שישה בני־אדם, ועוד כמה נפצעו. על כך נמסר בהודעת המשטרה.

ההתרסקות גרמה לדליקה בכמה בתים, והם ניזוקו כתוצאה מהתרסקות המסוק.

העיר רמשטייו, בת 130,000 תושבים שוכנת במרחק כ־60 ק"מ צפונית מבון.

ארנס הבטיח לדאוג לכיסוי גרעונות הרשויות הערביות

מתייחס בחומרה לכוונת ועדת המעקב לשלוח תזכיר לאו"ם

קאסם זייד

השר משה ארנס, המופקד על ענייני האזרחים הערביים מטעם לשכת ראש־הממשלה, מתייחס בחומרה רבה לכוונת ועדת המעקב הערבית העליונה לשגר תזכיר לאו"ם בו יוסברו בעיותיהם של האזרחים הערביים בישראל.

השר ארנס, שנפגש אתמול עם טארק עבד אל־חיי, סגן יו"ר מרכז השלטון המקומי, אמר, כי יישום כוונה זו יזיק למגזר הערבי ויפגע קשות במערכת היחסים בין היהודים לערבים.

ארנס ואל־חיי דנו בבעיות התקציביות של הרשויות הערביות ובבעיית תוכניות המיתאר לישובים הערביים.

השר ארנס ביקש מעבד אל־חיי להביא לו רשימה של המועצות הערביות הסובלות מגרעון תקציבי, כדי שמשרדו ידאג לכיסוי גרעונותיהן. הוא הבהיר, כי משרד הפנים לא יכסה גרעונות הנובעים ממנהל לקוי. כן ביקש ארנס להביא לו רשימה של הישובים שטרם הכינו תוכניות מיתאר מסיבות תקציביות, כדי שמשרדו יוכל לסייע להן.

לשכת השר ארנס פרסמה אתמול הודעה בה נאמר, כי השר קיבל את עבד אל־חיי בתוקף תפקידו כסגן יו"ר מרכז השלטון המקומי, ולא כנציג הוועד הארצי של ראשי הרשויות הערביות.

יצויין, כי הפגישה בין השניים התקיימה על־פי פנייה של הוועד הארצי של ראשי הרשויות הערביות.

כתבנו מציין, כי עם כניסתו לתפקידו כמופקד על העניינים הערביים הודיע השר ארנס שהוא איננו מכיר בוועד ראשי הרשויות הערביות. אך במשך השנתיים האחרונות, ולנוכח ההחלטות ועד הרשויות הערביות להחרים את לשכת השר ארנס אם יסרב להכיר בו, חזר בו ארנס מכוונתו וקיים קשרים עם הוועד הארצי.

2 חתני פרס וולף — בין מקבלי פרס נובל

שעי"ת

פרס קרן וולף הישראלית זוכה יותר ויותר למעמד בינלאומי מכובד בעולם.

שבעה מדענים, שקיבלו את פרס וולף במשכן הכנסת בירושלים במשך השנים, זכו באחרונה לקבל גם את פרס נובל על אותם הישגים שזיכו אותם בפרסי הקרן ברפואה, בפיסיקה ובכימיה.

מחר יתקיים בשוודיה טקס הענקת פרס נובל לשנת 1988 ובין מקבליו יהיו שני חתני פרס וולף, והם סר ג'יימס בלק מבריטניה ברפואה ופרופ' ליאון לדרמן מארה"ב בפיסיקה.

מלשכת דובר משרד־החינוך והתרבות נמסר, כי בתחילת ינואר 1989 תתחיל קרן וולף לפרסם את שמות מקבלי הפרסים לשנת תשמ"ט.

צוותא לתרבות מתקדמת
שישי 9.12 ב־15.00 — במה פתוחה — "קווצות יפהפיות".
ב־22.00 חוצות וחוצי — יהודה פוליקר בהופעה.
שבת 10.12 ב־11.00 — שחרית 11:11 — השלישיה הישראלית — אלכסנדר ולקוב, מנחם ברויאר, מרסל ברגמן — שלישיות לפסנתר וכלי קשת מאת היידן, בראון ורוול.
פנטזיות רוק
מאת: ח. מיטלפונקט וכבימויו
מוסיקה: י. מר חיים ואהוד בנאי
עם: מוי כהן, אהוד בנאי, אריה מוסקונה
ת"א "צוותא" מוצ"ש 10.12 ב־20.30 ● יום ו' 16.12 ב־22.00 ב־24.00
א' 11.12 ב־20.30 — "לשבור את הצופר" (הקאמרי)
ג' 13.12 ב־18.00 — "המודיעה למחשבה סוציאליסטית" — ד"ר דב ברנייר: הוויכוח בין מרכס ופרודון.
ב־20.30 — "לשבור את הצופר".
ד' 14.12 ב־16.30 — "לשבור את הצופר".
ב־21.00 — "קטעים" עם מיקה רבי, נועה לב, רותי קנר.
ב־22.30 — מועדון הווידיאו בצוותא עם יואב קוטנר: "מטותרת הקטיפה כיום לשרשרת של ישו ומריה".
ה' 15.12 ב־20.30 — גליה שסירא — "אות העם".
ב־23.00 — "קטעים" — קטעי משחק משעשעים.
בצוותא מוצגת תערוכת צילומים של דני פילדס

(המשך מעמוד 5)

— כיצד קרה שעד כה לא השכלנו לאתר מנהיגות חדשה בשטחים, שאיתה נוכל לבוא בדברים?

"אני מאמין שבסופו של התהליך יהיו מנהיגים כאלה; בשלב הזה עדיין אינני רואה אותם. גם אש"ף, שמדבר על התמתנות והוא כאילו הכתובת, הרי בפשרה שלו, כדי לשמר את הפלגים השונים, הוא מדבר בשפה דו־משמעית ומעורפלת. הוא מדבר על 242 ומצרף סייגים נוספים. הוא אינו מדבר על הכרה בישראל ולא על הפסקת הטרור".

— ובכל זאת, אינך מבחין בתהליך של התמתנות באש"ף?

"הם אומרים דבר והיפוכו, ולכן אני לא יודע למה הם מתכוונים. לפי הבנתנו, אש"ף מדבר בשפה אחת כלפי ארה"ב ואירופה ובשפה שונה כלפי הפלגים הקיצוניים שלו, כדי לשמור על אחדות השורה. לי קשה לדעת מה הם אומרים באמת. בינתיים זה לא בסיס איתו אפשר לדבר על משהו קונקרטי".

"לפי דעתי, תנאי היסוד למשא ומתן ולדו־שיח עם אנשים בתוך השטחים יתממשו כאשר הם יכירו במדינת ישראל ויתנתקו מהטרור. מבלי ששני תנאים אלה ברורים לחלוטין, בוודאי שאין עם מי לדבר גם בתוך השטחים. אני מניח שכחלק מתהליך סיים הם מנסים את הדרך המדינית, כאשר הם מנסים לעקוף את מדינת ישראל ולא להגיע איתה למשא ומתן אלא ללחוץ עליה דרך העולם המערבי. כאשר יתברר להם שדבר זה לא ניתן לעשות ושצריך לדבר עם מדינת ישראל, זה יהיה השלב שבו נוכל למצוא מנהיגות בשטחים שאיתה יהיה אפשר לנהל משא ומתן".

„לצורך השגת המשימה המיוחדת נדרשת הפעלת כוח, שאנו מגבילים בה את עצמנו כדי שלא לחרוג ממסגרת החוק. זה לא פשוט, והביטוי לכך מתמצה במה שאנו קוראים 'חריגים'..."

— כיצד מתארגן צה"ל לשנה שניה של אינתיפאדה?

"לאור הנסיון וההצלחה אני מניח שנוכל להשיג אותה תוצאה עם כוח קטן יותר. בשנה הבאה יהיה כוח סדיר קבוע וגדול בשטחים, ויהיו פחות החלפות, אלא יחידות שיתמחו בנושא השטחים. במקביל נגדיל את משמר הגבול. יש לנו גם יחידות מיוחדות שיודעות לפעול בשטח בפעילות יותר מתוחכמת. צירוף כל אלה עם האמצעים שפיתחנו ואשר אנו ממשיכים לפתח יוכל לצמצם את הכוח ולהוריד יותר את רמת הפעילות. אנשי המילואים ישרתו כ־45 יום, מחציתם באימונים ומחציתם בתעסוקה בשטחים".

— ומה באשר לעלות הכספית?

"אינני רוצה לנקוב במספרים, אבל הם יהיו נמוכים מאשר בשנה הראשונה. צריך לזכור שעד עתה השקענו בתשתיות ובשנה הבאה הסכום הזה יפחת. עם זאת, אין לזלזל גם במחיר הזה".

— יש רושם בציבור שהאינתיפאדה שיבשה לחלוטין את סדר היום של הצבא. האם אתה מצליח לקדם נושאים שאליהם שאפת?

"אני מוכרח לומר שכל התרגילים והאימונים שקבענו לעצמנו, בכל הרמות, כולם התבצעו, ואפילו יותר מאשר בתוכנית. כל מערכות הנשק שקבענו להכניס, כולל החדישות שבהן — נכנסו. אני בהחלט אומר שחלק מהיחידות נפגעו בתהליך ההכשרה כתוצאה מהפעילות בשטחים, אבל הפגיעה הזו אינה משמעותית בשלב הזה, ואנו נערכים לכך שלא תהיה פגיעה בעתיד. לכן אינני רואה פגיעה בצבא. אנחנו עומדים בכל התוכניות שקבענו. עם זאת, אף פעם לא אגיד שאני מסתפק במה שיש מול איום בעתיד".

— במה עוסקת תוכנית העבודה הרב־שנתית שתביאו בקרוב לאישור הממשלה?

"סיכמנו את תוכנית העבודה שאושרה כבר על־ידי שר הבטחון. במסגרת זו, בכל תקציב שיהיה, אנחנו משקיעים הרבה באנשים, בטיפוח האחריות והיוזמה בכל הדרגים וכן באמצעי לחימה תוך השקעה גדולה וניצול רמת הטכנולוגיה המתקדמת בתעשיות הבטחוניות.

"לרמטכ"ל יש סמכות אדירה. כל כוח צבאי שזז זקוק לאישורי, אבל אני סבור שהאחריות והיוזמה צריכות לרדת לדרגים השונים. ברור שהמפקד העליון הוא האחראי, ואם יש כשלון הרי אני כרמטכ"ל אהיה אחראי לו, אבל מפקד בכל רמה חייב לאפשר לאנשים שמתחתיו להפעיל את יוזמתם ולפקח. זה המרכיב הראשון בעוצמתו של צבא.

"אנחנו משקיעים באמצעי לחימה, שבשילובם עם מפקדים ולוחמים טובים נשיג את המטרה אליה אנו חותרים. אם לא נצליח להרתיע, ואם תפרוץ מלחמה, נסיים אותה מהר ובמחיר נמוך ככל האפשר".

□

חגים, מועדים ונופלים

פאר־לי שחר

יומיים לאחר הבחירות, בשעות אחר הצהריים, התקשר ח"כ דן מרידור אל "גורמים בכירים" במשרד החוץ ואל "גורמים בכירים" במשרד הבטחון בהצעה להקים ממשלה אחדות לאומית בראשות שמיר. נזכיר, כי אז התנדנדו המערך והליכוד בין מנדט אחד יותר לבין מנדט אחד פחות, אך הצטיירה כבר מגמה ברורה של רוב לגוש הימין. מרידור הציע אחדות בראשות שמיר. לאותם "גורמים בכירים" במפלגת העבודה היה ברור שאין מדובר בפניה שנעשית על דעתו של מרידור בלבד.

יומיים לאחר הבחירות נועדו השרים משה ארנס וגד יעקובי, בקבלת פנים שנערכה לקרלוצ'י, שר ההגנה האמריקני.

ארנס ליעקובי: "ראש הממשלה מעדיף ממשלה שתורכב מהמערך והליכוד, אני חושב שאתם צריכים להתארגן בהתאם".

יומיים לאחר הבחירות, בלילה — ישיבת "שרינו". השרים גור, נבון ויעקובי מציעים לנהל מו"מ עם הליכוד על בסיס שוויון, ותוך איזון. רבין אומר: "אני מאמין שהממשלה היחידה שניתן יהיה להקים זו ממשלת מערך־ליכוד. פרס סבור שהוא יכול להקים ממשלה בראשותו עם המפלגות הדתיות. אני לא רוצה למנוע ממנו את הבירור, למרות שצריך להיות ברור לכולנו שמו"מ עם הדתיים רק יעלה את המחיר שלהם".

פרס: "שמיר אינו רוצה אותנו בממשלה משותפת". רבין מלכסן לעברו מבט. הוא הרי ידע שיש ערוצי תקשורת פתוחים בין הליכוד ובין המערך, המצביעים על כוונה אחרת. הרי כבר סוכם על צוות מו"מ חשאי: מרידור וארנס מול שחל ובר־לב. החלטה רשמית על הקמת הצוות, החלטה שהתקבלה מספר ימים אחר כך, היתה רק חותמת למצב קיים.

כחודש לאחר הבחירות, איש במפלגת העבודה אינו מתכחש לעובדה שבחודש הזה הצליח פרס להרוס את מה שטרח לבנות בארבע השנים האחרונות. את האמון באמינותו.

הופעתו ב"מוקד" לפני כשבועיים, שם אמר לפני העם כולו "לא ננהל מו"מ עם הדתיים כל עוד הנשיא הטיל על שמיר להרכיב את הממשלה" — דברים שנאמרו בה בעת שאנשיו ישבו עם נציגי אגודת ישראל לסכם בלוק חוסם — היא רק דוגמא אחת שהקפיצה את שרי העבודה.

***

כשישבו "שרינו" להחליט על התנאים להצטרפות לממשלת אחדות איש מהם לא העלה את התביעה לרוטציה. לאחר דיון ממושך סיכם פרס ארבעה תנאים — שוויון בין המערך לליכוד במספר השרים, הקמת קבינט, קבלת שניים מתוך שלושת התפקידים העיקריים וקווי יסוד מוסכמים. בר־לב ושחל נועדו עם ארנס ומרידור. כל התנאים התקבלו. נקבעה פגישה בין ראש הממשלה יצחק שמיר לבין שמעון פרס ויצחק רבין: "כל העקרונות מקובלים עלי", אמר שמיר.

בערב, כששבו ונועדו שרי המערך, אמר פרס כבדרך אגב: "אני לא מבין למה ויתרנו על הרוטציה, נו, טוב, לא חשוב...". שחל: "אבל שמעון, אני מתפלא עליך, הרי אתה ניסחת את התנאים".

אחר־כך יאמר מישהו מהשרים — "מה הוא (פרס) רצה שאנחנו נציע לו לרשום כתנאי שתהיה רוטציה?"

***

הבזקים מתוך תמונת המצב הנוכחית יש בהם כדי להעיד ששמעון פרס יצטרך לעמול קשה כדי להשאיר את הראש מחוץ למים הסוערים.

***

אמנם עדיין לא מדברים בליכוד בקול רם על חלוקת תיקים, אבל מתחילות להתגבש מגמות. מלחשים שם, כי אם תוקם ממשלה רחבה, משה ארנס יתמנה לשר החוץ. ובנימין נתניהו, שחזר לאחרונה מהאו"ם עם מערכת קשרים מסועפת עם אנשי המימשל שם, יתמנה לסגנו.

***

יושב ראש הכנסת, חבר הכנסת דב שילנסקי, חגג השבוע עם אנשי סניף תל־אביב בתנועת הליכוד את היבחרו למשרה הרמה. והנה חלק מן הנאום שנישא בלשון נרגשת:

"אני איש האלטלנה! בחירתי ליו"ר הכנסת היא הנקמה הכי גדולה באלה! מה הנקמה שלנו? כפי שאמר כבר ז'בוטינסקי — לקחנו להם את הבנים: זו הנקמה! פעם, כשנכנסנו לעמק כחברי אצ"ל, בכלל לא יכולנו להופיע ברחוב. או שהיו עוצרים אותנו או שהיו מרביצים לנו או שהיו מסגירים אותנו לבריטים! עכשיו, במגדל העמק, ראש העיר שלנו, שאול עמור. בעפולה, ראש העיר שלנו, עובדיה עלי...עכשיו, כשנבחרתי ליו"ר הכנסת, אני צריך להיות ממלכתי, אני לא יכול להגיד את כל מה שאני חושב, אבל שאלו אותי מה אני אעשה למען עצירי המחתרת. אמרתי, היום בתפקידי אני לא יכול ליזום הצעת חוק, אבל תדעו לכם, לבי עם עצירי המחתרת תמיד. תזכרו חברים, פעם, כשעברתי ברחוב אלנבי, החבר שלי עבר לצד השני של הרחוב. שאלתי אותו 'למה?' והוא אמר לי 'לא יכולתי להגיד לך שלום, פחדתי...' חבר אחר שהיה אתי באלטלנה ושהצעתי לו להיכנס למרכז התנועה, אמר לי 'רק עכשיו התחלתי לעבוד במקום חדש ואתה כבר רוצה לחסל אותי?'"

***

על התהפוכות הפוליטיות השבוע, חבר הכנסת אברהם רביץ מ"דגל התורה".

על המשמר: נו, חבר כנסת רביץ, מה קורה?

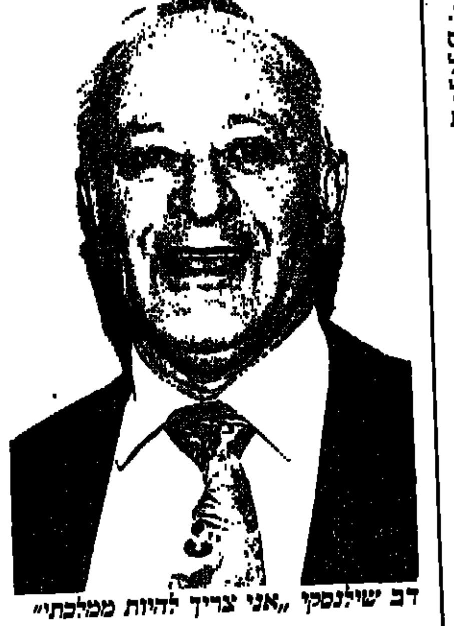

דב שילנסקי „אני צריך להיות ממלכתי"

חבר כנסת רביץ: אני מרגיש כמו סביבון, מסתובב וכל רגע נופל על אות אחרת. אני רק משתדל שלא ליפול על האות ג' (המפד"ל).

על המשמר: הליכוד מתכוון לשנות את ההסכם שנחתם אתכם...

ח"כ רביץ: מה זאת אומרת? הם חתמו אתנו על חוזה ואני בטוח שהם לא יפרו אותו. אני אקרא אותם לדין תורה של הציבוריות הישראלית. מה הם מציעים? שגם לי גם לך לא יהיה? מה הם חושבים, שהם משחקים אתנו בג'ולים?

□

אין להם מדינה רזרבית

גדי יציב

„אין לנו מדינה רזרבית" אומרים, וחוזרים ואומרים, חברי מפלגת העבודה המבקשים להצטרף לממשלה משותפת עם הליכוד. זהו תירוץ שחוק, שאפשר להצדיק בעזרתו כל תאוות־שררה, וכל בגידה בדרך וכל יאוש ממאבק פוליטי. הטענה עכשיו היא שממשלת הימין תהיה כל כך גרועה, ותגרום נזקים כליכך כבדים למדינה — והרי כאמור אין לנו מדינה רזרבית — עד כדי כך שמוטב עכשיו להצטרף אליהם, ולחלוק איתם יחד את כורסאות השלטון הנוחות — כדי להיות להם מין „אופוזיציה פנימית" שתשמור עליהם, ותתקן אותם, ותבטיח לנו כי הנזק שיגרם למדינה היחידה שלנו יהיה מיזערי.

ראשית דבר, ידוע כבר כי מה שקוראים „ניטרול הדדי" פועל תמיד לטובת המפלגה התומכת ב„סטטוס קוו". ממשלה של שיתוף לאומי היא ממשלתו של הצד אשר השיתוק היא מדיניותו המעשית כמעט בכל תחומי חיינו. מבחינה זו קשה מאד, וכמעט בלתי אפשרי יהיה למזער את הנזק מתוך הממשלה פנימה, שהרי הנזק טבוע בעצם הרכב הקואליציה.

שנית, כל תרומה חיובית שניתן להעלות בתוך הממשלה לא תשווה לנזק שנגרם בגלל היעדר אופוזיציה חזקה בחוץ. במצב הדברים היום ניתן להשגיח על הממשלה ולהקפיד על דרכיה באורח יעיל יותר על־ידי אופוזיציה בחוץ לקואליציה, ביחוד כאשר בסיס הממשלה צר כל כך ורופף. ההכרח המוטל על כל חברי הממשלה להסתגל כל הזמן לעוולות קטנות, להשלים איתן ולהשתתף בביצוען — יגרום לנזק מתמשך ורצוף, גדול יותר ממידתו מן התיקונים הקטנים שניתן יהיה להשיג מתוך שורות הממשלה. שלא לדבר כבר על כך שהצטרפות המפלגה השניה בגודלה לממשלה, מתרגלת את העם למצב של היעדר אופוזיציה חזקה, וזהו הרגל מגונה ומסוכן. היעדר הערכה לחשיבות האופוזיציה פירושה בעצם היעדר מחשבה של דמוקרטיה אמיתית. קדנציה נוספת בלעדי אופוזיציה גדולה וחזקה תטיל אחריות כבדה מנשוא על כתפיה הרופפות בלאו־הכי, של מפלגת העבודה.

בעיקרו של דבר נבחן ערכה של כל מפלגה, וגם ערכה של מפלגת העבודה, על פי תרומתה לגיבוש מדיניות נכונה וצודקת למדינה. מפלגה אשר איננה נאבקת למען המדיניות שהיא עצמה מציעה, והמוותרת על דרכה בעבור הסיכוי לשפץ ולשפר את מדיניות יריבותיה הפוליטיות — לא תוכל להמשיך ולהתקיים עוד זמן רב במתכונתה הנוכחית ועל יסוד מצעה הנוכחי. מפלגות אינן נגמרות וכלות במכה אחת, אלא בתהליך רצוף, אבל לכל תהליך יש גם אבני־דרך ותחנות־מסע. גם היפוכו של דבר נכון: מפלגות אינן צומחות ופורחות במכה אחת, וגם לתהליך הצמיחה והשיקום־מחדש יש אבני־דרך ותחנות־מסע. מפלגות נבונות דואגות תמיד לא להדרדר אל אבני הדרך של הכליון והקמילה — אלא ללכת בעקבות אבני הדרך העולה אל השיגשוג והגדילה. מפלגות נבונות עושות כך בדיוק מן הסיבה הזאת — שהן נועדו לטובת המדינה, ואין להן מדינה רזרבית.

□

חשבון נפש

"צבא טוב הוא צבא שחייליו נלחמים מתוך מחויבות, מלחמת אין־ברירה. המצב היום יוצר סדקים במחויבות הזאת" ■ ד"ר ראובן גל, בעבר הפסיכולוג הראשי של צה"ל, על השלכות השנה הזאת. דו"ח הפסיכולוגים, כזכור, נאסר לפירסום

רונית מורגנשטרן

נפשו של החייל הישראלי, הנאלץ לירות בנשים ולרסק עצמות — גם היא הייתה בכותרות בחודשיה הראשונים של האינתיפאדה. עשרות פסיכולוגים פירסמו עצומות המזהירות מפני השפעה נפשית הרסנית של פעילויות השיטור האלימות, שנאלצו לערוך צנחנים ושיריונאים מבלי שהוכנו לכך. מנגד, טענו פסיכולוגים אחרים, כי לא תהיה לכך שום השפעה. צה"ל בדק את "הצד הפסיכולוגי" של השלכות האינתיפאדה על פעילותו הצבאית. תוצאותיהם של סקרים שהבינו פסיכולוגים צבאיים הוגשו בפני הקצונה הבכירה של צה"ל, קובצו וזכו לכינוי "דו"ח הפסיכולוגים". הדו"ח נאסר לפרסום באמצעי התקשורת.

ואולם, מן השטח הגיעו דיווחים, שעל כמותם הסתמך גם הדו"ח, על קונפליקטים נוכח הפעלת כוח פיסי כלפי אזרחים, ספקנות לגבי גיבוי מפקדים וגיבוי מהעורף, ירידה בדימוי העצמי כחיילים, הקצנה ברגשות כלפי ערבים, ויכוחים פנימיים, והשפעה לטווח קצר וארוך, הן כאזרחים והן כצבא הגנה הצריך לשמור על רמת מוכנות גבוהה למלחמה. הטענה העיקרית של חיילים ומפקדים בשטח הייתה — "לא הכינו אותנו לדברים כאלה, איננו בנויים לכך". צה"ל לקח את הדברים לתשומת לבו: נוסף לשינויי מדיניות בפעילות בשטח, ונוסף לפיתוח כלי־נשק "יהודיים" לאינתיפאדה, החלו בצה"ל גם בתרגולות הכנה לקראת פעילות של יחידות בשטחים.

"היום, סוף סוף, קיבל נושא ההכנה משקל מתאים — החלו בתרגולות של פיזור הפגנות, והתחילו להשקיע המון בנושא של לחימה מוסרית ומהי פקודה בלתי חוקית בעליל. יש משפטים לחריגים: צה"ל איננו מטאטא את העניין מתחת לשטיח". כך טוען אל"מ (מיל') ד"ר ראובן גל, מי שהיה הפסיכולוג הראשי בצה"ל בשנים 1977־82 והיום מנהל את המכון הישראלי למחקרים צבאיים. והוא מוסיף: "אבל זה לא יספיק אם האינתיפאדה תימשך עוד זמן ארוך; צה"ל צריך להסכיל להתארגן אחרת. צריך להקים יחידות מיוחדות שיעסקו אך ורק בפעילות בשטחים, ואז ההשלכות על צה"ל — הן מבחינה פסיכולוגית והן מבחינה צבאית־טקטית — לא תהיינה משמעותיות. אם צה"ל לא יעשה את זה ויחזיק צבא שצריך להיות מוכן למלחמה כצבא שיטור, זה לא יילך. מספר החריגים יגדל, ותהיה פגיעה במוטיבציה, לא בקרב חיילי הסדיר והמילואים, אלא דווקא בקרב אנשי הקבע. שם תהיה השחיקה העיקרית. קצינים בקבע ברמה של מג"דים ומח"טים יתחילו, וכבר מתחילים, לשאול — בשביל זה חתמתי קבע? גם המוטיבציה לחתום קבע תיפגע, והמוטיבציה ללכת לחיל קרבי, אם תדע שכצנחן תצטרך לבלות שנה כשוטר בשטחים. אם הפעילות תצומצם לחודש־חודשיים במשך השירות, הפגיעה תהיה מינימלית".

לדעתו של ד"ר גל הוזנח בצה"ל הצד של התמודדות עם אוכלוסיה אזרחית כבושה, למרות שצה"ל יושב בשטחים כבר 21 שנה: "בצה"ל אין שום בסיס הדרכה שמטפל בנושא כזה. בצבא הבריטי, שצריך להתמודד עם אוכלוסיה אזרחית בצפון־אירלנד, יש תרגולות, קורסים, מערכי שיעור לפיזור הפגנות. אנחנו כבר 21 שנה בשטחים ולא יצרנו שום תרגולות, שום הקניית מיומנויות לטיפול באוכלוסיה אזרחית. לא היה אפילו שיעור בצה"ל המלמד איך להחזיק אלה."

שנה לפרוץ האינתיפאדה, שנה לפעילות צה"ל בשטחים, פעילות שמתחילתה הזהירו מפני השלכות הפסיכולוגיות שלה על החיילים, ומהן, אולי, אל ההשלכות המבצעיות של צה"ל. היום, לאחר שנה, מסכם אל"מ ד"ר ראובן גל עד כמה, לדעתו, התממשו תחזיות הפסיכולוגים.

— כיצד השפיעה הפעילות בשטחים על דעות החיילים כלפי הערבים, כלפי הסכסוך הישראלי־פלשתיני?

ד"ר גל: "אמנם אין לי נתונים מדוייקים, אבל אני עוקב מקרוב, משוחח עם חיילים, והדעות שלי מתבססות גם על ניתוח תוצאות ההצבעה בקרב החיילים. התחושה שלי היא, שיש הקצנה ביחס לערבים לשני הצדדים, גם ימינה וגם שמאלה. נוער, מטבעו, נוטה לעמדות קיצוניות. במצב של קונפליקט, ספקות ואי־ודאות, האמצע הוא הכי פחות פופולארי, כי הוא מציע פתרונות מסובכים ולא חד־משמעיים. אם אתה נקרא לגדה לשיטור, אתה לא יכול להישאר באמצע — או שאתה פונה יותר ימינה או שאתה פונה יותר שמאלה. צעירים פונים יותר לקוטב שמלכתחילה נטו אליו. זה שיש יותר עמדות ימניות בקרב חיילים, משקף את האוכלוסיה הבוגרת — אנחנו חברה שבכלל הולכת ונוטה יותר ימינה בגלל שינויים דמוגרפיים, פוליטיים ואחרים. צעירים מעדיפים גם, אולי בגלל אלמנט רגשי בולט יותר בגיל הזה, פתרונות כסאח".

— איך אתה כפסיכולוג מסביר את ההקצנה?

"אני תולה את תהליך ההקצנה לשני הצדדים באיזו התפכחות שחלה עם ההיתקלות במציאות שבשטח. ניקח שני חיילים היפותטיים: אחד שהיה בכיוון 'תחיה' לפני האינתיפאדה ושני שהיה נוער רצ. זה שהיה תחיה יבין היום, שאין סיכוי לתיאוריה שלפיה נוכל לחיות עם סיפוח, ויקצין לכיוון טרנספר. זה שהיה רצ מסיבות הומניות, יפות, ההתפכחות שלו היום תהיה התפכחות מכאיבה עם הבנה שדו־קיום אינו אפשרי, והוא יאמר 'לא רוצה את הערבים, שיתנו להם מדינה וזהו'. אצל כולם, לדעתי, יש הקצנה רגשית כלפי הערבים בכיוון שנאה. האבנים, היריקות, הקללות, שנגדם עומדים החילים, לא פעם בחוסר־אונים. הידיעה שאתה כוח צבאי אדיר ולא מפחיד ילדים ונערים, הרגע שאתה מרגיש, שכאילו אותם ערבים מאלצים אותך להוציא

ד"ר ראובן גל. צעירים מעדיפים פתרונות כאסח

אותו — כל זה גורם לחיילים לשנוא יותר, אם כי הפתרונות שהחיילים בוחרים הם לשני הכיוונים ופחות לאמצע".

— מפעם לפעם מתפרסמים בתקשורת ארועים "חריגים". הרבה מקרים כלל אינם מגיעים לתקשורת. מה קורה לחיילים האלה, והרי מדובר לא פעם בחיילים מצטיינים בקריטריונים צבאיים?

"החיילים לא הוכנו בשום צורה לסוג כזה של לחימה. טנקיסט צעיר, כשהוא מסתער עם טנק, גורם להרס הרבה יותר גדול, מאשר כשהוא יורה מאה כדורי פלסטיק, ובכל זאת, כשהוא טוען את התותח שלו ויורה, הוא לא מרגיש אותו זעזוע והוא אינו חשוף אמוציונלית כפי שהוא חשוף בעימות הישיר ובקירבה הפיסית. לאימונים ולתרגולות יש פונקציה מעבר למיומנות. יש להם פונקציה פסיכולוגית של פיתוח מנגנוני־הגנה: ביצוע של פעולות הרס והרג באופן מכאני ואוטומטי בלי הסתבכות רגשית. לא מכינים אותם למצב שיורקים עליהם, מקללים אותם, זורקים עליהם בלוקים על הראש. יש דמיון בין מה שצריכים החיילים לעשות בקסבה של שכם לבין מה שהם היו עושים ברחוב חשוך כשמולם חבורה של בריונים. התגובות אז הן אינסטינקטים של תגובות רגשיות. לא תגובות חייליות מיומנות, אלא כעס ותסכול אינסטינקטיביים שמביאים להתפרצות אגרסיבית, וזה תלוי בסוף של כל חייל. ומכיוון שהם אינם מתורגלים, יש כל כך הרבה מקרים חריגים.

"למה אין הרבה מקרים חריגים בשדה הקרב? כי שם פועלים על פי תרגולות. אני כפסיכולוג אפילו מתפלא שאין עוד יותר מקרים חריגים. בשבילי זו התנהגות נורמלית במצבים חריגים. אבל כאיש צבא אני מבין מדוע אין עוד יותר מקרים, כי אני מכיר את המפקדים".

— בתחילה דיווחו גם המפקדים על בלבול ומבוכה, והיו טענות של חיילים על חוסר גיבוי מצד מפקדים. כיצד מגיבים המפקדים בריסון החריגים?

"לדעתי, זו אחת השעות היפות של צה"ל מבחינת המכוון שבו עמדו המפקדים, מסג"מ ועד אלוף. בדרך כלל הם מאומנים לדרבן, לדחוף חזק יותר, ואילו פה הם צריכים לרסן — וזה גם נוגד את האינסטינקט.

"פסיכולוג בשם זימברדו לקח סטודנטים באוניברסיטת סטנפורד וחילק אותם לשתי קבוצות: אסירים וסוהרים. תוך כמה שעות, מי שהיו חברים טובים היו מוכנים לפצח זה לזה הראש. אלה תגובות אינסטינקטיביות שאתה לא שולט בהן. בראיה שלי צריכים להתקיים שני תנאים כדי שהתנהגות כזאת תתרחש: א. שיפגעו בך מאד חזק. ב. שתהיה לגיטימציה מסויימת להפעיל אגרסיביות. שני התנאים האלה מתקיימים לא פעם בשטחים, כך שתהליך כמו שארע בקלנדריה די מתקבל על הדעת. זהו תהליך של היסחפות רגשית, ואז עצם ההגבה גוררת אותך עוד יותר. באגרסיביות יש משהו מאד משכר: הרבה מאד חיילים אמרו לי 'מצאתי את עצמי עושה דברים, שלא הייתי מאמין שאוכל לעשות'.

"האגרסיביות תלויה בסוף הרגשי של כל חייל. יש כאלה בעלי טמפרמנט קר, מתון, וגם ההתגרות החמורה ביותר לא תביא אותם לאגרסיביות בלתי מבוקרת. לעומתם יש המתפרצים בקלות. יש גם הבדל בהתאם לחינוך ולרקע. יש, למשל, חיילי מיפקדה, שפתאום מרגישים שהם יכולים להראות איזה גברים הם. יש כאלה שיש להם צורך להוציא שנאה בראוותנות. האוריינטציה הצבאית היא נקודתית. יש משימה והיא נגמרת. כאן המשימה — לשמור על רגיעה — היא משימה שאינה נגמרת לעולם, אז לפעמים יש לך אשליה, שאם תיתן זבנג אחד רציני, זה ייגמר. גם הלחץ החברתי כגורם פועל, ובשני הכיוונים".

— הפסיכולוגים הזהירו מפני העברת ההתנהגות האלימה לחיים אזרחיים. זה מתממש?

"אני חושב שזה מועבר לחיים האזרחיים. יש חשיפה גדולה לתוקפנות ולאלימות, וקשה פתאום לעשות נתק. לכן אין פלא כששומעים שחייל כזה עומד בתור לקולנוע, ונדמה לו שמי שנדחף הוא ערבי, והוא מכה אותו מכות רצח. מכאן החשיבות לתרגולות, כי מי שפועל כמו מכונה בתנאים מסויימים, לא יפעל כך בתנאים אחרים, ויותר קל לו לעשות את הנתק. אבל בטווח הארוך, מי שפועל כמו מכונה ומפתח את מנגנוני ההגנה הנחוצים לו כל כך, זה יכול להציק לו בשלב מאוחר יותר. לעומת זאת, מי שפעל רגשית — התפרק ונרגע".

— מה לגבי השלכות לתחום הצבאי? כיצד משפיעים הספקות, המבוכה, ההתנהגות הבלתי שגרתית על המחוייבות של החיילים כחיילים?

"אני טוען, שבכל פעם שמכניסים צבא למצב שבו הפעילות של החיילים היא פעילות שיש בה סימני שאלה כלשהם, זה מחליש במשהו את המחוייבות הבלתי־מסוייגת שלהם. צבא טוב הוא צבא שחייליו נלחמים מתוך מחוייבות, מלחמת אין־ברירה. המצב יוצר היום יותר סדקים במחוייבות הזאת. השאלה היא אם זה לטווח ארוך. בעיקרון זה לא יבוא לידי ביטוי במלחמת אין־ברירה. אבל אינני בטוח שתהיה נחישות של אנשי מילואים לחזור לארץ מחו"ל, למשל".

— תהיה, למשל, השפעה על יחס לאוכלוסיה כבושה בשעת מלחמת אין־ברירה?

"לא בהכרח. מערכת החינוך פועלת, ואני סומך על המפקדים. צה"ל משקיע היום המון בנושא לחימה מוסרית. אבל כאמור, נזק מוסרי כלשהו יכול להיגרם, וככל שיקדימו בצה"ל לארגן יחידות מיוחדות לשטחים ויוציאו משם את היחידות הלוחמות, כן ייטב".

□

מתוך סרט שצולם ע"י אנשי רשת סי.בי.אס. חיילים של צה"ל מכים צעיר משכם

שטחים בחסות אירופית

בעוד ארבעה ימים תצא מאשדוד אנייה שתוביל לאירופה את המשלוח הראשון של תוצרת חקלאית מן הגדה. ניסיון להכשיל את המגעים בין השוק המשותף לשטחים נכשל בעקבות לחצים אירופיים

פנחס ענבדי

הרושם המתקבל ממראה חיילי צה"ל הרוחסים את סמטאות הקסבה בשכם וברמאללה עלול להטעות. ישראל איננה מחזקת את אחיזתה בגדה המערבית. להיפך: התחיל תהליך ברור, המורה על הליכה לקראת סיום הפרק של שלטון ללא מיצרים על הפלשתינים בשטחים. סימנים ברורים של צמצום יכולת השליטה של ישראל ניכרים כבר היום, והם יתרחבו בעתיד הקרוב. יתכן גם, כי יקבלו תאוצה עם הרכבת הממשלה הצרה של שמיר, הימין הקיצוני והמפלגות הדתיות הלאומניות.

יש מאפיין בסיסי, בעל משמעות קונקרטית לגבי התהליך המדיני, המבדיל את הממשלה הצרה מממשלות קודמות, כולל ממשלות בגין למיניהן.

הליכוד בראשות בגין טען כי "החזרת השטחים" על פי 242 חלה על סיני בלבד, כי ישראל מילאה את חובתה בעניין זה וכי יהודה ושומרון עתידות להישאר, כאשר ייקבע העתיד הסופי של השטחים, בתחום מקור הסמכות הריבונית של ישראל. לגבי הטרור, היה זה יצחק שמיר, כאשר היה ראש ממשלה לפני הבחירות ב־1984, אשר הורה לשב"כ לעצור את ארגון הטרור היהודי. הממשלה החדשה תפסול בתוכניתה המדינית את 242, והביטוי המעשי לכך יהיה כחידוש תנופת ההתנחלויות, והיא תשחרר את הטרוריסטים היהודים מן הכלא.

מנהיג הליכוד, יצחק שמיר, יודע כי קו כזה יחיש את קץ השלטון הישראלי בשטחים. ישראל תתפוס את מקום אש"ף כמושא ללחצים — בעת יגיע תור שמיר וגאולה כהן להכיר ב־242 ובנוסחה ששטחים תמורת שלום חלה על יהודה ושומרון. ישראל תידרש לרסן את היסודות האלימים בקרב המתנחלים, כאשר הדרישה הזאת עלולה ללבוש צורה של פריסת חסות זרה על תושבי השטחים. אין דרושים לחצים גסים — אם כי אריאל שרון במשרד החוץ, פירושו צרות צרורות למערכת מדיניות החוץ של ישראל.

כל זה יכול לבוא בצורת לחצים ישירים, אם הממשלה החדשה "תזמין" זאת על ידי החרפת הברוטליזציה של דיכוי האינתיפאדה, או בצורת לחצים סמויים, אבל אפקטיביים לא פחות, על־ידי העמקת המעורבות של אירופה וארצות־הברית בשטחים, ופריסת חסות בינלאומית, למעשה, על הפלשתינים.

כבר היום יש מעורבות עמוקה של מדינות אירופה ושל ארצות הברית בשטחים, והיא איננה גורמת לרוב נחת לישראל. המעורבות האמריקנית נעשית באמצעות ארגוני סעד בינלאומיים, והיא פועלת תחת הכותרת "שיפור רמת החיים" של התושבים — כלומר, תקציבים לתוכניות פיתוח, האמורים להקל את סבל האוכלוסיה הפלשתינית בתנאי כיבוש. ארצות הברית ניסחה את הכותרת הזאת למעורבותה בשטחים לפני כחמש שנים, ושר הבטחון דאז, משה ארנס, קיבל אותה בחשדנות מרובה. הוא ניסה, ללא הצלחה, להשפיע על האמריקנים לוותר על הרעיון. גם שר הבטחון יצחק רבין לא כל כך התלהב, אבל ארנס הבין כי אין מה לעשות בנדון. לפיכך פעל רבין בשני מישורים: הוא השקיע מאמץ רב בשיכנוע האמריקנים שלא להעביר לשטחים תקציבי פיתוח, אלא תוך תיאום עם ישראל, ואת הכסף ניסה לשכנעם כי יעבירו לידי קבוצה של בעלי הון פרו־ירדניים, ובראשם איש העסקים האדיר עבד אל־האדי משכם והג'י חסונה מחברון, כדי שישמשו מנוף לקידום מעמדה של ירדן בשטחים. לא לזה התכוונה ארצות הברית, ולימים התגלגלה המדיניות הזאת לרמות "תוכנית החומש" של ירדן לפיתוח השטחים, כדי לבלום את כוונתה המקורית של ארצות הברית להפקיד את כספי הפיתוח בידי פלשתינים המקובלים על אש"ף. עניינה של ישראל בתוכנית החומש הירדנית באה לידי ביטוי בכך ש־30 מליון הדולר, חלקה של ארצות הברית, נלקח, ביוזמת ישראל, מתקציב הסיוע האזרחי של ארצות הברית לישראל.

רבין נחל הצלחה חלקית הודות למאמציו הרבים של מתאם הפעולות בשטחים, שמואל גורן, והאמריקנים הסכימו שלא להשקיע כספים בגדה אלא על פי תיאום עם ישראל. ארגוני הסעד הבינלאומיים, הפועלים בהשפעה אמריקנית, הסכימו ליידע את ישראל מראש על כל תוכניותיהם, וכן להודיע לישראל מה הם צינורות המימון, כדי להבטיח שלא יימסרו לידי תומכי אש"ף. אבל ישראל יודעת כי לא כך מתבצעים הדברים הלכה למעשה, וכי אישים פלשתינים המשמשים צינורות מימון לתוכניות הפיתוח האמריקניות, ידועים כמקורבים מאוד לאש"ף.

כאשר נראה היה לרבין כי הצליח לשכנע את האמריקנים, הביע המינהל האזרחי התלהבות מן המדיניות הזאת — אבל המתאם התאכזב לגלות בוושינגטון גישה פושרת כלפי הקו הישראלי. האמריקנים אומנם לא אמרו לאו ברור לישראל, משיקולים שהינחו את מכלול יחסיהם עם ישראל, אבל כאשר הבינו לאן נושבת הרוח, הניחו לעניין כולו.

הבעיה מזומנת לישראל לא מהכיוון האמריקני, אלא מצד מערב־אירופה, אשר שלא כמו ארצות הברית, שאינה מעוניינת בעימות עם ישראל, מעניקה לפעמים את הרושם שהיא ששה לקראתו. עם שרון כשר החוץ, ומדיניות אקטיבית של דיכוי האינתיפאדה — אפילו תראה בכך מצווה.

מיגזר החקלאות בבין־ערובה

גם אירופה מזרימה כספי תמיכה בשטחים, אבל כל מאמצי ישראל לשכנע אותה לפעול על פי הדגם האמריקני, עלו בתוהו. אדרבא, נציג השוק המשותף למזרח התיכון, קלוד שסון, הבהיר את הדברים חד־משמעית ב־7 באוקטובר, במכתב לאגודת הסולידריות המערבית־צרפתית, ואשר את תוכנה פירסם הבטאון המזרח ירושלמי אל־פג'ר (8.10.88). שסון הבהיר כי הקהילייה האירופית נחושה בדעתה ליצור קשרים ישירים עם "הפלשתינים" והמוסדות הפלשתיניים בשטחים הכבושים. שסון מסר כי הסיוע לשטחים נעשה במגעים ישירים עם "אחראים פלשתיניים" בשטחים, מבלי לערוך התייעצות כלשהן עם השלטונות הישראליים. הוא הסביר כי מטרתה של אירופה להבטיח את זכות העם הפלשתיני להקים את מדינתו העצמאית, ולקיים בהקדם ועידה בינלאומית בהשתתפות אש"ף, כלומר, השוק המשותף פועל בשטחים בניגוד גמור למדיניות הישראלית (והירדנית).

הסיוע של שוק לשטחים הוא מצומצם — רק כמיליון ושלוש מאות אלף דולר בשנה, אבל מלבדו יש תמיכות ישירות מן הממשלות האירופיות, שאין לדעת את היקפן, ונראה כי למינהל האזרחי הישראלי אין עליהן שליטה. רבין ניסה לבלום את האירופים, אבל נכשל, מכיוון שהתברר, כי בניגוד לאמריקנים, האירופים לא רק שאינם טורחים למסור לישראל את היקף הסיוע וטיבו, הם גם אינם מהססים להפעיל לחצים כואבים על ישראל כדי לקדם את אחיזתם בשטחים.

ב־13 בחודש זה תצא מנמל אשדוד אוניה שתעשה היסטוריה. אוניית "צים", "לוטוס", תוביל את המשלוח הראשון של תוצרת חקלאית מן הגדה המערבית למרסיי, לאחר שישראל חתמה עם השטחים על מסמך ראשון מסוגו — פרוטוקול חקלאי, כפי שחותמות עליו שתי מדינות. רבין ובעל בריתו, שר החקלאות אריק נחמקין, לא חשבו שזה מהלך טוב לישראל וניסו להכשיל את המגעים בין השוק המשותף לבין השטחים. השוק המשותף לא היסס להקפיא את חתימת הפרוטוקול החקלאי עם ישראל, ובכך בעצם אילץ את ישראל להכיר עקרונית במדינה הפלשתינית לעתיד לבוא.

הלחץ האירופי הוא תקדים, וממשלת ימין קיצונית בישראל רק תגביר את הפיתוי בשוק המשותף לחזור על לחצים בעתיד. הסכמי החקלאות עם הגדה הפכו את השוק המשותף לבעל אינטרס ישיר בגדה, והשמירה על האינטרסים האלה תהפוך את אירופה למעניקת חסות עיקרית לפלשתינים בשטחים. מן הבחינה הזאת יעורר המשך השלטון הישראלי בשטחים קשיים הולכים וגדלים בין ישראל לבין הקהילייה האירופית.

ב־20 בנובמבר התקיימה פגישה ראשונה מסוגה בין קצין החקלאות הישראלי בעזה לבין משלחת השוק המשותף מהולנד ומגדלי הדרים מן הרצועה. המשלחת דנה בהערכות לקראת המשלוח הראשון של הדרים מעזה (שהקדים בכשלושה שבועות את המשלוח מן הגדה). עצם ההשתתפות של האירופים בדיון מן הסוג הזה יש בו מן החידוש, אבל גם מה שהאירופים העלו בדיון: הם הביעו חשש כי הטלת עוצר על הרצועה עלולה לפגוע בחוזים עם השוק המשותף, מכיוון שעבודות הקטיף ייפגעו. פירוש הדבר, מעתה, כי כאשר המושל הצבאי יבדוק את הצורך להטיל עוצר, הוא יהיה חייב לקחת בחשבון גם את החוזים של הפלשתינים עם אירופה — ויש להניח כי האירופים ידאגו להזכיר לישראל את הנקודה הזאת כל אימת שישראל תטיל עוצר על השטחים.

ההתקשרות של אירופה עם השטחים הפכה את מגזר החקלאות כולו לבן־חסותה של אירופה, והדבר יגביל מאוד את מערכת הבטחון במה שקרוי בלשון נקייה "הסנקציות הכלכליות נגד הכפרים", בעוד שמדובר הלכה למעשה בצעדי ענישה חסרי תקדים, כמו השמדת יבולי עונה שלמה של כפר סורר, עקירת מטעים וכרמים, ובמקרה אחר, גם עקירת כפר שלם (שלא חטא) בג'יפטליק.

אבל לא רק בתחום החקלאות עשויה אירופה לגלות עניין, אלא בכל תחום שבו העניקה סיוע — האוניברסיטאות הפלשתיניות הסגורות, למשל. זה עתה נודע כי השוק המשותף העניק תמיכה מסויימת לאוניברסיטת בית־לחם, וקודם לכן נודע על תמיכות לא־נג'אח של שכם וביר־זית. במוקדם או במאוחר יתחילו נציגי השוק בישראל (והשליחים שהם שולחים לעתים מזומנות לשטחים) ללחוץ גם בעניינים אלה. כבר עתה עושה בגדה נציג מצרפת, ז'אן קלוד סקאראביו. הוא בוחן את הכנת המשלוחים הראשונים מן הגדה לאירופה.

(רשימה ראשונה)

אופטימיות זהירה

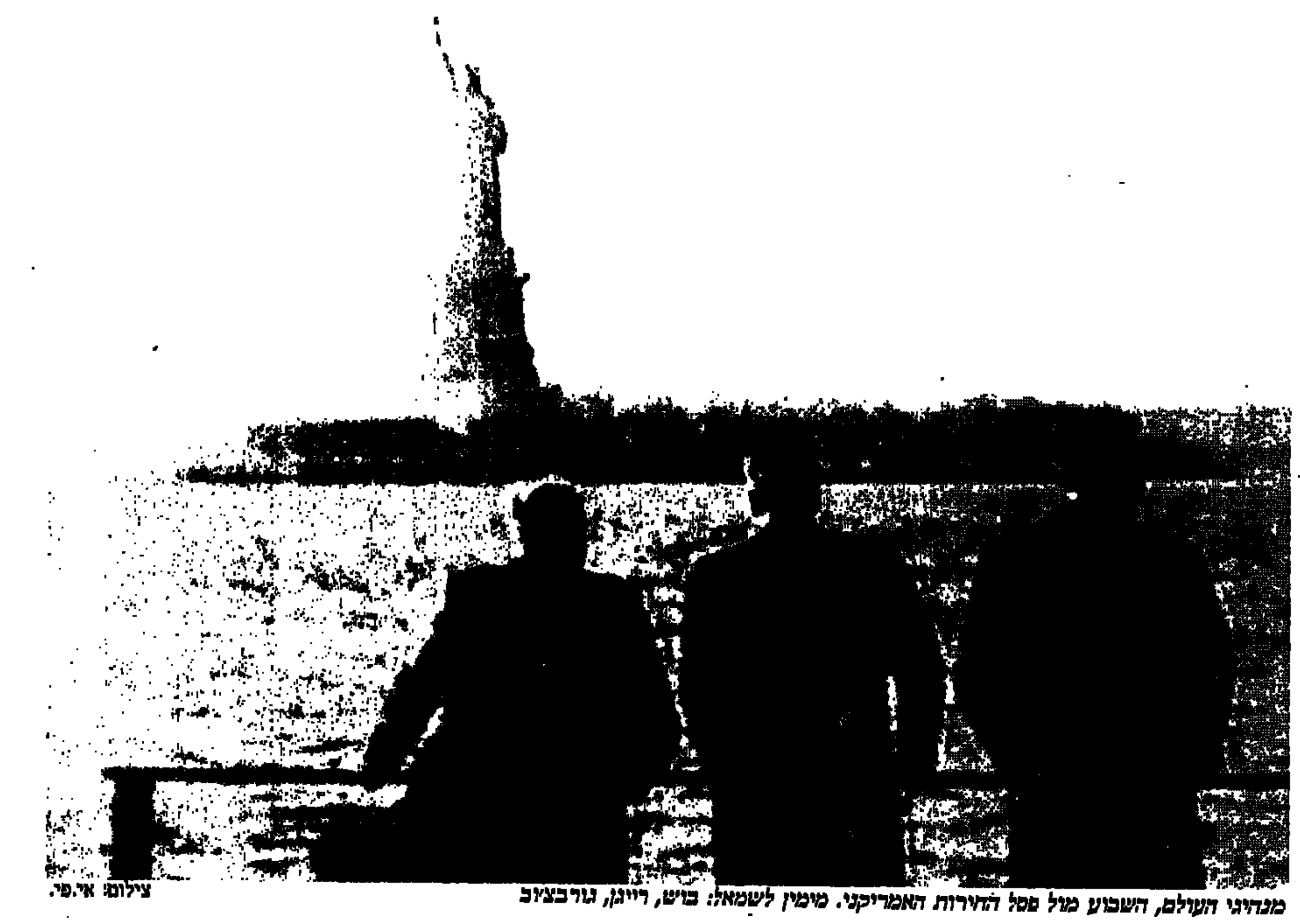

מנהיגי העולם, השבוע מול פסל החירות האמריקני. מימין לשמאל: בוש, רייגן, גורבצ'וב

צילום: אי.פי.

צבי גורן

החוקיות המלווה את נאומיהם של מנהיגי העולם קובעת כי מערך הציפיות המקדים אותם הוא הקובע את משמעותם, ואת מיקומם בספר דברי הימים. כך קרה לצ'רצ'יל, פעמיים, בנאומיו על "דם, יזע ודמעות" ועל "מסך הברזל", כך קרה למרטין לותר קינג בנאום "יש לי חלום" ולג'והן קנדי בנאומו מול אלפי הברלינאים הנואשים "אני ברלינאי". כך קרה לבגין ולסאדאת בנאומי "לא עוד מלחמה, לא עוד שפיכות דמים". רק מעטים זוכרים להם את הסעיפים הרבים, את המסרים האחרים שביטאו באותם נאומים "היסטוריים". נאום כזה, ככל הנראה, הוא נאומו של נשיא ברית המועצות, מיכאיל גורבצ'וב, באו"ם. הוא ייזכר בעיקר בזכות הכרזתו על קיצוץ הכוחות הקונבנציונליים של הצבא האדום, וכותרתו תהיה כנראה "מאזן האינטרסים" או "הפעמונים מצלצלים עכשיו לכולנו".

רק מעטים נתנו לבם באותה שעה של התרגשות לשמע ההכרזה הזאת, לפיסקה חשובה לא פחות: אותו פרק בנאום שיוחד לשאלת זכויות האדם בברית המועצות. לראשונה אולי בתולדות המאבק על החזרת כבוד האדם בברית המועצות, קם מנהיג סובייטי, קבל עם ועדה בינלאומית, והודה כי מה שנעשה בארצו עד אז מצריך תיקון. שעות ספורות לפני כן פירסמה מחלקת המדינה בוושינגטון דו"ח, לפיו ברית המועצות תופסת מקום נכבד בקרב המדינות המפרות את זכויות האדם. לפי הדו"ח עדיין כלואים בבתי הסוהר שם 160 אסירים פוליטיים. אלה, בנוסף על פגיעות מוכרות אחרות, כהן מניעת היציאה מברית המועצות. מנהיג ברית המועצות הרים את הכפפה שזרקו לרגליו האמריקנים, והתייחס לטענותיהם, כמו אל טענותיו של ד"ר אנדריי סאחארוב. הוא טרח להכחיש את הטענה כי יש בארצו אסירים "שהורשעו בגלל אמונותיהם הפוליטיות או הדתיות". לטענתו, אלה שעדיין במאסר הם "אלה שביצעו מעשים פליליים או נגד המדינה, כמו ריגול, חבלה, טרור וכדומה, ויהיו אמונותיהם הפוליטיות או האידיאולוגיות כאשר יהיו". גם אלה שאינם מקבלים את טענתו כפי שהיא, מודים עם זאת כי מאז עלה לשלטון במארס 1985, שוחררו מרבית העצורים "הפוליטיים", שמנו אז 750.

באשר למתן זכות ההגירה מארצו, ואליה, בישר גורבצ'וב כי היא "מטופלת ברוח אנושית". ובדברו בנושא הזה, התייחס הנשיא הסובייטי במפורש לבעיית היהודים מסורבי העלייה. "אותן הסיבות לסירוב הן ידיעת סודות מדינה... מעתה יותקנו כללים קפדניים בעניין הגבלת הזמן הנדרשת למתן אשרת יציאה, ובכך תוסר מסדר היום הבעיה של אלה המכונים 'מסורבים'...". השיטה לפיה יפעלו מעתה, כך הודיע, היא שיובהר לכל מבקש עבודה כי יש פרק זמן מסוים שיהיה נחוץ כדי להבטיח את התרחקותו מסודות חיוניים הכרוכים בעבודתו, לפני שיוכל לצאת מברית המועצות. אלה הפועלים למען יציאתם של כאלפיים משפחות יהודיות המעוכבות עתה בברית המועצות, מקווים כי עתה יהיה אפשר לזרז את יציאתן, כאשר כמעט מחציתן כבר מעוכבות עשר שנים ויותר, ואין עוד סיבה לעכבן בחסות סעיף הסודיות. מנהיג ברית המועצות מודע כמובן לתקוות האלה, וכעת האחרונה אף הורה להקל על יציאת היהודים הממתינים לכך. ליתר בטחון, וכדי להוכיח את רצינות כוונותיו בתחום הזה, הוא הודיע כי ברית המועצות מתכוונת להרחיב את השתתפותה בתהליכי הפיקוח על שמירת זכויות האדם, כפי שנקבעו על ידי האו"מ ועל ידי הוועידה לבטחון ולשיתוף פעולה באירופה (ועידת הלסינקי), והוא גם הציע להוסיף לאמצעי השמירה והפיקוח את בית המשפט הבינלאומי בהאג. "אנו מאמינים שסמכותו בנושא זכויות האדם תהיה מחייבת כלפי כל המדינות". שלא כמחווה הצבאית, אין ההפשרה הצפויה בתחום זכויות האדם בגדר מחווה חד צדדית. גורבצ'וב הבין את המסר שהעבירו אליו מנהיגי המערב, כי שיפור יחסי הכלכלה עם ברית המועצות, ובעיקר בינה לבין ארצות הברית, וביטול התגבלות על הסחר עמה, מותנה בפתרון הבעיה של חירויות האזרח. לאט לאט, ועתה גם בגלוי, הוא מכיר בתקפותה של הבעיה. ולו רק מהטעם הזה לבדו, יש לברך על הצעדים שנקט, ועל אלה שהבטיח בנאומו, ביום רביעי, ואפשר לראות בו את נאום ה"כניסה" לעידן החדש של "מאזן האינטרסים".

> ביום רביעי השבוע נשאו שני מנהיגי העולם נאומים נפרדים ושונים באופיים: גורבצ'וב נכנס אל "מאזן האינטרסים", רייגן יוצא מ"השלום מתוך עוצמה", ושניהם גם יחד מעלים תקווה לעולם טוב יותר מזה שהיה

שובל של אי אמון

אחריו, בהפרש של חמש שעות, עם שובו לוושינגטון ממפגשו עם המנהיג הסובייטי, בא נאום "פרידה" של נשיא ארצות הברית, רונלד רייגן, מ"טנק המוחות" של המפלגה השמרנית. אם ייזכר הנאום, שהיה מעין תשובה לנשיא הסובייטי, ייתכן כי כותרתו תהיה "אני עדיין אנטי־קומוניסט"; אך ייתכן גם כי אחרי שילמדו את הנאום, יבחרו להכתירו ב"אני אופטימי" המסכם אותו. כך או כך, בתמציתו, הנאום הזה של רייגן, מעביר ליורשו־ממשיכו ג'ורג' בוש, את שובל אי־האמון המלווה את שותפותו עם גורבצ'וב מאז פגישתם הראשונה בג'נבה, ב־1985: "(כמפגש שהיה הערב) הבענו שנינו סיפוק ממה שהישגנו בשנים שעברו, אבל אנחנו גם היכרנו בכך שהבדלים יסודיים בין ארצותינו נותרו כשהיו בתחומים רבים, וכי מאמצים נחושים של שני הצדדים יידרשו בחודשים ובשנים שלפנינו כדי שיהיה אפשר להתגבר על ההבדלים האלה". וכדי שלא יישאר ספק לאיש ממאזיניו, קבע רייגן את הלך המחשבה החיוני ליורשו, ולמימשל החדש שיקום: "הבה נזכור, בצומת הקריטי הזה, כי האחריות שלנו רצינית יותר ולא פחות. עלינו להישאר חזקים, ומשוחררים מאשליה — כי רק כך נוכל לאמץ את העידן החדש הזה, ואת התקווה הזאת לשלום העולם כולו ולחירותו להפוך למציאות... ואין האמת הזאת נכונה יותר מבתחום מדיניות החוץ. באנו לוושינגטון ב־1981 כאנטי־קומוניסטים וכמגינים על אמריקה חזקה וחופשית, בלי להתנצל על כך. אני גאה לומר שאני עדיין אנטי־קומוניסט. רודנויות נכשלות, החירות מצליחה". וברור, כי ברוח הדברים האלה, ובלי ספק, ברוח מעשיו כנשיא, רשאי היה רייגן להתגאות מול שומעיו "לא תופתעו לשמוע כי בעיקר הדגשתי את החשיבות שארצות הברית מעניקה לזכויות האדם. אמרתי לנשיא שאנו האמריקנים מקדמים בברכה את השינויים שהתחילו בברית המועצות, ואנו מקווים שעוד הרבה ייעשה לתועלת העם הסובייטי, וגם לתועלת היחסים בין ארצותינו".

בהמשך הדברים העלה רייגן על נס את ההתפתחויות החיוביות ביותר של ארבעים השנים האחרונות: שלוש מדינות הציר ברלין־רומא־טוקיו, אויבות הדמוקרטיה המובסות במלחמת העולם השנייה, הן עתה "אחיותינו, ידידותינו"; הדמוקרטיה צועדת קדימה בדרום מזרח אסיה ובסין, ואפילו באמריקה הלטינית, "משכן הדיקטטורות", 90 אחוזים ממנה כבר דמוקרטיות. ובאירופה, ברית נאט"ו הוכיחה עצמה "כדוגמה הטובה ביותר לעמים שאינם כה בני מזל, איך החירות והדמוקרטיה יוצרות ידידות ואחווה בין עמים ואומות". נכון, יש מחלוקות בברית, ובעיקר סביב השתתפות האירופים בנטל, ואפילו "יחס לא הוגן של ידידותינו ובעלות בריתנו כלפי ארצות הברית". אבל, מדגיש רייגן, "עלינו לזכור תמיד כי הן הנושאות בעול האמיתי, שאנו לא נישא בו לעולם... הן יושבות על קו הגבול של המערב... באירופה הזיכרון חי כזכרונות של בני חמישים, וכסיפורים של סבא".

אך רייגן למד משהו מעמיתו־יריבו. הוא מבין עתה, יותר מבעבר, כי הפסימיות איננה מקדמת אפילו את הקטן ביעדים. לצד המחלוקות הקיימות, לצד הגבול שהוא איננו מוחק אותו, הוא מעמיד עצמו כנושא התקווה, לא פחות מגורבצ'וב: "במשך השנים האשמתי שאני אופטימי בלי תקנה, אופטימי נצחי, אופטימי רפלקטיבי, אופטימי מלידה, אופטימי ערמומי, ואפילו, אני מצטט, 'אופטימי נועז'... כן, אני שמח להודות שאני אופטימי... ואני אופטימי משום שהוכחנו במדיניות שלנו, שלום באמצעות עוצמה, כי כאשר אנחנו חזקים, השלום והחירות גוברים...".

כשעה אחר כך גבר זרם הידיעות מברית המועצות על אלפי הקורבנות ברעידת האדמה שפקדה את ארמניה. גורבצ'וב החליט לבטל את המשך המסע, בקובה ובבריטניה, וחזר לארצו. עתה הוא חייב לטפל קודם כל בבעיות האנושיות הדחופות, שהצטרפו באחת אל צרור המצוקות שכבר הצטברו שם בשבועות האחרונים. זהו, כמובן, מבחן אחר מזה שהמנהיג הסובייטי ביקש להתמודד בו. זהו גם המבחן הנורא שבו נופלות מחיצות, ומתמוססות אידיאולוגיות מפרידות. דוגמה עצובה לאפשרות של אנושות מאוחדת, אחת.

ישראל אמרה 'נייט'

מרק דימיניץ והלל בוטמן תיכננו ב־1969 לחטוף מטוס ולהגיע לישראל. על פרשת המטוס הרוסי שנחת כאן בשבוע שעבר הם אומרים: זה לא קרה באותה ארץ. רק השם דומה

סילוות זלמנסון בהגיעה לארץ, בזרועות דודה ודודתה

אלישבע איילון

ב"15 ביוני 1969, בשעה 05.00, בבוקר תפס הק.ג.ב. ארבעה יהודים שהגיעו ערב קודם לפריוזורק, בריה"מ. בשעה 08.30 באותו בוקר הגיעו לשדה התעופה סמולנה, לנינגרד, סילווה זלמנסון, ישראל זלמנסון (אחיה), זאב זלמנסון (אח נוסף), קוזניצ'וב (בעלה לשעבר של סילווה), פיודורוב, מורז'נקו, אלטמן, מנדלביץ', אריה חנוך, מרי חנוך (אשתו) פנסון, בודייה ומרק דימיניץ. קומץ יהודים עם חלום גדול — לחטוף מטוס רוסי ולברוח לישראל. ב־08.45 סגר הק.ג.ב. את ידי כולם באזיקים. מבצע "חתונה" תם בלי שהושלם ולפני שכלל החל. באותו יום נעצרו עשרות יהודים שהשתייכו למחתרת הציונית, כולל שני רוסים שעזרו בארגון המבצע והיו ידועים כמתנגדי המשטר הרוסי. הרעיון, קצת מטורף, שנרקם והתגבש חמישה חודשים קודם בראשו הנועז ובגופו המתייסר של מרק דימיניץ, אומנם לא הצליח להמריא, אבל בהחלט הצליח לעשות רעש בכל העולם, והכי חשוב — לשנות את מאזן הסרטיפיקטים ליהודי בריה"מ באופן קיצוני.

מרק חי היום בבת־ים. הוא לא אוהב לבחוש בסיפור, אולי בגלל שעדיין לא הצליח להשתחרר מהעברית המגומגמת שרכש לפני שנים. ויש גם עניין רגיש של מחלוקת בינו לבין הלל בוטמן. לולא אותה מחלוקת הייתה יכולה התמונה להיות אחרת לגמרי.

כי מה שרצה מרק, שהיה בזמנו טייס בחיל האוויר הרוסי ולאחר מכן גם טייס אזרחי, הוא לחטוף מטוס נוסעים קטן ולברוח עם אשתו וזוג נוסף לארץ ישראל.

"כבר לפני, וגם אחרי מלחמת ששת הימים, קראתי בכל העיתונים הרוסיים מאמרים אנטישמיים. כל השנים חייתי בין רוסים והרגשתי שיותר לא אוכל לעמוד בכך. ברור שאם הייתי מגיש בקשת אישור יציאה מרוסיה זה היה הסוף בשבילי. הק.ג.ב. היו מתחילים מיד לעקוב אחרי ולא היה שום סיכוי לתכנית שלי.

"פגשתי את הלל בוטמן, שהיה חבר בארגון מחתרת ציוני, והצעתי לו שנברח שנינו עם נשותינו. כשבוטמן שאל מהם הסיכויים שלנו, אמרתי לו '90 אחוז'. בוטמן הציע משהו אחר: הוא הציע שנחטוף מטוס גדול יותר. שנשתף במבצע הזה חמישים איש. שנעשה מבצע שיעשה רעש גדול בעולם. ואני הסכמתי. שלושה חודשים תכננו ובסוף ארגון המחתרת יצא מכל העניין. אני החלטתי להמשיך עד הסוף.

"זו הייתה התכנית שלי: 12 איש לוקחים מטוס קטן וטסים לפריוזורק. שם מחכים לנו ארבעה חברים. בפריוזורק נכבוש מטוס, נקשור את שני הטייסים ואני אטיס אותו. תיכננו לטוס קודם כל לפינלנד, זה 7 דקות טיסה. אחרי זה לשבדיה, זה שעתיים וחצי. התכנית הייתה שאחרי שנחטוף את המטוס, נגיד במכשיר הקשר שלו שיש במטוס בנדיטים שרוצים לטוס להלסינקי, בירת פינלנד. בהלסינקי הק.ג.ב. מרגיש כמו בבית, ושם הרוסים יהיו בטוחים שהם תופסים אותנו. למעשה התכוונו לעבור מעל פינלנד בלי לנחות, ידענו שהם לא יורידו את המטוס.

"מנדלביץ הכין מכתב למקרה שיפילו את המטוס. הוא כתב שהמטרה היחידה שלנו היא לעלות לישראל.

"חצי שנה אחרי שתפסו אותנו היה משפט. אני וקוזניצ'וב נשפטנו למוות, ובמשפט שני, במוסקווה, קיבלנו רק 51־שנים: סילווה קיבלה 81 שנים, בורשנקה — 41, מנדלביץ — 21; בודייה קיבל רק ארבע שנים. בישראל ארבע שנים זה הרבה, ברוסיה אומרים שעד חמש שנים זה בשביל ילדים.

"בסוף ישבתי תשע שנים. חלק בבית כלא וחלק במחנות עבודה. הבריאות שלי לא הייתה טובה. המזון היה לא טוב, בלי ויטמינים. לפעמים נתנו בצל. אבל אני לא הצטערתי אף פעם. חשבתי הרבה פעמים אם עשיתי נכון או לא נכון והגעתי למסקנה שמבצע כזה צריך לעשות ארגון. לאיש אחד זה קשה.

"שלוש סיבות עיקריות הכשילו את המבצע שלנו:

"סיודורוב ומורז'נקה, שני הרוסים שהיו חברים של קוזניצ'וב, ישבו קודם בכלא על התנגדות למשטר. הק.ג.ב. היה אחריהם כל הזמן. הם היו צריכים לבוא כל שבוע לתחנת המשטרה ולחתום. אני לא ידעתי מכל זה.

"חברי הוועד הציוני בלנינגרד כתבו מכתבים לאומות המאוחדות, לשלטון הסובייטי, לברז'נייב. הם דרשו לעלות לארץ. הם כתבו את הכתובות שלהם, את שמות המשפחה שלהם. אני לא ידעתי גם את זה. כשבוטמן אמר שצריך חתימה שלי במכתב, אמרתי 'לא. אם אחתום, הק.ג.ב. יהיה בעקבותי ואי אפשר יהיה לחטוף מטוס'.

"בגלל שהוליכו על 50 נוסעים, הרבה אנשים ידעו שמתוכנן מבצע, וזה בטח לא טוב.

"אני חושב שהמבצע נכשל בגלל שהתכנית לקחה יותר מדי זמן. במשפטים שלנו נודע לנו שרק אחרי שלושה וחצי חודשים עלה הק.ג.ב על העניין. אם היינו מבצעים את התכנית חודש אחרי שהיא נולדה, היינו מצליחים. אבל ארגון המחתרת הציוני, יזום הרעיון, פרש לאחר שלושה חודשים בגלל המכתב לישראל".

הלל בוטמן מספר:

"רצינו לפרוץ את זכות היציאה לישראל של כל יהודי. אני ראיתי בהצעה של מרק אפשרות טובה למשוך את תשומת הלב בכל העולם. רציתי להפוך תכנית לשתי משפחות למבצע תעמולה גדול. רציתי לחטוף מטוס גדול, להגיע לשבדיה ולארגן מסיבת עיתונאים כדי לספר על מצב היהודים ברוסיה. חשבתי שאפילו אם לא נצליח, הסיפור יעשה רעש גדול, וזאת הייתה המטרה העיקרית.

"בתוך הארגון התעוררו חילוקי דעות. לאנשים היה בעייה מוסרית עם המבצע בגלל האפשרות לקורבנות בנפש. ובגלל שהיה נחוץ שמישהו ישלם את המחיר ושאם אנחנו נכשלים יעצור הק.ג.ב חברים ומשפחות ויגרום להם סבל רב.

"רוב חברי האירגון היו נגד המבצע. אחרי ויכוחים רבים הוחלט לשלוח מכתב לישראל ולשאול את דעתם. תייר נורווגי מסר את המכתב במשרד החוץ הישראלי. אישיות בדרג גבוהה ביותר ענתה לנו, והתשובה הייתה לא. השבנו שאם לא תהיה בכלל תגובה נצא למבצע. אבל ישראל אמרה לא, ואנחנו נשמענו לה.

"יותר לא ידעתי מה קורה, אבל סיכמתי עם מרק, שאם הוא הולך עד הסוף, שיודיע קודם, כך שנוכל להסתיר את מכונות הצילום וחומר התעמולה שהיה לנו. מרק עשה מה שהבטיח אבל בצורה כזאת שאנחנו בכלל לא הבנו. באותו בוקר הוא צילצל לביתי בשעה 06.00. אני לא הייתי בבית, רק אישתי. הוא אמר לה, מה שסיכמנו, "מאשה הולכת לרופא בעוד שעתיים". אשתי לא כל כך הבינה. וגם אני, אם הייתי בבית, לא הייתי מספיק להתריע בפני חברי. לא, אני לא כועס על מרק, כי אני רואה איזה תוצאות היו למבצע הזה."

מייד לאחר המשפט הראשון הוא יהודים לקבל אשרות יציאה, הממשלה לא העלתה בדימיונה שכל כך הרבה יבקשו לעזוב את בריה"מ. לפני המבצע, בשנת 1969, קיבלו רק 1000 יהודים אשרות יציאה, רובם היו זקנים ונכים. מחודש מרץ 71 התחילו לתת רשיונות בכמות עצומה יחסית. עד דצמבר 71 קיבלו 17,500 יהודים רשיונות יציאה. ב־72 קיבלו 34,000 יהודים רשיונות יציאה. מ־1970 ועד היום עזבו רבע מליון יהודים את בריה"מ, 11,000 מתוכם הגיעו לישראל. 6 אחוזים עזבו מאז את הארץ.

לאחר שנת חקירה נשפט הילל ל־10 שנות מאסר. הוא ריצה תשע שנים מעונשו.

ואם היו אלה השנים הקשות בחייו? "מבחינת הבריאות והקושי הפיסי של מחנות העבודה, אולי. מבחינת הסיפוק העצמי — השנים האלה ביותר בחיי. השגנו מטרה ושילמנו עליה. כבר במשפט הגיעו רמזים לכך שרוסיה מחליטה לפתוח את שעריה. אפילו אשתי קיבלה כבר אשרת יציאה. אחרי תשע שנים התבצעה עסקה בין ארה"ב ובריה"מ ובעיסקה הזאת שוחררו כל נשפטי לנינגרד, חוץ ממנדלביץ ושני הרוסים. ב־79 שוחררתי ומייד גורשתי. היום אני יודע שזה לי חזון. אולי זה לא צנוע אבל הרעיון היה שלי מאוד".

— איך אתם משווים את נסיון החטיפה שלכם עם פרשת המטוס והחוטפים לפני שבוע?

מרק: "אני נדהמתי מהרעש הגדול שהסיפור עשה. למה בכלל הם באו ארצה, יותר טוב שהיו נוסעים לפקיסטן, שם יש דיפלומטיה, אצלנו אין. אני לא מאמין שיש למקרה איזו השפעה, גם בלי זה הרוסים היום יותר פתוחים. אבל יש בארץ הרבה אנשים נאיביים שחושבים שבריה"מ אוהבת אנשים חלשים. זה לא נכון, היא אוהבת חזקים. היא מעדיפה את ישראל חזקה, עם טילים ארוכי טווח. ישראל עם כח — אטרקטיבית לרוסיה יותר מאשר פרשה כזאת עם בנדיטים. המטוס הצליח להמריא כי אין ברוסיה נסיון בחטיפות מטוסים. לפני כמה חודשים משפחת מוסיקאים חטפה מטוס, ושם היו הרבה הרוגים, כי אין להם נסיון. ברור שבתקופת ברז'נייב או אנדרופוב לא חשוב כמה אנשים או ילדים היו בהרוגים, המטוס לא היה עולה".

הלל: "אין מה להשוות. המבצע שלנו היה מבצע ציוני וזה היה מבצע פלילי. לנו לא היה בתכנית לקחת ילדים כבני ערובה, לא היה לנו בתכנית לקחת נשק, ואם חשבנו לסכן משהו, אז רק את חיינו. המטוס הצליח להמריא כי רוסיה מטפלת היום בבעייתיה בצורה יותר מערבית. כשנודע הסיפור, באו אלי צוותי טלוויזיה רבים וביקשו להשוות. אמרתי להם שאין מה להשוות. שני הסיפורים לא קרו באותה ארץ. השם עכשיו הוא אותו שם, אבל זו ארץ אחרת לגמרי. רוסיה קיבלה כמה נקודות זכות ביחסיה עם ישראל. אבל לאו דווקא בגלל הפרשה. המקרה יעזור לרוסים לעשות עוד חצי צעד לכיוון ישראל. ישראל רוצה מאוד להתקרב לרוסיה, ושילמה בכך באיזה מחיר".

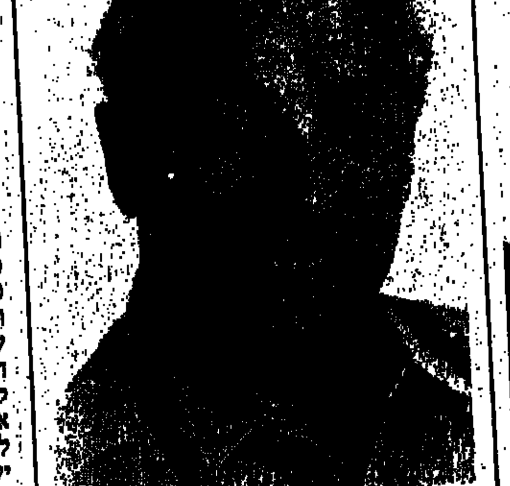

הלל בוטמן, אזרח חפשי — צילום: יצחק הררי

הלל בוטמן, בכלא הרוסי

זכות השופט לדעת

השבוע הוארך האיסור על פירסום הספר "הגביר", שכתב העתונאי אריה אבנרי אודות ח"כ (לשעבר) אברהם שפירא. מהו הגבול בין הזכות לחופש הביטוי לבין זכותו של הפרט להגנה מפני פגיעה בשמו הטוב?

חנה איש־הורביץ

מי שסקרן לדעת מה כתוב בספר "הגביר", שכתב העתונאי אריה אבנרי אודות ח"כ ברימוס אברהם שפירא, ייאלץ לכבוש את סקרנותו. הספר, וכל דבר האמור בו, שוב נאסרו השבוע לפרסום. האם יש בהחלטת בית המשפט המחוזי בתל־אביב מהשבוע משום פגיעה בחופש הדיבור?

בפרשה זאת העניין הוא — איזון אינטרסים. כלומר, מציאת הגבול בין הזכות לחופש הביטוי לבין זכותו של הפרט להגנה מפני פגיעה בשמו הטוב. בית המשפט המחוזי בתל־אביב קבע השבוע, כי עד לבירור התביעה שהגיש שפירא נגד פרסום הספר, ייאסרו פרסומו והפצתו. ההחלטה עוררה עניין ציבורי ורוגז בחוגים עתונאיים, עקב החשש שיש בה כדי להגביל את חופש הביטוי.

להלן עיקרי השתלשלות העובדות והשאלות העקרוניות וכן קטעים מהחלטת השופט, המסבירים את עמדתו בשאלות העקרוניות שעמדו בפניו.

העובדות

העתונאי אריה אבנרי, שבעבר פרסם מספר ספרים חושפניים על אישי ציבור, סיפר בראיונות ובכתבות שהתפרסמו במשך השנה במספר עתונים, כי הוא עומד לפרסם ספר שעניינו אברהם שפירא. מדבריו ניתן היה להבין, שהספר חושף או מתיימר לחשוף, עניינים חמורים ועסיסיים, בדבר פעילותו הציבורית של אברהם שפירא ואולי גם מהתחום האישי. שני פרקים מהספר שפורסמו בעתון ידיעות אחרונות, הדגימו את אופיו של הספר. הספר עמד להתפרסם באמצע חודש אוקטובר, והמפיץ של הספר אף זימן מסיבת עתונאים ל־13 בחודש. מבחינת כותב הספר והמוציא לאור, נודעה חשיבות לעיתוי הוצאת הספר, מכיוון שהבחירות לכנסת ה־12 עמדו בפתח, והמידע בדבר שפירא ואישים פוליטיים אחרים, שנמצא בספר, עשוי היה לעורר עניין רב, אם היה מתפרסם ערב הבחירות. פרקליטו של שפירא פנה אל בית המשפט המחוזי בתל־אביב בבקשה שיוציא צו האוסר באופן מיידי להתחיל בפרסום הספר, או כל פרט מתוכו. הוא קיבל, במעמד צד אחד, מהשופט המחוזי אילן, צו כמבוקש. לאחר מכן נערך דיון נוסף בבית המשפט המחוזי, במעמד שני הצדדים. בפני סגן נשיא בית המשפט המחוזי, ד"ר אליהו וינוגרד, אבנרי לא הכחיש את חומרת החומר המובא בספרו, אבל טען כי אלה הם דברי אמת וכי לציבור יש עניין בהם. לצורך קבלת החלטה, אם ניתן לקבל את טענתו של אבנרי, ביקש השופט לעיין בספר. אבנרי סרב להמציא את הספר ובאין החומר לנגד עיניו לצורך בחינתו, החליט השופט להוציא צו האוסר לפרסם את הספר.

הצו הזה הוא זמני, ותוקפו רק עד סיום הדיון במשפט ומתן פסק־דין שיקבע את גורל הספר, האם יורשה להפצה או ייגנז לעד. אבל למרות זמניותו, חשיבותו של הצו לגבי הצדדים היא רבה יותר מחשיבותו של פסק הדין הסופי. מבחינתו של שפירא, אם לא תימנע הפצת הספר עוד לפני שהיא התחילה, והספר יופץ באופן חופשי עד שיסתיים המשפט, ייגרם לו נזק שאינו ניתן לתיקון, גם אם פסק הדין הסופי יטיל על מחבר הספר ועל מפיציו לשלם לו פיצויים או להפסיק את הפצת הספר. מצד שני, גם מבחינת מחבר הספר והמפיץ יש לגורם הזמן חשיבות, מפני שעד שיסתיים בירור המשפט, שעלול להימשך חודשים, אם לא יותר, עלול הספר לאבד מהאקטואליות שלו, וגם אם פסק הדין יתיר להפיץ את הספר, זה עלול להיות מאוחר מדי עבורם.

השאלות העקרוניות

העיקרון המנחה בשיטת המשפט הישראלית, בבדיקת הזכות להפיץ פרסום כלשהו, הוא שחופש הביטוי הוא אחד מזכויות היסוד החשובות בחברה דמוקרטית, ועל אף אי הנוחות, ובמקרים מסויימים אף הנזקים, שמימושה של זכות זאת מסב לא אחת לגורמים ציבוריים או פרטיים, חשיבותה הראשונה במעלה לתקינותה של החברה הדמוקרטית וליכולתה לתפקד כראוי, איננה מוטלת בספק. בית הדין הגבוה לצדק הקפיד כל השנים לבצר זכות זאת ולהדוף נסיונות של גורמים שונים לצמצם אותה בטענות של טובת הציבור. להגנה המפורשת והמודגשת ביותר זכה חופש העתונות. צריך לציין שבמקרה הנדון מדובר בספר ולא בעתון, והמשנה לנשיא בית המשפט העליון, מנחם אלון, שהתייחס למקרה הספציפי הזה, ציין כי ההגנה שספר ראוי לה היא במידת מה מוגבלת מההגנה הניתנת לעתון, הן משום שהאלמנט של דחיפות הפרסום איננו כל כך קריטי עבורו, ולכן עיכוב הפרסום עד לסיום הבירור המשפטי הוא פחות חמור, והן מפני שספרים, בניגוד לעתונים, מחזיקים מעמד זמן רב, ולכן פגיעתם קשה יותר.

כמו כל זכות, גם חופש הביטוי אינו בלתי מוגבל. הגבול שלו תחום. על ידי זכויות אחרות, המתנגשות בו. הנשיא לשעבר של בית המשפט העליון, משה לנדוי, ציטט פעם אימרה מהספרות המשפטית האמריקנית האומרת: "החופש שלך לנופף בידיך, מסתיים במקום שבו מתחיל חוטמו של האדם העומד מולך". את חופש הביטוי ניתן להגביל על ידי חוקים המגדירים זכויות אחרות, של הכלל או של הפרט, שאף הן מהוות חלק ממירקם החיים הדמוקרטיים. בישראל קובע את זכותו של הפרט להגנה מפני פגיעה בשמו הטוב, חוק איסור לשון הרע משנת 1965. □

מתוך החלטת בית המשפט המחוזי בתל—אביב:

ת.א. 1947/88

המבקש (אברהם שפירא) פנה לביהמ"ש בבקשה להוציא צו מניעה זמני שיאסור על המשיבים לפרסם דברים שיש בהם כדי לפגוע בשמו הטוב או להוות לשון־הרע עליו ובמיוחד לאסור את פרסום הספר "הגביר" או קטעים ממנו והפצתו.

בתצהיר שצורף לבקשה של המבקש, שהינו חבר כנסת ויו"ר ועדת הכספים שלה וראש רשימת אגודת ישראל, נאמר, כי המשיב מס' 1 עומד לפרסם ספר הכולל חומר המראה, לדברי המשיב 1, (אריה אבנרי) כי המבקש ניצל לרעה את מעמדו הציבורי, כי הוא קיבל כספים לעסקיו הפרטיים במסגרת תפקידו כיו"ר ועדת הכספים וכי היה מעורב בפרשיות שחיתות. לדברי המבקש הדברים — במידה שפורסמו ברבים או נרמזו כהצהרות על הכוונות לפרסומם — אינם אמת וכי הם עלולים לגרום למבקש, לעסקיו ולמשרתו הציבורית נזקים בלתי הפיכים. את המידע על הספר ותכנו המשוער שאב המבקש מקטעי דברים ואמירות שנכתבו או נאמרו על ידי מחבר הספר — המשיב 1 — בהזדמנויות שונות...

בראשית הדיון שהתקיים במעמד הצדדים ובאי כוחם שאלתי את עו"ד ליבליך ב"כ המשיב 1 (אבנרי) אם הוא מוכן למסור את עותק הספר לידי עו"ד זכרוני, ב"כ המבקש (שפירא) על מנת שיעיין בו ויציין לאחר מכן את הקטעים שלפרסומם הוא מתנגד על מנת שהדיון על הפרסום או איסורו יתמקם לא בדברים השאובים מרמזים ומקטעי־אמירות שנאמרו פה ושם אלא על תוכן הפרסום עצמו.

עו"ד ליבליך סרב בתוקף להענות להצעתי ונימק באריכות את סרובו זה. עו"ד זכרוני השיב לטענות אלו והשאלה שעליה אני עומד לתת את דעתי עתה היא האם מסירת הספר לידי המבקש בשלב זה של הדיון — היא מהותית להמשך הדיון בבקשה אם לאו...

עו"ד ליבליך בטענותיו אינו בא להגן על המשיב 1 דווקא אלא שם עצמו דובר לכל מגיני חופש הדיבור כעניין שבעקרון וכשם זכות־אזרח מוכרת ובלתי מעורערת זו — הוא סבור שאין לביהמ"ש סמכות לאסור פרסום מראש שהרי תהא זו צנזורה על הוצאת ספרים והוא שואל: היכן העניק המחוקק לביהמ"ש סמכות לשמש צנזור לספרים? לכאורה טענה יפה, השובה את הלב, אך לדעתי אין מאחוריה מאום.

חרויות היסוד לא הוקנו לאזרח על־ידי המחוקק. הן נולדות עמו. עם לידתו של אדם יש לו הזכות לחיות, הזכות לנוע, הזכות לדבר, הזכות שלא יפגעו בו, הזכות שלא יאסרו אותו, שלא יפריעו לו לעשות כל מה שליבו חפץ. יש לו גם הזכות לעסוק באיזה עיסוק שיחפץ, הזכות לשבות מעבודה, הזכות לנוע לכל מקום, לבוא ולצאת מכל מקום, הזכות שלא יפגעו ברשות היחיד שלו, בכבודו ובשמו הטוב או בקניין שלו על רכושו. יש לו חופש הביטוי, חופש הדת, חופש המחקר והיצירה וחופש ההתקשרות בחוזים.

חרויות אלו של האדם אין להגבילן אלא מכוח החוק. כך נקבע בהצעת חוק יסוד: זכויות האזרח וכך נקבע גם בסעיף 29 (2) להצהרה האוניברסלית על זכויות האזרח לאמור:

"ולא יוטלו מגבלות על זכויותיו וחרויותיו של אדם אלא בחוק ורק במטרה להבטיח הכרתן ושמירתן של זכויות וחרויות הזולת ולספק את הדרישות הצודקות של המוסר והסדר הציבורי ושלום הכלל בחברה דמוקרטית".

השופט חיים כהן ביטא זאת בע"ב 1/65 ירדור נ. יו"ר ועדת הבחירות המרכזית, פד"י יט' (3) 365, 379 באמרו:

"במדינה אשר בה שולט החוק, אין שוללים זכות מאדם, ויהא הוא הפושע המסוכן והבוגד הנבזה ביותר, אלא בהתאם לחוק בלבד".

דברים אלו נכונים ונכוחים באותה מידה הן כלפי חופש הביטוי של מר אבנרי — המשיב מס' 1 — והן כלפי חרותו של מר שפירא — המבקש — לשמירה על כבודו ושמו הטוב. אני מדגיש דברים אלו הואיל ובענייננו אכן יש הגבלות על חופש הביטוי מכוח החוק, וחוק איסור לשון הרע הוא אחד החוקים אשר הגביל במפורש חרות זו באמרו שפרסום לשון הרע בנסיבות מסויימות לא יהנה מחופש הביטוי הקנוי לאדם וכי הוא מהווה עבירה פלילית ועוולה אזרחית על כן על אדם להמנע ממנו על אף שבאופן טבעי — מכוח חרויותיו האזרחיות הוא רשאי לעשותו...

בית־המשפט צריך להיווכח שתוכן המידע הוא כזה שראוי להביאו לידיעת הציבור. בית־המשפט צריך לשקול אם אינטרס הציבור מחייב פרסום. וכיצד יכול הוא לשקול את התוכן אם אין התוכן נמצא כלל בפניו?

אמור מעתה: כדי שביהמ"ש יוכל לבחון את הגנת המשיב אם התוכן הוא כזה שהציבור צריך לדעתו צריך הוא לראות את התוכן ולאפשר לצד השני להביע עמדתו עליו עובדה זו — לאחר שביהמ"ש השתכנע בה — היא שתכריע בעד העדפת זכות הציבור לדעת או זכות המשיב לפרסמה — על פני זכות המבקש לשמור על שמו הטוב.

אינני יודע איך ביהמ"ש יכול לשקול במאזני הצדק ולמצוא את האיזון המתאים כשאין נותנים בפניו את החומר שאותו עליו לשקול על הכף האחת לעומת החומר אשר יש לשימו בכף השניה.

כאמור לעיל הסתמך המשיב בתצהירו על ההגנה המוקנית לנתבע בחוק איסור לשון הרע והיא: אמת דיברתי.

הגנה זו מצריכה הוכחה של שני אלמנטים: "שהדבר שפורסם היה אמת והיה בפרסום עניין ציבורי".

לדעתי אין די באמירת שני האלמנטים הנ"ל בתצהיר אלא יש לשכנע את ביהמ"ש, לפחות לכאורה, שיש תוכן של ממש מאחורי ההצהרה.

כדי להיזקק להגנה זו צריך שתוכן הפרסום יהיה בפני בית־המשפט על מנת שיוכל לבחון את טענת הנתבע אמיתותה ומשקלה. "עניין ציבורי" אף הוא עניין שביהמ"ש צריך ויכול לשקול אותו ואין הוא יכול לעשות כן כשאין בפניו החומר שטוענים שיש בו עניין לציבור.

אין בכוונתי להחיב את המשיב למסור את הספר לעיונו של המבקש, והדבר נתון לשקול דעתו לאחר שהבהרתי את עמדתי כאמור בהחלטתי זו.

הייתי כתב שלום

„על נגיב מחפוז ועלי נאסר להיכנס למדינות ערב, מאחר שהלכנו בדרך השלום עם ישראל... סאדאת הרחיק לכת עד כדי דיון באפשרות להעביר את מימי הנילוס לישראל... סיכנתי הרבה למען השלום", מגלה אניס מנצור, העתונאי המצרי הנודע, מי שליווה את אנואר סאדאת בביקורו ההיסטורי בירושלים

דליה שחורי, וושינגטון

במלון „גראנד היאט" המפואר בדאון טאון וושינגטון התכנסו השבוע, ביום ג' בערב, כמה עשרות מוזמנים מטעם „מכון וושינגטון למדיניות במזרח התיכון", בהנהלתו וביוזמתו של ד"ר מרטין אינדיק, כדי לדון ב„סיקור מלחמה ושלום במזרח התיכון". בין מימרח כבד האווז לפרוסות המילון והאננס בקצפת הבחנתי בהרבה פנים מוכרות. אנשי ממשל בהווה או כעבר או בעתיד, מתערבבים באנשי המכון, שהם הרבה פעמים אנשי־מימשל־לשעבר, שעוד נכון להם מימשל בעתיד.

גם המרצים היו דמויות מוכרות. הפרשן הצבאי של עתון „הארץ" זאב שיף, העושה עתה תקופת שבתון במכון, העתונאי המצרי הנודע, מקורבו של אנואר סאדאת, אניס מנצור, וכתב ה„ניו־יורק טיימס" בישראל לשעבר תום פרידמן, המשפשף עתה את הכסא בספר שהוא מכין על תקופת עבודתו בארץ, ומתכונן להסתער על תפקיד הכתב המדיני של עתונו בוושינגטון החל מאמצע ינואר.

הרצאת שיף לא חידשה הרבה לאוזניים ישראליות והרצאת פרידמן היתה מרהיבה בהבחנות שצירה, בקווים גדולים, בין סיקור החדשות בלבנון ובישראל. אניס מנצור בחר לדבר על התקופה שבה סיקר את תהליך השלום, תוך התרפקות לא מוסתרת על הנשיא סאדאת. בנוסטלגיה, באנקדוטות קטנות, מכנים מנצור את עזר וייצמן לכיסו הקטן. נדמה לי, שזו הפעם הראשונה שבה מנצור דיבר בגילוי־לב כזה על קשריו המיוחדים עם הנשיא סאדאת ואף נתן ביטוי לעמדתו שלו, בעד השלום עם ישראל בכל פה.

שלוש ההרצאות זרמו להן בשלושה כיוונים שונים, כמעט לא נוגעות זו בזו, ואם מישהו חיפש בהן איזשהו גוון אקדמי, כיאה לאכסניה, הוא לא מצא אותו. מבחינת הקורא הישראלי, המעניינת ביותר היתה הרצאתו של אניס מנצור. הידעת שהוא והסופר נגיב מחפוז היו מוחרמים במצרים עד לעת האחרונה, כשנודע על החלטת האקדמיה השוודית להעניק למחפוז את פרס נובל לספרות? הידעת שסאדאת השתעשע ברעיון להטות את מי הנילוס לישראל? הידעת שסאדאת הגן על בגין וטען שגם הוא היה פעם טרוריסט? על כך ועל עוד קרא בנאומו של מנצור, המובא כאן במלואו.

סוף סוף הוסר החרם

„שלא כידידי הטוב זאב (שיף) מעולם לא הייתי כתב מלחמה. אוכל אולי לטעון, שבשלב הראשוני העדין של עשיית השלום הייתי כתב שלום מרופלם, עוכר לעתים את המחסום הפסיכולוגי הענק שבין שני אויבים, השקועים עמוק בפחדים ההדדיים שלהם, בחשדותיהם. עד היום אני כתב שלום לפחות במישרה חלקית. לכן אני מקווה, שכשאספר לכם כמה מחוויותי האישיות, תוכלו להבין בעצמכם עד כמה קשה או קל הוא התפקיד לסקר את השלום, ועוד יותר — לעשות אותו. הבה ואתחיל בדרך לא מקובלת, מהסוף, לא מן ההתחלה.

„באוקטובר האחרון מצאו עצמן מדינות ערב במצב מרגיז. ,אכבר אל יום', העתון בעל התפוצה הגדולה ביותר בעולם הערבי, הופיע בעמודו הראשון במאמר על חתן פרס נובל החדש לספרות, נגיב מחפוז. המאמר נכתב על־ידי.

על נגיב מחפוז ועלי נאסר להיכנס למדינות ערב. אבל הם החליטו להכניס את המאמר מפרי עטי ולהדפיסו בשמי. החרם עלינו הוסר. לפני כן, לא רק ספריו של חתן פרס נובל היו אסורים, אלא שמו נמחק מן הסרטים שאת התסריטים להם כתב. באשר לי, הטור היומי שלי ב„אל אהרם' ב„אכבר אל יום' ובשבועון ,אוקטובר', ומאמרי החודשי בשבועון הנוער. לפי אותה מדיניות הופיעו גם סדרות טלויזיה מפרי עטי, כמו הסרטים של נגיב מחפוז, בלי שמי. בתוכניות אחרות שבהן השתתפתי, של דיון פוליטי או חברתי, נשמרה התמונה שלי אבל הקול נמחק...

„מאחורי מעשי אבסורד מצחיקים אלה היתה העמדה, שמחפוז ואני הלכנו בדרך השלום עם ישראל.

„לפני מספר חודשים — בטרם הסרת החרם — נלוויתי אל הנשיא מובאראק בסיורו למדינות המפרץ. כמה מארצות אלה בפירוש לא רצו לתת לי אשרת כניסה. הנשיא מובאראק התערב ברגע האחרון וכך יכולתי לטוס אתו. בערב הסעודית חיבקו אותי המלך פהד והנסיכים הסעודיים, כולם חברים ותיקים שלי, בדרך הערבית החמה המסורתית. הם נהגו כך אף־על־פי שהיתה להם סיבה נוספת לראות במה שעשיתי קודם חטא בל־יכופר, מסיבות מוסלמיות טהורות. זהו סיפור ארוך, אבל אספר לכם את עיקרו.

„אני שולח לך מטוס"

„כשהנשיא סאדאת הכריז על החלטתו ללכת לירושלים, שאלתי אותו אם הוא מתכוון לכך ברצינות. הוא השיב ב,כן' מודגש. קודם־לכן החלטתי לעלות לרגל למכה. מאחר שלא ידעתי אם הנסיעה לירושלים תצא בכלל אל הפועל, בגלל אי הוודאויות שהיו סביבה, הייתי נחוש בדעתי לבצע את העליה לרגל. כשנודע לסאדאת על החלטתי הנחושה, הוא ציטט בלגלוג פסוק ערבי: ,אדם אחד עלה לרגל עם אלף חטאים וחזר עם מיליון'.

„והלכתי. וכנראה חזרתי עם מיליון חטאים. במכה שמעתי בתחנות הרדיו הגדולות שסאדאת מתכונן לבקר בירושלים. התקשרתי עם הנשיא. הוא אמר: ,כמובן, ואני יוצא מחר'. ביקשתי לבוא אתו. הוא אמר: ,בסדר, אני שולח לך מטוס'. שבתי לקהיר ועליתי על המטוס שלקח את סאדאת לעליה־לרגל אחרת, לעליה־לרגל שלום.

„לגבי קוראי וידידי ברחבי העולם המוסלמי זה לא היה רק הלם, אלא חטא שאין עליו כפרה. איך זה יכול מוסלמי לזנוח את חובתו לאלוהים בעודו במכה, לעזוב הכל כדי להתלוות אל סאדאת, ועוד בדרכו לישראל דווקא. התגובה בקרב כל הארגונים המוסלמיים בעולם הערבי היתה, שנידו אותי כמונחים איסלמיים. קראו לי כופר (,קאפיר') והתירו את דמי (,הלאל').

„סאדאת נרצח. כל אלה שצעדו בשורה הראשונה בהלווייתו, ואני הייתי אחד מהם, הושמו ברשימה השחורה. אילמלא חסינותי הדיפלומטית, הייתי צריך לעמוד אז ב־27 תביעות משפטיות שהוגשו נגדי במצרים ובעולם הערבי.

„לפני הביקור שלי בישראל נהגתי להיפגש עם בני קבוצות דתיות רבים, לפי בקשתם, אפילו בבתי־סוהר, להקשיב להם ולהביא את דברם לפני הנשיא סאדאת. היה להם אמון בי מפני שבצעירותי השתייכתי בעצמי לאגודה מוסלמית. נסיון זה הכשיר אותי להיות חבר במספר ועדות פרלמנטריות ואקדמיות העוסקות בתופעה של קיצוניות דתית. מאוחר יותר גרם הדבר לנשיא מובאראק לשלוח אותי לישראל, כדי להיפגש עם הנשיא נבון ולהעביר אליו את דאגתו של מובאראק מהחדרתם למצרים של ספרים מעודדי קיצוניות דתית, שהודפסו בישראל.

„מעמדת העדיפות שהיתה לי ליד הנשיא סאדאת ובהיותי קרוב למחסום הפסיכולוגי ראיתי ושמעתי הרבה. אפילו ניסיתי לטפס על הקיר הגבוה ולהבקיע בו כמה התחלות.

„היו הרבה אי־הבנות ופרשנויות לא נכונות, כאשר חוקי המשחק החדש נשברים מפעם לפעם על־ידי שני הצדדים. הישראלים היו יותר מודאגים, יותר מתוחים, בכל דבר יותר אצה להם הדרך. הדפוס של סגנון חיינו, כמו גם הקצב הביולוגי שלנו, שונים, לעתים קרובות ראיתי במשרד שלי עתונאים, אנשי עסקים ורבנים, כל אחד נושא עמו רשימת שאלות, תובע תשובות ,כאן ועכשיו'. נהגתי להצביע מחלון המשרד שלי על הנילוס, שמימיו זורמים לאט לנצח. אנו היינו תמיד ולעולם נהיה, נהגתי לומר. אני זוכר, שיעל דיין שאלה אותי, מול הפירמידה, איך אני מרגיש מול המפעל הארכיטקטוני האדיר הזה שנבנה על־ידי אבותי. לא מצאתי תשובה, כי אני רגיל לכך שהפירמידה היא שם, כמו הנילוס.

כה אמר נהג המונית

„בתקופה שמיד לאחר הסכם השלום המצרי־ישראלי הפך לפתע נהג המונית הקהירי לאחד המאפיינים העיקריים בכל מה שהעתונות הישראלית הדפיסה על מצרים. הוא היה הראשון שפגש אותם (את העתונאים) ובירך אותם, והוא היה גם הראשון שהאמינו לו. נהג המונית היה לעתונות הישראלית מה שאריסטו היה לימי הביניים. לכל מה שאמר האמינו מיד. ,כה אמר אריסטו' הפך ל,כה אמר נהג המונית'.

„במשך הזמן נדחק נהג המונית לרקע. המצרי לא הופיע עוד בעתונות הישראלית כשכן הנוח, אלא כשכן שהינו רשע גמור. היו דרושים מאמצים עצומים כדי לשפר דימוי מתפתח זה. אבל לא היה קל לשנות את דעת הקהל הישראלית, כשזו שרויה בהלוך־רוח חדש, במיוחד לא את אלה שבאופוזיציה ואת הקבוצות הדתיות בישראל.

„אנו מצדנו נהגנו, כעתונאים, לקבל מכתבים רבים ממצרים שהתלוננו על פרשנות לא נכונה במכוון מצד ישראלים לגבי כל מה שהמצרים עושים או שאינם עושים. אבא אבן אמר לי פעם, שהוא הבחין בכך שכרזות ברחובות קהיר קידמו את סאדאת כגיבור המלחמה והשלום. הוא התלונן על שהכרזות לא ציינו — גיבור השלום עם ישראל. כשסיפרתי לסאדאת על ההערה של אבא אבן, הוא אמר: ,הוא צודק, אבל אילו כך היה בכרזה, זה היה חדל להיות סיסמה והיה הופך לכתובת הסבר'. היה קשה באותם ימים למצוא ישראלי שלא כירסם בו הספק.

„ואז חלה התפכחות לגבי השלום עם מצרים. המצרים חשו, שהשלום לא התגשם בדרך שבה חלמנו עליו. אבל סאדאת היה נחוש בדעתו להשיג את הבלתי־אפשרי ולבצע את המירב בממלכת האפשרי כדי להתמודד עם העמדה הישראלית הספקנית.

„סאדאת הבחין בתפקיד המכריע שיש למים במדיניות המזרח־תיכונית. יום אחד הוא הרחיק לכת עד כדי דיון באפשרות להעביר את מימי הנילוס לישראל. אבל ראש הממשלה מוסטאפה חליל הזהיר את סאדאת מפני פרוייקט כזה באמרו, שהטיית מי הנילוס מחוץ לגבולות מצרים היא עניין השייך על פי זכות לכל מדינות עמק הנילוס. סאדאת התווכח: ,אבל מיליארדי קוב מים זורמים לים התיכון מדי שנה'. חאליל המשיך וטען: ,בכל זאת, אין לנו זכות לעשות זאת'.

„אף־על־פי־כן סאדאת השתעשע ברעיון. הוא ביקש ממני לצטט את החלטתו להעביר את מי הנילוס לישראל ולדווח על התגובה על כך בישראל. התגובה היתה מעורבת כלשהו. למרבה העניין התקשרה אתי אשה מחיפה ואמרה: ,ישראל אינה ראויה ליחס כזה מסאדאת. אנו נותנים לו שלום והוא רוצה לתת לנו בילהרציה!' אפילו אם נראה בהצעת סאדאת בלון ניסוי, יש לראות בנסיון שלו הצעה בעלת־ערך, שנועדה לזעזע ולהבקיע את המחסום הפסיכולוגי.

„מתוך הצמא שלו לדעת עוד ועוד על ישראל ביקש ממני סאדאת להזמין את מנהיגי מפלגת העבודה לדיון. עשיתי זאת, ו(שמעון) פרס, אבא אבן ו(חיים) בר־לב באו למשרדי, בו התנהל דו־שיח מן המעניינים ביותר, ביניהם מצד אחד, ובין ראש הממשלה מוסטאפה חאליל, השר בוטרוס ראלי ואנכי מצד שני. סאדאת קרא את תעתיק הדו־שיח, שהגיע למאה עמודים, שוב ושוב, העיר הערות על חלקים אחרים אבל לא רצה שהדבר יראה אור.

„פעם אחרת ביקש ממני סאדאת להזמין את משה דיין למצרים. סאדאת האמין, שדיין היה בין המבינים הגדולים ביותר בעניינים צבאיים. כשבגין בחר בדיין לכהן בממשלתו, סאדאת שמח מאוד ואמר: ,מאחר שדיין הפסיד את המלחמה ב־1973, הוא לא יכול להרשות לעצמו להפסיד את הקרב על השלום'. כפי שאכן אירע, דיין היה אחד התורמים להצלחת הסכמי קמפ דייויד. מאוחר יותר הבחין סאדאת, שאפילו דיין לא קלט באופן מלא את ביקורו ההיסטורי בירושלים. הוא שאל את סאדאת שוב ושוב: מה הביא אותך לנסוע לירושלים?"

„אף כי סאדאת כעס קצת על השאלה, הוא העריך את ההגיון שעמד מאחוריה. הוא היה ער מהספקות והחשדות הישראליים המתמשכים אבל הוא הבין, שאלה הם חשדות מסורתיים צפויים, מול יוזמתו ההיסטורית והבלתי שגרתית.

„למעשה, כמה עתונים ישראלים וסופרים יהודיים תקפו גם הם את סאדאת ואת מניעיו. אבל זה לא הרתיע אותו. הוא הראה תמיד רצון גובר להבין את הרגשות והמניעים של העם מן הצד השני של החומה.

„יום אחד שאלו אותי בירושלים לדעתי על בגין, לאחר שתקף את נאום סאדאת בכנסת. מאחר שהתגרו בי, אמרתי: ,הוא טרוריסט עם נימוס רבניות'. כשסאדאת ראה את תשובתי, הוא אמר לי בכעס: ,אבל גם אני הייתי פעם טרוריסט'. וכאשר גאולה כהן קרעה את הסכם השלום (בכנסת) תוך כדי בכי, העריך סאדאת את רגשותיה ואף ביקש ממני להעביר לה הזמנה לבקר במצרים. תשובתה היתה: ,לא לפני שנשוב בסיני, אחת ולתמיד'. סאדאת צחק ואמר, שהגרוניה שלה אפילו יותר יקרה מזו של גולדה מאיר.

„מאחורי ההערה של סאדאת על גולדה מאיר היה סיפור מעניין אחר. בית־ספר בחיפה ערך פעם תערוכה של ציורי ילדים על השלום. בית הספר שלח את כל הציורים אלי. אחד הציורים הראה כיצד נערה צעירה תיארה את הפתרון הטוב ביותר לכל בעיות השלום. הציור הוא חתונה, שבה סאדאת היה החתן וגולדה מאיר הכלה...

לתופף את מנגינת השלום

„פעם אחרת שאלה עתונאית ישראלית את סאדאת באיסמעיליה: ,אם היית מסוגל לשנות את עמדת המצרים כל־כך מהר ממלחמה לשלום, האם לא תוכל לעשות את ההפך?' סאדאת השיב: ,השאלה היא הגיונית והדבר הברור ביותר העולה ממנה הוא הספקות והחשדות ואי־האמון המובלעים בתוכה. למרבה הצער, אלה הדברים שיעמדו בינינו עוד זמן רב, אבל בסופו של דבר השלום יגבר. הדרך להשגתו היא באמצעות הגנה הדדית. הסבלנות היא המסגרת, ואופטימיות ויושר יוצרים את הנסיבות המתאימות לפריחת השלום. אנו המצרים והישראלים, אימצנו עקרון, שממנו אל לנו לסטות לעולם. הכל נתון למשא ומתן, ואם החלטנו לא לשאת ולתת — עלינו לשאת ולתת גם על כך'.

„בהיותי כה קרוב לאדם שאיפשר את השלום בין מצרים וישראל וסלל בכך את הדרך לכל מה שקרה מאז בחזית השלום, לא יכולתי, שעה שסקרתי את תהליך השלום כעתונאי, שלא להיות מעורב בכך באופן אישי. סיכנתי הרבה למען השלום ואני חש שבע־רצון מכך שבשבע שנים לאחר מות אדריכל השלום, נשארה מצרים תחת הנשיא מובאראק, נאמנה לרוחו. למרות העליות והמורדות במתח המדיני במזרח התיכון, צעדה מצרים קדימה גם בנסיון להרחיב את תחום השלום כדי להבטיח את המשכיותו וחיוניותו.

„אבל הפחדים ההדדיים, הלגיטימיים, החשדות והספקות, עוד יתקיימו זמן־מה ואנו העתונאים, בכך שנסייע להעביר את הפחדים והספקות מצד אחד לצד השני, יכולים לעזור הרבה לטיהור האוויר ולהפוך על־ידי כך למקרבי השלום. יתר על כן, עלינו לתופף יחד את מנגינת השלום עד שחומות יריחו החרשות יפלו".

נרו יאיר

צבי גורן

ההיסטוריה, אותה חמקנית הבאה ויוצאת בחצרות, באישון לילה או באור יום, איננה נוהגת לתת קבלות לאיש. אפילו לא לשדליה המוכשרים ביותר, ההיסטוריונים, שלא לדבר על סרסוריה הגרועים ביותר, הפוליטיקאים, ואפילו אין בידה תשר לפנק את מלצריה, העיתונאים. ועל "דמי חנוכה" ממילא כבר איננו מדברים. ועכשיו בא ראש הממשלה, ובנאום נרגש במודיעין הוא מוסיף לעצמו את מעמד העל של "היסטוריון־האילך". והוא צודק, ואני מקווה שימשיך בדרך הזאת, ואת לקט אבחנותיו הדקות ילמדו בבתי הספר במהירות גדולה יותר מזו שמביאה את ניתוחיהם של היסטוריונים כמו ישעיה ברלין אל כיתות הלימוד. ואני ממליץ לתלמידים ללמוד ולשנן היטב את הדברים. הם משעשעים לא פחות מטקיטוס. הם מעשירים לא פחות ממקולי. הם מעודכנים יותר מגרץ ודובנוב וכל ספרי הלימוד שמאלצים את התלמידים לקנות, לשנן, ובנדיבות לב מרשים להם אפילו להיבחן עליהם. והעיתונאים ישמחו לדווח על כל חידוש ממדרשו של ראש הממשלה. בפירוט ובדיוק רב. גם אם יאשימו אותם, ולא אותו, בעיוות ובסילוף ובנסיון לכער את המציאות ההיסטורית ולגלות קלונה ברבים. העיתונות רגילה בזה.

אכן, רשאי כל אדם לפרש את אירועי העבר וההווה כרצונו ולפי השקפת עולמו. אינני בא להטיל סייג לכך, ולא הייתי עושה זאת גם לו ניתנה לי הסמכות לכך. זה הדבר הטבעי ביותר כאשר מדובר בחופש הביטוי וחופש הדעה. אינני בטוח שאפשר, גם אם מותר, להעריך מה הייתי אני כותב לפני ארבעים שנה, לו הייתי כותב אז את הטור הזה. ודאי שאינני יכול להעריך מה הייתי כותב לפני 2155 שנים, כאשר הכוהן החשמונאי מתתיהו בן יוחנן "פתח בהתנגדות מזוינת לגזירות אנטיוכוס", ואחר כך, כאשר שלושה מבניו עמדו "כזה אחר זה בראש המרד". (הציטוטים כאן ובהמשך הם מתוך הערך "חשמונאי, בית", באנציקלופדיה העברית, כרך יח, עמ' 173־165). אין לי מושג קלוש איך הייתי מתעד בעיתונות אז את "יונתן, שהצליח להשיג אוטונומיה לארץ יהודה והרחבת גבולותיה, ולעצמו את כתר הכהונה הגדולה". או אם הייתי תומך במאמציו של שמעון להשיג הכרה של מלך סוריה בעצמאותה של יהודה. ואחר כך כבר קמה השושלת המפורסמת, שהחלה את דרכה הלאומית לא כאחדות ולא בליכוד, אלא ברצח שמעון ושני בניו בידי חתנו, והמשכה, כזכור, לאחר מות שלומציון, בהמשך המאבק בין פרושים לצדוקים, מלחמת אחים על השלטון בין שני בניו של ינאי, הורקנוס ואריסטובלוס "וחוסר כשרונם של הללו למצוא את מקומם במציאות המדינית החדשה שנוצרה בעקבות השתלטות השלטון הרומי על המזרח התיכון". וכלה בהורדוס הארומי, שרצח את גיסו, הכהן הגדול האחרון לבית חשמונאי, והוציא להורג את הורקנוס הזקן, את אשתו מרים, ואת אמה אלכסנדרה, בתו של הורקנוס. וכי מה, נאמת, הייתי כותב אז על מעשי הזוועה, אני מקווה. אבל אולי הייתי נכנע לאיומים, ויש יסוד סביר להניח שאלה היו מופנים כלפי העיתונות ואפילו מבוצעים, ומתאר רק את מה שבית חשמונאי היה חפץ בו, מראשיתו המפוארת ועד סופו העקוב דם.

אני מניח שהייתי מביא תיאור מאוזן של הדברים, שהיה מעורר עלי בכל מקרה את זעמם של שני המחנות, הצדוקים והפרושים. ולו היתה אז גם רשות שידור, ר"ל, ואני עדיין בה, הייתי מחויב באיזון הממלכתי, ועושה אותו בנאמנות רבה. שם ובכל כלי תקשורת אחר, כולל "גלי צבא־חשמונאי־ליהודה" (כל הזמן), או מגזין הערב "בזמן הזה" של "קול יהודה", במקומון "כל מודיעין" או באיזה עיתון אחר שהיה מוצא לנכון להעסיק אותי. מאז ועד היום. השמות בדויים, כמובן, אבל אני מאמין שהכלים היו קיימים, והתקשורת היתה בנמצא. אז ואף קודם לכן, מאז ימי המבשר, זה שהודיע על הרע וזה שהשמיע שלום. הלוואי עלי. וכאן, אולי, מונחת הטעות הגדולה של ראש הממשלה. אגב כך, עלי להודות שאינני מבין למה מר שמיר מאמץ את השם "מקבים" או "מכבים" — "שבו הם נקראים ביוונית בספרים החיצונים, בכתבי יוסף בן מתתיהו ובמקורות הנוצריים (ו)אינו מצוי במקורות העבריים". כנראה ששלמה קור (המומחה להגדרות בוועד המנהל של רשות השידור) עדיין לא התעלה עד לדקדוקים האלה.

כיום כמובן אנו יכולים להסתמך על הספרים החיצוניים "שנשתמרו במסגרת הביבליה היוונית... ונתקדשו בין כתבי הקודש הנוצריים". ע"פ האנציקלופדיה העברית, הספר הראשון והעיקרי בארבעת ספרי החשמונאים, נכתב בידי עד ראיה למתרחש, בשנת 120 לפני הספירה, בתחילת נשיאותו של יוחנן הורקנוס. לפיכך אנו רשאים כנראה לשייכו לתחום החפיפה בין עיתונאות להיסטוריה. מערכת האנציקלופדיה העברית חולקת לו שבחים רבים, ובין השאר מציינת כי המחבר אינו "מגלה נטיה מפורשת לשום צד מצדדי הכיתות, שכבר היו קיימות בדורו והתרוצצו ביניהן, והוא אף נמנע מלהזכירן. נטייתו היחידה היא לצד בוני המלכות החדשה — משפחת החשמונאים ובראשם שמעון. הצלחתם בקרב ובדיפלומטיה כאחד מעלים בו את האמונה שמשפחה זו היא שנבחרה מה' להביא תשועת ישראל...". היום, יש להניח בוודאות, לא היו מניחים לו שלא להזכיר מפלגות, ובלי ספק גם היו מאשימים אותו בכתיבה "מטעם" (שאם לא כן לא היו לו מסמכים רבים והדלפות רבות כל כך). בין השבחים שמערכת האנציקלופדיה העברית חולקת לו ביד נדיבה מופיע גם השבח שלא היה ניתן לו מידי הרב יצחק פרץ היום: "מהלך המאורעות המתוארים בו טבעי, ללא מעשיינסים והתערבות עליונים", ואפילו שהמחבר תולה את הצלחת ישראל אז באמונה ובבטחון בה' ובקנאות לתורה ולמצוות, בכל זאת, גם לפי תיאוריו, "ההצלחה עצמה באה כדרך הטבע".

הצרה היא, כמובן, שספר המקבים, או החשמונאים, כמו הקונסרבטיבים והרפורמים ושאר יהודים שלא "על פי ההלכה", הוא ספר חיצוני. הוא איננו תנ"ך ותלמוד ומשנה. בקושי מכירים בו כפולקלור, למרות שהמידע שבו מהימן לחלוטין. ודאי יותר מהספרות התלמודית שהסתפקה בהתייחסות לעניין טיהור המקדש וביטול גזירות הדת, ולא עסקה בעניינים האחרים. אבל היא לא היתה עיתונות, כשם שלא היה יוסף בן מתתיהו, למרות שההתייחסות שלנו אליו היא כהתייחסות האופיינית לעיתונאי: הוא נוח לנו רק כשכתביו מתאימים לצרכים. בשאר המקרים הוא ראוי לסקילה. אבל אלה הן רק הערות אגב, בשולי ההערכה החמה של ראש הממשלה כלפי העיתונות בימינו. והוא נבון דיו כדי לומר את הדברים כך, שלא נתלה בו כוונות ונדון ונאשים אותו במה שלא אמר, ולא רמז, ולא שיסה. ואינני יודע מה רע בכך שאת מודיעין היו מכתירים בתואר "עיירת פיתוח", ואני בטוח שמר שמיר גם הוא איננו יודע על מה ולמה הלעיג כך. כשם שאינני יודע אל מה בדיוק כיוון בהנגדה שהעלה במשפט "לא היתה אז תקשורת אבל היו אמונה ותעוזה", אלא אם כן התכוון להכריז על התקשורת ככפירה ופחדנות, ואז כמובן אפשר להתווכח על העניין ברצינות. כשם שאפשר להבין את ראש הממשלה שבהתלהבותו הרבה ערבב את היוצרות והמונחים והעובדות כשטען ש"המכבים לחמו כדי שארץ ישראל תהיה לעולם ארצם של יהודי ישראל". האם אין מר שמיר מבין שהוא עושה במציאות מה שהוא טוען כלפי העיתונות? אבל, אם לפרש את ראש הממשלה באחריות, הרי שיש ללכת בעקבות גל"צ ולשמוע איך מסביר את הדברים יועצו אבי פזנר. ב"נכון לעכשיו" של יום שלישי, הוא הסביר כי האנלוגיה של ראש הממשלה היתה ליחס שהוענק על ידי התקשורת ללוחמי המחתרות לפני הקמת המדינה. וכאן, אני מורה, נעתקו המלים מפי.

והנה אני מתעשת, ותוהה, ביני לבינכם: את מי התכוון מר שמיר להכות באנלוגיה שלו? נכון, הוא הצליף בתקשורת של ימינו, שלו היתה פועלת אז, בימי המכבים, לפי מה שפעלה בימי המנדט, כפי שהבין אותו טוב מכולם יועצו, או אז היו החשמונאים מוצגים כ"כנופיה של אנשי ימין קיצוניים המעיזים לצאת נגד המציאות". אבל ראש הממשלה גם הגדיר במדויק את התקופה ההיא כשעה ש"בירושלים משלו המתיוונים, המתבוללים, הבוגדים, שנטשו את מורשת ישראל". ומי הם אלה, על פי האנלוגיה בפירוש פזנר? אני מהסס לרגע, אך בסופו של דבר אין מנוס מלהצביע על הסוכנות היהודית וההגנה, רוב הישוב היהודי בארץ ישראל. אלה שהמחתרות, אצ"ל ולח"י פרשו מהם. לא הבריטים שהישוב כולו רצה בהסתלקותם מכאן, אך התעוררה בו מחלוקת על הדרך לעשות זאת. את האנלוגיה הכפולה והמכופלת הזאת של פזנר יש לדחות בחרי אף, וגם ביתר שאת מכפי שנדחו דברי שמיר כאשר הבינו אותם כהתקפה על התקשורת. אני בוחר להאמין שיצחק שמיר עצמו, הטוען בלהט למען אחדות העם, ידחה את הפירוש שהעניק לדבריו יועצו. כי מר שמיר, באמת ובתמים, תקף את התקשורת. רק אותה. היא אשמה. אפילו בהקמת המדינה. עובדה: כשהיא איננה אין "עיירת פיתוח" ואין "כנופיה של אנשי ימין קיצוניים". ועכשיו נותר לי רק לשאול מה היה מר שמיר טוען כלפי הרמב"ן, שלפי האנציקלופדיה העברית "קבע... ש'החשמונאים שמלכו בבית שני היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו תורה ומצוות מישראל', וכל עוונם לא היה אלא שנטלו לעצמם את המלוכה, האסורה עליהם ככהנים".

ולמי שאינו מאמין, כדאי שימתין ויראה מה יאמר על התקשורת ראש ממשלת ישראל בטקס קריאת מגילת אסתר, הבא עלינו לטובה. אני מתחלחל כשאני נזכר בכמה מהפסוקים האהובים עלינו, כמו "ככה ייעשה לאיש שהמלך חפץ ביקרו".

לא מתפרקים, מנסים להתייעל

דן היימן

המושב השיתופי מולדת גיבש עד שנתו החמישים דפוסי חיים, הדבקים בעקרונות אותם עיצבו מייסדיו. כיום נמצאת מולדת על פרשת דרכים. חברי המשק נדרשים לבחור בין עקרונות חיי הכלל לבין הבחירה בצורת חיים אינדיבידואלית.

ב־1939, שנה לאחר היווסדה של מולדת, נתגלע בה הקרע הראשון. הגרעין ההתיישבותי הצעיר לא ראה את עתידו במסגרת קיבוצית. חבריו טענו כי יש בדרך החיים הקיבוצית אידיאולוגיה העומדת בסתירה לטבע האדם. בתי הילדים, חדר האוכל, והעקרונות של השיוויון המוחלט נוגדים את טבע האדם. כאשר עמדו, איפוא, חברי מולדת לפני הכרעה, קמה קבוצה של חברים וטענה כי החיים במושב עובדים עדיפים, אולם הרוב סירב לוותר על עקרונות חיי השיתוף, מה גם שחלק מהחברים עשה את הכשרתו החקלאית במושבות ובמושבים וידעו היטב מה פירוש להיות מושבניק.

כותב אהרון, ממייסדי מולדת, בזכרונותיו מימי ההכשרה בבנימינה, בשנת 1931: „לא תתכן צורת חיים חקלאית כזו לאורך זמן. העזרה ההדדית בין האיכרים היא מזערית, וכאשר הגעתי למשק בו הייתי צריך לעבוד, נדהמתי ממצבו. האיכר שכב חולה, ברפת עמדה פרה חולה שקועה בזבל, ואשתו של האיכר לא ידעה מה לעשות. אני משוכנע כי הצלנו את המשק ויחד איתו גם את עצמנו כיוון שלמדנו כי ללא שיתוף מחייב, בו הערבות ההדדית מעוגנת בעקרונות יסוד, יפול החקלאי הבודד בקלות."

דורון לניר „היתה תחושה שיש גיבוי"

הוויכוח לא הסתיים בשכנוע הדדי אלא בפילוג. חלק מהגרעין עזב את מולדת והצטרף למושב שרמות־דבורה. החברים שנותרו העמידו את עקרונות היסוד על בסיס המשפחה כיחידה הבונה את החברה המשותפת.

משה קלופשטוק (76), ממייסדי מולדת, מוצא עצמו כיום מול דור צעיר המנסה לשנות את העקרונות שאותם טיפח ולהפוך את המושב השיתופי לצורת חיים חדשה, הנשענת על בסיס של עקרונות כלכליים. עקרונות אלה תואמים את הגישה הטוענת כי עקרונות מוסר אינם מחזיקים מעמד, אלא אם כן יש תמריץ כלכלי מאחוריהם. „אין כל ויכוח כי זקוקים במולדת לשינויים, ואין לי ספק כי המציאות מראה כי רוב החברים מצדדים בכך, אולם הרעיונות שהביאה קבוצת ,שגיא' לא כולם בשלים, וחלקם, לדעתי לפחות, תלוש מהמציאות. מולדת עברה בחייה משברים קשים ואחת הסיבות העיקריות שבגללן עברנו אותם היו אותם עקרונות מוסריים. האם לפתע הם אינם טובים יותר?

„כאן פשוט נעשו שגיאות גסות, אשר יחד עם הנפילה של המערכת הכללית הביאו את מולדת למצב קשה שרשרת הערבות מחורשת ומאמץ מצד כל החברים. כיום אנחנו יכולים לציין כי את השלבים הראשונים עברנו בכבוד, ובבנקים וגם מצד הספקים הפרטיים אנו זוכים לאמון, כך שטיפשי יהיה להציג את מולדת כמשק מתפרק דווקא כאשר מצבו משתפר וכאשר ביחס למשקים האחרים המחכים להסדר מצבנו אפילו טוב."

הכותרות שהופיעו בעיתונים השונים, לפיהן מתגבשת במולדת הצעה לפירוק השותפות, עוררו במושב זעם רב. ראשית, משום שכל ההצעות שהועלו לגבי אותם שינויים הכרחיים היו, ועודן, הצעות בלבד, וכן משום שמוסדות המשק שדנו בהן סיכמו כי הדיונים על הצעות אלה יידחו לפי שעה לחצי שנה לפחות. שנית, משום שהשמועות על פירוק־כביכול עשו להן כנפיים וגררו אחריהן תגובות שליליות מצד ספקים וארגונים כלכליים.

„בתקופה כזו, כאשר איש אינו יודע מה ילד יום, לפני איזה הנהגה אנו עומדים ובידי מי נפל גורל המושבים, הרי הרגישות לתגובות היא גדולה", אמר דורון לניר, מזכיר המושב. „לא ברור לי על סמך מה פורסמו כותרות אשר תוכנן גובל בהוצאת דיבה ומה היתה כוונת הכותבים. אם היתה כאן איזו ידיעה מרעישה, מילא, אבל לפרסם משהו כללי תחת כותרת שגורמת נזק לשמנו הטוב, זה מיותר..."

כדי להבין מה למעשה מתרחש במולדת יש ללכת כחמש שנים אחורנית. בתקופה זו נתקבלו מספר החלטות אשר נגעו להשקעות רציניות גם במשק היצרני וגם לצריכה הפרטית. כיום מודים כל בעלי התפקידים, כי נעשו אז שגיאות ניהוליות אותן משלם המשק כיום. מצב זה אינו שונה ממצבם של קיבוצים ומושבים אחרים. ההבדל היסודי הוא בכך שבמולדת הצליחו לעצור בעוד מועד ולהגיע להסדר כלכלי טוב.

דורון לניר: „אין לי ספק כי גם במולדת היתה תקופה בה חיינו מעל לרמת ההכנסות שלנו, היתה איזו תחושה שיש ,גיבוי' במרכאות כפולות ויהיה מי שידאג. אולם כאשר נוכחנו לדעת כי המלך הוא עירום, מיהרנו לעצור."

לניר (39) משמש רק חצי שנה בתפקיד המזכיר, אולם הוא משוכנע כי מולדת שונה מכלל הקיבוצים שבסביבה: „ב־24.8 נקראו החברים לאסיפת חירום ואחרי ששמעו על המצב החליטו פה אחד על קיצוצים חמורים. מדובר בהקפאה של תקציבי הוועדות, שיתוק של ענפי העזר, פיטורי עובדים שכירים, הגבלת משיכת המזומנים והקפאת פעילות הצרכניה למינימום הנדרש. כל אלה הן גזירות קשות לציבור, אולם כל החברים הרימו יד באסיפה ותמכו בקיצוץ. זה היה חסכון מיידי של מאות אלפי שקלים ועזר למשק לשמור על שמו הטוב בחוץ. לא קרה שלא עמדנו בהתחייבות הכספית שלנו."

ההתמוטטות הכלכלית של התנועה המושבית בפרט ושל ההתיישבות החקלאית בכלל גרמה לזעזוע כבר במולדת. לראשונה אחרי תקופה ארוכה מצאו עצמם חברי המשק בפני מצב בו נאלצו להיכנס בעל כורחם למעורבות כלכלית שנבעה מהם השותפות בתנועת המושבים. החוב האדיר שהותירו אירגוני הקניות והמפעלים הכושלים של התנועה נגע לכל משפחה ש„חויבה" באלפי דולרים על הנייר.

על רקע עגום זה החלה לפעול קבוצה מבני מולדת שכינתה עצמה שגיא (ראשי תיבות של שמעון, גרי, יאיר, אילן) וחיפשה דרך חדשה שתביא להבראה כלכלית מחד ולמעורבות ישירה ומחייבת בין החבר להכנסות משפחתו מאידך.

אילן מרק, מרכז המשק, מסביר את הנושא: „מדובר כאן ברעיון בלבד אשר שום דבר מעשי ממנו לא בוצע ולא יתבצע בזמן הקרוב. על פי רעיון זה יהווה כל ענף במשק יחידת יצור עצמאית. היא תגיש מידי שנה דו"ח על הכנסותיה, ואם נוהלה ביעילות, בחריצות ובמקצועיות, ירוויח החבר בכבוד. אולם אם הענף יפסיד, לא יחזיקו אותו מטעמים אידיאולוגיים ולא יאלצו ענפים אחרים לסבסד אותו. צעד נוסף יביא לכך שכל חבר יחיה על סמך הכנסותיו. אם ירוויח 1000 ש"ח לחודש, לא יחיה ברמה של 2000 ש"ח, במחשבה שהשיתוף חייב לו זאת. אין ברעיון הזה שום כוונה לפירוק השותפות. להיפך. אנו חושבים כי יש לתת למונח הזה יסוד אמיתי. מכל מקום, לא יתכן כי השיתוף יהיה מין מוסד פילנטרופי התומך בכל אדם בצורה שיוויונית ללא יחס למה שנותן אדם זה לחברה. עקרונות המוסר, שהם השלד של מולדת, יישארו כפי שהם. לא יעלה על הדעת לשנות את היחס לוותיקים שהם גימלאי המשק. בשום מצב לא תיפגע רמת חייהם."

בדרך לקנוסה

ח פויי ראש, כמו תולעים חסרות חוט שידרה, זחלו הפוליטיקאים לעבר בני־ברק כדי לקבל את ברכת החמסנים והבוזזים, המכונים בארץ הזאת „מועצת גדולי התורה". וכמו בשבוע שעבר, גם השבוע אני שב ומכריז: שילכו לעזאזל!!

לפני שבועיים פירסם אמנון דנקנר ב„דבר" רשימה חריפה ואמיצה, בה הציע כי סוף סוף ימרוד הישראלי הממוצע (בשלבים), ולבסוף יסרבו כולם לשרת בצה"ל, שכידוע מבחינה מוסרית מהווה את קודש הקודשים של החברה הישראלית. אם רשימה כזאת היתה מתפרסמת לפני עשר שנים, אין ספק שהיתה מעוררת מהומה רבה ואפילו זעקות מרות בכנסת, אבל כיום, מה שמעניין את הציבור הישראלי מבחינה עיתונאית הוא הסיפור של שריר עם הכלב. דבר אחד ברור, היחידים שעדיין איכפת להם ממשהו הם אותם חיילי מילואים, המסרבים לשרת בשטחים ובשל כך נשלחים לתקופות מאסר ממושכות. הרגישים במיוחד פשוט בורחים, והתורים לקבלת ויזה לאמריקה פורחים ומשגשגים. לצעירים פשוט נמאס להילחם, והם גם רואים כי אין כל טעם במלחמתם ובאמונתם, כי אלה שעבורם הם הצביעו, מוכנים למכור את כל האידיאלים שלהם בשנייה אחת.

פעם היכרתי בארץ איש מעניין מאוד בשם מישקה לוין. בנעוריו היה פרטיזן ביערות פולין ולחם נגד החיה הנאצית, ובעלותו ארצה הצטרף למשה סנה והלך אחריו למדבר הפוליטי. בסביבות גיל ארבעים החליט לנטוש את הפוליטיקה ונרשם ללמוד היסטוריה באוניברסיטת תל־אביב (שם הכרתיו בשיעוריו המקסימים של פרופסור יעבץ). אני עזבתי את האוניברסיטה כי רציתי לעסוק בתיאטרון ואילו מישקה המשיך את לימודיו ותוך זמן קצר יחסית קיבל את הב.א. וגם את המ.א. לקראת הדוקטורט שלו, קיבל מישקה מילגה מטעם ממשלת צרפת כדי ללמוד בסורבון.

כשהגעתי לעיר האורות, נהגתי להיפגש איתו מדי פעם ולשוחח על המצב הפוליטי והמדיני של מדינת ישראל. מישקה לא עשה את הדוקטורט שלו בתחום הציונות או המזרח התיכון, אלא בנושא שהיה קרוב ללבו — ההיסטוריה החדשה של ברית־המועצות. כיום מישקה הוא סובייטולוג והוא מלמד בפקולטה יוקרתית באנגליה או בארצות־הברית.

כאמור, הייתי רואה את מישקה מדי פעם ותמיד התפעלתי מאופיו החזק ומצורת חייו שהיו לגמרי ספרטניים. לאחר מלחמת יום כיפור, שוב פגשתי את מישקה בפאריס. הוא חדל להיות סטודנט וכבר הספיק לקבל מישרה מכובדת של מרצה. שאלתי אותו מדוע לא יבוא לארץ וילמד את המקצוע שלו כאן, במדינת היהודים. מדובר בזמן קצר לאחר מלחמת יום הכיפורים. מישקה הביט עלי בעיניו החכמות ואמר לי שעבורו כל הסיפור הזה ששמו מדינת ישראל הוא אפיזודה חולפת. „אין לנו מה לחפש שם," אמר. (הוא הרגיש את המלה „לנו"): „התהליך הולך לקראת הידרדרות מוחלטת, כל מה שחלמנו נתבדה, ואני לא אלך לסבול ולראות כיצד אין לי אפשרות לעצור את הסחף. אשב כאן באירופה ואמשיך את הקיום שלי כמרצה להיסטוריה סובייטית. זה הכל."

באותם ימים רחוקים הייתי מלא להט. המלחמה השפיעה עלי קשות, כאבתי את המצב ולא יכולתי לסבול את השקפת עולמו של מישקה. החלטתי לנתק מגע ולהימנע מלהיפגש עמו. אודה על האמת, גם דיבוריו הקשים של שמעון צבר לאחר מלחמת ששת־הימים לא מצאו חן בעיני, ואפילו ראיתי בו אדם שמנסה בכוח למרוד נגד כולם. עלי להודות ששגיתי. גם שמעון צבר, ומעל לכל מישקה לוין, היו אנשים הגונים שראו בבהירות את התהליך שיוביל את החברה הישראלית למצב של התבהמות פרימיטיבית.

מכר אמר לי שהוא התחיל לנהוג כמו בת־יענה. „אני מכסה את ראשי בחול ולא מוכן לשמוע רדיו או טלוויזיה. זאת לא המדינה שלי, אני נושא דרכון אומלל של גיטו חסר היגיון, ואין לי ברירה אחרת, אבל חדלתי לשתף פעולה, לא פיזית ולא שכלית. הם רוצים לנהל את העסק? בבקשה, בלעדי..."

אני, בכל־זאת, מאזין לרדיו. והנה, הקריין מודיע שראשי התק"ם נכנסו לפאניקה ודורשים מראשי המערך להצטרף לממשלת הליכוד. ברור מדוע. הם חוששים שמעתה לא יקבלו יותר תקציבים. והם צודקים בחששותיהם. כי כל פרוטה שחוקה תלך מעכשיו לסקטור של הטפילים תוצרת בני־ברק. אבל, ראשי התק"ם, מדוע אתם פוחדים? ממה אתם חוששים? הרי אתם אלה שקמים כל יום בחמש בבוקר כדי לעבוד בשדה ובבתי החרושת של הקיבוצים, אתם אלה אשר לחמו כאן, אשר היו תמיד בקו הראשון והקיזו את הדם שלהם. לכן, אל תפחדו, קומו כאיש אחד ותראו לבריוני הליכוד ולטפילים הדתיים שאתם מסוגלים להנהיג מרד אזרחי ממדרגה ראשונה. אם תראו להם סימני פחד והתרפסות, תזכו לבוז מצדם. תתחילו להבין שאין לכם ברירה אחרת, אלא לקום כאיש אחד נגד החמסנים האלה, שבגלל תאוות שלטון מוכנים למכור גם את נשמתם וגם את עכוזם.

כל מה שקורה עכשיו אינו סיפור היפותטי או נבואה שחורה, לא ולא. זאת המציאות, ונוכח המצב הזה יש אפשרות אחת ויחידה. האפשרות הזאת היא מלחמה. כן, מלחמה אמיצה ובלתי מתפשרת. אל לנו לתת לרפש לנצח, כי נצחונו הוא סוף החלום הציוני והפיכת המקום הזה לאיזור נידח ולבנטיני.

□

ופרצת

ב הפגנה הגדולה והמרשימה בכיכר מלכי ישראל נעם לנו לשמוע כמה מאלופי המערך מקרוב באו, אורי אור, בנימין בן־אליעזר ואחרים, יוצאים בעוז ובעזוז כנגד המשתמטים ברשות התורה. אני, משום מה, חיפשתי בכיכר ולא מצאתי כמה אלופים אחרים, ותיקים יותר: את רבין, את עזר ויצמן, את חיים בר־לב וגם שר בטחון לשעבר בשם שמעון פרס. והם יודעים למה הם לא היו שם. כי את הדרך לפריצת הדרך בפרשת ההשתמטות החרדית, כמו בהרבה חולירות היסטוריות אחרות (קרית־ארבע, למשל; אלון־מורה, למשל; ימית, למשל; קצרין, למשל) היתוו לעם תנועת העבודה ואלופיה עטורי האותות. איך, איך הופכים אריות לארנבות כשהם נתקלים בכיפה ובפיאות.

אין סוף נכתב על הראשית — הסכם בן גוריון־הרב מימון (בנוסח פורמאלי: "הוראת ראש המטה הארצי של ההגנה, מיום 9.3.1948"). מעט מדי נכתב על ההמשך והאחרית.

עד 1975, עת כיהן שמעון פרס כשר בטחון בממשלתו של רבין, נשמרה ההשתמטות על אש קטנה: כ־2.4 אחוזים מכל שנתון. פרס הוא שביטל את ההקפאה על מספר הישיבות שתלמידיהן זכו לפטור. אך עדיין נשמרה תקרה למספר הפטורים.

הבא בתור היה אלוף (במיל) עזר ויצמן, שבעת כהונתו כשר הבטחון ב־1977, הבהיר במכתב ששיגר לנציגי אגו"י בכנסת, כי "לא תהיינה הגבלות למספר הישיבות ולמספר התלמידים שילמדו באותן ישיבות" (ישיבות הפטור). ויצמן הוסיף לרשימת הזכאים גם את "בעלי התשובה", "שיוכלו להתקבל לישיבה בכל גיל ויקבלו דיחוי שירות מצה"ל כמו כל בני הישיבות".

האלוף (מיל) שרון לא התקשה להמשיך במכירה הכללית, וב־1981 שיחרר גם "מורים ללימודי קודש ומלמדים בת"תים".

והדובדבן שמעל הריקבון: בתקופתו של רא"ל (מיל) יצחק רבין כשר הבטחון נפרצו סופית הסכרים, ומספרם של בעלי "תורתם — אומנותם" הגיע לידי 5.3 אחוזים מכלל המתגייסים בכל שנתון. כ־20000 בחשבון מצטבר. אך בפועל המספר גבוה בהרבה, היות וכמעט כל אלה שגויסו לאחר שנות השתמטות ארוכות עשו שירות מקוצר ב"סיירות המובחרות" של משגיחי הכשרות.

□

עורכת: יעל לוטן   עורך משנה: אילן שיינפלד

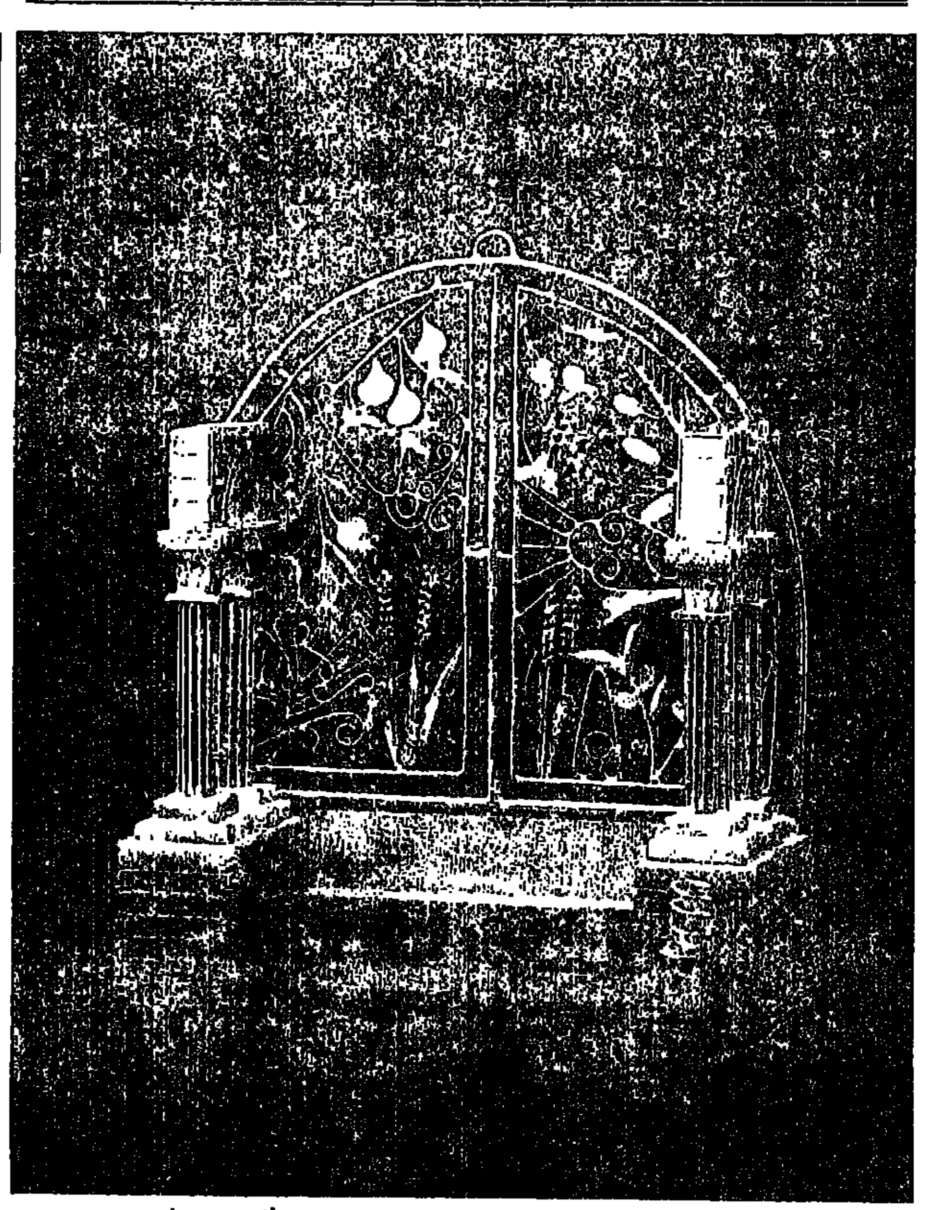

חנוכיה מתוך "חנוכיות גבריאל" של מיירים ברעם, בהוצאת ספרית הפועלים.

קץ החזרה הנצחית

בועז עבדון

"יוסף חיים ירושלמי: "זכור", תירגם מאנגלית: שמואל שביב; ספרית אפקים/עם עובד, תל־אביב 1988.

העם היהודי רואה את עצמו ונתפס על־ידי אחרים כציבור בעל המודעות ההיסטורית המפותחת ביותר שבנמצא, המותח את זכרונו לתוך תהומות עבר של 3000־4000 שנה. אולם, יוסף חיים ירושלמי, ראש המחלקה ללימודי היהדות באוניברסיטת קולומביה בניו־יורק, מנתץ תפיסה זו לרסיסים בסיפרו "זכור", העוסק בסוגיית ההבדל בין הזכרון היהודי (כהתגלמותו בתפיסת עולמה של היהדות הנורמאטיבית, האורתודוכסית) לבין ההיסטוריה היהודית. המחבר טוען, כי הם רחוקים מאוד מלהיות מושגים נרדפים.

למעשה, אף שהמחבר נמנע מלהרחיב על כך את הדיבור, עולה תפיסת העבר היהודית האורתודוכסית, כאיפיונה בספר זה, בקנה אחד עם הגדרותיו של הפילוסוף והאנתרופולוג מירצ'ה אליאדה (Mircea Eliade) את התפיסה המיתית של העבר, כפי שזו מופיעה בעיקר בחשיבתם של עמים פרימיטיביים, החסרים תודעה היסטורית (אם כי קיימות גם ציוויליזציות אסיאתיות, כדוגמת הציוויליזציה ההודית, החסרות תודעה זו, כפי שמדגיש ירושלמי).

ההיסטוריה המקראית, כותב ירושלמי, נתפסה תמיד על־ידי היהודי כ"היסטוריה קדושה" פאראדיגמאטית. היא תבנית־האב של כל מה שיכולה ההיסטוריה להיות. חז"ל לא כתבו היסטוריה, ובכלל הספרות היהודית הבתר־מקראית אין זכר להיסטוריוגראפיה. סיבת הדבר, טוען ירושלמי, היא שעל־פי התפיסה היהודית הנורמאטיבית אין בנסיון כזה כל טעם, שכן כל היסטוריה לא תהיה אלא חזרה בצורה זו או אחרת על ההיסטוריה המקראית. לכן רומא (והנצרות) הן "אֱדום" או "עֵשָׂו", תבנית־האב של כל אימפריה מרכאת; והאיסלאם הוא "ישמעאל"; ואוייב הוא תמיד "עמלק"; ועריץ זר הוא תמיד "פרעה" או "נבוכדנאצר"; וצוררי־ישראל הם תמיד "המן"; חורבן בית ראשון ובית שני וגירוש ספרד חלו כולם בתשעה באב, אף שברשומות ההיסטוריות קיימים תאריכים אחרים; ואפשר להשתמש בשמות גיאוגראפיים תנ"כיים לציון ארצות שהמקרא לא ידע דבר עליהן, כגון ספרד, צרפת ואשכנז. אפשר להוסיף על דברי ירושלמי ולהזכיר שיש הרבה יהודים דתיים המזהים בתום־לב את הפלסטינים כ"עממי כנען" שמצווה להכריתם, בלי להבחין במעבר 3000 שנה (ובעצם, מספר זה הוא "זמן מת" וחסר משמעות בעיניהם, שכן לזמן יש משמעות רק בתודעה ההיסטורית). אין טעם לנסות ולהבין את ייחודה של תקופה וציבור אנושי, שכן אין לשום תקופה ייחוד משלה. כל התקופות הן חזרה על הדגם המיתי המקראי, וכל הזמנים הם זמן אחד. כל "הגויים" הם "שונאי ישראל" וכולם קמים עלינו בכל דור ודור לכלותנו והקדוש־ברוך־הוא מצילנו מידם. ואם הדברים ברורים מעיקרם, לשם מה ללמוד את ההבדל בין דור לדור, כשאין לעומקו של דבר שום הבדל ביניהם? (כך, למשל, כתב הפובליציסט הלאומני־משיחי ד"ר אלדד מאמר על "דמאניוק־המניוק", בעניינו של איוואן דמאניוק, כשהוא חוזר שלא־מדעת על תפיסה מיתית א־היסטורית זו. וראוי לציין שיש רבים אצלנו הרואים עצמם כחילונים, הלכודים בעצם גם הם באותה חשיבה מיתית). כך, כפי שמצביע ירושלמי, יכלו חז"ל להמציא בשלווה גמורה אנאכרוניזמים מסמרי־שיער, כגון לספר על בית־המדרש שהקימו שֵׁם ועֵבֶר. וכן — "הנציבים הרומיים המתחלפים, עסקי השושלות של קיסרי רומא, מלחמותיהם וכיבושיהם של הפארתים והססנים — כל אלה לא נראו כעשויים לספק תובנות חדשות ומועילות מעבר למה שכבר נודע. אף נפתולי בית חשמונאי או האינטריגות של בית הורדוס — והרי זו היסטוריה יהודית בסופו של דבר — לא העלו שום דבר הראוי לתשומת־לב, וחכמינו התעלמו מהם במידה רבה" (ע' 45). למעשה, תפיסה כזו היא ניגודה של כל חשיבה היסטורית אמיתית.

ירושלמי מעיר שגם היוונים חשבו בצורה "מעגלית", היינו — ראו את ההיסטוריה כתהליך מחזורי. אולם הוא נמנע מפיתוח של הערה זו, שהרי ברור כי קיים הבדל מכריע בין התפיסה היהודית לבין היוונית. היוונים והרומאים כתבו חיבורים היסטוריים מפותחים, המסתמכים על ניתוח מקורות והמתארים את ההשתלשלות ההיסטורית, ורק לאחר מכן (לא תמיד) ניסו למצוא בה תבניות מחזוריות, (אולי הדוגמא המפורסמת ביותר לכך היא "גדולי יוון ורומא" של פלוטארכוס, יצירה שבה מקביל המחבר זוגות־זוגות של גיבורים היסטוריים בעלי איכות דומה, לדעתו — יווני ורומאי, יווני ורומאי). לעומת זאת, ה"זכרון" היהודי פשוט התעלם מההיסטוריה. לאחר המקרא, כאמור, אין היסטוריוגראפיה יהודית, והחיבורים ההיסטוריים המעטים שנכתבו על־ידי יהודים (כגון ספרי המכבים או כתבי יוספוס פלאביוס) נכתבו בדרך־כלל בהשפעת ההיסטוריוגראפיה היוונית־רומית ולא נשתמרו כלל על־ידי היהודים, שלא גילו בהם עניין כלשהו, אלא על־ידי הכנסיה הנוצרית. למעשה, מבחינה זו, אין הם "יהודים".

ירושלמי עומד על כך שעד האמנציפאציה לא נעשה כמעט שום נסיון לכתיבה היסטוריוגראפית יהודית. נעשו אמנם כמה נסיונות במאה ה־16, ולדעת ירושלמי היה זה בהשפעת גירוש ספרד (בהמשך הדברים אעמוד על חולשתה של סברה זו), אולם הם דלים וקלושים בהשוואה להיסטוריוגראפיה שהתפתחה הן באירופה הנוצרית והן בעולם האיסלאמי. רוב הנסיונות להתייחס להיסטוריה הכללית בקרב היהדות המסורתית באו ברגיל במסגרת התנועות המשיחיות שהתעוררו מדי פעם, וגם אלה לא היו בבחינת היסטוריוגראפיה אמיתית, אלא נסיונות למצוא במאורעות הזמן רמז לתבנית משיחית, כגון בשאלה אם מלכות פלונית היא "המלכות הרביעית", ואם מלחמה אלמונית היא היא "מלחמת גוג ומגוג".

ההיסטוריוגראפיה היהודית האמיתית מתחילה רק עם האמנציפאציה, הכרוכה בהתפוררות היהדות המסורתית וקליטת החשיבה ההיסטוריוגראפית האירופית. כלומר, ניתן לראות בעצם הופעת ההיסטוריוגראפיה היהודית אות להתפוררות היהדות הנורמאטיבית. וההיסטוריון היהודי המודרני, קובע ירושלמי, הוא עצמו תוצאה של קרע. וזהי "התהום המפרידה את ההיסטוריוגרפיה היהודית המודרנית מכל אותן דרכים שבהן התמודדו היהודים עם עברם קודם לכן" (ע' 129).

הדבר המוזר וראוי לציון ביותר בכל הספר המרתק הזה הוא הימנעותו של המחבר מלשאול: מה גרם להפסקת החשיבה ההיסטורית ביהדות? מה גרם לכך שהחל מחתימת המקרא חדלו היהודים לחשוב בצורה היסטורית והחלו לחשוב בצורה מיתית, א־היסטורית? אבל שאלה נוספת היא — האם חדלו היהודים בכלל וכולם לחשוב כך, או רק אותם יהודים שחשיבתם נשתמרה עבורנו במסגרת הקאנונית של המשנה והתלמוד ונספחיהם? והאם אין סימנים להבדלים כאלה גם בספרות המקראית? הוא מציין: "על אותו מנשה עצמו, אשר 'עשה הרע בעיני ה'', נאמר (וכיוצא בו גם על מלכים אחרים): 'יתר דברי מנשה וכל אשר עשה... הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי יהודה.' אפשר שלא מקרה הוא ויש משמעות לדבר, כי אותם דברי הימים המלכותיים אבדו מזמן" (ע' 34).

משמעותה של ציטטה זו היא שהיו כאן שתי אסכולות היסטוריוגראפיות: אחת מאוחרת, שעניינה העיקרי הוא דתי־פולחני, המפרשת את כל ההיסטוריה מזווית הראיה של האינטרס הדתי־פולחני ושכתביה נשתמרו בידינו על־ידי עורכי המקרא; והיא מושתתת על מסמכיה של אסכולה אחרת קדומה, שתפיסתה, אם מותר לנחש זאת משם הספר שאבד, היתה פוליטית ו"חילונית", אם אפשר לייחס מינוח מודרני כזה לתקופה ההיא. מכל מקום, היא ראתה את המאורעות מזווית האינטרסים הפוליטיים של השושלת המולכת, והשאלה אם זו עשתה את ה"רע" או ה"טוב" בעיני ה', היינו בעיני הכהונה היהוויסטית שערכה את הכתובים מקץ דורות, וודאי היתה בעיניה צדדית לגמרי.

כלומר, אין כאן "זכרון היסטורי יהודי" סתם, אלא "זכרון" סלקטיבי מאוד, שהותקן בכוונת מכוון על־ידי מי שמונה או מינה את עצמו לצורך זה, ושפעל ברוב המקרים מתוך ניגוד מוחלט לתפיסה ההיסטורית של הכרוניקות המלכותיות. והראיה לכך היא שרוב המלכים "עשו את הרע בעיני ה'", ושעל אותו מנשה, שמלך זמן מרובה יותר מכל מלכי יהודה וישראל (חמישים וחמש שנים) ושבימיו וודאי קרו מאורעות רבים ועצומים, לא נאמר אלא ש"עשה את הרע בעיני ה'" ואין בספר מלכים כמעט אף פרט אחד נוסף על תקופת שלטונו, ושלטונם של המלכים האחרים, מאותה זווית ראיה. התפיסה העקבית המופיעה בהיסטוריה המקראית היא: רוממו של מי שקידם את פולחן יהוה הריכוזי ותמך בו, והשמצת מי שלא עשה כן או עודד פולחנים אחרים, ובלי שים לב להישגיו הפוליטיים. ולכל אורך תיאור היסטורי מגמתי זה יש מאמץ לטעון כי השליטים ששמרו על האינטרס הפולחני הריכוזי היהוויסטי אף זכו בגמול על כך מידי האלהות. וכאשר המקרא מונה את מעשיהם הטובים של מלכים מאוחרים שחלקם לא שפר עליהם, נמצא התירוץ הדחוק לכך בטענה כי "לא שב יהוה מחרון אפו הגדול אשר חרה אפו ביהודה על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה." כלומר, התפיסה ההיסטורית הבאה לידי ביטוי בספרים ההיסטוריים שבמקרא איננה פוליטית־לאומית (במידה שניתן לדבר על "אומה" ו"לאומיות" בפרוס האלף הראשון לפני הספירה), אלא נקבע על־ידי מנהיגותה של כת דתית המרוכזת סביב בית־הכנסת והחכמים והתורה, ועל־ידי האינטרס שלה לקיים את שליטתה בקהילתה ולכפות עליה את תפיסתה ההיסטורית, בעצם, האל־היסטורית. ואילו התפיסה ההיסטורית שבדליה וקרעיה מבצבצים פה ושם בהיסטוריה המקראית עוצבה על־ידי האינטרסים של מלכות ומדינה.

כלומר: יש מעט מאוד מן המשותף בין הישות הפוליטית־אתנית החיה בתוך ההיסטוריה של הממלכות הישראליות הקדומות, לבין הישות הקהילתית־התפוצתית שהתפתחה למן גלות בבל ואילך, ושסימנה הוא קיומה האל־היסטורי ואיבת מנהיגותה לכל מה שהוא בתוך ההיסטוריה. זה כולל, כמובן, את השושלות של הורדוס והחשמונאים הנזכרות לעיל. שכן, הקיום בתוך ההיסטוריה מחייב התפשרות לגבי העקרונות שעל יסודם עומדת שליטת אותה מנהיגות בקהילתה, ולכן היא בבחינת חטא־מוות. ראיית ההיסטוריה היהודית כרצף ישותי אחד, מאברהם אבינו ועד היום, אינה יכולה כלל להסביר את הבקע הגיאולוגי בתפיסה ההיסטורית, שירושלמי מציגו בצורה מבריקה, צלולה ומתומצתת כל כך, אך בלי להסיק מכך את המסקנות המתבקשות כמעט מאליהן. עם טריטוריאלי־פוליטי, המעורב בהיסטוריה, כותב היסטוריה ומתעמק בה. קהילה דתית המנותקת מהעשייה ההיסטורית איננה מעוניינת בה. למעלה מזאת: היא עויינת אף התעניינות עיונית בה, שכן התעניינות כזו קשורה באורח פונקציונאלי למעורבות בה, דבר שהמימסד הקהילתי השליט פוסל מעיקרו.

זה גם מהווה הסבר לבעייה שירושלמי מתחבט בה בלי למצוא לה פתרון משכנע — מדוע נעשו נסיונות היסטוריוגראפיים יהודיים מעטים במאה ה־16, ללא המשך. כפי שהערתי לעיל, תירוצו שהדבר בא תחת הלם גירוש ספרד איננו משכנע, שהרי היו ליהודים אסונות היסטוריים לא פחותים ואולי איומים מזה, כמו התבוסות במרד הגדול ובמרד בר־כוכבא או טבח קהילות הריינוס במאה ה־11, ללא שיגרמו אלה לנסיונות היסטוריוגראפיים בתוך המסגרת הקהילתית. את ההסבר יש אולי לבקש בגורמים "התבוללותיים", בפיעפוע מושגים היסטוריוגראפיים חילוניים מן התרבות הסובבת לתוך חיי הקהילה היהודית, כחלק מהיפתחות מסויימת של הקהילה לרוח הרנסאנס.

מעניין, ירושלמי דן אך מעט בטיבה של תמונת־העבר שמצייר המיקרא. אין זו היסטוריה סתם, ולו גם מנקודת־מבטה של כת הכוהנים ליהוה. זו "היסטוריה קדושה" המתארת את התוודעותו של האל לעמו, מתארת את עצם התהוות העם כתוצאה מהתגלות אלוהית, ממשיכה ועוקבת אחרי היחסים ההדדיים בין האל ועמו, הנגזרים כולם מנאמנות העם לאל או מהתקוממותו נגדו, ולפי מעשי העם גם תגמולו או עונשיו המוצדקים של האל. רצונו של האל מתגלה באמצעות תורתו, והעם הרוצה בחסדי האל חייב להישמע לפרשני תורתו. העם, ויהיו האסונות הבאים עליו אשר יהיו, תמיד חייב ואשם בפני האל. כלומר: אין זו היסטוריה, אלא דראמה של חטא־ועונש, או מידה־טובה ופרס אלוהי, המשתמשת בחומרים היסטוריים ואשר תכליתה ליצור מיבנים פסיכולוגיים הדורשים תחושת אשם מתמדת, שהתרתם מתבצעת על־ידי המימסד הפרשני המנחה את הקהילה. כאן המפתח לסמכותו המוסרית העצומה של מימסד זה, הנמשכת במידה מסויימת עד לימינו אלה והמרתיעה כמדומה אף חוקר זהיר כירושלמי מהסקת מלוא המסקנות הנדרשות מחיבורו שלו. הרי רבים הרואים עצמם כחופשיים גמורים מקבלים היסטוריה קדושה זו כאמת היסטורית.

התפוררותה של תמונה זו ועליית ההיסטוריוגראפיה היהודית המודרנית (עם התגלותה הגדולה הראשונה במפעלו המונומנטאלי של גרץ) לא נגרמה על־ידי הפיכת היהודים לסובייקט פוליטי (הפיכתם לסובייקט כזה היא עצמה אחת מתוצאות ההתפוררות), אלא על־ידי התפוררות הקהילה היהודית והמסורתית. היא תוצאה של טמיעה בתרבות העולם הסובב, כפי שמבהיר ירושלמי בספרו. מעבר למסגרת הקהילה ולבטחון הנפשי שהיא מעניקה לחבריה, נתברר שאין ערכים יהודיים סגוליים היכולים לקיים תפיסת־עולם, שהיא יהודית מבחינת תכניה והעומדת בהתחרות גלויה עם ערכי העולם הסובב. לא כאן המקום להיכנס למשמעויותיו של מצב זה.

האינתיפאדה והאינטלקטואלים

רון כוזר

בלי ספק היתה לאינתיפאדה השפעה על חלק מהאינטלקטואלים בישראל, ולכן, בחינת השפעה זו היא משימה לגיטימית. אך אין בכוונתי לעסוק כאן באינטלקטואל זה או אחר באופן ספציפי, שכן התופעה היא תופעה חברתית.

המפלגות הפוליטיות של השמאל הן, בעיקרו של דבר, מפלגות שהטקסטים שלהם נכתבים בידי חניכי אותה מערכת. אני משתמש במונח הכבד "טקסטים" כדי להבדיל את ההתייחסות המהותית יותר, כמו מצע או החלטות מרכז־ועידה וכדומה, מן ההתייחסות השואבת את מניעיה מן החיים הפוליטיים המיידיים, הפשרה, ההסכם, הפיתוי וההתפתות. לדעתי, ההבדלים בין הטקסטים של מפלגות השמאל מעידים על הדרכים השונות שבהן האינתיפאדה נתפסת גם אצל האינטלקטואלים. אין זה מקרי שבמפלגות מסויימות חלו שינויים רציניים בניתוח המציאות, ואילו באחרות חלפו האירועים מעל ראשי החברים.

אתרכז בשנות החמישים כשנות העיצוב של האינטלקטואל הישראלי, משום שבאותן שנים תנועות ומפלגות העבודה נחלקו באופן מובהק בין שלוש תפיסות מרכזיות, שהיוו גם שלוש מפלגות, שלוש תנועות קיבוציות, שלוש תנועות נוער, שלושה מרכזים סמינריוניים ושלושה עיתונים יומיים: הממלכתיות של מפא"י, הציונות־הסוציאליסטית של אחדות־העבודה וה"ציונות, סוציאליזם ואחוות־עמים" של מפ"ם. איני רוצה להפוך זאת לקביעה ביולוגית. הרוצה להרחיק עד לפלמ"ח, לא ימצא גורע דבר. אדרבא. גם שנות השישים אינן טאבו, אך דומני שחניכי שנות השישים גדלו עדיין תחת השפעת המסגרות הכססיות של שנות החמישים. המערכת המשולשת הזאת שרדה זמן רב אחרי שהמפלגות המקבילות נכנסו למערבולת של איחודים ופילוגים, הנמשכת עד היום (מערך קטן, רפ"י, רצ, מערך גדול, עכשיו פרישת מפ"ם וכו').

שלוש מסורות, אם כן, היו לתנועת העבודה. ברצוני לעסוק בקצרה באותם עניינים, שלדעתי הינם רלבנטיים לעמדות של השמאל (והאינטלקטואלים של השמאל) לגבי הפלסטינים היום. אתחיל במסורת שעל ברכיה צמחתי, המסורת של אחדות־העבודה, הקיבוץ המאוחד ותנועת "המחנות העולים". מסורת זו הדגישה את אחדות שני קוטבי המשוואה הציונית־סוציאליסטית: "לא יכולה להיות ציונות שאינה סוציאליסטית ולא יכול להיות סוציאליזם שאינו ציוני". צריך לזכור שהציונות של מסורת זו היתה אקטיביסטית, והסוציאליזם היה עדיין בנירטה מרקסיסטית כמגזר גדול בתוך המחנה הזה. בצד המקסימליזם הטריטוריאלי ("ברית לנו ולארץ") למורתי שם גם על ניצול, מעמד, סולידאריות מעמדית ורדיפת מיעוט. פירושה של ציונות אקטיביסטית היה פרטיקולאריזם לאומי חריף, ומשמעותו של סוציאליזם מרקסיסטי היה אוניברסאליזם בעל שורשים הומאניסטיים חזקים (מנותק כבר מכל מחוייבות לברית־המועצות). המיזוג ביניהן היה בגדר אמנות הבלתי־אפשרי.

אפשר להכביר בסיפורים על עוצמתו של חינוך זה.

הנה דוגמה קטנה: בעת טיול בגליל בכיתה ו' (תשי"ט) עברנו, שיירה של ילדים, במרכזו של אחד הכפרים הערביים, בשעת אחר־צהריים, כאשר הילדים בכפר התרוצצו בחוסר־מעש ברחובות. כשנכנסנו לאחד הרחובות הצרים של הכפר ניתך עלינו פתאום מטר של אבנים. למזלנו היינו קרובים לגבולו של הכפר, ותוך שניות אחדות נמצאנו כבר מחוצה לו, בלי נפגעים ממש, אבל מבוהלים ונבוכים. ישבנו להתאושש, פטפטנו בהתרגשות על מה שקרה, והמדריכה (17), אחרי ששמעה אותנו בעלבוננו, אמרה לנו משפט אחד: "אין דבר, טוב שתרגישו פעם מה זה להיות מיעוט נרדף". חוויה מעצבת. הומאניזם תוך חריש עמוק בשבילי הארץ, שבא לממש את הברית שלנו איתה.

מתח בלתי־נסבל

אין זה מפתיע אותי למצוא היום בוגרי "המחנות העולים" הן בימין הרדיקאלי והן בשמאל הרדיקאלי. המתח בין שני הקטבים — עבור מי שניסה לקחת אותם ברצינות — התברר, בסופו של דבר, כבלתי־נסבל. אבל לגבי הרוב, הבחירה היתה דיכוטומית רק לכאורה. למעשה, תהליך ההיימנה שעובר על החברה הישראלית בא גם כאן לידי ביטוי בהתפצלות בלתי סימטרית. האקטיביסטים פנו אל התנחלויות של תנועת העבודה (בעיקר בבקעת הירדן ובגולן) תוך שמירה על גיבוש אידיאולוגי המציב אותם כזרם לגיטימי בתוך אותה תנועה, אך גם תוך ויתור מלא על הומאניזם, ואילו הרוב המכריע נותרו פוסחים על שתי הסעיפים.

עמדה זו של אי־החלטה היתה נוחה כל עוד הכיבוש נשא פנים שוכנות, חצי־מחייכות. האינתיפאדה, להערכתי, הביאה כאן לזעזוע. ההבנה שמה שקורה היום בשטחים הוא כיבוש מצד אחד ומאבק שחרור מן הצד השני, יכולה להביא אינטלקטואלים מן המסורת הזאת אל עמדות רדיקאליות יותר כלפי הכיבוש וכלפי הפתרון הפוליטי שכולל הכרה במאבק השחרור הפלסטיני. אך כאן מדובר על בודדים בלבד. המסורת הזאת התמוססה עד לבלי־היכר בתוך מפלגת העבודה והתק"ם, בין היתר משום שההיימנה הבטחונית של מפלגות העבודה ממילא היתה לטעמה. אחדים מבוגריה מצויים כבר מזמן במחנה הרדיקאלי, אבל כמערכת לא עוד נותרו לחלק הסוציאליסטי־הומאניטי של מסורת זו מסגרות וכלים שמתוכן המסה האמצעית שלה, זו שלא הכריעה לכאן או לכאן, תוכל להתנער וללבוש פנים חדשות. יצחק בן־אהרון היום אינו עוד סמל של תנועה, אלא נציג של "סוף הדרך". ידידיי ב"שומר הצעיר" התחנכו באותם ימים על "ציונות וסוציאליזם", שתי תורות נפרדות שאין ביניהם כל מגע הכרחי. "אתה יכול להיות ציוני בלי להיות סוציאליסט ולהיות סוציאליסט בלי להיות ציוני". ועוד "יש לשתף פעולה עם כל הציונים בלי קשר עם עמדתם לגבי הסוציאליזם, ויש לשתף פעולה עם כל הסוציאליסטים, בלי קשר עם עמדתם לגבי הציונות. זו היתה דרכה של מפ"ם להקים את המדינה יחד עם הרביזיוניזם, ולהקים את הסוציאליזם יחד עם ברית־המועצות.

בעמדה כזאת אין בהכרח דיכוטומיה, שכן שתי התורות מוצבות על שני מישורים שאינם נפגשים. כמו במקרה של מדע ודתי. אל עמדה זו הכרחי להוסיף את הצלע השלישית "אחוות עמים", או אינטרנציונאליזם, במונח מודרני יותר. במפ"ם, האלמנט ההומאניסטי היה תמיד כבד־משקל בתחום האמירה החינוכית, אם כי מפ"ם השתתפה בכל המעש הציוני בלי להניד עפעף; אך זה אינו נושא הדיון כאן. באמירה הפוליטית היתה מפ"ם מרקסיסטית אינטרנציונאליסטית רדיקאלית מצד אחר, וציונית מתונה מצד שני. הצורך להגיע להסדר עם הערבים תפס כל העת מקום מרכזי בתיאוריה, והשלב של מדינה דו־לאומית, גם אם נזנח בהמשך, היה תמיד מקור לגאווה על עמדה אנושית של אותה המסורת. אולי ראוי לומר מלה על האינטרסים הכלכליים של מפ"ם. למפ"ם יש אינטרס שלטוני בשל נכסיה הרבים. אינטרס זה תרם רבות להישארותה במסגרת המערך במשך שנים כה רבות. אבל אינטרס זה מעולם לא התפתח לאינטרס ממשי בכיבוש, משום שהקיבוץ הארצי לא התיישב מעבר לקו הירוק. כך שלפחות לגבי תחום זה הוא מצא עצמו, בהגיע הרגע לתפנית, משוחרר ממחויבויות כלכליות ומבניות כלפי הכיבוש.

הבעיה הלא־פתורה

יחד עם זאת, מפ"ם — והאינטלקטואלים הקשורים בחינוכה — הצליחו להתעלם מכיבוש השטחים ולתפקד באופן נורמאלי בתוך המערך, כל עוד לא נתקל הכיבוש בתנועת התנגדות ממשית. עד האינתיפאדה, כל נושא הכיבוש עדיין נתפס כשייך לאגף הציוני של המשוואה, כאילו הוא ויכוח לגיטימי בין ציונים על דרכים שונות להגשמתה של הציונות, ולא לקטיגוריה של סוציאליזם. אבל שתי התורות עמדו בחוסר סימטריה: הציונות למעשה הוגשמה, לפחות טריטוריאלית, אליבא דמפ"ם, גם אם לא כל העם היהודי עלה לישראל. לעומת זאת בעיית היחסים עם העם הפלסטיני לא הוסדרה, והדיכוי ההולך וגובר, יחד עם האינתיפאדה שפרצה כנגדו, העבירה בסופו של דבר את כל הנושא אל מסלול התנגשות בלתי נמנע עם ההומאניזם הסוציאליסטי. מן האינתיפאדה ואילך, הכיבוש עבור מפ"ם הוא יותר שאלה של האגף הסוציאליסטי של המשוואה, הכולל בתוכו הומאניזם ואחוות עמים. הפאשיזם הגובר באגף הקיצוני של הימין הביא את מפ"ם, עוד ב־1984, להחלטה אמיצה שלא להיכנס לשותפות עימו. ככלות הכול, כבר אין צורך לבנות יחד איתו ציונות. פרישת מפ"ם יצרה את ההזדמנות להתחדשות במפ"ם, שלא התרחשה מייד — ומפ"ם, כמפלגה, שילמה עליו מחיר אלקטוראלי לא קטן — אך יחד עם זאת חלקים בתוכה החלו את ההתחדשות מוקדם יותר, ובסופו של דבר יצאה מפ"ם אל הבחירות כשהיא אטרקטיבית ביותר בצפון תל־אביב של היום. מפ"ם היתה מוכנה להפנים אל תוכה את האינתיפאדה, ודבר זה התבטא ברדיקליזאציה של הניסוחים בכיוון של הכרה בזכותם של הפלסטינים להגדרה עצמית ולהקמת מסגרות לפתרון אקטיבי של בעייתם. לפחות למסתכל מן החוץ נוצר הרושם, לפיו התרחשו תזוזות אלה כמו מתוך התפכחות קולקטיבית, בלי אותם חילוקי דעות קשים שאפיינו את פרישתה מן המערך, למשל. מבין שתי התנועות שתוארו לעיל, מפ"ם היא איפוא זו, שאגרה בקרבה את ניצני התחדשותה באופן אורגאני, יחסית. ההתחדשות התבססה על החלת עקרונות הומאניסטיים, שמטיבם הם אוניברסאליים, על תופעות שקודם לכן היו מופקעות מהם לטובת הפן הפרטיקולארי־לאומי.

הזרם המוביל בתנועת העבודה, מפא"י ו"התנועה המאוחדת" (אחר כך "הנוער העובד והלומד"), היו כבר בשנות החמישים תנועה סוציאל־דמוקראטית קלאסית, עם נטייה חזקה לפרגמאטיזם. בלי לזלזל באיים אחרים של רצינות אינטלקטואלית, התפתחה שם מסורת אנטי־אינטלקטואלית ממש. החלה מגיפה ל"ביצועים", מלה שצמחה באותם ימים. הסוציאליזם עבר אקדמיזציה, ועסקו בו באוניברסיטה, תוך ניתוח לסוציולוגיה, כלכלה, מדע המדינה, פילוסופיה, היסטוריה וכדומה. כתורה חיה הוא כבר היה גוויה. כן היה גם זרם־העובדים בחינוך. השם הכולל למגמות אלה היה "ממלכתיות". אצלנו, ב"מחנות העולים", קראנו לזה על־דרך ההיתול "מיטב הנוער, לס לדואר".

לכן אין זה מפתיע, לדעתי, שחניכי מסורת אנטי־אינטלקטואלית זו אטומים היום במידה מסויימת לשיקולים ולטיעונים מוסריים שהם מעבר לתועלתנות. לא בכדי אומרים על מפלגת העבודה שהיא לעולם לא היתה מחזירה את סיני, בגלל המעשה כה מתוחכם ואידיאולוגי כמו החזרת סיני תמורת החופש היחסי להעמיק את הכיבוש ולהמשיך בדיכוי הפלסטינים מחייב נחישות אידיאולוגית מסוימת. בלי כל קשר לרדידות האידיאולוגית של עמדות מסורת זו בארבעים השנים האחרונות, יש בקרב בוגריה נאמנות של בוגרי בית־ספר של האצולה הבריטית. תופעת "בכל זאת מערך", המתרחשת לפני כל בחירות בווארציות קרובות, מגלמת סולידריות זו, ומי שעדיין שם, כנראה לא נפגע מהאינתיפאדה.

אסור לשכוח פן חשוב נוסף בהתייחסותה של מפלגת העבודה אל הכיבוש. למפלגת העבודה יש אינטרסים מושקעים בכיבוש. לחברת העובדים של ההסתדרות יש שם השקעות ונכסים כלכליים. לתנועות הקיבוציות יש שם בתים ושדות, מעבר לקו הירוק יש חברי מפלגה וסניפי מפלגה. בהקשר הרחב, יותר גם כל מיני קשרים ושותפויות — שמפלגת העבודה ממשיכה לחשוב שהיא תוכל להציגם לפדיון יום אחד — קושרים אותה אל הכיבוש. את כל אלה אי־אפשר להשליך באחת. חממה מחניקה כזאת מקשה ביותר, כמעט מכשילה מראש, צמיחה אורגאנית של חשיבה ביקורתית מעבר לאופק הצר של האינטרס והנאמנות התנועתית.

אבל יש גם פן אחר לממלכתיות: חשיבה ליבראלית־פורמאלית, החודרת לאיטה לחלקים בתוך מסורת זו. מדינה היא מדינה, וצריך לשרור בה שלטון חוק. חלק מן הסדר הזה הוא שוויון זכויות האשה וזכויות האדם והאזרח. המודעות בעולם לנושאים אלה, וצמיחתה של התנועה הפמיניסטית, יחד עם הבעיות הספציפיות של חוקי אפליה כלפי נשים בתחומי האישות, המשפחה והכלכלה, הביאו בסופו של תהליך לא קצר — וכאן מדובר כבר בכחמש־עשרה שנה אחרי העשור שעליו דיברתי קודם — בראשית שנות השבעים לפרישתה של שולמית אלוני ממפלגת העבודה ולהקמת התנועה לזכויות האזרח: ר"צ. תנועה זו אינה עוסקת באותם ימים בנושאי הכיבוש. עיקר עיסוקה הוא בתחום מעמד האשה וזכויות האזרח. אבל ליבראליזם אמיתי — לפחות באחת הוואריאציות שלו, זו הפורמאלית — נושא בחובו פוטנציאל להרחיב את אופקי עצמו. ליבראליזם פורמאלי הוא מתודה, ומי שמוכן ללכת עם מתודה זו עד הסוף סופו

(המשך בעמוד 18)

אלמתוואכל טהא

וְאָנוּ — כְּאֶחָד

אוּלַי, אֲחוֹת נַפְשִׁי, הַכֹּל בְּטוֹב,
אוּלַי כָּל מִי שֶׁאָהַבְנוּ אֶת הַחַיִּים עוֹדָן בְּטוֹב,
אוּלַי הַכֹּל בְּטוֹב

* * *

אֲנִי כּוֹתֵב מִתּוֹךְ נְרָקִים הַלֵּב
אוֹת אַהֲבָתִי הַגְּדוֹלָה אֵלַיִךְ,
אֲנִי שׁוֹלֵחַ לָךְ פְּרִישַׂת־שָׁלוֹם
שׁוֹאֵל אוֹדוֹת סִיחָה בְּפִנָּתָהּ
וְעַנְנֵי־עֵינֶיהָ, אֲנִי שׁוֹאֵל
עַל דִּמְעָה בָּעֶרֶב
מִמֶּנּוּ, בִּיקּוּר מְדֻמֶּה,
שְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי בְּאוֹת אַהֲבָה'
שׁוֹלְחִים אֵלַיִךְ אֶת פִּיּוּט הַדֶּקֶל
מַעֲנִיקִים לָךְ אֶת נִיחוֹחַ הַיָּרֵא
מוֹסְרִים דַּרְכָּךְ כְּסוּת בְּנוֹת־כָּנָף
אֶת פִּצְעֵי חָלִיל הָאוֹהֲבִים
אֶת בֹּשֶׂם הָאֲהָלָה, אֶת חֶלְקַת הַשָּׁמַיִם
אֲנִי שׁוֹאֵל: אֵיךְ נָמוּת צִפֳּרֵי יְבוּנָה
בַּלַּיִל,
אֵיךְ מְרַנֵּן כָּךְ הַזָּמִיר
בַּיּוֹם,

אֵיךְ אַתְּ קוֹרַעַת אֶת שַׂלְמַת אַלְעַתָאבָּא
עַל כַּרְבְּלָא,
אֲנִי שׁוֹאֵל: אֵיךְ מְזַמֵּר הָאָסִיר
— וְלִבִּי זַכַּאי לִשְׁאֹל זֹאת —
אֲנַחְנוּ עוֹמְדִים מוּל חוֹלוֹת מַחֲנֶה בִּפְזוּרָתֵנוּ בְּשִׁיר
מַכִּיסִים אֶת פֶּרֶא־הַמִּדְבָּר
בַּחֲתֻנַּת הָאִינְתִּיפָאדָה שֶׁלָּנוּ
רוֹקְדִים דַּבְקוֹת בְּלִי־הֶרֶף
מַצִּיפִים אֶת הַמֶּרְחָב הַזֶּה בְּשִׁיר
אֲחוֹת נַפְשִׁי שֶׁלֹּא שָׁכַחְתִּי
אֲנִי רוֹאֶה אוֹתָךְ בִּכְלָאֵךְ יָפָה וַהֲדוּרָה יוֹתֵר
אַל תְּעוֹרְרִי אֶת חֲמוּלַת יוֹנַת הַבָּר
מֵאֲחוֹרֵי הַחַלּוֹנוֹת
כָּךְ שֶׁתַּמְשִׁיךְ בְּהֶמְיַת הַחֹרֶף:
דִּמְעַת עֵינֵךְ שׂוֹרֶפֶת אוֹתִי
כְּשֶׁנָּתְזָה
בְּטֶרֶם הִתְעַמְּקָה בְּמַשְׁמָעוּת הָאֲזִיקִים
הָיִיתִי רוֹצֶה לִרְאוֹתֵךְ כְּחִיּוּךְ
כָּךְ שֶׁאַנְצֵר יוֹרִיק מִדֶּשֶׁא וּמִמַּיִם
וְאָנוּ, לְלֹא הַמְּקוֹנְנוֹת,
נִקְבּוֹר אֶת מֵתֵינוּ
וּנְלַוֶּה אֶת הַהוֹלֵךְ לַכֶּלֶא,
אֶת הָעוֹמֵד זָקוּף עַל כֶּבֶשׁ הַגַּרְדּוֹם,
אֶת הַתָּלוּי עַל חֶבֶל הָאֵימָה,
בִּתְרוּעָה שֶׁל הַשְׁתָּקָה
אֲחוֹת נַפְשִׁי,

הָאֶשְׁאַל רַעֲבוֹנֵךְ כֵּיצַד בָּקַע
בְּקִרְבֵּךְ אֶת הֶהָרִים
כֵּיצַד זְמִירֵי שְׂפָתַיִךְ
קוֹרְאִים לַיָּמִים
כֵּיצַד תָּאֵי הַצִּנּוֹק מִתְעוֹרְרִים עִם הַזְּעָקוֹת
וְאָנוּ כְּאֶחָד?
הָאֶשְׁאַל, כְּשֶׁהַכֶּלֶא הוּא גַּן הַמְפוֹצָץ תּוֹךְ הָאֲוִיר
וְאָנוּ כְּאֶחָד?
הָאֶשְׁאַל כְּשֶׁהָאֲזִיקִים מַתְחִילִים בְּאַצִּילֵי־יָדַי
בִּקְצִיעוֹת
וְנִמְתָּחִים עַד חוֹבְקָם אֶת כַּפּוֹתַיִךְ
בְּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל כֶּלֶא הַנָּשִׁים??
אֵין דְּבָרִים
הַכֶּלֶא — חֵץ פּוֹגֵעַ בְּמִסְתְּרֵי־
הַלֵּב,
חוֹשֵׂף אֶת סוֹד הַזְּמַן הַמִּתְנַהֵל בִּכְבֵדוּת
הוֹסֵף אֶת זִכְרוֹן הַיַּלְדוּת, הָאַהֲבָה
לִמְתוֹק שֶׁבַּסִּיפּוּרִים,
כּוֹתֵב לָנוּ פֶּרֶק גַּאֲוָה,
הַכֶּלֶא הוּא קֶבֶר לְכָל הַדּוֹרוֹת
וּבְדוֹרֵנוּ — גַּן לַיְלָדִים אֲשֶׁר
הִגִּיעוּ מִשּׁוּלֵי הַקְּעָרוֹת
וְאָנוּ — בִּלְעֲדֵי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ —
גְּדֵלִים בַּמָּוֶת,
נוֹלָדִים בְּכָל מִלְחָמָה וָכֶלֶא,
מְשַׁלְּחִים אֶת יְלָדֵינוּ בְּמִדְבָּרִיּוֹת הַקְּרִיאָה

— וְהַכֶּלֶא, מִתְּקוּפַת שָׂרוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה,
דֶּרֶךְ הַנָּבִיא שֶׁפִּתְּתָה אוֹתוֹ זוּלַיְחָה
עַד נְוֵה תִּרְצָה, נוֹצַר
כְּדֵי לִשְׂרֹף אֶת הַגַּנִּים שֶׁבַּחֲוָה
אוֹ לַעֲצֹר אֶת הַסְּעָרוֹת וְהַנְּבִיאִים
אַף אָנוּ הִסְכַּנּוּ אֶת בָּתֵּי־הַכֶּלֶא לִמְצוּדוֹת
בֶּן סוֹאֲנוֹת שִׁמְשׁוֹת
וְאַף שֶׁאָנוּ רוֹקְמִים לִמְרוֹמִים,
אֲחוֹת נַפְשִׁי,
וְהָיָה כִּי תִּשְׁאֲלִי, אֲנִי עוֹדֶנִּי חַי
וְכֻלִּי גַּעְגּוּעִים לְעֵינַי וָמִיר
וְכֻלִּי נֶאֱמָנוּת.

החדא, אלעתאבא — סוגים של שירה עממית.
אלכרבלא — עיר קדושה בעיראק, בה הובסו תומכי צאצאיו של החליפה השלישי, עלי, בפני תומכי החליפה הרביעי, עוכסמאן, במאה השישית לספירה.
צהלה — הכוונה היא לצהלתו של הסוס.
זוליחה — ממשפחתו של הנביא מוחמד.
משולי הקערות — הכוונה היא לאגני ילודה, המושמים תחת ירכי היולדת.

מערבית: עדנה זהרי־דוידוביץ'.
עיבוד: אילן שיינפלד.

אלמתוכל טהא הוא יו"ר התאחדות המשוררים הפלסטיניים בשטחים. הוא משורר ועורך ספרותי של השבועון "אל עודה", שנסגר בהוראת השלטון. בתחילת האינתיפאדה נדון טהא למעצר מינהלי לחמישה חודשים, והוחזק באנצאר שלוש. לפני חודש נעצר שוב.

מבקר דו־פרצופי

א.ב. יפה

בתחום הביקורת הספרותית קיים לרוב פער בין ההבעה בכתב וההבעה שבעל־פה. ולא רק משום שהדיבור הוא תמיד ישיר, גלוי ובוטה יותר מן הכתיבה. בשיחה עם ידיד ירשה לעצמו המבקר לומר לעתים בדיוק מה שהוא חושב על סופר מסויים, על ספר זה או אחר, ולא יקפיד לדייק בניסוחים ובניואנסים, לא ינסה לאזן את משפטו ולא יחשוש שמא יצטטו את דבריו והוא יאלץ להגן עליהם. לכל היותר, ידאג המבקר להוסיף את הפסוק "אל תצטט אותי".

אני נזכר בשיחותי עם אחד ממבקרינו הותיקים, אדם רב נסיון ועתיר ידע, שבשיחות שבעל־פה נוהג להשמיע דברים קשים על סופרים מסויימים, עד כדי ביטול מוחלט, אך בבואו לפרסם עליהם מאמרים בעתונות הוא מעגל את הדברים, מרכך את הניסוחים, עד שלעתים לא נותר הרבה מפסקדינו הקטלני שבע"פ.

שיטה דומה היתה נקוטה אף בידי סָנְט בֶּב, גדול מבקרי צרפת במאה הי"ט. מאמריו היו תמיד מסוגננים להפליא, משפטיו השליליים מובלעים בתוך דברי שבח, קטילתו (כשהיתה כזאת) מצופה מתק שפתיים. אמנם, יודעי־דבר חשו תמיד מתי סָנְט בֶּב מחייב ומתי הוא שולל, אך לקורא מן השורה לא היו הדברים נהירים כל עיקר. וכך נוצרה אותה מסכת דו־ערכית, שיש הרואים דווקא בה את גדולתו של המבקר, שידע לומר הכל בלי לפגוע במבוקריו פגיעות ישירות והשכיל לגוון את משפטו ולהשאיר פתחי־חירום לנסיגה, כאסטרטג מובהק. אך, מן הצד השני קמו על סָנְט בֶּב גם מותחי ביקורת שטענו כי האיש היה אופורטוניסט ואפילו מוג־לב, שלא העיז לצאת בגלוי למאבקים אידיאולוגיים וספרותיים, והעדיף להיות צופה מן־הצד, זהיר אפילו כשהכל ידעו כי הוא עושה את מעשיו במידה לא מועטה של ציניות.

אך כנראה שלא לעולם חוסן. גם אדם כְּסָנְט בֶּב, שהתרגל לנקוט באותו סגנון זהיר במשך שנים, וכתב בצורה כזאת מאות מאמרים, חש צורך לקיים "רגע של אמת", לפרוק מעליו אותו עול של העמדת פנים, אותו מאמץ של "אמביגיואיטי". לשם כך רשם בפנקס מיוחד דברים שלא נועדו לפירסום, דברים גלויים ובוטים על אותם סופרים שסקר את פעילותם במאמריו, וקרא למחברתו זו בשם "מנות הרעל שלי". בפתח־דבר למחברת זו הוא רשם: "בדיוקנאות שציירתי היו שכחים מן השפה ולחוץ. הביקורת האמיתית — מופנמת, מוסתרת מאחורי השכבה החיצונית. תסחטו את הספוג והחומצה תדלוף מתוכו."

מחברת זו אינה כלולה בקורפוס הגדול של יצירת סָנְט בֶּב, המחזיק למעלה מעשרים כרכים, ובתוכו שירי־נעוריו, הרומן שלו "חדווה", הפיליטונים השבועיים שלו ("ימי ב' בשבוע"), הדיוקנאות הספרותיים וסיפרו "פורט רויאל". אך מדי פעם מתעורר אחד המו"לים ומוציא לאור מהדורה חדשה של "מנות הרעל", והעניין בספר זה מתחדש. כך קרה גם השנה, כאשר בית הוצאה של ז'וזה קורטי מפאריס פירסם את הספר בתוך הסידרה שלו "כתבים מן התקופה הרומנטית", שבמסגרתה הוציא עוד כמה ספרים שוליים מפרי עטם של קולרידג', ויליאם בלייק, ז'אן פול, סטיוונסון ואחרים. בשנת 1965 יצא הספר "מנות הרעל", בתוך הספריה המכונה 10/18, בצירוף מבוא מאיר־עיניים של אחד מגדולי החוקרים בני זמננו, אַנְרִי גייאמֶן, ומהדורה זו נמצאת לנגד עיני.

גייאמן אינו חוסך שבטו מסָנְט בֶּב. הוא מוכיח בהקדמתו לספר, כי גדול מבקרי צרפת היה בעצם סופר מתוסכל ואדם אומלל, וכל משפטיו הביקורתיים לא היו אלא מעשי נקמה באלה שהצליחו יותר ממנו. בימי נעוריו הוא ניסה ידו בשירה, אך היה רק "משורר תועה־דרך ומלא מרידות, שמעולם לא תפס — וראה בכך עוול משווע — כי לאמארטין, הוגו, ויני ומיסה האפילו עליו." כאדם היה חדל־אישים, פניו מכוערות וגופו רפה וכושל, ידוע־חולי, אכול שאיפות שלא נתגשמו. מה פלא, איפוא, שבכתיבתו הוא ביקש ליטול נקמה מכל אלה שהצליחו, שזכו להגשים את האמביציות שלהם, שזכו באותם הצלחות וכיבודים שלא נפלו בחלקו. ומה שלא העיז לעשות במאמריו בכתבי העת, עשה במחברתו הכמוסה במגירתו, שנועדה לפירסום רק אחרי מותו. כאן הוא מתיר רסן עטו, מתפאר בהישגים שלא היו ולא נבראו, מתיימר בהשפעתו על היוצרים שעליהם כתב, "קורע את המסווה" מעל פניהם של סופרים מוכרים, "חושף" את "גדולתם המדומה". למעשה, הוא מבקש בעיקר סיפוק לעצמו, פורקן לשנאותיו החסויות, ואינו מגלה אלא את קוצר־הראייה שלו ואת מידת השפלות שהיתה בו. כך אומר אנרי גייאמן, המוסיף: "סָנְט בֶּב היה צבוע ונהנה מצביעותו, שבכוחה יכול היה לשבח ספר זה או אחר בגלוי, במאמר המודפס, ולהשמיצו בפנקסיו שלא נועדו לפירסום בחייו". והחוקר־המפרש מוסיף כי אם אנו רוצים לדעת מה באמת חשב סנט בב, לפנינו רק דרך אחת: לעמוד על מה שהחליט להסגיר רק למחברתו החשאית.

אמנם הוא לא חס אף על עצמו, וב"מנות הרעל" אנו מוצאים גם דברים לא־נעימים שהוא מעיד על עצמו, אך אלה נבלעים בתוך שפע דברי השימצה שהוא תולה בבני דורו, ודווקא בגדולים ובחשובים שביניהם. בעקבות דברי שאטובריאן, שאמר שפעם כי היה רוצה להיפלט מחיי החברה, לחיות חיי בדידות כמו נזיר במערתו, מוסיף סָנְט בֶּב, שהוא אמנם רצה להיות שרוי בתוך תא, אבל בתא של תיאטרון...

גייאמן טוען כי לא רק מסיבות אישיות נטפל סָנְט בֶּב לכמה מחשובי הסופרים של צרפת, אלא גם מחמת קוצר המשיג. כאשר הוא נגע בדברים שהיו למעלה מכושר תפיסתו, נטה לשלול מהיוצר את הזכות להתנסות באותם נסיונות וביקש להפחית מערכו של היוצר, להורידו לרמתו שלו.

דבר זה בולט ביותר ביחס לוויקטור הוגו. בשנות נעוריהם היו השניים ידידי־נפש, עד שנפל ביניהם דבר ב־1833 ודרכיהם נפרדו. תחילה היסס סָנְט בב לכתוב במחברתו על הוגו. הוא רשם: "יהיה זה מעשה מביש ובלתי־נסלח מצדי לקדש מלחמה על הוגו ולהיכנס עמו בפולמוס. קיקרו אמר כי אין לך דבר מאוס יותר מן הפגיעה במי שהיית ידידו הקרוב..." ובמקום אחר הוא כותב באותו עניין: "בולינברוק, במכתבו לסוויפט, אומר כי לעולם לא יסלח לעצמו שהיה במשך שנים פתי שהאמין בידידו הארלי. אך — הוסיף הוא — מספיק ודי לדבר על ברנש זה, שאיני יכול לקרוע מעליו את המסווה ולהציגו כנוכל, בלי לגלות בעת ובעונה אחת את איוולתי שלי."

ואף על פי כן, מלאה המחברת דברים על הוגו. "הוגו — משורר שתפח והתנפח... הוגו — הרעשן הפינדארי הגדול ביותר... מלך ברברי צעיר... בתקופת 'שירי הנחמה' שלו ניסיתי לאלפו, אך לא הצלחתי ביותר...: כשרונו של הוגו נעשה משנה לשנה מחוספס יותר, אם לא המוני... יחסי עם הוגו הם עכשיו ברורים ביותר: אנחנו אויבים, אויבים בנפש, ושוב אין אנו רואים חובה לעצמנו לכבד מוסכמות של כבוד... ואשר ליצירותיו, אין דעתי על שירתו הלירית טובה כבעבר ולעולם לא אביע במלואו את יחסי השלילי למחזותיו...: הוגו הוא שרלטן ודקלאמאטור, והוא החל להאמין בדברי־עצמו..."

נראה כי השימוש בתואר "שרלטן" היה מקובל על סנטבב. הוא משתמש בו גם בכתבו על קוזן ("קוזן אינו אלא שרלטן בעל כשרון ופוחז גאוני"), ועל למארטין ("למארטין אינו אלא שרלטן שמקומו על הבמה ותפקידו להחניף לקהלו הנלהב. הוא ראשון בין השרלטנים הפוליטיים ותעשייני־הספרות").

ואולי כאן המקום להזכיר מה שסָנְט בֶּב כתב על עצמו בגוף שלישי: "ס.ב. אינו יכול לצייר דיוקן של מישהו בלי להכניס את עצמו לתוכו; גם כשהוא מתאר סופר מסויים תמיד הוא מצייר את דיוקנו־העצמי."

אך, הבה נמשיך לעיין ב"מנות הרעל" שלו. הוא נוהג להכליל וליצור קבוצות־סופרים שהוא מוצא להם תכונות משותפות. "למארטין והוגו הם משוררים חסרי רגישות בעצם, וכשהגיעו לגיל מסויים הם הפסיקו לשיר והחלו מפטפטים.": "יש מידה רבה של גסות בדמויות חזקות אלה הגוררות אחריהן המונים, וגם בכשרונם הספרותי של האנשים החזקים הוגו, לאמארטין, לַאמֶנֶה, ז'ורז' סאנד ואחרים."

לז'ורז' סאנד הוא לא הגה חיבה יתירה. הוא צירף אותה לכת של לַאמֶנֶה, ליסט, דידיה וכו', וטען שאצל כולם אין הוא מוצא אלא "זיופים, העמדת־פנים, גאווה ויומרות, הרגשות ורעשים שונים, מגיפה אמיתית..." בהזדמנות אחרת הוא מזכיר את ז'ורז' סאנד בכפיפה אחת עם מאדאם דיאגו, שתי סופרות שכתבו ספרים המבוססים על פרשיות אהבים שלהן זו עם ליסט וזו עם שופן; והן "הכפישו את שמם בפרטים מן המטבח ומחדר־המיטות. גברות אלה לא הסתפקו בכך שהרסו את מאהביהן וסירסו אותם, הן עושות בהם גם מעשי נתיחת גופות".

נשים סופרות היו תמיד פסולות בעיניו: "אילו היה לי ידיד צעיר והייתי רוצה להנחיל לו משהו מנסיוני, הייתי אומר לו: אהב אשה קוקטית, אדוקה בדתה, שוטה, זנונת או רוכסית. את אלה תוכל להצליח לחנך ולאלף. אך אם אתה מחפש אושר כלשהו באהבה, אל תנהל לעולם פרשת אהבים עם משוררת. אצלה לא תמצא נשמה, לכל היותר — כשרון."

על אלכסנדר דיומא כותב סָנְט בֶּב: "למרות כל המהומה שהוא הקים סביבו, אין הוא אלא סופר ממדרגה רביעית." ר. (ארנסט רנאן) הוא "הלניסט בעל ידע ובעל ערך", המשול בעיניו לאדמת טרשים המצמיחה אחת לשנתיים־שלוש שיח קטן. על פלֶטאן

(המשך בעמ' 18)

חז"ל והחשמונאים

צבי שוע

לפני ארבעים שנה כתב ג. אלון, זקן ההיסטוריונים של תקופת בית שני, את המסה "האם השכיחה האומה את זכר החשמונאים." מסה זו נכללה בספרו "מחקרים בתולדות ישראל א'" (הקבה"מ, תשמ"א). המסה עסקה ב"דיעה הרווחת בעולמם של חוקרים, שהחכמים והעם שעימהם, מימי בית שני ולאחר החורבן, השתדלו לשכח את החשמונאים ואת מפעליהם מזיכרונה של האומה [...] על ידי צנזורה פנימית וקיפול הנצחונות שנעשו על ידיהם ב'פכים קטנים' של ניסים ונפלאות. כיוון שלא יכלו חכמים לעקור את חג החנוכה בגופו, עמדו והמציאו טעמים אגדיים על מנת למחות את שם החשמונאים וגבורתם מזכרון האומה".

במסתו ביקש אלון לסתור את הטענה, לפיה ביקשו החכמים להכרית את זיכרם של החשמונאים ואת זכר עלילותיהם, משום "התעצמותם של הפרושים (דהיינו — החכמים) והעם עם אחרוני החשמונאים" (ה"צדוקים"), שלבשו איצטלת מלכים. בעקבות כך, טענו אותם חוקרים, התגבש יחס שלילי גם כלפי ראשוני החשמונאים, בבחינת "אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה."

בדיקת המקורות שקיים אלון העלתה, שיחסם של החכמים הפרושים למלכים החשמונאים לא היה אחיד וחד־משמעי כלל. לפיכך לא היה מקום להסקת מסקנות לגבי חנוכה. כלומר, אין ממש בטענה בדבר מיעוט דמותו של חגנו, ויבואו ויוכיחו הכתובים הלא מעטים בסיפרות חז"ל המזכירים אותו. אולם, כיוון שכל המובאות הללו דנות במצוות של נרות חנוכה בלבד, עדיין עומדת הקושיה בדבר השכחת מלחמתם של בני מתתיהו. כדי להפריך גם את העניין הזה הסתמך אלון על דברי הפסיקתא רבתי:

"וזאת החנוכה שאנו עושים זכר לחנוכת בית חשמונאי על שעשו מלחמה עם בני יוון אנו עכשיו מדליקין."

במקורות נוספים ניכרת גישה דומה. כך, למשל, במדרש על ויקרא כ"ו 44: "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם". אומר המדרש: "לא מאסתים — בימי כשדים, ולא געלתים — בימי יוונים שהעמדתי להם חשמונאי ובניו..." (בבלי, מגילה יא/1). למען הדיוק, הפסיקתא שאינה מתעלמת מבית חשמונאי, "שעשו מלחמה" — נערכה כמשוער כ־600 שנה אחרי מרד מודיעין. גם המדרש על "לא געלתים", המיוחס לאמורא הבבלי שמואל, הוא מאוחר יחסית — מן המאה השלישית לספירה.

קשה למצוא כיום מי שעדיין מחזיק בדיעה, לפיה בסוף ימי הבית השני היתה תהום פעורה בין מלכי בית־חשמונאי לבין החכמים הפרושים. בכל זאת לא עלה בידי אלון לבטל לחלוטין את טענת ההשכחה. על כך העיר פרופ' א"א אורבך (במאמרו — אסקיזים ויסורים בתורת חז"ל; ספר היובל ליצחק בער/תשכ"א): "נסיונו של ג. אלון לבטל את הדעה על כוונתם של החכמים להשכיח את זיכרם של החשמונאים ומעשיהם, אינו אלא אפולוגטיקה לאומית. עצם דלותן של העדויות ומיעוטן, שנאספו על ידי אלון ביגיעה רבה, על מאורע כה גדול בתולדות העם, היא ראייה תוכחת לכוונה זו." הנכון הוא, שבספרות חז"ל לא נמצאה ביקורת מפורשת על מחוללי מרד מודיעין, וממילא אין לצפות ממנה לתיאור מפורט של קרבות וכדומה. על כך העיר גם פרופ' יהושע אפרון, בסיפרו "חקרי התקופה החשמונאית" (הקבה"מ/תש"ם), בו כתב, כי "לשווא נחפש כאן תיאור תולדותיה של האומה באותם דורות במתכונת סדורה. רק זכרונות בודדים נותרו בה מימי הבית השני ורק ניצוצות פזורים בוקעים את העלטה." עיקרה של ספרות זו הוא שקלא וטריא בסוגיות של הלכה, בה ראו חכמיה את הלוז שבקיום היהודי אחרי אובדן העצמאות.

לעניין התיאור של תולדות האומה בתקופה זו, חשוב לזכור גם את האבחנה בין התלמוד הבבלי לתלמוד הירושלמי. "התלמוד הבבלי", לדברי פרופ' אפרון במאמרו "שני תלמודים — שתי דרכים" (עתמול 1986/65,51), מתאר את תולדות ישראל ממרד החשמונאים עד כשלון בר־כוכבא, מתוך מגמות פיוס עם השליטים הזרים והסתייגות ממלחמה ומרד [...] לעומת הירושלמי מבצבצת בתלמוד הבבלי עמדה סבילה קיצונית ואנטי־מהפכנית, הסתגלות עקיבה לנסיבות הגולה [...] ולאילוצי השיעבוד המתמשך [...] אין התלמוד הבבלי מזכיר מרידות יזומות כדי לא לחטוא ולא להחטיא בקילוס נסיונות מרידה במלכויות, או בהפרת איסור מפורש לדחוק את הקץ. אין (בבבלי) תנועות מהפכניות גורפות המונים, אין כיסופי גאולה, אין סיסמאות משיחיות, אין מנהיגות מעוררת להתקוממות."

חג החנוכה וגוויעת הישוב היהודי

דורות ספורים אחרי כינון חג החנוכה התחוללה מלחמת החורבן. כתוצאה ממנה נבלעה ארץ־ישראל הקטנה על ידי האימפריה הרומית האדירה. מכאן ואילך החלה תקופה רבת־סבל של גוויעה הדרגתית של היישוב היהודי, והלכה וגברה היציאה לפזורה. אמת, גם בזמנים אלה של דיכוי ורדיפות, ואולי דווקא בהם, נשאר חג החנוכה "חקוק תדיר בלב העם, מוקד לזכרונות רוטטים לערגון ולתקווה" (אפרון). אולם, קיומו גופא היה כרוך בסכנה.

על הסכנות שהיו כרוכות בשמירה על חג החנוכה ניתן ללמוד מעדויות המובאות במסורת הארצישראלית. כך, למשל, העדות שבספר 'איכה רבא', פרק א', מה: "טריינוס שחיק עצמות ילדה אשתו בליל תשעה באב, והיו היהודים מתאבלים (בצום לזכר לחורבן), והוא (התינוק) מת בחנוכה. אמרו זה לזה (היהודים): נדליק (נרות החג), או לא? אמרו: נדליק, ומה שיהיה — יהיה. אמרו (המלשינים) לאשתו של טריינוס: כאשר נולד בנך — היהודים הללו התאבלו, וכאשר מת — הדליקו נרות! שלחה ואמרה לבעלה: עד שאתה כובש ערי הברברים, בוא והכנע את היהודים הללו שמרדו בך... הקיפן, הוא ולגיונותיו, והרגן." כלומר, היה חשש כבר שהשלטון הרומי יפרש את הדלקת הנרות כביטוי לשמחת היהודים על מות בנו של המצביא הכובש השנוא, שהוכתר לקיסר לאחר מכן, וכיהן ככזה בין השנים 117־98 לספירה. יותר מכך, היהודים חששו שמא יפרשו את החג כהתרפקות על מסורת הגבורה של מורדי מודיעין. אם בכל זאת היו מוכנים למסור את נפשם על כך — הרי "גופה של אגדה מוכיח עד היכן זהירים היו במצוות חנוכה" — כדברי אלון על מקור זה.

בגירסת התלמוד הירושלמי לסיפור זה מובאת תוספת חשובה לענייננו: "אמר (טריינוס) לנשיה: נשמעות (מתמרדות) אתן ללגיונותיי! ואין — אני הורג אתכן! אמרו לו: (מארמית) מה שעשית באלה המונחים על הארץ, עשה גם בנו: עירב דמן בדמם, והלך הדם בים עד קיפרוס. באותה שעה נגדעה קרן ישראל, ועוד אינה עתידה לחזור למקומה עד שיבוא בן" (ירושלמי, סוכה א', נה/12, ה). הלקח שמשנן מקור זה באוזני שומעיו הוא, שרק עם בוא משיח בן־דוד, בשעה שיבחר האל להביאו, תזרח "קרן ישראל" מחדש. כלומר, עד אז אין סיכוי למאמצים לפרוק את עול השיעבוד ולקרב את הגאולה בפעולה כלשהי.

למרות אזהרות אלה היו אחרי מלחמת החורבן נסיונות אחרים להחזיר את "קרן ישראל" לגוררה כקדם. מרד בר־כוכבא היה רב־הרושם בין ניסיונות אלה. אולם, מרד זה וקרבנותיו הכבדים קירבו את היישוב עד עברי פי־פחת. עובדה זו משתקפת במסורת ארצישראלית אחרת, אף היא מזועזעת בדימוייה: "והיו הורגין בהם (במורדי בר־כוכבא) והולכין, עד ששקע הסוס בדם עד חוטמו, והיה הדם מגלגל סלעים משאוי ארבעים סאה, עד שהלך הדם בים ארבעת מיל [...] והלא (ביתר) רחוקה מן הים ארבעים מיל..." (ירושלמי, תענית ד' ה). למרות ההבחנה באופיו ה"גלותי" של התלמוד הבבלי, אין המקור הבבלי שלהלן שונה במהותו מן הלקח שמשמיע הירושלמי בעניין "קרן ישראל", העתידה לשוב ולזרוח רק עם בוא המשיח: "ג' השבועות הללו (שהשביע הקדוש־ברוך־הוא את ישראל) — למה? אחת — שלא יעלו (ישראל) בחומה (בכוח), ואחת — שלא ימרדו באומות העולם... ושלא ירחקו את הקץ" (בבלי, כתובות קיא/1).

אזהרה שקופה למדי, שלא ללכת אחר קנאותם של מורדי מודיעין במלחמה באלילות בארץ־ישראל, אנו שומעים גם בדבריו של רבן יוחנן בן זכאי, שחי בימי מלחמת החורבן ואחריהם: "אל תיבהל (תיחפז) לסתור במות גויים, שלא תיבנה בידך:

שלא תסתור של לבנים, ויאמרו לך — 'עשה של אבנים!' ויאמרו לך — 'עשה של עץ!'" (מדרש תנאים ע' 58). לדעת פרופ' אורבך, במחקרו "הלכות עבודה זרה והמציאות הארכיאולוגית וההיסטורית במאה השנייה והשלישית" (ארץ ישראל ה'/1958), אזהרה זו באה על רקע מעשה שהיה — נסיון יהודי בימי שלטון רומי התקיף להרוס מזבח אלילי. בעקבות כך מסר פילון (ב"על השליחות אל גאיוס"), באה פקודה קיסרית והטילה עליהם להתקין פסל מוזהב ויקר בבית המקדש. כך מצויין גם בספר החשמונאים א': "ויערכו חיל (מתתיהו ובניו) ויכו את הרשעים בקצפם... ויהרסו את הבמות..." (ב' 43־44).

איזכור מתתיהו ובניו בספרות חז"ל, בדרך אגב ובלשון קצרה, בכל זאת נראות לדעת רבים דלות ובלתי־הולמות את שיעור קומתם האמיתית. אולם, בעניין זה יש לקחת בחשבון את העובדה, לפיה עבר על הדורות הסמוכים לכינון חג החנוכה אחד המשברים המסוכנים ביותר לקיום העם מתולדותיו. קרוב לוודאי, שבנסיבות אלה ביקשו מנהיגיה הרוחניים של האומה למנוע התלקחות מחודשת של מרידות, ובאווירה זו מוטב היה להזכיר מעט ככל האפשר את גבורתם הלוחמנית של מתתיהו ובניו. כך יש להבין את נימת ההסתייגות ממעשיהם של מורדי מודיעין החשמונאים, לבל יראו בהם כבחינת "מעשה אבות — סימן לבנים", במיוחד בזמן של חורבן וכיליון.

מכאן ועד לקביעה שהחכמים — רובם ככולם — התכוונו להשכיח מכל וכל, המרחק הוא רב. יותר מכך, עם שקיעתם של זכרונות האימים במשך הדורות חזרה והופיעה ההתרפקות על גבורתם של החשמונאים, בפרט אצל הציבורות הרחבות של האומה. כמקביל, וביתר־שאת עם גוויעת היישוב בארץ ושיעבוד הגלויות, לא פסקו נשיאיו הרוחניים של העם לחזק את הגושפנקא ההלכתית של איסור "דחיקת הקץ". אגב, כפי שהעיד גדי יציב, במאמרו המאלף על הקהילות החרדיות השונות בישראל כיום, איסור זה עומד בקרב היהדות החרדית האנטי־ציונית במלוא תוקפו עד עצם היום הזה.

על פי העיון בסוגיה זו בילקוט חנוכה, שראה אור בימים אלה מטעם המחלקה לחינוך ותרבות של התק"ם והקבה"א.

חלון ראווה

ספר חדש בהוצאת ספרית הפועלים.

"גדולי העבר"

ט.ג'. רידי "גתה"; מאנגלית: סמדר ויוסי מילוא; הוצאת דביר, 1988

כתבנו כבר יותר מפעם אחת על ליקויי תקשורת בין המו"לים בישראל, המביאים לכך שכמעט בעת ובעונה אחת מופיעים בשתי הוצאות שונות ספרים על אותו נושא או על אותה אישיות, דומים בתוכן ובצורה, ולעתים אפילו אותו ספר עצמו, המוגש בשני תרגומים ובעטיפות שונות, לאחר שהושקעו במבצעי־התירגום־וההפקה מאמץ ומשאבים רבים. זאת, בשעה שיצירות גדולות וחשובות מצפות לגאולה בתרגום והיעדרן ממדפי הספריות שלנו הוא ממש בושה. בימים אלה ציינו במדורנו את הופעתם של שני ספרים ביוגראפיים עב־כרס על ליאונרד ברנשטיין.

סידרת־ביוגראפיות חדשה מוכיחה שהתופעה שהוזכרה לעיל עודה נמשכת. לאחרונה פירסם בית הוצאה "כתר" צרור ביוגראפיות של אנשי־שם וביניהם גליליאו גליליי וצ'ארלס דארווין. והנה, שניים מששת הספרים הראשונים בסידרה "גדולי העבר", המופיעה כעת בהוצאת "דביר", מוקדשים לדארווין ולגלילאו. אמנם, ספרים אלה אינם כתובים בידי אותם מחברים, אך הם דומים למדי במתכונתם ובהיקפם, ואף במגמתם הפופולאריזטורית. סידרת "גדולי העבר" היא גירסה עברית מתורגמת של סידרה אנגלית־מקורית באותו שם, של הוצאת־הספרים "אוקספורד יוניברסיטי פרס".

הספר על גתה דן בדמותו של גאון הספרות הגרמנית ובתכונותיו האופייניות ביותר. מחברו, ט.ג'. רידי, מסביר בפתיחה, כי בעולם האנגלו־סקסי הכל יודעים כי גתה הוא מענקי־הספרות של אירופה, אך מעטים יודעים למה, מלבד העובדה לפיה כתב את היצירה הנודעת "פאוסט". לא כך היה במאה ה־19, כאשר יוצרים ואינטלקטואלים אנגלים העריכו והעריצו את גתה — ואחד מהנציגים המובהקים של התקופה הוויקטוריאנית, קרלייל, אף טען כי הוא "החכם מכל אדם בימינו".

הספר משלב פרקי־חיים בתיאור עולמו היצירתי העשיר של גתה, ומתמקד במיוחד בשירה ובדרמה שלו, בתקופת ויימר ובתקופת איטליה בחייו, בעניין שגילה במדע, בסיפוק שמצא באהבה, וכן — בשירי־האהבה שלו, בנוסח־הקלסיציזם שלו, ובספריו "יסורי ורתר הצעיר" ו"פאוסט".

מרכז היקום

סטילמן דרייק: "גלילאו"; מאנגלית: עפרה יוגב; הוצאת דביר, 1988

ספר נוסף בסדרת "גדולי העבר" עוסק בגלילאו גליליי, המדען האיטלקי, בן המאה ה־17, שנאלץ להתכחש במשפט האינקוויזיציה לטענתו, לפיה השמש היא העומדת במרכז היקום ולא האדמה, כפי שגרסה הכנסייה.

בביוגראפיה שלפנינו, שנכתבה ב־1980, מתוארות תחנות בדרכו הקשה של גלילאו, שהיה מגדולי הלוחמים למען חופש המחקר המדעי בלי התערבות ותכתיבים של גורמים שלטוניים, במקרה זה הכנסייה. גם במאה העשרים קרו דברים מעין אלה, ועודם קורים. העונש שהוטל עליו, השפלתו והשתקתו בתקופה האחרונה לחייו, היו אולי סוף־פסוק בביוגראפיה שלו, אך הם אינם סוף־פסוק בשרשרת המתמשכת מאז ועד היום של מאבקים להבעה חופשית של דעות, להתפתחות ולתמורות בחשיבה ובהסברת החיים והיקום.

בספר פרקים על הרקע ליצירתו של גלילאו כמדען, על שנות בחרותו, על העימותים עם פילוסופים והעימותים עם אסטרונומים ותיאולוגים, על ההתנגשויות עם האינקוויזיציה ונסיונותיו להסביר את תגליותיו ואורחות־מחשבתו, על אשר עבר עליו בשנותיו האחרונות (הוא מת בראשית 1642), ועל חיבוריו העיקריים "מכניקה", "דיאלוג" ו"מכתב לכריסטינה".

מוצא המינים

ג'ונתן האווארד: "דארווין"; מאנגלית: סמדר ויוסי מילוא; הוצאת דביר, 1988

גם צ'ארלס דארווין, כמוהו כגלילאו, היה אנוס לעמוד מול השמצות, התקפות והתנגדות חריפה לתגליותו המהפכנית על האבולוציה של החיים, אשר חלה גם על האדם, בניגוד לאמונה התנ"כית שהיתה מקובלת בזמנו. למזלו של דארווין, הוא חי ועבד בתקופה אחרת, וחרב האינקוויזיציה לא היתה תלויה מעל ראשו. הוא יכול היה להמשיך במחקריו ולהתעלם ממתנגדיו, אף אם תורתו היתה נושא חוזר ונשנה למשפטים ולאיסורים.

מחבר הספר על דארווין, ג'ונתן האווארד, מרגיש כי אף בשנת המאה למותו, מעלים אנשים דתיים ספקות לגביה ומנסים להדותה. הוא, כדארוויניסט, מצא לנכון לכתוב ספר שיתאר בלשון פשוטה ובקיצור את תרומתו הגדולה של האיש למדע. עם זאת, הוא מצביע על היבטים בתורתו של דארווין, שהתפתחות המדע ביטלה או שינתה. יש כאן תיאור מועט של חיי דארווין ויותר על יסודות הדארוויניזם: הברירה הטבעית ומוצא המינים, הראיות לאבולוציה, מוטאציה ותורשה.

הוגה הדעות

לשק קולקובסקי: "ברגסון"; מאנגלית: עודד דגן; הוצאת דביר, 1988

הפילוסוף והמסאי הפולני הגולה, לשק קולקובסקי, השכיל לכתוב ספר מצוין על אנרי ברגסון. זאת, בעיקר בזכות יכולתו להגיש לנו בצורה תמציתית ביותר פרשנות על חטיבות שלמות, רחבות וגדולות, ולעתים גם קשות להבנה, במשנתו של הוגה־הדעות הצרפתי־היהודי. מרגשים במיוחד הם הפרטים המובאים כאן על קיצו של ברגסון, שחל אחרי עליית היטלר לשלטון בגרמניה. בצוואתו כתב, כי התכוון להתנצר ולעבור לחיק הקתוליות, אך לא יעשה זאת בגלל התגברות האנטישמיות ורצונו להישאר עם הנרדפים. בינואר 1941, בגיל 82, והוא איש דגול ונערץ, עמד זמן רב בתור כדי להירשם כיהודי בפאריס הכבושה בידי הגרמנים. אחר כך חלה בדלקת־ריאות ומת כיהודי.

קולקובסקי מציג תאריכים חשובים בחייו של ברגסון, ואז הוא פונה לעיקרי הפילוסופיה שלו, תוך הדגשת נושאים מרכזיים ונושאי־משנה: זמן וחומר תנועה, אינטואיציה ושכל, גוף ונפש, חיים וחומר, חברה ואמונות דתיות. כמובן, נדונות כאן סוגיות ברגסוניות טיפוסיות, כגון אנאלוגיות מרחביות, שני סוגי זכרון, עצמותה של התודעה, הישארות הנפש, הצחוק, דת שבטית ודת אוניברסאלית.

אבי הנסיך

קוונטין סקינר: "מקיאבלי"; מאנגלית: עפרה יוגב; הוצאת דביר, 1988

ביוגראפיה זו של ניקולו מקיאבלי מופיעה במהדורתה העברית זמן קצר לאחר שראה אור בתרגום עברי סיפרו החשוב ביותר, שהביא לו תהילת־עולם, "הנסיך". אין זה אלא מקרה, ששני הספרים הוגשו לקורא העברי בתאריכים סמוכים, אך אין ספק שהמעוניין יכול להיעזר בביוגראפיה לשם השלמת עיוניו ביצירתו של הפלורנטיני בעל המחשבה האנאליטית.

אפשר שלא הכל יודעים, כי מקיאבלי שלח ידו בכמה סוגי־כתיבה וכתב חיבורים שונים, אך בתולדות הספרות והמדיניות נזכר שמו בעיקר כמחבר "הנסיך" ו"השיחות". סקינר מציג את אישיותו היוצרת על רקע פעילותו כדיפלומט, יועצם של נסיכים, פילוסוף־החירות והיסטוריון של פירנצה — עד אשר סר חינו בעיני השליטים והוא הוגלה לאחוזת־אבותיו. אפשר שבכותבו ב"הנסיך" על אמנות־השלטון ואורחות־השליטים הוא לא שיער כלל, כי בשל הדברים אשר כתב יהיה שמו במרוצת־הדורות לשם נרדף לתככנות וחוסר מוסר בפוליטיקה.

דרך הגאולה

מייקל קאריתרס: "בודהא"; מאנגלית: עודד דגן; הוצאת דביר, 1988

האם אפשר לכתוב בצורה ממצה על בודהא והבודהיזם בספר בן מאה־וכמה עמודים קטנים? אמנם אי־אפשר, ומייקל קאריתרס, שכתב את "בודהא", מציין בהקשר זה: "לא ניסיתי להסביר את כל נפתולי הבודהיזם בספר קטן־ממדים זה. אני רק תיארתי את מהלך חייו של בודהא והבאתי את תוכן תורתו ומשמעותה. וכן ניסיתי להבהיר לקורא מדוע הצליח הבודהיזם להתפשט בקלות רבה כל־כך על־פני יבשות וכיצד שמר על מעמדו בהצלחה רבה כל־כך מאות בשנים".

הספר פותח בתקופת נעוריו של בודהא, נדוריו כקבצן ופרישתו, ועד לגיבוש תורתו שהיתה לדת.

מקום מרכזי מוקדש להבהרת המושג הבודהיסטי "ההארה" — כך כפי שהתרחשה הארה זו בחייו ובעולמו של בודהא. מכאן אל השאלה, המעסיקה במיוחד את המחבר: כיצד הפך הבודהיזם לדת השלטת באזורים המאוכלסים ביותר בעולם, במזרח הרחוק ובדרום־מזרח אסיה ואף חדרה בשנים האחרונות לארצות־המערב.

כמו בספרים הקודמים בסידרה "גדולי העבר" (פרט לאחד) גם ב"בודהא" יש מבוא בפתיחתו ומדורים של הערות, ביבליוגראפיה ומפתח־שמות בסיום.

מ.אבי־שלמה

מבקר

(סוף מעמ' 17)

אמר, כי "הוא נכנס לעולם הספרות כמו נמיה הנכנסת לביב שופכין, מיכ'אל'ס — כמו קיקלופ המקיש בקדירה."

תיאופיל גוטייה, ידידו של הוגו, זוכה אף הוא מידי סנט בב לתיאור שאינו מחניף ביותר: "יש לו הופעה די נעימה, אפילו אצילית, תסרוקת מריפה ריח בושם, חזיה ארומה, נשימה מבאישה; גם בשירתו, מאחורי הצבעים והצורות מאחוות־העיניים, ניכר תמיד הבלי־פיו המגעיל." ועל מאמריו של גוטייה הוא כותב כי נודף מהם "ריח של מטבח, ריחות של שומן שרוף."

לאמנה יצא אף הוא מתחת לעטו הארסי של סנט בב בשן ועין: "לאמנה הוא עבד לעטו: וזה אינו יודע אלא להיות אלים ומכריחו לציית לו." הוא מאוכזב מפרוספר מרימיי: "ציפינו ממנו למשהו מקורי וחריף, והוא הכזיב את ציפיותינו וחיבר רו'ח יבש וחסר־משמעות. מתוך פחד שלא להיגרר אחרי רטוריקה הוא הגיע לקיצוניות השניה — כתיבה שיש בה משום עקרות." ז'יל מישלה, ההיסטוריון, הוא בעיניו "אחד הסופרים המסואבים ביותר, המזיקים ביותר לבריאות הציבור ולמצב רוחו." מישלה הוא בעיניו אדם קפדן וחסר טעם, נטול כשרון טבעי, שרק בכוח ההתמדה והמאמצים הוא הצליח לחבר באורח מלאכותי דברים נלהבים ולוהטים...

גם בלזק הגדול אינו יוצא זכאי מלפניו: "אפילו ברומנים הטובים שלו הוא לא השתחרר מאותה מידה של שפלות ושחיתות שציינה את התחלותיו בספרות."

אין ספק כי סנט בב ביטא את עצמו ביתר כנות דווקא בפנקסים הסודיים שלו. כאן הוא לא שם מחסום ליצר הנקמנות שלו, להתפרצויות הרשעות שלו, לעורמתו. הפער שבין המבקר המקובל, המוגדר כ"אדם היודע לקרוא והמלמד אחרים כיצד לקרוא", לבין האדם הקטנוני, המתחשבן עם יריביו ועם ידידיו־לשעבר, הוא אמנם גדול. אך, אין להכיר את סנט בב כמות־שהוא בלי להביא בחשבון את שתי ההתגלויות האלה באישיותו.

Sainte — Beuve: Mes Poisons. Preface: Henri Guillemin. Bibliotheqe10/18

האינתיפאדה

(המשך מעמוד 16)

שיגיע גם אל מאבק נגד הכיבוש ובעד זכות ההגדרה העצמית של הפלסטינים. ככלות הכול, אי־אפשר לעסוק כל הזמן רק בבעיות של נישואין וגירושין — שהן חמורות ביותר כשלעצמן, אך לא מנעו עדיין איש מפתרון בעייתו בדרכי עקיפין — ובאותה עת לא להתייחס אל ענישה סביבתית, פיצוץ בתים לפני משפט, מעצר מנהלי ופגיעה בחרויות אלמנטאריות.

פורשים ומיואשים

טבעי ביותר שהתפתחותה זו של ר"צ הביאה אליה פורשים — אינטלקטואלים, חשוב לומר — כמו יוסי שריד ומרדכי וירשובסקי, זה מן הניהיליזם הנוסף של תנועת העבודה וזה מהליברליזם שנתבאש, משום שככלות הכול אין כבר בין השורשים הסוציאל־דמוקרטים הוורודים של יוצאי תנועת העבודה בשלביה השונים לבין השורשים הליברליים־אירופאים של וירשובסקי כדי להבדיל ביניהם, על רקע הדבקות של כולם בדרישות למדינת חוק, לשוויון בפני החוק, לכבוד האדם ולהדדיות בזכויות הלאומיות.

המיתרים שעליהם פורטת האינתיפאדה כאן שונים מאלה הפועלים על בוגרי המסורות הסוציאליסטיות למיניהן. ההומאניזם כאן לובש גוון יותר פורמאלי־לגאליסטי. אבל האפקט הסופי אינו שונה בהרבה. תחושתי היא, שרוב אלה שבאמת התעוררו והפכו רדיקאליים יותר בעיקר בעקבות האינתיפאדה שייכים אל הוואריאציה הזאת של תנועת העבודה. "השנה ה־21", למשל, היא ללא ספק תנועה שיש בה הן עבודה רעיונית של אינטלקטואלים מן השמאל והן פעילים מן השורה, שביתם הפוליטי הוא בעיקר בר"צ.

חשוב לזכור, אין מדובר כאן עדיין בצמיחתה של אסכולה מחשבתית ביקורתית חדשה, אלא רק על מערכות מתמוטטות, והתחלות של התפכחות. השורש העמוק, ההיסטורי, של התמוטטות התיאוריה הציונית־סוציאליסטית נעוץ הן בסתירות הפנימיות שבה והן באי־התאמתה הגוברת והולכת למציאות המתפתחת. בתיאוריה — האוניברסאליזם של הסוציאליזם נאלץ, בסופו־של־דבר, לסגת מפני הפרטיקולאריזם הלאומי של הציונות, והניב פתרונות תיאורטיים מוזרים. בפראקסיס — מציאות הסכסוך חייבה את העושים במלאכה להיזקק שוב ושוב למעש שאינו עולה בקנה אחד אפילו עם זנבה ההומאניסטי המקופל של התיאוריה. מלכתחילה, רעיון המדינה היהודית הסוציאליסטית־דמוקראטית היה חלום שאי־אפשר להגשימו. בדיעבד, ניסיון הגשמתו הביא לדחיקת רגליהם ולגירושם של הפלסטינים מאדמתם מכוח מציאות הסכסוך, ולא מתוקף נביעתו מהאידיאולוגיה.

עבור הימין, הכיבוש אינו מהווה בעייה. במערכות החשיבה שלו, ההיסטוריה של התקומה היהודית בארץ ישראל היא שרשרת של מאבקים לאומיים בין העם היהודי ובין העמים הערביים. מאבק זה עדיין לא הסתיים, משום שהציונות המלאה עדיין לא הוגשמה, ומשום שהערבים אינם מכירים בזכותה של הציונות להגשים את עצמה הגשמה מלאה. שום שאלה מוסרית רצינית לא עמדה ואינה עומדת על הפרק בהקשר זה. הכיבוש והדיכוי, ובתוך כך המאבק באינתיפאדה, הם חלק בלתי־נפרד משרשרת היסטורית ברורה ורציפה.

אבל עבור תנועת העבודה, השטחים הכבושים אינם לכאורה אלא קלף מיקוח להסדר שלום שיש בו בסופו־של־דבר (ושוב לכאורה, והיד נלאית) נכונות להחזיר שטחים רבים. כמובן, בינתיים צריך לשרור סדר, ואת הסדר צריך להשליט. תפיסה זו כלפי השטחים, בוואריאציות לא גדולות, היתה מנת חלקה של רוב תנועת העבודה. כל ניסיון של התייחסות למצב במונחים ריאליסטיים יותר נדחה כשמאלנות של יפי־נפש.

להיות אינטלקטואל בהקשר הפוליטי פירושו להתמודד עם פרשנות המציאות שבה חיה החברה של האינטלקטואל. פרשנות — הן בדרג ראשון, דהיינו "זוהי החברה וכך־וכך הוא הפירוש" והן בדרג שני, דהיינו "זהו הפירוש ואלה הם כלי־הפרשנות". פרשנות שאינה עוסקת בכלי־הפרשנות, שאינה מודעת לעצמה, שאינה ערה להנחות־היסוד המנחות אותה, מן הסתם גם אינה ערה כלל לעובדה שיש הנחות־יסוד כאלה, ושיש קשר ביניהן לבין הקביעות הנקבעות על בסיסן. יש היום תנאים אובייקטיביים טובים להתחדשות רעיונית של אלה שעולמם האידיאולוגי נסדק, או חרב. האינתיפאדה התמסדה והפכה לדרך הקיום הפלסטיני אל מול משטר הכיבוש הישראלי.

הכרזת המדינה הפלסטינית עולה בקנה אחד עם פיתרון פוליטי שפוי, הולכים ונרקמים קשרים והבנות בין פלסטינים לישראלים שאינם מוכנים להוסיף ולדחוק הצידה את ערכי הקיום האנושי שלהם מפני חלומות תקומה ציונית שעוד עתידה להתרחש. התחדשות מחשבתית דרושה, אבל העיון הר"צ־י מפגר היום אחרי נטיית הלב הפוליטית שמסתמנת בחלקים שוחרי־שלום בתנועת העבודה, משום שהתחדשות כזאת חייבת לקום על איכויות חדשות, תואמות יותר את מציאות הקיום הישראלי. ההומאניזם של הציונות־הסוציאליסטית היה בר־קיום לא מכוח עצמו, אלא מכוח המיתודה הסוציאליסטית שנשאה אותו. היום, חידלון במיתודה זו גורם לכך שההומאניזם של תנועת העבודה הוא הומאניזם המובל קדימה בעיקר בכוח הרגש וההתרגשות. הומאניזם כזה הוא משולל תשתית מוצקה. התחדשות רעיונית שמאלית בישראל, היונקת מן המציאות, תצטרך לחזור ולהיות סוציאליסטית.

מאמר זה מתפרסם בגליון דצמבר של „שמאל", בטאון שס"י, שמאל סוציאליסטי ישראלי.

דורית קדר ■ תערוכות

איזה מבנה יפה

הגלריה האוניברסיטאית לאמנות על־שם גניה שרייבר, תל־אביב

השבוע נפתחה בתל־אביב הגלריה האוניברסיטאית לאמנות על שם גניה שרייבר. לפני הדיון בדברי הפתיחה, שיש בהם סמליות מרובה, בעיקר בימים אלו, נתעכב על מבנה הגלריה עצמה.

הבניין היפהפה תוכנן על־ידי הארכיטקטים כרמל ומיכאל חיוטין ודן איתן ועדי גושן.

על אף הממדים הלא גדולים של הגלריה, בכל זאת מושגת תחושת מונומנטליות חזקה, המלווה בזיקה אל האנושי — דווקא בגין הממדים הלא מופרזים. סממן זה עשוי להוות מוטו לדרך שבה הצופה יחווה את המבנה — חוויה המתממשת בצורה האופטימלית, אך רק בד בבד עם הבנת הצופן הדיאלקטי שמאכלס המבנה. הדיאלוג בין החלקים הארכיטקטוניים יוצרים דיאלוג שנוצר בין היפוכים המשלימים זה את זה: צורות מעוגלות לעומת צורות מלבניות, כאשר הצורה המעוגלת חובקת את רעותה ויוצרת הרמוניה של ניגודים.

הרמוניה זו מתעצמת בגין הצבע השונה שניתן לכל צורה, כאשר המלבן מסמל יותר את המימד הרציונלי המתקשר למדעים מדוייקים, ליכולת מדעית ואנליטית, ועל כן עיצובו נעשה על־ידי אריחים בוהקים בעלי קווי מיתאר מפרידים שחורים. זהו איזכור ליכולת המתכננת, להתפתחות החשיבה המתועשת. כל אלו מוצבים בעימות עם הצורות היותר ערבסקיות שנצבעו בוורוד בהיר. הוורוד, כמו הערבסקה המשוחררת והלא מותחמת, מקורבים על כן לאדמה, לאנרגיות היותר אינטואיטיביות ויצירתיות.

השוני שבצבעים מתלווה כאמור לעיצוב השונה — התחמה המתקבלת על־ידי אריחים, לעומת זרימה חופשית. ההנגדה מרמזת על דיאלקטיקה שבין הסטטי והדינמי, אי־תנועה ותנועה בפוטנציה.

יסודות הסטטיות והדינמיקה, הנראים בחזית החיצונית של הבניין, מאפיינים גם את הפנים ואת היחס שבין פנים הבניין לחיצוניותו. הפנים משמש הד לחוץ, על־ידי השילוב של צורות מעוגלות וצורות מלבניות, המהוות מעין מראה לשתי צורות חשיבה: התבוננות (קונטמפלציה) פעילה והתבוננות סבילה. זו האחרונה היא היכולת להסתכל ולראות, לעכל את הנראה, לחקור וללמוד אותו וגם להפנימו, בשעה שההתבוננות הפעילה מסמלת את היכולת שיודעת לערוך סינטזה בין הנקנה מבחוץ לבין הנברא על־ידי האני היוצר, היכולת. זו גם היכולת להחצין את הבריאה החדשה — תוצר משילוב של החוץ או הריאליה והאני של היוצר.

קונטמפלציה פעילה לצד סבילה באות לידי ביטוי גם בחללי תצוגה סגורים ומכודדים יותר, לעומת חללים שנפתחים אל החלל המרכזי (ראה שילוב מעניין בין פתיחות לסגירות גם במרכז פומפידו).

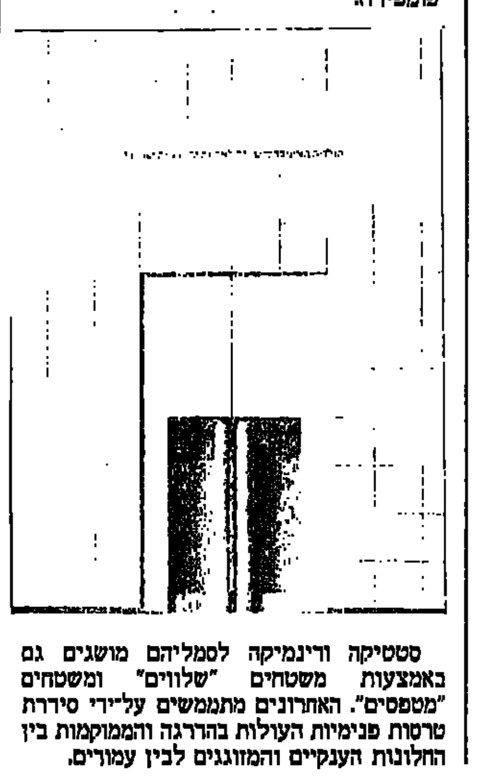

סטטיקה ודינמיקה לסמליהם מושגים גם באמצעות משטחים "שלווים" ומשטחים "מטפסים". האחרונים מתממשים על־ידי סידרת טרסות פנימיות העולות בהדרגה והממוקמות בין החלונות הענקיים והמזווגים לבין עמודים.

הטרסות הפנימיות מהוות המשך לטרסות החיצוניות, הנשקפות מבעד לחלונות הזכוכית הענקיים. פנים וחוץ יוצרים המשכיות, שאף היא תורמת לדינמיקה מסויימת, להיעדר התחמות — לפחות מהיבט אשלייתי. הטיפוס בפנים, המשתקף בקווי טרסות של הגן בחוץ, משתקף גם במעין טיפוס של המבנה עצמו על התלולית הטופוגרפית. כך נוצר מצב שהכל משתתפים בעלייה — הן פנים הבניין, הן חוץ הבניין והן עיצוב הגינה.

הניגוד של סטטי לעומת דינמי עשוי אף להשתקף במתח שבין גורמים של עיצוב מודרני לגורמים מבניים, המאזכרים, ללא עוררין, ארכיטקטורה קלסית. כך הפודיומים הפנימיים, העמודים עצמם הנראים כגירסה מודרנית לעמודים הדוריים המאוזנים, וכך ההליכה אל תוך פנים הבניין לשם מציאת אולמות התצוגה, כאילו היו משכן סודי של האלים, משכן המוזות המודרני. כל אלו קושרים את המבנה, על האסוציאציות, לעבר. לעומתם, החומרים עצמם, כמו הבטון הפשוט או האריחים המתועשים וחלונות הזכוכית הענקיים, מהווים יסודות מודרניים שאינם מנסים להסתיר את החומר מהם נוצרו.

גם התאורה היא הד לדיאלקטיקה השוררת כאן. בחלל המרכזי היא כאילו מתפזרת ממוקד אחד, בשעה שהתאורה בחללים הסגורים מאופקת יותר ונעשית בצורה סדירה.

ניגוד נוסף הוא הפונקציונליות לעומת היסוד הקישוטי. הללו הולכים בד בבד ומסמלים את היות המוזיאון המודרני מבנה פונקציונלי לאיכלוס מוצגים — וגם מוצג מוזיאוני לשמו. הארכיטקטים שיוו למוזיאון זה תכונות פיסוליות חזקות. כך, לדוגמא, העמוד הענק הכחול, המסמל את הכניסה הראשית, או הפיסוליות שבשני עמודים סגולים משמאל לכניסה. אם העמוד הכחול בכל זאת רוצה לסמל את הפתח האמיתי, הרי העמודים הסגולים משחזרים פתח אשלייתי ואפילו מעין ספסל למרגלותיו, שכבר מרמז על המבנה הפנימי.

כנראה שלא בכדי נצבעו העמודים בכחולים ובסגולים. אם הלבן מסמל את הרציונליזציה, כוח האנליזה, התיעוש והמדעים — הרי הוורוד מייצג את האדמה, כאשר הכחולים והסגולים כנראה באים לרמז על המוזות, השמיים והרוחניות שבסגולים. כך משמש לפעמים הצבע כמגדיר צורה, כמו באריחים, כמגדיר מסה או כסמל לשמו.

ואם שני העמודים הסגולים, במבניהם, כבר מרמזים על הפנימיות, הרי המערכת של שתי הדלתות הענקיות של הכניסה משלבת מבחינה אשלייתית את החוץ והפנים. הקו הישר של הדלת החיצונית והקו המוסט מעט של הדלת הפנימית יוצרים זווית ראיה מצויינת, שדרכה ניתן לראות את פנים החלל וגם את ההשתקפות של החוץ לתוך יחידה ויזואלית אחת.

כדאי אולי לסיים את הסקירה על המבנה הנפלא בציטוט מן המסה המאלפת מאור של ד"ר מיכאל חיוטין, מתוך הקטלוג הראשון של הגלריה:

"אדריכל ניזון מבנק האינפורמציה והתחושות האידיסופי, שנאגר במוחו ועיצב את תרבותו; מהשפעת האמנויות הפלסטיות והאדריכלות מכל התקופות ומכל הזרמים, האהובים עליו והנדחים על ידו, כמו גם מהשפעת הטבע והבנייה האינטואיטיבית; מההתפתחות הטכנולוגית והמדעית, כמו מהספרות, מהשירה ומהמוזיקה, וכל הרבדים של התרבות האנושית, וגם בזה אין די. החלטותיו של האדריכל נקבעות על פי תנאי השטח, הסביבה והמבנה, תרבות ותעשיית הבניה המקומית, חוקי הבניה והרישוי, סטנדרטים, זמינות חומרים ומחירים, פרוגרמה, רצונותיהם של בעלי הדעה וגחמותיהם, בעיות כלכליות ותקציב, ועוד מרכיבים אין־ספור הפועלים בפוליגון הכוחות המאוזן את תהליך התכנון. ולאחר כל אלה, אם התמזל מזלו ועמד לו כשרונו והמוזות ניצבו לרצותו, יצלח בידיו לברוא מעשה אמנות מתוך התוהו ובוהו".

האדריכלים, שהתייעצו עם פרופ' מרדכי עומר, אוצר הגלריה האוניברסיטאית, אכן הקימו בניין נהדר, יפהפה, מלא השראה ותרבות. ואולי בניין זה, כמו התערוכות שיאכלסו אותו, יהווה את הדרך, שהיום, יותר מתמיד, יש ללכת בה, על מנת למנוע הקצנות חברתיות ופוליטיות וקנאה דתית ולאומית — כמו שקורה היום.

אולי האינטרדיציפלינה שבין מדע לבין תרבות, בין לוקליות לאוניברסליות, בין צורך בהחצנה וצורך בהפנמה, יאותתו חזק, כי זו הדרך היחידה ללכת בה.

דני ורט ■ קולנוע

אלגוריה עשויה היטב

„כרוניקה של מוות ידוע מראש", קולנוע גת, תל־אביב

פרנצ'סקו רוזי (היום בן 66) הוא אחד מחשובי הבמאים של הקולנוע האיטלקי הפוסט־ניאוריאליסטי. שורשיו של רוזי בניאוריאליזם, הוא היה עוזר במאי ויסקונטי („האדמה רועדת", „בליסימה") וגם בסרטיהם של לוצ'יאנו אמר, מריו מוניצ'לי ואנטוניוני. בסרטיו עיצב רוזי סגנון יחודי וטיפל בקשת נושאים קרובים זה לזה בדרך כלל, הוא השתמש בסגנון כמו־תעודי, דמוי רפורטזה עיתונאית, הוא טיפל בדמויות היסטוריות או בפרשיות מוכרות בסרטים כמו „סאלבאטורה ג'וליאנו", „ידיים מעל העיר", „פרשת מאטיי" או „לאקי לוצ'יאנו". גם כשעיבד יצירות ספרות בסרטים כמו „אדם במלחמה", „גוויות מפוארות", „ישו עצר באבולי" או „שלושה אחים" לא נעלמה מהם מודעתו הפוליטית הישירה והקשר המיידי להתרחשויות חברתיות באיטליה. רוזי היה תמיד ער להתפתחויות הפוליטיות בארצו — מאבקים בין שמאל לפאשיזם, טרור, רציחות על רקע פוליטי, סיאובן הביורוקרטי של המערכות הממשלתיות או המשפטיות. דומה כי עתה, החליט רוזי לוותר על הקולנוע הפוליטי המובהק לטובת עיבודים כמו האופרה „כרמן" או הסרט הנוכחי „כרוניקה של מוות ידוע מראש", המבוסס על יצירתו של גבריאל גארסיה מרקז. אומנם ראייתו החדה של רוזי את התהליכים החברתיים לא נעלמה מעיבודיו אלה, אבל מעצם היות „כרמן" סרט תקופה ו„כרוניקה" מתרחש אי־שם בארץ דרום־אמריקנית דמיונית, אין כאן הקשר המיידי למציאות פוליטית, אלא יותר מעין אלגוריה שניתנה בכלליות.

מבחינת הנושא של „כרוניקה", שהוא חקירת מקרה מוות שאירע בעבר, הרי הוא אותו נושא שהעסיק את רוזי באחדים מסרטיו החשובים בעבר — זה די מזכיר את ההתחקות אחר מותו של השודד־מהפכן הסיציליאני ב„סאלבאטורה ג'וליאנו", את החקירה עתונאית במהלך „פרשת מאטיי" או את תהליך החקירה אחרי רציחת השופטים ב„גוויות מפוארות". אלא שהעובדה שהסרט מבוסס על מרקז מרחיקה אותו, כאמור, מאותנטיות, והוא מכיל יותר איכויות מיסטיות ופולקלוריסטיות מאשר נגיעות פוליטיות ישירות.

לא נעלם מסרט זה מגע האמן של רוזי. הבמאי הוותיק עמד על כך שסרטו יצולם באתרים אותנטיים והוא אכן צילם אותו בתנאים קשים ביותר בקולומביה. יש בסרט סצנות נפלאות, אפילו כבר בראשיתו, כשהוא מצלם את שובו של הרופא כריסטו בדויה (שמגלם אותו ג'יאן מריה וולנטה, השחקן האיטלקי הוותיק ששיתף פעולה עם רוזי ב„פרשת מאטיי", „לאקי לוצ'יאנו" או „ישו עצר באבולי" ושמו קשור קשר אמיץ עם סרטים איטלקיים פוליטיים), כשהוא ניצב על גבי ספינת נהר המתקרב אט אט אל עיר הולדתו. על צילומי האווירה הנפלאים הללו אחראי גם הצלם האיטלקי המצוין פסקולינו דה סאנטיס, מי שעבד עם במאים כמו ויסקונטי, לוזי וברסון, וצילם עבור רוזי עשרה מסרטיו (רוזי בעצם העניק לו הזדמנותו הגדולה הראשונה כשהעבירו ממעמד של מפעיל מצלמה לצלם ראשי בסרט התעודה „רגע של אמת"). בדויה שב לעיירה, שבה עשרים ושבע שנים קודם נרצח חברו הטוב סאנטיאגו נאסר. בדויה מבקר בבית הקברות שם קבור נאסר, וצילומו נשקף אליו מהמצבה. הוא נפגש עם האנשים השונים שהיו קשורים לפרשייה. בעצם מדובר ברצח שהכל ידעו עליו מלבד הקורבן המיועד ואיש לא עשה על מנת למנוע אותו.

הסיפור, שנחשף בפלשבק, מספר על בואו לעיר של צעיר זר עתיר ממון, באיארדו סאן רומן המחפש אחר כלה מתאימה. נדמה לו שמצא את בת זוגו האידיאלית בדמותה של אנחלה. הוא מצליח לשכנע את בני משפחתה שתתן לו את ידה בברית נישואין. בליל הכלולות מסתבר לו שהיא אינה בתולה והוא שולח אותה חזרה לביתה. אחיה התאומים של אנחלה נשבעים לחסל את סאנטיאגו האחראי לקלונה של המשפחה.

מה משך את רוזי לעבד את סיפורו של מרקז מלבד העובדה שבה הוא מזכיר את עלילות מותחניו הפוליטיים — לא כל כך ברור. האם היה זה האופי הלטיני, האלמנטים המצ'ואיסטים של החברה הדרום־אמריקנית, הכוח של אמהות המשפחה, או אולי הסיפור על האהבה הגדולה שאינה מתמוגגת משך כל השנים, גם כשהאוהבים מזדקנים, אבל מחדשים את אהבתם כשהם כבר בגיל העמידה? אחדות מהבחירות של רוזי נראות תמוהות.

רוזי השתמש כאן בצוות שחקנים בינלאומיים, ביניהם וולונטה, לוצ'יה בוזה ואורנלה מוטי (אנחלה) האיטלקים, אירן פאפאס היוונייה, אנתוני דלון (בנו של אלן דלון) ואלן קוני הצרפתים ורופרט אוורט (באיארדו) הבריטי. מדוע הזר בעל השם הספרדי הוא דווקא דובר אנגלית ולבוש כקאובוי אמריקני? מדוע בדויה הוא היחיד שהזדקן ומגולם בידי שחקן אחר בעוד כל היתר מגולמים על־ידי אותם שחקנים, כולל צמד האוהבים אנחלה ובאיארדו שכמעט ולא השתנו משך אותם שלושה עשורים מלבד כמה שערות שיבה צבועות שנוספו להם? לעומת אותן תמיהות קשה להתכחש ולהישאר אדישים לעוצמתן של אחדות מהסצינות בסרט, כמו, למשל, סצינת הרצח של סאנטיאגו והתאספותם של התושבים סביב גוויתו המוטלת בכיכר העיר, שמזכירות את הקולנוע של רוזי במיטבו. □

אורנלה מוטי ב„כרוניקה של מוות ידוע מראש"

תל-אביב

אסתר נשר הברזל 2
יום ו' 10.00, 12.15
שבת 7.30, 9.50
חול 5.00, 7.30, 9.50

אורלי צא וראה
יום ו' 9.45, מוצ"ש 7.00, 9.35
חול 4.30, 7.00, 9.35

אלנבי
דמיין – ג'ון לנון
מוצ"ש וחול 7.30, 9.40
חכמת רחוב
חול 5.00
התפוז המכני
שבת 13.00
מרד הנעורים
שבת 15.00
חכמת רחוב
שבת 17.00
הלוחם בדרכים
שבת 24.00
יום ה – 23.30 נוספרטור

בית ציוני אמריקה
קזבלנקה
יום ו' 14.30
מסע לקיתרה
מוצ"ש 19.00, 21.30
א, ב, ג, ה, 16.15, 19.00, 21.30
סרט אילם
מוצ"ש 24.00
הרולד ומוד
יום ה' 24.00

בן יהודה
וילו והנסיכה
יום ו' 9.45, 12.10
מוצ"ש 7.15, 9.45
חול 4.30, 7.00, 9.30
יום ו' 11.00
יום א' 11.00 בבוקר

צוותא לתרבות מתקדמת

„צוותא" רמת-השרון
ליל שבת, 9.12.88, שעה 22.00 המופע – „טוב נבוט בעד ארצנו". בביצוע יהונתן גפן וגני תמיר.

ליל שבת, 16.12.88, שעה 22.00 תיאטרון הסמטה מציג – „סטיות מיניות בשיקאגו".

מוצאי שבת, 17.12.88 שעה 21.00 „ארטיסטים" מופע בידורי בביצוע – קובי אסף וצביקה פישזון.

„צוותא" ראשון לציון
מוצאי שבת, 10.12.88 שעה 21.00 „ארטיסטים". מופע בידורי בביצוע קובי אסף וצביקה פישזון.

ליל שבת, 16.12.88 שעה 21.00 מופע של הזמרת רבקה זוהר.

„צוותא" חיפה
מוצאי שבת, 10.12.88 שעה 21.00 מופע חדש – „גרשווין". הערב מוקדש למלחין היהודי-אמריקאי ג'ורג' גרשווין. רמי בר-ניב – פסנתר ינגן את „הרפסודיה בכחול" והפסנתרנית-הזמרת – גיני רבין בתכניתה – „ג'ורג' וג'ני".

יום שני, 12.12.88 שעה 21.00 **התשלכות של ועידת אלג'יר.** בהשתתפות מרצים מאוניברסיטת חיפה – ד"ר יוסף נבו, ד"ר אילן פפר, ד"ר יורם נמרוד ואחרים. הערב ביוזמת „שלום עכשיו".

מוצאי שבת, 17.12.88 שעה 21.00 **תשואות ראשונות ב„צוותא".** בערב ישתתפו אמנים הנמצאים בראשית דרכם בתחומי הזמרה, המוסיקה, הספרות, השירה ואמנויות פלסטיות. מנחה הערב – גבי זוהר.

יום שני, 19.12.88 שעה 21.00 **הגבול לציות – אסירי מצפון,** או ערב בנושא אי השירות בשטחים בהנחיית סיני פתר – מתיאטרון נוה-צדק. בהשתתפות: דב ירמיה – פתיחה, פרופ' ישעיהו ליבוביץ – הרצאה מרכזית, ד"ר עזמי בשאר – מרצה מאוניברסיטת ביר-זית – עדות מהשטחים. בתכנית האמנותית – המשורר נתן זך יקרא משיריו, שחקנים מתיאטרון נוה-צדק בקטעי משחק, השחקנית – ליאורה ריבלין, זמרות וזמרים. לסיום שאלות ותשובות מהקהל.

„צוותא" כפר-סבא
ליל שבת, 9.12.88 שעה 21.00 (באולם במועצת הפועלים) **מסיבת חנוכה** בהנחיית חיים קברטו והזמרת ענת לבנון.

גת
מוות ידוע מראש
יום ו' 10.00, 12.15
מוצ"ש 7.30, 9.50
חול 5.00, 7.30, 9.50

גורדון
החגיגה של באבט
יום ו' 14.30
מוצ"ש 19.30, 21.45
חול 17.00, 19.15, 21.30

דקל
ביג
מוצ"ש וחול 7.10, 9.35

דרייב אין
פרסידיו
יום ו' 10.00
מוצ"ש 7.30, 9.30 + חול
סקס
יום ו' 12.15,
מוצ"ש + חול 12.00

הוד
מארח השדים
יום ו' 9.45, 12.00
מוצ"ש 7.15, 9.30
חול 5.00, 7.15, 9.30

לימור חדש
סהרורי
יום ו' 10.00, 12.00
שבת 7.15, 9.30
חול 5.00, 7.15, 9.30

פאר
טובעים במספרים
יום ו' 22.00
מוצ"ש 19.10, 21.35
חול 16.30, 19.10, 21.35

מוזיאון ת"א
קיץ אצל סבא
מוצ"ש 19.15, 21.30
חול 16.30, 19.15, 21.30

טיילת 1
מרדף חצות
יום ו' 9.45, 12.10
מלחמה ושלום
מוצ"ש 7.00
חול 2.30, 7.00

טיילת 2
הקלות הבלתי נסבלת של הקיום
יום ו' 9.45
מוצ"ש 5.45, 9.15 + חול

טיילת 3
מוסקבה בוערת
יום ו' 9.45
מוצ"ש 7.15
חול 3.00, 7.15

פריז
אנה
יום ו' מוצ"ש 7.15, 9.30
חול 12.00, 14.00, 16.00, 19.15, 21.30
נישואין ללא מכס
יום ו' 16.30
מונטי פייטון – משהו שונה לגמרי
יום ו' 24.00
שבת
11.00 סוזאן סוזאן
13.00 לחיות או לא לחיות
15.00 מבט אחר
17.00 מונה ליזה
23.30 פריץ החתול

חן 1
מת לחיות
יום ו' 10, 12.15
שבת 7.25, 9.55
חול 5.00, 7.25, 9.55
תקלה מופלאה 2
שבת 11.00 בבוקר
שישי 11 בבוקר
יום א' 10.30, 12.30, 2.30

חן 2
טאי פאן
יום ו' 10.00, 12.15
שבת 7.25, 9.55
חול 5.00, 7.25, 9.55
השועל והכלבלב
שבת 11 בבוקר
יום ו' 11 בבוקר
יום א' 10.30, 12.30, 2.30

חן 3
תקלה מופלאה מס' 2
יום ו' 10.00, 12.15
שבת 7.30, 9.50
חול 5.00, 7.30, 9.50
חברי הדרקון אליוט
שבת 11.00 בבוקר
יום ו' 11.00 בבוקר
יום א' 10.30, 12.30, 2.30

הבימה התיאטרון הלאומי
מחר, מוצ"ש, 10.12
סאלח שבתי: 20.30
גן הדובדבנים: 20.30
יומנו של מטורף
הבימרתף: 20.30

חן 4
לסניור באהבה
יום ו' 10.00, 12.15
שבת 7.30, 9.50
ספר הג'ונגל
ב-ח 11.00, 2, 5, 7.30, 9.50

חן 5
בוקר טוב וייטנאם
יום ו' 9.55, 12.30
שבת 7.30, 9.50
יום א' 5.00, 7.20, 9.50
החל מיום ב' 11, 2,
דמבו הפיל המעופף
5, 7.30, 9.50
שבת 11.00 בבוקר
יום ו' 11.00 בבוקר
יום א' 10.30, 12.30, 2.30

לב 1
יום שני הסוער
יום ו' 10.00, 12.15
שבת 9.45, 7.45
חול 2, 5, 7.45, 9.45
יום א' 11.12, 11.30 בבוקר

לב 2
החיים הם נהר ארוך ורוגע
יום ו' 10.00, 12.00
שבת 7.45, 9.45
חול 2, 5, 7.45, 9.45
יום ו' 11.30 בבוקר, 13.30
יום א' 11.12, 11.30 בבוקר

לב 3
בגלל המלחמה ההיא
יום ו' 11.30, 13.30, 22.00
שבת 7.45, 9.45
חול 2, 5, 7.45, 9.45
יום א' הקרנה נוספת 24.00
רנט ומירבל
יום ו' 9.12, 24.15

לב 4
הנסיכה הקסומה
יום ו' 10.00
שבת 7.45, 9.45
חול 2, 5, 7.45, 9.45
יום א' 11.12, 11.30 בבוקר
קומץ עפר
יום ו' 9.12, 24.15

שחף
מרדף חצות
יום ו' 9.45, 12.10
מוצ"ש 7.00, 9.30
חול 4.30, 7.00, 9.30

תכלת
בירד
מוצ"ש וחול 6.00, 9.00

תל-אביב
מפקד המחלקה
יום ו' 10.00, 12.00
שבת + יום א' 7.15, 9.30
ב'-ה' – 5.00, 7.15, 9.30

רמת-גן

גן 1
מת לחיות
יום ו' 9.50, 12.15
מוצ"ש 7.25, 9.50
חול 5.00, 7.25, 9.50
תקלה מופלאה מס' 2
שבת 11.00 בבוקר
יום ו' 11.00 בבוקר
יום א' 10.30, 12.30, 2.30, 5.00

גן 2
קפה בגדד
יום ו' 10.00, 12.15
שבת + יום א' 7.30, 9.50
ב'-ה' – 5.00, 7.30, 9.50
השועל והכלבלב
יום שישי 11.00 בבוקר + שבת
יום א' 10.30, 12.30, 2.30, 5.00

גן 3
עיניים שחורות
יום ו' 9.50, 12.20
מוצ"ש + יום א' 7.20, 9.55
ב-ה 4.45, 7.20, 9.55
מק חברי הטוב ביותר
יום ו' 11.00 בבוקר + שבת
יום א' 10.30, 12.30, 2.30, 5.00

גן 4
בוקר טוב וייטנאם
יום ו' 9.50, 12.20
יום שבת + יום א' 7.20, 9.50
חול ב'-ה' 5.00, 7.20, 9.50
הנסיכה הקסומה
יום ו' + שבת 11.00 בבוקר
יום א' 10.30, 12.30, 2.30, 5.00

אואזיס
נשר הברזל
יום ו' 10.00
מוצ"ש 7.15, 9.45
חול 5.00, 7.15, 9.45

לילי
ניק ודינו
יום ו' 10.00
שבת + חול 7.15, 9.30

ירושלים

אורגיל
בוקר טוב וייטנאם
מוצ"ש + יום א' 7.10, 9.15
מק חברי הטוב ביותר
ב'-ה 4.30, 7.00, 9.15

אדיסון
מפקד המחלקה
מוצ"ש 7.00, 9.00
חול 4.30, 7.00, 9.00

עדן
מארח השדים
מוצ"ש 7.00, 9.00
חול 4.30, 7.00, 9.00

אורנע
תקלה מופלאה מס' 2
מוצ"ש 7.00, 9.15
חול 4.30, 7.00, 9.00

רון
נשר הברזל 2
מוצ"ש 7.15, 9.15
חול 4.30, 7.00, 9.00
יום א' 11.00 בבוקר

אימפריה 3
צל הטווס
מוצ"ש 19.15, 21.30
חול 17.00, 19.15, 21.30
לא שם זין
יום ו' + יום א' 10.30, 12.30

אימפריה 1
טובעים במספרים
מוצ"ש 19.00, 21.30
חול 16.30, 19.00, 21.30
סופרמן 3
יום ו' + א' 10.30, 12.30
חוזה השרטט
יום ו' 14.30

אימפריה 2
החגיגה של באבט
מוצ"ש 19.15, 21.30
חול 17.00, 19.15, 21.30
המצילים הקטנים
יום ו' + א' 10.30, 12.30

מיטשל
מרדף חצות
יום ו' 7.00, 9.15 + מוצ"ש

כפיר
יום שני הסוער
יום ו' 7.00, 9.00
מוצ"ש 4.30, 7.00, 9.00

בית אגרון
שישי
14.00 9½ שבועות של שכרון חושים
16.00 האיש בעל אקדח הזהב
שבת
11.00 דמבו הפיל המעופף
12.30 מציצים
14.15 שודדי הכיורים
16.00 דמבו הפיל המעופף
17.45 האיש בעל אקדח הזהב
20.00 מונטי פיטון – חוגגים בהוליווד
21.45 בלייד ראנר
24.00 9½ שבועות של שכרון חושים

סנטר 1
הקומיסרית
מוצ"ש 7.00, 9.00
חול 4.30, 7.00, 9.00
ספר הג'ונגל
יום ו' 10.30, 12.30 + חול

סנטר 2
וילו והנסיכה
מוצ"ש 7.00, 9.15
חול 4.30, 6.45, 9.15
יום ו' 10.30, 12.30 בבוקר
+ חול

סנטר 3
חיים חדשים לאחר הגירושים
יום שבת 7.00, 9.00
חול 4.30, 7.00, 9.00
היפה והחיה
יום ו' 10.30, 12.30 בבוקר
+ חול

סנטר 4
מת לחיות
מוצ"ש 7.00, 9.15
חול 4.30, 6.45, 9.15
גוליבר במדינת הגמדים
יום ו' + א' 10.30, 12.30

סמדר
לסניור באהבה
יום ו' 10.00
מוצ"ש 7.00, 9.15
+ חול

גבעתיים

הדר
וילו והנסיכה
יום ו' 10.00
שבת 7.00, 9.30
חול 4.30, 7.00, 9.30

חיפה

רב אור 1
מרדף חצות
שישי 22.00
מוצ"ש ויום א' 6.45, 9.15
השועל והכלבלב
יום ב' 4.15, 6.45, 9.15
יום שישי ושבת 11.00 בבוקר
יום א' 11.00, 4.30

רב אור 2
טאי-פאן
שישי 22.00
מוצ"ש 6.45, 9.15
יום א' 6.45, 9.15
דמבו הפיל המעופף
החל מיום ב' 4.15, 6.45, 9.15
יום שבת 11.00 בבוקר
יום א' 11.00, 4.30

רב אור 3
בוקר טוב וייטנאם
שישי 22.00
מוצ"ש ויום א' 6.45, 9.15
מלחמת כדורי השלג
יום ב' 4.15, 6.45, 9.15
שישי שבת 11.00 בבוקר
יום א' 11.00, 4.30

רב גת 1
הקומיסרית
שישי 22.00
מוצ"ש, יום א', 7.00, 9.15
תקלה מופלאה מס' 2
מיום ב' 4.30, 7.00, 9.15
יום ו' 11.00
יום א' 11.00, 4.30

רב גת 2
ביג
שישי 10.00 בערב
מוצ"ש, יום א', 7.00, 9.15
חברי הדרקון אליוט
יום ב' 4.30, 7.00, 9.15
יום שישי 11.00 בבוקר
יום א' 11.00, 4.30

חן
מת לחיות
שישי 22.00
מוצ"ש 6.45, 9.15
חול 4.15, 6.45, 9.15

אורלי
בירד
מוצ"ש וחול 6.00, 9.00

רון
וילו והנסיכה
מוצ"ש 7.00, 9.15
חול 4.30, 7.00, 9.15

אורה
הנסיכה הקסומה
שישי 10.00
מוצ"ש 7.15, 9.30
חול 4.30, 7.00, 9.15

קרן אור המחודש
ליידי איב
מוצ"ש + חול 19.00
צוללת צהובה
מוצ"ש 21.15, 23.30
א'-ד 16.30, 21.15
ה' 16.30, 21.30, 23.45

פאר
נשר הברזל מס' 2
שישי 22.00
מוצ"ש 6.45, 9.15
חול 4.30, 6.45, 9.15

עצמון 1
מפקד המחלקה
שישי 10.15
מוצ"ש 7.15, 9.30
חול 4.30, 7.00, 9.15

עצמון 2
מארח השדים
שישי 10.15
מוצ"ש 7.15, 9.30
חול 4.30, 7.00, 9.15

עצמון 3
פקין בלוז
שישי 10.15
מוצ"ש 7.15, 9.30
חול 4.30, 7.00, 9.15

פתח תקוה

היכל 1
מפקד המחלקה
יום ו' 10.00
מוצ"ש 7.15, 9.30
חול 4.30, 7.15, 9.30

היכל 2
וילו והנסיכה
יום ו' 10.00
מוצ"ש 7.00, 9.30
חול 4.30, 7.00, 9.30
יום ו' ויום א' 11.00 בבוקר

היכל 3
מרדף חצות
יום ו' 10.00
מוצ"ש 7.00, 9.30
חול 4.30, 7.00, 9.30

בת-ים

עצמאות
מרדף חצות
יום ו' 10.00
מוצ"ש 7.00, 9.30
חול 4.30, 7.00, 9.30

נתניה

שרון
פרחים בעליית הגג
מוצ"ש 7.00, 9.15
+ חול
בילבי
יום א' 11.00, 17.00

באר-שבע

חן
פרחים בעליית הגג
יום ו' 10.00
מוצ"ש 7.15, 9.30
+ חול

ראשל"צ

ג.ג. רון 1
מפקד המחלקה
יום שבת 7.15, 9.30
חול 5.00, 7.15, 9.30
גוליבר בארץ הגמדים
יום ו' 11.00 בבוקר
+ יום א'

ג.ג. רון 2
חתיך מבוקש
מוצ"ש 7.15, 9.30
חול 5.00, 7.15, 9.30
יום ו' 11.00 בבוקר
+ יום אף 11.00 בבוקר

ג.ג. רון 3
מרדף חצות
מוצ"ש 7.00, 9.30
חול 4.30, 7.15, 9.30
אוליבר טוויסט
יום ו' + א' 11.00 בבוקר

ארמון
ביטל ג'וס
יום ו' 10.00
מוצ"ש 19.30, 21.30
א, ב, ד, ה, 17.00, 19.30, 21.30
ג' 19.30–21.30
סרט לפנסיונרים
יום ג' 15.00

סבוי
וילו והנסיכה
יום ו' 10.00
מוצ"ש 7.00, 9.30
חול 4.30, 7.00, 9.30

מגדל
בוקר טוב וייטנאם
יום ו' 10.00,
מוצ"ש 7.15, 9.40
+ חול

מתנ"ס קרית שרת סינמטק
ספר הג'ונגל
א, ב, ג, 16.00

עפולה

מופתרון
ביג
מוצ"ש + חול 9.00

שרותים ○ עזרה ○

תורנות בתי-מרקחת

שישי
בת-ים: מזור — חביבה רייך 20.
חולון: בר-גוריון — לנדאו 16.
ירושלים: הר הצופים 8.
נתניה: מקסים — סלומון 2.
פתח-תקוה: כפר גנים — לחמי הגטו 6.
רמת-גן: חן — ז'בוטינסקי 99.
תל-אביב: בס — פרישמן 66. מאוס מרקס — יהודה הימית 61.
חיפה: פבזנר — פבזנר 27.
רעננה-כפ"ס: השרון — דרך השרון 55.
הוד-השרון — רוטשילד 47 (מוצ"ש, כ"ס).

שבת
בת-ים: קופ"ח — עין יהב, גני בת-ים — הנביאים 3.
חולון: בר-גוריון — לנדאו 16.
ירושלים: קופ"ח — מרפאת רוממה (שבת), רח' המ"ג 28. אל-חייאת — בית חנינה (מוצ"ש).
נתניה: מקסים — סלומון 2.
פתח-תקוה: הירקון — שטמפפר 24.
רמת-גן: רמה — ז'בוטינסקי 63.
תל-אביב: בריאות — המלך ג'ורג' 28.
סניטס — אבן גבירול 83.
חיפה: נורדאו — נורדאו 13.
רעננה-כפ"ס: כנרת — וייצמן 199 (שבת), כפר-סבא. הוד-השרון — רוטשילד 47 (מוצ"ש), כפר-סבא.

נס חנוכה לא היה אמש ביד-אליהו – הפעם שמרה ברצלונה על נצחונה 82:83

מכבי יכולה להאשים רק את עצמה

גם סל סיום של 3 נקודות מידי ג'מצ'י לא המתיק הגלולה ★ ברצלונה היתה תכליתית יותר ★ היעדר משחק-צוות בעוכרי מכבי ת"א ★ כוח ועצבנות במשחק חריף ★ ג'מצ'י ישב יותר מדי זמן על הספסל וסימס היה יותר מדי זמן במגרש

פרשנות

סימס בילבל את מכבי...

ישראל פז

מכבי ת"א חייבת להפיק לקחים ממשחק-ההפסד אמש לברצלונה – ומהר. פתיחה אומללה כזו בבית-הגמר בגביע-אירופה לאלופות עלולה לחיות קטלנית. רק מסקנות-אמת, במיוחד לגבי המשחק הקבוצתי הכושל, יחזירו את מכבי ת"א לפסי ההצלחה.

לא רצינו לראות את אלופת ישראל מפסידה כך בבית. אפשר להפסיד אבל כאשר לא היריב מנצח אלא שאתה מפסיד – זה מרגיז שבעתיים.

מכבי ת"א חסרה אמש משחק קבוצתי. הכל היה מקרי. לא ראינו, למשל, חסימה לדורון ג'מצ'י. לא ראינו הכנסת כדור ללאוואן מרסר, שנאלץ לשחק הרחק מהסל. גם העצבים שיחקו במכבי ת"א. הקבוצה נכנסה ללחץ בדקות האחרונות ואיבדה את ראשה.

ברצלונה, לעומת זאת, ידעה לנצל את מירב הטעויות של מכבי ת"א. שחקניה היו גבוהים יותר, ובעיקר תכליתיים. הספרדים פיצחו ללא קושי את הגנת מכבי ת"א והגיעו למצבי קליעה נוחים אותם ניצלו. קשה היה לעכל כל כך הרבה מישגים בקבוצה מנוסה כמו מכבי ת"א.

מה שהפריע לי במיוחד היו כמה חילופים מוזרים במכבי ת"א לאחר ההפסקה. לדעתי הם שהכריעו את גורל הדו-קרב לטובת ברצלונה.

ראשית, העדפתו של ווילי סימס בדקות קריטיות על חן ליפין, שהיה בכושר מעולה ולהערכתי היה השחקן הטוב במכבי ת"א. סימס ראה רק את עצמו. חבריו היו לגביו... פוטו-מורגנה. הוא איבד כדורים, החטיא בקליעות לסל והכניס אי-סדרים ובלבול מוחלט במשחק האלופה הישראלית.

גם החלפתו של דורון ג'מצ'י לא היתה במקומה. אמת, ג'מצ'י לא היה בכושר קליעה טוב אבל לפחות „שם מצור" על הצלף הספרדי, חואן סן-אפיפניו, שהתקשה להפעיל את יד-הזהב שלו. ברגע שג'מצ'י יצא החל סן-אפיפניו לחגוג.

כדאי לחשוב אם להמשיך בהרכב של שלושה גבוהים. הדבר מגביל את המהירות ופוגע לא מעט בתכליתיות.

יצחק ויסהוף

איטו גראסיה רנסס, מאמנה של אלופת ספרד, פ.צ. ברצלונה, לא חזר אמש בהיכל הספורט ביד-אליהו על הטעויות שעשה בדיוק לפני שנה כשקבוצתו שמטה יתרון בן 7 נקודות ונוצחה בסיום על חודה של נקודה (108:107). הפעם, לעיני רבבת צופים, שוב הוליכה ברצלונה ביתרון בן 7 נקודות — 74:81, שתי דקות לסיום, אך אמש ידעו חניכיו, בזכות שני הבין-לאומיים אנדרס חימנז וחואן סן-אפיפניו, לסיים את המשחק בנצחון — 82:83. שוב על חודה של נקודה.

מי שציפה לדרמת-סיום, כמתבקש מנצחון בן נקודה, התאכזב. החל מהדקה ה-35 נאלצה אלופת ישראל לרדוף אחר יריבתה, וכל שהצליחה היה לצמק בסיום לנקודה בסל 3 נקודות של דורון ג'מצ'י.

מכבי ת"א יכולה להאשים את עצמה בהפסד-הבכורה שלה בבית-הגמר. חניכיו של המאמן צבי שרף נכנעו למשחקניה של ברצלונה, שהציגה שחקני פנים יעילים ביותר, בדמותם של אודרי נוריס, גראנוויל וייטרס ואנדרס חימנז, שחיפו על משחק בינוני של שחקני החוץ. רק כאשר מכבי ת"א הכניסה כדורים לגבוהים, מרסר, בארלו ומאגי, הצליחה להוות יריב שקול לספרדים.

מכבי ת"א סבלה מנקודות חולשה רבות במשחקה. מהדקה ה-29 עד לדקה ה-36 קלעו הישראלים 8 נקודות בלבד, לעומת 19 של ברצלונה, שהוליכה — 69:77 (36), עובדה שחיסלה את סיכויי הנצחון של מכבי ת"א.

מהלך

פתיחת המשחק היתה מעודדת. מכבי ת"א הוליכה — 2:11 (3) ו-11:16 (7), אך נוריס, במשחק מצויין מתחת לסלים, „ניפנף" מעליו את מרסר ובארלו, וכפה על מכבי ת"א משחק שקול, שנמשך עד לדקה ה-15 — 34:34. רק הכנסות כדורים למרסר איפשרה לאלופה הישראלית לסיים את המחצית ביתרון — 41:46.

המחצית השנייה נפתחה בצורה גרועה ע"י שתי הקבוצות. נוריס נעלם. לעומתו התעורר חימנז, שבכניסות לסל, יחד עם צליפות של סן-אפיפניו הוליכו את קבוצתם ליתרון — 53:56. שחקני מכבי החטיאו בדקות אלו 9 זריקות רצופות, עד שבארלו קלע סל וקבע 55:56. עד לדקה ה-35 התנהל משחק שקול, ואז באה הבריחה הגדולה של ברצלונה.

שלוש דקות לסיום צימק ליפין בסל של-3 ל-74:79. ליפין, שהיה מצויין, המשיך לשמור את מכבי ת"א בתמונת המשחק, כשצימק בשני כדורי-עונשין — 77:81, 90 שניות לסיום. 50 שניות לגמר היה זה שוב ליפין שצימק בסל ל-79:82 (ואנשי מכבי טענו כי היה זה סל של 3). 18 שניות לסיום קיבל בארלו כדור-מתנה מסיביליו, אך החטיא כטירון מתחת לסל, ודניאל ביצע עבירה. סולוזבאל קלע כדור אחד — 79:83, ודורון ג'מצ'י קלע סל של 3 נקודות עם השריקה לסיום — 82:83 לברצלונה.

שיפוטם של קטלובה מצ'כוסלובקיה וג'ורכילס מיוון סבל מטעויות.

שרף: הסתבכנו בבית-הגמר
איטו: עשינו שיעורי-בית

דעות

צבי שרף, מאמן מכבי ת"א, היה אמש עצוב ומאוכזב לאחר המשחק. יריבו הספרדי, איטו, הירשה לעצמו להעניק ראיונות ל-18 העיתונאים שהגיעו מספרד. הוא היה מאושר.

לאחר שהתפנה לעיתונאים מישראל אמר: „עשינו שיעורי-בית. למדנו את מכבי ת"א. אמנם לא שיחקנו טוב, אך ידענו להחזיק ברסן. אני מאושר מהנצחון למרות חוסר האחידות במשחק שלנו. אני עדיין בדיעה שמכבי ת"א היא אחת מארבע הקבוצות הטובות בבית-הגמר".

צבי שרף: „היה זה משחק טיפוסי של גביע-אירופה. היו קרבות מרים מתחת לסלים. לא שיחקנו טוב, לא בהגנה ולא בהתקפה וסבלנו גם מחוסר מזל. שיחקנו נגד אחת הקבוצות הטובות בבית-הגמר. גם בשבוע הבא, בלימוז', אנו צפויים לפגוש קבוצה לא פחות טובה מברצלונה. שבע הדקות שלנו במחצית השנייה היו מחיר יקר מרי. כפינו על עצמנו דרך קשה בעקבות הפסד-הבכורה ונצטרך להתמודד עם זה בהמשך".

במחזור הבא

● רביעי: לימוז' — מכבי ת"א; רד-בוס — צסק"א מוסקבה.
● חמישי: ברצלונה — אריס סלוניקי; סקבוליני פזארו — יוגופלסטיקה ספליט.

ראה ספורט גם בעמוד 22

● „קול השלום" ישדר היום ב-4.30 פינת-ספורט מיוחדת שתכלול דיווחים על המשחקים בליגה הלאומית ובליגה הארצית.

● מאמן מכבי רמת-גן, אפי בירנבוים, הוענש אמש בהרחקה על-תנאי לשבועיים למשך שנה.

סטטיסטיקה

ברצלונה 83 (41)

שם	קליעות שדה	עונשין	3 נק'	ריבאונד הגנה	ריבאונד התקפה	אסיסט	איבודי כדור	סה"כ נק'
חימנז	14–8	4–3	—	3	1	3	3	19
סן-אפיפניו	9–5	1–1	4–2	2	1	1	2	17
נוריס	11–6	4–3	—	7	6	—	3	15
וייטרס	8–6	1–1	—	5	1	5	2	13
סולוזבאל	4–2	5–3	2–1	1	—	2	1	10
סיביליו	3–1	2–2	2–1	1	1	1	2	7
קוסטה	2–1	—	2–0	2	1	—	1	2
	51–29	17–13	10–4	21	11	12	14	83

מכבי תל-אביב 82 (46)

שם	קליעות שדה	עונשין	3 נק'	ריבאונד הגנה	ריבאונד התקפה	אסיסט	איבודי כדור	סה"כ נק'
מאגי	14–7	6–5	1–0	7	3	—	1	19
ג'מצ'י	8–5	2–2	6–2	—	—	2	3	18
ליפין	3–2	2–2	3–3	—	—	5	1	15
בארלו	10–5	5–1	2–1	1	5	1	1	14
מרסר	10–3	4–3	—	2	2	4	—	9
דניאל	5–2	1–1	2–0	2	1	3	1	5
סימס	3–0	3–2	1–0	1	1	4	3	2
	53–24	23–16	15–6	13	12	19	10	82

סיביליו, נוריס וחימנז מסתערים על סל מכבי ת"א מול קווין מאגי וקן בארלו
צלום: אריה קנפר

סקבוליני ניצחה במוסקבה — 63:71

הפתעה בפתיחת בית-הגמר בגביע-אירופה לאלופות בכדורסל. סקבוליני פזארו ניצחה אמש במוסקבה את צסק"א — 63:71 (28:34), במשחק חלש.

לפזארו הירבו לקלוע: מאגיפיקו 18; כראו 16 ודי 16. לצסק"א: גוברוב 18.

● אריס סלוניקי הביסה באולמה את רד-בוס ההולנדית — 81:116 (53:61). גאליס קלע 44 נקודות לאריס. סובוטיץ' ווילדר הוסיפו 18 כל אחד. לרד-בוס: תומפסון 20.

● יוגופלסטיקה היוגוסלבית ניצחה באולמה בספליט את לימוז' הצרפתית, יריבת מכבי ת"א בשבוע הבא — 78:87 (44:41). איבנוביץ' (23) ופרצוביץ' (21) הירבו לקלוע ליוגופלסטיקה. ללימוז': קולינס 19; אוסטרובסקי 17; ברוקס 16 ודקורי 15.

גביע האלופות

טבלת בית-הגמר

1.	אריס סלוניקי	1	83–116	2
2.	יוגופלסטיקה	1	78–87	2
3.	סקבוליני	1	63–71	2
4.	ברצלונה	1	82–83	2
5.	מכבי ת"א	1	83–82	1
6.	צסק"א מוסקבה	1	71–63	1
7.	לימוז'	1	87–78	1
8.	רד-בוס	1	116–83	1

שני משחקים כבר היום: חולון – מכבי חיפה; הפועל ת"א – שמשון

ירושלים במתח — מחר דרבי

בית"ר ת"א, המובילה, תנסה לסיים הסיבוב הראשון בנצחון ביתי על טבריה ● כפר-סבא מול הקבוצה המסתערת של מכבי ת"א ● קרב מבטיח בין נתניה ובאר-שבע ● בני-יהודה, במאמץ לזכות בנצחון ראשון – מול הפועל פ"ת

היום ומחר — סיום הסיבוב הראשון בליגה הלאומית בכדורגל. כבר היום יתקיימו שני משחקים במחזור ה-13. המעניין ביניהם יהיה בחולון כשהפועל צפרירים חולון תארח את הקבוצה הבלתי-מנוצחת של מכבי חיפה. השני, בבלומפילד, דרבי תל-אביבי זוטא, בין הפועל ושמשון. המובילה, בית"ר ת"א, תשתדל לשמור מחר על הפיסגה, במשחק ברמת-גן, נגד הפועל טבריה.

המאבק המלהיב של המחזור יהיה מחר בירושלים. דרבי בין הפועל ובית"ר בימק"א אחרי שנתיים של הפוגה, בגלל ירידת הפועל ירושלים לארצית.

סוגרת הטבלה, בני-יהודה ת"א, תשתדל לקצור נצחון ראשון, במגרשה, על קבוצת הצמרת של הפועל פ"ת; מכבי ת"א תמשיך, קרוב לוודאי, בהסתערותה כשתארח ברמת-גן את הפועל כפר-סבא.

(סוף בעמוד 22)

משחקי היום
● הפועל חולון — מכבי חיפה
● הפועל ת"א — שמשון ת"א

משחקי מחר
● מכבי ת"א — הפ. כפר-סבא
● בית"ר ת"א — הפועל טבריה
● מכבי נתניה — הפ. ב"ש
● הפועל י-ם — בית"ר י-ם
● בני-יהודה — הפועל פ"ת

טבלה לאומית

1.	בית"ר ת"א	12	7–11	24
2.	מכבי חיפה	12	9–21	22
3.	הפועל פ"ת	12	12–15	19
4.	מכבי נתניה	12	15–16	19
5.	הפ. באר-שבע	12	8–8	18
6.	מכבי ת"א	12	12–19	16
7.	שמשון ת"א	12	8–8	15
8.	הפועל חולון	12	11–14	14
9.	בית"ר י-ם	12	12–13	14
10.	הפועל י-ם	12	9–7	13
11.	הפועל טבריה	12	14–8	11
12.	הפ. כפר-סבא	12	13–6	11
13.	הפועל ת"א	12	15–10	9
14.	בני-יהודה	12	16–5	4

מטה אשר תארח מחר את סטיאווה בוקרשט

דינאמו מוסקבה תחדש מחר במוצקין הופעות בריה"מ בישראל

כדוריד

23 שנה חלפו מאז הופיעה קבוצה סובייטית בגביע-אירופה בישראל. היה זה ב-1965 כאשר כדורסלניות דאוגווה ריגה שיחקו ביד-אליהו עם מכבי ת"א. מחר, ב-17, שוב יריב מברית-המועצות בארץ בגביע-אירופי. הפעם בכדוריד. הפועל קרית-אתא תארח בגביע למחזיקות-גביע באולם גושן בקרית-מוצקין, את דינאמו מוסקבה.

יהיה זה גומלין בסיבוב השני של הגביע האירופי. בראשון, במוסקבה, ניצחו הסובייטיים — 0:3.

אין להניח ששחקני קרית-אתא יוכלו לגבור על היריב הסובייטי המעולה, אולם הם יעשו בוודאי הכל כדי להתמודד בהצלחה.

למיפגש חשיבות רבה בקשר ליחסים הספורטיביים בין בריה"מ וישראל. העובדה, שקבוצה סובייטית נתתה בישראל מורה על כיוון חיובי.

במשחק ישפטו: היוגוסלבי צוק, בעזרת הישראלי אלכס בוקור. המשקיף יהיה גבי לוטן.

משחק נוסף, בגביע-אירופה לאלופות בכדורעף, ייערך מחר ב-4.30 באולם נגעמן, בין הפועל מטה אשר וסטיאווה בוקרשט. האלופה הרומנית ניצחה במשחק הראשון, בבוקרשט — 0:3. נראה שמחר תשלים את מבצעה ותעלה לשמינית-הגמר. ישפוט האיטלקי טרפנזה, בעזרת אלכס רוזנברג. המשקיף יהיה אידור ברונווסר.

בת-ים במזרח-ברלין

קבוצת הנשים של הפועל בת-ים תתמודד מחר ב-4.30 אחה"צ במזרח-ברלין עם דינאמו מזרח-ברלין, בגומלין בסיבוב השני בגביע-אירופה לאלופות. כדורעפניות בת-ים ייאלצו להיכנע פעם נוספת — 3:0, כמו במשחק הראשון בשבוע שעבר בארץ.

קבוצת הנשים של הפועל מטה אשר תשחק ביום ראשון בסופיה נגד לבסקי בגביע-אירופה למחזיקות גביע.

שלושה משחקי ליגה

גם שלושה משחקים בליגה הלאומית בכדורעף, שיפתחו את הסיבוב השני, ייערכו מחר.

המשחקים: הפועל בית-זרע/עמה"י — הפועל המעפיל (7; קמל, איזיקוביץ); הפועל איחוד עירון — הפועל כפר-סבא (7; נאג'ים, בן-צבי); מכבי פ"ת — הפועל רמת-אביב (7.30; פטר טוביה, מיקי ממרן).

הטבלה

1.	מכבי ת"א	10	5–30	20
2.	הפ. רמת-אביב	10	8–24	18
3.	הפועל בת-ים	10	13–24	18
4.	הפ. כפר-סבא	10	15–24	16
5.	הפ. מטה אשר	10	15–24	16
6.	הפ. קרית-אתא	9	15–18	14
7.	מכבי חיפה	10	26–10	13
8.	הפ. בית-זרע	10	26–10	12
9.	הפ. המעפיל	10	27–16	12
10.	מכבי פ"ת	10	26–10	12
11.	איחוד עירון	9	23–10	11

סטיאווה ניצחה סגל הנבחרת — 0:3

קבוצת סטיאווה בוקרשט, אלופת רומניה בכדורעף, גברה אמש במשחק-ידידות על סגל נבחרת ישראל — 0:3, במשחק שנערך במכון-וינגייט.

תוצאות המערכות — 8:15, 8:15, 8:15. מאמן נבחרת ישראל הירבה להחליף את שחקניו כדי לבחון את כושרם ויכולתם.

שפט נתנאל תרום.

ספורט

מכשול למובילה: הפועל רמת-גן בחוץ נגד טמרה

ארצית

גם בליגה הארצית יסתיימו היום ומחר משחקי הסיבוב הראשון. המובילה, הפועל רמת-גן, תצא היום למשחק-חוץ קשה נגד מכבי טמרה, השקועה בתחתית ותעשה כל מאמץ להפתיע את יריבתה ולסחוט ממנה לפחות נקודה.

הרמת-גנים חייבים להיזהר מהיריב השאפתן הנמצא על סף הקו האדום. ישפוט: עובדיה צבי.

● השנייה, מכבי יבנה, תנצל, קרוב לוודאי, את מגרשה נגד היורדת מהלאומית, הפועל לוד. לוד מסוגלת להקשות על יריבתה (שבת, 2.30).

● השלישית, מכבי פ"ת, תשחק בביתה נגד סוגרת הטבלה, הפועל יהוד. כל תוצאה, לבד מנצחון פתח תקואי — הפתעה (שבת, 2.30).

● קרב-תחתית יהיה בקריית-חיים בין קבוצות הפועל בת-ים (12) והפועל חיפה (13). לכל אחת 10 נקודות. החיפנים, עם שני נצחונות רצופים, ישתדלו לנצל את ביתיותם ולנצח (היום, 2.30).

● קבוצת הפועל חדרה, שזינקה בשבת למקום הד-4, תצא למשחק-חוץ קשה נגד מכבי רמת-עמידר, שתעשה כל מאמץ לנצל את מגרשה ולגבור על היריב (שבת, 2.30).

● סיכוי טוב למכבי יפו לנצח באיצטדיון גאון את בית"ר נתניה, למרות שהאורחים לא יקלו על יריביהם. (היום, 2.30).

● שני הפסדים רצופים היו נחלת מכבי שעריים, שעלולה להמשיך להדרדר כשתשחק מחר ברמלה (2.30), נגד בית"ר רמלה, שתיאבק נגד גלישה לתחתית.

הטבלה הארצית

1.	הפועל ר"ג	12	8־21	31
2.	מכבי יבנה	12	7־17	22
3.	מכבי פ"ת	12	8־14	19
4.	הפועל חדרה	12	13־16	18
5.	מכבי שעריים	12	14־15	18
6.	מכבי יפו	12	12־13	17
7.	הפועל לוד	12	9־11	16
8.	מכבי עמידר	12	15־10	14
9.	בית"ר נתניה	12	11־12	13
10.	בית"ר רמלה	12	12־11	13
11.	מכבי טמרה	12	9־6	12
12.	הפועל בת-ים	12	12־6	10
13.	הפועל חיפה	12	21־11	10
14.	הפועל יהוד	12	18־7	6

ירושלים במתח — מחר דרבי

(המשך מעמוד 21)

ומאבק מעניין צפוי בנתניה, בין מכבי נתניה והפועל באר-שבע.

● הפועל צפרירים חולון ידועה כקוטלת-ענקים במגרשה. כך הכניעה 1:4 את מכבי ת"א ו-0:2 את מכבי נתניה. היום ב-2.30 תשתדל להמשיך "במסורת" גם נגד מכבי חיפה, ולהנחיל לה הפסד ראשון. משימה קשה. הקבוצה החיפנית — בשיאה. היא גילתה בסיבוב הראשון יציבות רבה. רק יכולת מעולה של החולונים תאפשר להם לחולל הפתעה. ישפוט: יהושע לויה.

● המוקד יהיה מחר ב-2.30 במגרש המיושן בימק"א, שם ייערך הדרבי הירושלמי המלהיב, בין בית"ר והפועל. מאבק-יוקרה, שירכז קהל רב. שחקני שתי הקבוצות ישקיעו הכל כדי לנצח, או לפחות שלא להפסיד... דווקא הפועל ירושלים גילתה יציבות רבה יותר בזמן האחרון. חמישה מחזורים ללא הפסד. בית"ר ירושלים במצב שונה. בצד משחקים משובחים היו לה "נפילות" רציניות. תוצאת המשחק תלוייה ביכולת שתציג מחר. כל תוצאה לא תפתיע ב"דרבי-של-הבירה". בית"ר ירושלים מקדימה את הפועל ירושלים בנקודה (מקומות 9־10). ישפוט: צבי שריר.

● סיכוייה של בית"ר ת"א לשמור על הפיסגה מחר ב-12.30 באיצטדיון ברמת-גן מול הפועל טבריה — טובים. שחקני עיר הכנרת יבואו אמנם למשחק החוץ כדי לתת "מלחמה גדולה", אבל תהיה זו הפתעה אם ינצחו, או אפילו יסחטו תיקו. ישפוט: עמית קליין.

● במשחק השני מחר (2.30) באיצטדיון ברמת-גן יתמודדו קבוצות מכבי ת"א והפועל כפר-סבא. מכבי ת"א פייבוריטית. באמתחתה שלושה נצחונות רצופים עם מאזן שערים מרשים — 1:11. צריך "דמיון פרוע" כדי שלא להעניק את הסיכויים למארחים ממכבי ת"א, מול קבוצה כפר-סבאית המתקשה, בינתיים, להתעלות. ישפוט: עובדיה בן-יצחק.

● משחק מעניין בנתניה (מחר, 2.30), בין מכבי נתניה והפועל באר-שבע. שתי הקבוצות בצמרת (מקומות 4־5). לנתניה, שהתאוששה בשבת בנצחון על בית"ר ירושלים (1:2), עדיפות ביתית, אבל כדאי לא לשכוח שבאר-שבע מסוגלת להתעלות דווקא במשחקי-חוץ. באר-שבע תבוא עם שני הפסדים רצופים ושחקניה ילחמו נגד הפסד שלישי. ישפוט: חיים ליפקוביץ.

● האם תצליח קבוצת בני-יהודה ת"א, עם החלוץ החוזר משה איזנברג והמנהל המקצועי החדש, גיורא שפיגל, לנתק סידרה ארוכה של אי-הצלחות במגרשה בשכונת התקווה? הפועל פ"ת, במקום הד-3 בטבלה, לא תעניק למארחים חיים קלים. ישפוט: יצחק בן-יצחק.

● כבר היום, ב-2.30 בבלומפילד, יתמודדו קבוצות הפועל ת"א ושמשון ת"א. האלופה, הפועל ת"א, תנסה להתאושש אחרי שלושה הפסדים רצופים, ובעיקר משתי תבוסות צורבות במשחקיה האחרונים (4:1 נגד מכבי חיפה ו-3:1 נגד הפועל פ"ת). אם התל-אביבים לא יצליחו לייצב את הגנתם עשוי כוכבם לשעבר, שבתאי לוי, המשחק בשמשון ת"א, להחמיר עוד יותר את מצבם של משה סיני וחבריו, השקועים עמוק בתחתית. ישפוט: יעקב שיינר.

כדוריד

ההולנדיות ניצחו בקרית-שרת 12:34

צוקי זלצר

אלופת הולנד בכדוריד לנשים, קבוצת זימנדו־דאסקוט, הביסה אמש בחולון את האלופה הישראלית, מכבי קרית-שרת/ חולון — 14:34 (7:16). היה זה המשחק הראשון בגביע-אירופה לאלופות.

ההולנדיות שלטו במשחק. בשורות מכבי קרית-שרת בלטה רק טינה ברק.

משחק-הגומלין ייערך בשבת הבאה בהולנד.

הירבו להבקיע לזימנדו־דאסקוט: ונדרהולדן 7 ודגייר 6. שערים למכבי ק"ש/ חולון: ברק 6; שמלה 2; גורוחובסקי 2; סולימני 1; ישראל 1; אשר 1 וולפין 1.

שפטו ציטולין ואלפנסו מאיטליה, לעיני 400 צופים.

טניס

ספרד מובילה נגד בריה"מ

טניסאיות ספרד, בנות הד-16, סנשז ומרטינז, חוללו הפתעה גדולה בגביע הפדרציה לנשים בטניס במלבורן, כשהן מוליכות נגד המדורגת מספר 1, בריה"מ.

סנשז ניצחה את האלופה הסובייטית, נטליה זוורבה — 6:7, 2:6, ובאותה תוצאה גברה הסובייטית סבצ'נקו על מרטינז. הספרדיות מוליכות במשחק הזוגות הקובע — 4:6 ו-1:1 במערכה השנייה, לאחר שהגשם דחה את המשך המשחקים להיום.

המנצחת תשחק נגד מערב-גרמניה ללא שטפי גראף, שניצחה את אוסטרליה — 1:2.

נצחון תנחומין לישראל במלבורן

נבחרת הנשים של ישראל בטניס גברה אתמול במלבורן על נבחרת פולין — 0:3, במשחקי התנחומין בגביע הפדרציה.

את ישראל יצגו: יעל סגל, הגית אותיון ואילנה ברגר.

היום תתמודד ישראל עם נבחרת בראזיל.

אן.בי.איי.

תוצאות ליגת האנ.בי.איי שהושגו אור לאתמול: דטרויט — שיקאגו 89:102; פילדלפיה — דנבר 109:134; סקרמנטו — מיאמי 94:96; אטלנטה — בוסטון 103:106; אינדיאנה — פורטלנד 120:129; דאלאס — סיאטל 89:102; יוטה — וואשינגטון 94:111; לוס-אנג'לס לייקרס — פניקס 111:125.

חשש שנהרגו 50,000 בני-אדם ברעידת האדמה בצפון ארמניה

רייגן הציע בשיחה טלפונית עם גורבאצ'וב להגיש עזרה לנפגעי הרעש ● בספיטאק המונה 30,000 תושבים נפגעו גם פליטים ארמנים שהגיעו לעיירה בשבוע שעבר ● הצלב האדום הסובייטי ביקש עזרה כספית, מזון וציוד לנפגעים

רויטר, סי"ץ

מוסקווה. מדיווחים שהגיעו עד כה מצפון ארמניה נראה כי מספר ההרוגים ברעידת האדמה עלול להגיע ל-50,000.

הצלב האדום הסובייטי ביקש כספים, מזון וציוד רפואי לעזרת נפגעי הרעש, על כך נמסר אתמול ממרכז הצלב האדום הבינלאומי שבג'נווה.

מסוכנות הידיעות הארמנית נמסר, כי הכתבים שביקרו באזורים הנפגעים תיארו את העיירה ספיטאק כ"תל חורבות גדול". העיירה מונה 30,000 תושבים, אולם בעקבות המהומות האתניות בשבועות האחרונים הגיעו אליה פליטים רבים.

30 עד 40 אחוז מבנייני העיר לנינאקאן, שמספר תושביה כ-200,000 נחרבו. הנזקים קשים פחות בעיר קירובאקאן, שמספר תושביה 160,000 והיא נמצאת בקירבת הגבול התורכי.

הרעש גרם נזקים קשים בבתי ספר, בתי חולים ובמיבנים של שירותים ציבוריים חיוניים אחרים באיזור.

ראש ממשלת ארמניה, פאדריי סארקיסיאן, שהופיע אמש בטלוויזיה, הביע את צערו ותנחומיו למשפחות ההרוגים, ודיווח על תוצאות הרסניות והרוגים ופצועים רבים כתוצאה מרעידת האדמה.

מנהיג בריה"מ, מיכאיל גורבאצ'וב, יבקר היום בצפון ארמניה, על כך הודיע אתמול פקיד בכיר במשרד החוץ הסובייטי. הפקיד אמר, כי מכינים מטוס מיוחד, כדי לאפשר לעיתונאים מערביים להיתלוות לגורבאצ'וב.

הנשיא רייגן התקשר אתמול למנהיג בריה"מ מיכאיל גורבאצ'וב, על מנת להביע רגשי השתתפות בצער, ולהציע סיוע לנפגעי הרעש הגדול בבריה"מ.

"אם נוכל לסייע בדרך כלשהי, אם באורח ישיר, או באמצעות הקהילייה הבינלאומית - אנא הודיע לי על כך," אמר רייגן לגורבאצ'וב בשיחתם.

ניצולים בעיר ספיטק שבצפון ארמניה, לאחר רעידת האדמה (תצלום:איי.פי)

המורדים באפגניסטאן דוחים הצעת גורבאצ'וב להפסקת אש

רויטר, סי"ץ

איסלאמאבאד. המורדים באפגניסטאן דחו אתמול את הצעתו של מנהיג בריה"מ, מיכאיל גורבאצ'וב, להפסקת אש במדינה. "לאור העובדה שכוחות פולשים נמצאים בארצנו, אין כל טעם לדרישה להצהיר על הפסקת אש", אמר פקיד בכיר של מפלגת המורדים, והוסיף "בני העם האפגני גמרו אומר להשתחרר מהכובש".

דובר של מפלגה אחרת, המשתתפת במאבק, תיאר את הצעת גורבאצ'וב כתמרון "שנועד להבטיח לו בזירה המדינית מה שהפסיד בזירה הצבאית באפגניסטאן".

בנאום שהשמיע אתמול מעל במת האו"ם, קרא גורבאצ'וב להפסקת אש שתקבל תוקף ב-1 בינואר, הפסקת כל משלוחי הנשק, עריכת ועידה בינלאומית, ושיגור כוח מטעם האו"ם לשמירת השלום באפגניסטאן, במקביל להקמת ממשלה רחבה בארץ זו.

איטליה מוחה בפני יוון על שחרור הטרוריסט הפלשתיני

זימנה השגריר היווני לרומא לתת "הסברים ממצים" על שחרורו של עוסאמה שהשתתף בפיגוע בביהכ"נ ברומא ב-82' ● מחאה בקרב יהודי איטליה ויוון, שהתחזקה בעקבות דברי שר המשפטים היווני שהשווה את מעשהו לפעולות לוחמי החופש היוונים תחת הכיבוש הנאצי

אהרון ניר (איטליה), זאן כהן (יוון) וסוכנויות הידיעות

שגריר יוון ברומא התבקש להתייצב במשרד החוץ האיטלקי, כדי לתת "הסברים ממצים" מדוע שחררה הממשלה היוונית את הטרוריסט הפלשתיני, עבדל עוסאמה אל זומאר, שהשתתף ב-82' בפיגוע בבית כנסת ברומא, והטיסה אותו ללוב. בפיגוע נהרג ילד בן 3 ונפצעו כ-30 בני-אדם.

שר החוץ האיטלקי הביע בפני השגריר היווני את "השתוממותו" על שיוון התכחשה להתחייבותה הרשמית להסגיר את הטרוריסט זומאר לאיטליה, אחרי שירצה את עונשו בבית-סוהר יווני, על עבירות שביצע בטריטוריה היוונית.

לדברי שר המשפטים האיטלקי, עומדת ההחלטה בסתירה להחלטת בית-המשפט העליון היווני ב-83' בדבר הסגרת הפלשתיני לאיטליה.

מנהיגים יהודים מזועזעים

המנהיגים היהודים באיטליה הגיבו בזעם ומורת רוח על הידיעות, בדבר שחרורו של הטרוריסט. הרב הראשי של יהודי רומא, אליו טואף, אמר, כי מייד לאחר ששמע על שחרורו של אל זומאר, התקשר לשר המשפטים האיטלקי ושמע שהשר מודאג ביותר ומצפה למידע נוסף לפני שיחליט כיצד להגיב.

איחוד הקהילות היהודיות באיטליה הוקיע את שחרורו של "רוצח בית הכנסת". יושבת ראש של איחוד הקהילות, טוליה זאבי, הדגישה את הצורך הדחוף שאירופה תעבד דרכי פעולה משותפות למלחמה בטרור.

"יהודי היוונים הפכו הפקר"

ארגון הגג של יהודי יוון, שלח מכתב מחאה לראש ממשלת יוון, בו נאמר כי בעקבות החלטת הממשלה "הפכו חייו של כל יהודי ביוון הפקר בידי טרוריסטים", וכי הם קיבלו לכך היתר משר המשפטים היווני. יהודי יוון זועמים, בעקבות דבריו של שר המשפטים היווני, שהשווה את מעשהו של הטרוריסט זומאר למעשיהם של לוחמי החופש היוונים נגד השלטון הנאצי.

משרד החוץ האמריקני גינה אתמול את שחרור הטרוריסט הפלשתיני. "אנו מודאגים מאד מהחלטת ממשלת יוון למנוע את הסגרתו של חשוד זה בטירור", נאמר בהודעה.

בנאט"ו מציעים לצמצם במחצית את מספר הטנקים בכל אירופה

רויטר, סי"ץ

בריסל. שרי החוץ של נאט"ו הציעו אתמול לצמצם את מספר הטנקים של ברית נאט"ו ושל ברית וארשה באירופה לכ-40 אלף בסך הכל. אם אכן תתקבל הצעה זו על ידי הצדדים, יופחת מספר הטנקים של שתי הבריתות בכ-50 אחוז, לעומת הכמות המוצבת עתה ביבשת.

בהודעה שפורסמה על ידי שרי החוץ של הברית הצפון אטלנטית הוצע גם, שאף אחת מבין המדינות החברות בשתי הבריתות הצבאיות לא תחזיק ברשותה למעלה מ-12,000 טנקים, הגבלה שתפגע במיוחד בבריה"מ.

● העיתון המצרי "אלאהלי" מגלה בגליונו האחרון, שפקידים בכירים מצריים ופקידים לוביים נפגשו לפני מספר ימים ביוגוסלביה בנוכחות נציגים של אש"ף.

● עיתון המפלגה הקומוניסטית במרוקו "אלביאן" כתב אתמול, כי מרוקו הפכה להיות תחנה חשובה להעברת סמים, בעיקר קוקאין מדרום אמריקה, ובמיוחד מקולומביה למערב אירופה. לדבריו, משתמשת המאפיה העולמית במרוקו מזה זמן כתחנת מעבר, והדבר נעשה בדרך הים, היבשה והאוויר.

שערי מטבע-חוץ בנק הפועלים — 8.12.1988

	היחידה	בנקנוטים קניה	בנקנוטים מכירה	העברות והמחאות קניה	העברות והמחאות מכירה	שערים יציגים
סל מטבעות	1			1.7097	1.7311	1.7176
דולר אמריקני	1	1.55	1.63	1.5801	1.5999	1.5874
מרק גרמני	1	0.89	0.93	0.9029	0.9142	0.9070
לירה שטרלינג	1	2.87	3.01	2.9214	2.9578	2.9338
פרנק צרפתי	1	0.25	0.27	0.2644	0.2676	0.2656
ין יפני	100	1.26	1.32	1.2868	1.3028	1.2924
גילדן הולנדי	1	0.78	0.82	0.8005	0.8105	0.8040
פרנק שווייצרי	1	1.06	1.11	1.0746	1.0880	1.0785
כתר שבדי	1	0.25	0.27	0.2611	0.2643	0.2620
כתר נורווגי	1	0.24	0.25	0.2430	0.2460	0.2443
כתר דני	1	0.23	0.24	0.2343	0.2372	0.2354
מרק פיני	1	0.37	0.39	0.3830	0.3877	0.3850
דולר קנדי	1	1.30	1.36	1.3215	1.3390	1.3270
דולר אוסטרלי	1	1.32	1.42	1.3693	1.3864	1.3748
ראנד דר' אפריקני	1	0.40	0.56	0.6728	0.6812	0.6756
פרנק בלגי	10	0.42	0.44	0.4311	0.4365	0.4328
שילינג אוסטרי	10	1.26	1.32	1.2832	1.2992	1.2911
לירה איטלקית	1,000	1.20	1.28	1.2240	1.2392	1.2286

נחשפו הונאות של משרד השיכון במאות אלפי שקלים

7 עורכי דין חשודים שסייעו לקבלת סיוע לדיור במרמה

יואב אביב

שבעה עורכי דין, 6 מהם מחיפה ואחד תושב תל-אביב, עומדים במרכזה של פרשת הונאה חדשה של הבנקים למשכנתאות ושל משרד הבינוי והשיכון במאות אלפי שקלים. כמה מהם חשודים כי הוציאו במירמה כספים ממשרד השיכון, עבור לקוחות שלא היו זכאים לסיוע בדיור. חלקם חשודים גם בזיוף מסמכים.

המשטרה עצרה וחקרה גם ארבעה ערבים תושבי הגליל, והם חשודים כי זייפו טפסים מתוך כוונה להונות את משרד הבינוי והשיכון, כדי לקבל סיוע אף שלא היו זכאים לו.

הפרשה נחשפה על ידי השלוחה הצפונית של היחידה הארצית לחקירות הונאה. חוקרי היחידה החלו בחקירה לפני חודשים אחדים, לאחר שהגיעו לידיהם ידיעות, שאנשים שאינם זכאים למשכנתאות ממשרד הבינוי והשיכון קיבלו כספים במירמה.

המשטרה ממליצה להעמיד לדין פלילי חמישה מבין שבעת עורכי הדין, וכן את ארבעת תושבי הגליל. את שני עורכי הדין האחרים ממליצים החוקרים להעמיד לדין בפני לשכת עורכי הדין.

חומר החקירה בפרשה הועבר לפרקליטות מחוז חיפה להכנת כתבי אישום.

החייל הפצוע שמואל צפריר מקבל שי חנוכה – בושם לגברים – מידי דגנית כהן, "נערת ישראל", והדוגמנית אלונה פרידמן, בשם חברת תמרוקים מאוריה"ב.

7 חשודים בהצתת מסעדת "מי ומי"

זהבה מוזס

שבעה ערבים נעצרו אתמול כחשודים בהצתת מסעדת "מי ומי" בקריית שאול, ליד צומת "הפיל". המסעדה, השייכת למשה יריבי, נשרפה בליל והמבנה קרס.

חוקר מכבי-האש שבדק את המקום קבע, כי מדובר בהצתה. המשטרה חוקרת אם המסעדה הוצתה על רקע לאומני.

רוברט מקסוול — נשיא המגבית בבריטניה

דפנה ורדי(בריטניה)

מועצת המנהלים של מפעל מלווה העצמאות והפיתוח בבריטניה בחר אתמול ברוברט מקסוול לנשיא הבונדס בבריטניה. מקסוול הוא תומך נלהב בישראל ובנסיונותיה להשיג עצמאות כלכלית. לאחרונה הוא רכש חלק מהעתון "מעריב", וציין, כי הוא רואה ברכישה זו צעד ראשון בלבד בהשקעותיו בישראל.

עיקר האימפריה העולמית שלו מתרכז בעתונים, ספרים מגזינים וטלוויזיה, והוא אמר כי בכוונתו להמשיך ולהשקיע בארץ בתחומים אלה. מקסוול כיום הוא הקונה היחיד הגדול ביותר בבריטניה, של אגרות הבונדס ולאחרונה התחייב לרכוש מלוות בסכום של 10 מליון לירות שטרלינג

רימון יד נזרק אל משרד לגביית חובות שהשתמש בשם "אלפרון"

זהבה מוזס

רימון נזרק אתמול לפנות בוקר לעבר משרד גביית צ'קים "צ'יק צ'ק" ברחוב בן-יהודה 71 בתל-אביב, בבעלות אריק בן חמו. נגרם נזק למשרד ולחנויות סמוכות.

המשטרה פתחה בחקירה, והיא סבורה כי הרקע למעשה פלילי. אתמול התפרסמה באחד מעמודי הפנים של "ידיעות אחרונות" מודעה מטעם האחים אלפרון, שהם בעלי משרד לגביית צ'קים וחובות, ובה הם מזהירים את הציבור מפני השימוש שעושה חברת "צ'יק צ'ק" בשם "א. אלפרון בע"מ" לצורך גביית צ'קים ופעילויות אחרות שלה. בהודעה נאמר כי לחברת "אחים אלפרון בע"מ" אין כל קשר לחברת "צ'יק צ'ק".

בשם מנכ"ל החברה יעקב אלפרון נמסר, כי אין לחברתו שום קשר לזריקת הרימון, וכי המודעה פורסמה במקרה אתמול, כדי להזהיר את הציבור ובשל המחלוקת בין חברת האחים אלפרון לבין משרדי צ'יק צ'ק. "אנחנו פועלים אך ורק בדרכים חוקיות", נאמר בתגובה.

נודע, כי המחלוקת בין שני המשרדים החלה לפני כשבוע, בעקבות מכתבים שהוציאה צ'יק צ'ק לחייבים בנוסח אחיד, שבסופו נחתם "א. אלפרון". העתקי המכתבים נשלחו, בין השאר, למשטרת ישראל.

בברור עם אריק בן חמו טען זה, כי בחברתו מועסק ללא אישור המשטרה שוטר מתחנת כפר סבא בשם אביאל אלפרון, והוא החתום על המכתב, אך חשש להזדהות מחשש שיאבד את מישרתו במשטרה.

מחברת האחים אלפרון נמסר, כי הם סבורים עדיין שנעשה ניסיון להשתמש במוניטין החברה, והם שוקלים הגשת תביעה משפטית בעשרות אלפי דולארים.

בעל חברת צ'יק צ'ק אמר אתמול, כי אינו יודע מי ולמה זרק את הרימון למשרדו. לדבריו, המחלוקת בין החברות פרצה לאחר שחברתו עסקה בגביית חוב מאחד ממקורבי האחים אלפרון.

נהגת ירושלמית מבקשת מבג"ץ:

לבטל הדרישה לשלם קנסות כתנאי לחידוש רשיון נהיגה

עתי"ם

עופרה מינא, נהגת תושבת ירושלים, עתרה אתמול לבג"צ וביקשה שיורה לבטל תקנה מתקנות התעבורה, המאפשרת לרשות הרישוי שלא לחדש רשיון לנהג שלא שילם דוחות חניה שהוציאה רשות מקומית. "הרשות המקומית אינה מוסמכת להטיל עונשים השוללים את זכותו של האזרח להחזיק ברשיון נהיגה. זוהי פגיעה בלתי סבירה, בלתי הגיונית ובלתי מוצדקת", אומר בעתירה פרקליטה של העותרת, עו"ד יצחק מינא. עופרה מינא טוענת בעתירה, כי התקנה, המתנה את חידוש רשיון הנהיגה בתשלום דוחות, מנוגדת לשלטון החוק, היא בלתי סבירה. וזוהי תקנה שהציבור אינו יכול לעמוד בה.

עופרה מינא פנתה לבית המשפט לאחר שקיבלה בחודש שעבר מרשות הרישוי הודעות, שבהן נאמר שאם לא תשלם קנסות על דוחות חניה ותוספת פיגורים — לא יחודש רשיונה. מינא טוענת, שככלל אינה חייבת כספים עבור דוחות חניה ואינה חייבת לשלם סכומים נוספים לצורך קבלת הרשיון.

חשיש בבית הקברות; הרואין במעדן חלב

עתי"ם

תושב הכפר סכנין, עלי דאוד הייבי, שהחזיק 1 ק"ג של חשיש בסליק כמים בבית קברות בכפרו, נידון אתמול בבית משפט המחוזי בחיפה לשלוש שנות מאסר בפועל ולשנתיים מאסר על תנאי. השופט ציין בגזר הדין, כי הנאשם ניסה לעשות רווחים קלים בדרכים בלתי חוקיות על מנת להחלץ ממצבו הכלכלי הקשה.

חמישה חודשי מאסר בפועל נגזרו אתמול בבית המשפט המחוזי בבאר-שבע על רפי מויאל, תושב אופקים, לאחר שהורשע בנסיון להבריח הרואין בתוך מעדן חלב לעציר דוד קדוש, שהיה כלוא בבית המעצר של משטרת אופקים.

בהחלטתו אמר השופט יצחק שבתי: "הנאשם עבר לא רק על עבירה של אחזקת סם מסוכן, אלא גם ניסה להחדירו לבית המעצר לשימושו של אדם אחר". עם זאת ציין השופט, כי החליט שלא להטיל על הנאשם עונש כבד, כדי לתת לו סיכוי הוגן להשתקם.

3 פלשתינים-אמריקנים לא הורשו להכנס לארץ וקיללו

עתי"ם

שלושה פלשתינים אזרחי ארה"ב, לא הורשו השבוע להכנס לישראל, ולשוטרי המשטרה הגיבו בהתפרעות ובקללות. בין השאר אמרו ה-3, בני משפחה אחת: "חבל שהיטלר לא גמר את כולכם. אבל אל תדאגו, אנחנו נקים היטלר חדש והוא יחסל את כולכם".

שלושת הנוסעים: מוסטפה סמרה בן 25, יליד רמאללה, אחותו באדריה מוסטפה, בת 46, ובתה רעיין ראנה, בת 18, הגיעו לארץ במטוס ק.ל.מ. בראשית השבוע. בביקורת הגבולות התברר, שעל פי הוראת משרד הפנים היה הגבר פסול מלהכנס לארץ, מכיוון ששהה כאן לפני מספר שנים שלא כחוק.

קצינת הביקורת הודיעה לנשים שהן יכולות להכנס לארץ, אך הגבר לא יורשה לשהות כאן. התפתחה תקרית, שבמהלכה פתחה האשה המבוגרת בצעקות ובקללות והתנפלה על שוטרת אחרת, הרימה עליה ידיה ושרטה אותה, מסר אתמול מפקד משטרת נתב"ג, סגן ניצב אליעזר בן-יהודה.

בין היתר, אמר, צעקה האשה באנגלית: "מה את עושה כאן בכלל? לך אין זכות להיות פה. אני נולדתי כאן לפניך. חבל שהיטלר לא גמר אתכם, אבל אין דבר, אל תדאגו. אנחנו נקים היטלר חדש שיחסל את כולכם". כמו כן החלה לקלל בערבית, בלי שידעו שבין השוטרות בנמל היו כאלה שהבינו היטב את משמעות המילים.

"לאור שפתחנו נגדן תיק פלילי על העלבת עובד ציבור והתנהגות פרועה במקום ציבורי, ותוך התייעצות עם משרד הפנים, הוחלט שגם לנשים אין ניתנים להכנס לארץ". שלושתם הוחזרו למוחרת בבוקר בטיסת ק.ל.מ. לאמסטרדאם. בשובם שלשום לשיקאגו מסרו לכתבי הטלוויזיה המקומית את גירסתם על מה שאירע.

עם הגשת התלונה הפלילית נגד הנשים, תהיינה גם הן, בעתיד, מסורבות כניסה לארץ.

שבוע של מחזורים נמוכים

גלגלי הבורסה

אודי נחשון

שבוע המסחר במניות הישראליות הסתיים ביציבות, תוך מחזור נמוך של 5.8 מיליון ש"ח. מחזורים נמוכים אפיינו את כל ימי המסחר השבוע, ככל הנראה מתוך המתנת סוחרי הבורסה להתפתחויות הפוליטיות.

בשוק אגרות החוב הצמודות היתה אתמול יציבות ותנודות בשיעורים מתונים. הנפקת אג"ח מסוג "סניף" של בנק ישראל נמכרה אתמול ב-105 אחוז מערכה הנקוב. באגרות החוב הצמודות לדולר היו תנודות קלות לשני הכיוונים.

בשלב המשתנים היתה פעילות בולטת במיוחד במניות "השקעות דיסקונט", שעלו ב-2 אחוזים. גם "פטרוכימיים" המשיכה לרכז פעילות ערה, כאשר חלק מהסוחרים ממשים השקעות במניה, לאחר שהיא רשמה עלייה חדה. שערה עלה אתמול ב-0.2 אחוז. פעילות בולטת היתה גם ב"ים המלח" וב"טבע". מדד המשתנים הקובע עלה ב-1.2 אחוזים.

את הנסיקה הגדולה ביצעו מניות "מכתב", שעלו ב-48.6 אחוז, לאחר שהחברה הודיעה שקיבלה עסקת באופציה של "כבלים" — 20 אחוז, ו"מרכז הקבלנים" המשיכה לככב, בעלייה של 10.1 אחוזים. ירידות בולטות נרשמו ב"אילון אופציה" — 13 אחוז ו"מרלו" — 10 אחוזים.

שותפות בבתי אבות

"החברה לישראל" הודיעה, כי הגיעה להסכם עם "אמפל" לשיתוף פעולה בהקמת רשת של מבנים לדיור מוגן לקשישים ובתי אבות לעצמאיים וסיעודיים. שתי הקבוצות יסדו חברה משותפת לצורך זה, והיא כבר חתמה על הסכם לרכישת קרקע בראשון לציון.

ויטלגו תבנה

חברת הטקסטיל "ויטלגו" הודיעה, כי היא בוחנת אפשרות לבנות מבנה תעשיה בשטח של כ-20 אלף מ"ר על מגרש שבבעלותה, הגובל במבנה בית החרושת הקיים.

הפסקת מסחר ב"טופר"

דירקטוריון הבורסה אישר אתמול המשך הפסקת מסחר במניות "טופר" עד סוף דצמבר 88, או עד לסיכום פרטי ההקצאה הפרטית ומסירת נתונים על החברה במתכונתה החדשה.

מלאה שנה לפטירת חברנו היקר

זאב עמרמי ז"ל

נפקוד את קברו ביום א' 11.12.88 בשעה 15.30

המשפחה וקיבוץ עין-החורש

למשפחה ולקיבוץ עין-השופט

משתתפים באבלכם על מות

ברוך יציב ז"ל

קיבוץ מאסא

אנו משתתפים באבלה של חברתנו מרים בכרך ומשפחתה

במות האם

אסתר רובינסקי

ההלוויה תתקיים היום, 9.12.88, בשעה 13.00 בקיבוץ תל-יצחק

קיבוץ עין-החורש

ביום השנה לפטירתה של חברתנו היקרה

אדית וילמן ז"ל

נעלה לקברה ונתייחד עם זכרה ביום שבת 10.12.88 בשעה 16.00

המשפחה וקיבוץ העוגן